

hortor ut in simplicitate et sinceritate veræ fidei fundati, claudatis aures vestras adversus linguam nequam illius vanissimi et miserrimi hominis, qui cum sit paratus ad contentionem, et contumax ad-

A versus veritatem, maluit se infelix, diabolico inflatus spiritu, a Christi Ecclesia et sacerdotibus separare, quam sua profana et inaniloquia desere-
rere.

FLORI DIACONI

SUB NOMINE

ECCLESIAE LUGDUNENSIS *

ADVERSUS

JOANNIS SCOTI ERGENÆ ERRONEAS DEFINITIONES

LIBER ^b

(Ex Bibliotæca Patrum maxima.)

In nomine Domini nostri Jesu Christi incipit libellus FLORI adversus cujusdam vanissimi hominis, qui cognominatur Joannes, ineptias et errores de prædestinatione et præscientia divina et de vera humani arbitrii libertate.

PRÆFATIO.

Venerunt ad nos (id est, ad Ecclesiam Lugdunensem) cujusdam vaniloqui et garruli hominis scripta, qui velut de præscientia et prædestinatione divina.

B humanis et, ut ipse gloriatur, philosophicis argumentationibus disputans, nulla ratione reddita, nulla Scripturarum sive sanctorum Patrum auctoritate prælata, velut tenenda et sequenda sola sua præ-

NOTÆ DUVALLII DOCTORIS SORBONICI.

(a) Magna est inter theologos de sequentis libri vero auctore disceptatio, aliis Floro magistro seu diacono, aliis Remigio Lugdunensi archiepiscopo, aliis Ebboni Gratianopolitano episcopo illum tribuentibus; pro cujus solutione consule P. Ludovicum Cellotium, S. J. P., in Historia Gotteschalci, lib. II, cap. 24; libro III, c. 15, et lib. IV, cap. 14 et 15.

(b) Advertendum imprimis Ecclesiam Lugdunensem disputatione sua præcipue invehi in modum loquendi Joannis Erigenæ, qui Pelagianis favere maxime videbatur, ista ut indoctiores quilibet eo facile deciperet in hæresim labi possent. Quod isto in limine proponere operæ pretium duxi, ut videant nostri sæculi novatores quantum veteres non solum dogmatum, sed etiam nominum ipsorum novitatem horruerint, scientes quod olim scripsit Hieronymus apud magistrum in 4, dist. 13, in fine: « Ex verbis inordinate prolatis incurri hæresim; » itemque libro adversus errores Joannis Hierosolymitani, verborum ambiguitates non esse in Ecclesia admittendas. « Qui pure, inquit, credit, pure loquatur. »

Quis autem fuerit ille Erigena accipe ex Matthæo Westmonasteriensi, ad annum 883: « Eodem anno venit in Angliam magister Joannes, natione Scotus, vir perspicacis ingenii et facundiæ singularis. Hic dudum relicta patria ad partes Gallicanas transiens, Carolum Calvum adiit, atque in magna ab eo dignatione susceptus, individuus comes ei fuerat mensæ et cubiculi. » Et post aliqua de illius ingenii felicitate recensita, subdit: « Rogatu ejusdem regis Hierarchiam Dionysii Aeropagitæ de Græco in Latinum transtulit, et alium librum edidit quem περί φύσεως μερίσμου, id est de naturæ divisione, intulavit, esse quem utilissimum ait ad varias quæstiones fere insolubiles enodandas. Si tamen ei in quibusdam ignoscatur in quibus a Latinorum tramite

deviavit, cum in Græcos acriter oculos intendit: unde et hæreticus a quibusdam putatus est; scripsit enim contra eum Florus quidam (qualis ille fuerit ignoratur) qui et ejus scripta depravando damnavit. Sunt enim revera in prædicto libro perplurima quæ, nisi diligenter discutiantur, aliena a fide catholica judicantur. » Et statim subdit epistolam pontificis Romani Nicolai [f. Marini] ad Carolum Calvum: « Relatum est apostolatu nostro quod opus Dionysii Aeropagitæ quod de divinis nominibus et de cælestibus ordinibus Græco descripsit eloquio, quidam vir Joannes, natione Scotus, nuper transtulit in Latinum, quod juxta morem Ecclesiæ nobis mitti et nostro judicio debuit approbari, præsertim cum idem Joannes, licet multæ scientiæ esse prædicetur olim, non sane sapere in quibusdam frequenti rumore dicatur. Propter hanc infamiam idem Joannes Franciam relinquens venit in Angliam, ubi post aliquot annos a pueris quos docebat graphiis perforatus, animam exhalavit tormento gravi et acerbo. Jacuit autem aliquandiu in humili sepultura in beati Laurentii basilica: sed ubi divinitus cecidit super eam sepulturam radius ignis cælestis, monachi de talibus animati revelationibus, in majorem transtulerunt ecclesiam, et ad sinistram altaris partem honorabiliter locaverunt. » Hæc Westmonasteriensis. His omnibus addit epitaphium Guillelmus Malmesburiensis (lib. II, c. 4), cujus versus scabri quidem et moderni temporis lima carentes, sed ab antiquo non adeo deformes.

Clauditur hoc tumulo sanctus sophista Joannes
Qui ditatus erat tam vivens dogmate miro,
Martyrio tandem Christi conscendere regnum
Quo meruit sancti regnant per sæcula cuncti.

D Baronius ad annum 882 dicit a nullo causam prodicur ea passus sit, ut martyr dici possit. Genebrar-

suptione definire ausus est. Quæ a fidelibus et in doctrina sacra exercitatis lectoribus (eo quo sint mendacii et, erroris) Deo opitulante facillime judicantur et respuuntur, imo etiam contemptui et risui habentur. Sed quia a multis, ut audivimus, idem homo quasi scholasticus et eruditus admirationi habetur, et talia garriens sive scribens, alios ad hæsitationem deducit, alios, quasi magnum aliquid dicat, erroris sui sequaces efficit, omnes tamen auditores et admiratores suos inani verbositate et ventosa loquacitate perniciosissime occupat, ut non divinis Scripturis, non auctoritatibus paternis se humiliter submittant, sed ejus potius phantastica deliramenta sequantur: necessarium omnino duximus, ut studio charitatis, et debito nostri loci atque ordinis, ejus insolentix, auctore Domino, responderemus: ut quicumque hæc cum Dei timore et cura salutis suæ [al., sive] fideliter legere voluerint, agnoscant veraciter quantum necesse sit, in his maxime periculosissimis et extremis temporibus, inhærere firmiter Scripturæ sanctæ immobili veritati, obedire humiliter sanctorum orthodoxorum Patrum fundatissimæ auctoritati, claudere et obstruere auditum indisciplinatæ et vanissimæ verbositati: et illud Domini dictum tota intentione pertimescere, quod jam pene videmus impleri, quo ipse ait: *Putas filius hominis veniens inveniet fidem in terra?* (Luc. xviii, 8). Et quod Apostolus in quo idem Dominus loquebatur, terribiliter denuntiat, dicens: *Erit enim tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria eoacervabunt sibi magistros prurientis auribus; et a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur* (II Tim. iv, 4, 5). Unde et alibi sub persona dilecti et electi discipuli omnem fidelem, et præcipue ordinem pastorem, solertissime admonet, dicens: *O Timothee, depositum custodi, devitans profanas vocum novitates, et oppositones ψευδωνόμου γλώσσης, id est, falsi nominis scientiæ. Quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt* (I Tim. vi, 20, 21). Propositis igitur verbis quæ in decem et novem opusculi sui digessit capitulis, prout Dominus donare dignatur, non nostro sensu, sed sanctarum Scripturarum et beatissimorum catholicorum Patrum ita respondendum aggredimur.

NOTÆ DUVALII DOCTORIS SORBONICI.

dus tamen in Liturgiam D. Dionysii Galltco idiomate, affirmat pueros propter Sacramentorum errorem in eum ita sævisse. Quæ si vera sint, cum in martyribus magis causa quam pœna attendi debeat, in album martyrum non erit recensendus, maxime cum Lanfrancus, lib. de Veritate corporis et sanguinis Christi, eum inter Sacramentarios numeret, ejusque libellum de Sacramento altaris in concilio Vercellensi damnatum dicat. Lectoris prudentiæ omnia discutienda relinquimus: suspectum certe mihi est Genebrardi additamentum, nullo auctore et teste munitum.

Quod ad Scripturæ versionem qua Ecclesia Lugdunensis utitur, incertum est cujusnam sit; certum tamen est multum a Vulgata discrepare, cum nullum proferat testimonium quod ab ea non discrepet;

CAPUT PRIMUM.

Primo namque capitulo istiusmodi proposuit definitiones.

1. *Quadrivio regularum totius philosophiæ quatuor omnem quæstionem solvi.*

2. *uasque prædestinationes non esse (a).*

Cui fides Ecclesiæ e contrario respondet, veritatem æterni judicii et ordinationis Dei, quæ vocabulo prædestinationis exprimitur, non esse requirendam philosophis, sed ab apostolis et prophetis Dei: nec in mundanæ doctrinæ quadrivis, sed in una et vera via, quæ dicit de semetipsa: *Ego sum via, veritas et vita* (Joan. xiv, 6); ad quam nos B. Jeremias propheta hortatur et invitat, dicens: *State super vias et videte et interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, et ambulate in ea, et invenietis refrigerium animabus vestris* (Jer. vi, 16); et de qua Isaias propheta ipsi Ecclesiæ promittit, dicens: *Et erit ibi via, et via sancta vocabitur. Non erit ibi leo, et mala bestia non ascendet per eam: et hæc erit nobis directa via, ita ut stulti non errent per eam* (Isa. xxxv, 8). Quicumque ergo eligunt huic sæculo stulti esse propter Christum, et obedire student Apostolo dicenti: *Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat, ut sit sapiens* (I Cor. iii, 18), teneant incessanter et indeclinabiliter hanc viam veram, viam bonam, viam directam, quæ ipse Dominus Christus est. Et fugiant humanæ sapientiæ astutiam et deceptionem, de qua idem Apostolus dicit: *Scriptum est enim: Comprehendam sapientes in astutia eorum* (Ibid. 19); et iterum: *Dominus novis cogitationes sapientium, quoniam vanæ sunt* (Psal. xciii, 41). Et ideo per hujusmodi philosophiam et inanem fallaciam non est soluta de divina prædestinatione quæstio, sed potius confusa et involuta, et diversis mendaciis atque erroribus accumulata.

Prædestinationem autem æterni consilii et judicii Dei, sive in remuneratione justorum, sive in damnatione iniquorum, et propter unam ac simplicem scientiam divinam, in qua simul atque æternaliter de omnibus præordinatum et præfinitum est, unam veraciter dicimus: et propter duplicem ejus efficientiam, qua alii misericorditer liberantur, alii juste damnantur, duas dicere non timemus; fideliter cum Psalmista ipsi judici universorum dicentes: *Miseri-*

D) forte propriam sibi versionem fabricaverat illa Ecclesia, utpote viris apprime doctis refertissima, quia juxta Augustinum (lib. ii de Doctrina Christiana, cap. 11, et Isidorus Eccles. Offic. lib. i, cap. 12) Græci traductores numerari possunt, Latini vero minime; ut enim cuique veniebat in manus Græcus codex, et aliquantulum sibi met facultatis utriusque linguæ habere visus est, ausus est etiam interpretari.

(a) Contra Scotum contendit præcipue Ecclesia Lugdunensis duas esse prædestinationes, unam bonorum, alteram vero malorum, dummodo hæc non sit causa malorum culpæ, sed tantum pœna aut præparatio malitiæ, sicuti illa bonorum est causa et præparatio gratiæ.

cordiam et iudicium cantabo tibi, Domine (Psal. c, 1). Et eundem iudicem hujus prædestinationis mysterium apud Patrem æternaliter fuisse dispositum, et manifeste in aliorum obcæcatione et aliorum illuminatione mirabiliter expletum in Evangelio declarantem fideliter audientes, cum in Spiritu sancto exultans ait: *Confitebor tibi, Pater, Domine cœli et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis. Ita, Pater, quoniam sic fuit placitum ante te (Matth. xi, 25, 27).* Quid enim apertius in utramque partem dici potuit, quam cum per adventum suum et superbos dixit excæcatos et humiles illuminatos; hoc est enim: *Quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus et revelasti ea parvulis.* Et quid firmitus ac fortius de utriusque rei iusta et clementi prædestinatione, quam quod statim congratulans subjunxit dicens: *Ita, Pater, quoniam sic fuit placitum ante te.* Et quia Pater omne iudicium dedit Filio: et ipse cum Patre in æterno consilio utriusque hæc omnia statuit et præsinivit, quæ in mundo suis temporibus discernit et iudicat, continuo de se adjungit: *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo (Ibid., 27).* Omnia scilicet et liberanda et damnanda, et iuste excæcanda et misericorditer illuminanda, sicut alibi ipse dicit: *In iudicium ego in hunc mundum veni, ut qui non vident videant, et qui vident cæci fiant (Joan. ix, 39).* Hoc iustum iudicium Dei, sicut ipse Dominus et Salvator laudat, et cum gratiarum actione ad Patris gloriam refert, ita omnis Scriptura divina, et omnis sancta Ecclesia catholica in psalmis, et hymnis, et canticis spiritualibus, quæ Deo offerre consuevit, tanquam iustum, et sanctum, et pium fideliter laudando et gratias agendo concelebrat, dicendo cum Psalmista: *Iustus Dominus in omnibus viis, et sanctus in omnibus operibus suis (Ps. xlv, 17);* et illud quod legislator in cantico Deuteronomii ait: *Date magnitudinem Deo nostro. Deus, vera opera ejus, et omnes viæ ejus iudicia: Deus fidelis, in quo non est iniquitas; iustus et sanctus Dominus (Deut. ii, 3, 4).* Item in psalmo, cum et de electis liberandis, et de reprobis damnandis generaliter dictum esset: *Prope est Domnibus omnibus invocantibus eum in veritate. Voluntatem timentium se faciet, et deprecationem eorum exaudiet, et salvos faciet eos: Custodit Dominus omnes diligentes se, et omnes peccatores disperdet (Psal. cxlv, 18-20).* Utriusque partis iustum iudicium copiosa et generali laudatione commendatur, cum statim subjungitur: *Laudationem Domini loquetur os meum, et benedicat omnis caro nomini sancto ejus in sæculum, et in sæculum sæculi (Ibid., 21).* Sic et in alio psalmo, cum præmisisset Dei laudationem, mox utramque partem iustum Dei iudicium in ejus lau-

A dibus commemorans ait: *Lauda, anima mea, Dominum. Laudabo Dominum in vita mea: psallam Deo meo quandiu fuero (Psal. cxlv, 1);* et post pauca: *Qui custodit veritatem in sæculum, facit iudicium injuriam partientibus, dat escam esurientibus, etc., usque ubi ait: Pupillum, et viduam suscipiet, et viam peccatorum disperdet (Ibid., 7-9).* Unde in Apocalypsi post illud extremum iudicium et remunerationis justorum et damnationis iniquorum, talis laus et gratiarum actio de utraque re a sanctis Deo offertur, dicente eodem libro: *Et viginti quatuor seniores qui in conspectu Dei sedent in sedibus suis, ceciderunt in facies suas, et adoraverunt Deum dicentes: Gratias agimus tibi, Domine, Deus omnipotens, qui es, et qui eras, et qui [al., quia] accepisti virtutem tuam magnam, et regnasti. Et iratæ sunt gentes, et advenit ira tua, et tempus mortuorum iudicari: reddere mercedem servis tuis prophetis et sanctis, et timentibus nomen tuum pusillis, et magnis, et exterminandi eos qui corruperunt terram (Apoc. xi, 16-18).* Et multa hujusmodi, quæ in Scripturis sanctis multipliciter inveniuntur, ut nihil melius sit homini fideli quam iustum Dei iudicium in utraque parte agnoscere et laudare fideliter dicendo: *Iustus es, Domine, et rectum iudicium tuum (Psal. cxviii, 137).*

Hoc etiam sancti Patres et doctores Ecclesiæ sollicitè admonent esse faciendum, sicut beatus papa Leo in quodam loco exhortatur dicens: [Nihil nobis debet de Dei iudiciis displicere. Nam non per omnia illi gratias agere, quid est aliud quam ex quadam eum parte reprehendere?] Et beatus Augustinus, cum tractaret de verbis psalmi ad populum ubi scriptum est: *Sicut defecit fumus, deficiat; sicut fluit cera a facie ignis, sic pereant peccatores a facie Dei (Psal. lxxvii, 3):* quis, inquit, gloriabitur castum se habere cor, aut quis gloriabitur mundum se esse a peccatis? Ac per hoc cum Scriptura dicit: *Sicut fluit cera a facie ignis, sic pereant peccatores a facie Dei,* quis non contremiscat, quis non pavibundus exsiliet? Quid ergo faciemus, et quæ spes nobis est? neque enim hæc frustra cantantur. Aut vero cum hæc dicit Propheta, optat ea hominibus, ac non potius ventura prævidet! In verbis quidem figura optantis apparet, sed intelligitur præscientia nuntiantis. Sicut enim quædam in Scriptura prophetarum tanquam in præteritum facta narrantur cum futura prædicantur, ita quædam tanquam voto dicantur optantis: sed qui recte intelligunt quod audiunt, visionem prænuntiantis agnoscunt. (a) Sicut ergo in verbis præterit temporis futura facta significantur, sic in figura optantis prænuntiantis mens intelligenda est. Sic et de Juda Domini traditore, tanquam (b) optat ei Propheta quod ventu-

NOTÆ DUVALII DOCTORIS SORBONICI.

(a) Multa hic deerant, quæ reposita sunt ex codice ms. Corbeiensi.

(b) Ad certitudinem prophetiæ futurum tanquam præteritum narratur, et ad tollendam mali agimi suspicionem in ipsis prophetis, quæ futura ab iis

prædicantur et annuntiantur tanquam optata recensentur: non quod re ipsa euiquam peccatum aut æternam damnationem optaverint, hoc enim cum charitate qua ipsi pollebant pugnat, sed tantum quod illud longe ante præmonstraverint, vel quod

rum esse prædixit. Et de ipsis Judæis : *Fiat, inquit, A mensa eorum in laqueum, et in venationem, et in scandalum (Psal. LXVIII, 23);* quod de eisdem prædictum esse sine dubitatione exponit Apostolus (*Rom. XI, 9*); sicut de Juda, quæ sub eadem figura prænuntiata sunt, apostolus Petrus commemorat. Nec sine causa et quæ futura sunt tanquam transacta dicuntur : Deo enim si certa sunt tanquam pro factis habeantur, et tanquam optans videtur dicere Propheta, quod certum prævidet esse venturum : nihil aliud, quantum mihi videtur, ostendens nisi nobis non debere displicere cognitam sententiam Dei, quam fixam immobilemque constituit. Et ideo in Actibus apostolorum cum quidam propheta, nomine Agabus, prædiceret apostolum Paulum in Hierosolyma a Judæis multa esse passurum, et usque ad vincula per-
B venturum : cum, hoc audito, fratres revocare eum et retinere vellent ne illuc pergeret : *Quid facitis, inquit, conturbantes cor meum? ego enim non solum alligari, sed etiam mori paratus sum pro nomine Domini nostri Jesu Christi (Act. XXI, 10 et seqq.);* atque ita, cum viderent fratres immobilem viri ad omnia perferenda constantiam, dixerunt : *Fiat voluntas Dei (Ibid., 14).* Nunquid ergo quia dixerunt : *Fiat voluntas Dei,* optaverunt apostoli ut talia pateretur : ac non potius mentem suam sublimi et divino statuto devotissime subdiderunt? sic et Propheta cum dicit : *Sicut fluit cera a facie ignis, sic pereant, peccatores a facie Dei,* videt hoc certissime peccatoribus imminere ; et placet ei quod Deus statuit, ne Deo ipse displiceat.

Post hæc verba beatissimus doctor, ne tam fixa et immobilis divini iudicii prædestinatio alicui male agendi videretur necessitatem ponere, sed potius salubrem terrorem incuteret, ut qui audiunt, pœnitendo et corrigendo fugiant a ventura ira, ut ita possint evadere quod permanentibus in peccatis ex impietatibus suis certissimum est imminere, ita exhortatur dicens : [Quid ergo faciemus, fratres, nisi ut dum tempus est vitam mutemus, et facta nostra, si qua sunt, corrigamus, ut quod sine ulla dubitatione venturum est peccatoribus, non inveniat super quos veniat, non quia non erimus, sed ne tales inveniat qualibus venturum esse prædictum est.]

Ita fidelissimus doctor et immobilem veritatem divinæ prædestinationis etiam in peccatorum damnatione asseruit, et tamen si se ipsos correxerint, atque
D in melius mutaverint, evasuros supplicia sincerissime docuit. Quia divina illa prædestinatio in peccatoribus puniendis justum exercet iudicium, nulli autem, si convertatur, aufert salutis remedium, quia vera et fidelis est ejus promissio, qua per prophetam non solum pollicetur, sed etiam jurat dicens : *Vivo ego, dicit Dominus Deus, quia volo mortem impii, sed ut convertatur a via sua et vivat (Ezech. XXXIII).*

NOTÆ DUVALII DOCTORIS SORBONICI.

cum decretum justitiæ divinæ pro eorum punitione viderent, eorum desiderium, non tam in illorum perditionem quam in decretum divinæ justitiæ fereba-

CAPUT II.

Secundo capite octo nobis prædefinitiones proponit, ita dicens :

1. *Prædestinationem et præscientiam Dei ejus esse essentiam, sicut voluntatem, sapientiam et veritatem.*

2. *Et præscientiam et prædestinationem unum idemque esse.*

3. *Hominem ad Deum, quem libero arbitrio sine labore deseruerat, sine laboris studio et cooperantis gratiæ dono pervenire non posse.*

4. *Prædestinationem in Deo secundum substantiam esse : relative autem fieri non posse.*

5. *Sicut duos essentias, sapientias, scientias, virtutes, cæteraque omnia quæ de Deo dicuntur, geminari, vel triplicari, vel multiplicari impium est : ita prædestinationes duas asserentem reatu impietatis ligari.*

6. *Unamque esse divinam prædestinationem, sicut unam divinam operationem, sapientiam, voluntatem.*

7. *Et necessitate prædestinationis compelli, sicut nec voluntate.*

8. *Et quicquid de divina voluntate intelligitur, de prædestinatione Dei sentiri debere.*

Ecce quanta proposuit, imo velut omnibus sequenda et nemini dijudicanda, absque ullo testimonio Scripturæ divinæ, absque ulla attestazione paternæ doctrinæ, tam multipliciter definit. Sed nos, Domino adjuvante, vigilanter singula discutientes, quid de eis juxta fidei regulam sentiendum sit discernamus.

Dicit : *Prædestinationem et præscientiam Dei ejus esse essentiam, sicut voluntatem, sapientiam et veritatem.* Nos autem de voluntate quidem, quod essentialiter dicatur in Domino, quia in illa ejus summa et simplici essentia non est aliud velle et aliud esse, sed quod est esse, hoc velle ; et ideo sic est in illo voluntas, ut ipse sit voluntas sua, minime dubitamus. Similiter etiam de sapientia et veritate ; quia sic habet sapientiam, ut ipse sit sua sapientia ; sic habet veritatem, ut ipse sit veritas : nec est in illa simplici natura Deitatis aliud habere et aliud esse ; sed quod est ibi habere, hoc esse, et quod est esse, hoc habere. Proinde si dicamus, ut beatus *Augustinus* ait, æternus, immortalis, incorruptibilis, immutabilis, vivus, sapiens, potens, speciosus, justus, bonus, beatus, spiritus ; horum omnium, quod novissimum positum est, id est spiritus, quasi tantummodo videtur significare substantiam : cætera vero, hujus substantiæ qualitates ; sed non ita est in illa ineffabili simplici natura : quidquid enim secundum qualitates illic dici videtur, secundum substantiam vel essentiam est intelligendum. Absit autem ut spiritus secundum substantiam dicatur Deus, et bonus secundum qualitatem : sed utrumque secundum substantiam : sic cætera omnia quæ commemoravimus.

Cum ergo hæc ita sint, et ista tria, id est voluntas,

tur, et sic innumera apud *Isaiam* et prophetam regum testimonia exponuntur.

sapientia et veritas, ita sint in Deo, ut absolute ostendant naturam Dei, qui est summa voluntas, summa sapientia et veritas, omnem habens potestatem, omnem exsuperans intellectum, et super omnia incommutabilis manens, manifesta est Dei regula, ut substantialiter de Deo dici intelligantur. De scientia quoque manifestum est quia in Deo essentialiter debet intelligi, quia non est illi aliud esse et aliud scire; sed quod illi est esse, hoc scire: nec aliud ei habere scientiam, nisi ipsum esse scientiam: sicut idipsum est ei sapientiam habere, quod sapientiam esse. Utrum vero sicut dicitur Deus substantialiter scientia, ita etiam substantialiter dici possit præscientia, judicet secundum rationem et regulam fidei qui potest; nobis tamen videtur quod sicut veraciter dicitur de Deo: Non est aliud illi esse et aliud scire, non ita possit dici de illo nisi vel mendaciter, vel nimis usitate: Non est aliud illi esse et aliud præscire. Quod enim recte et usitate possit dici: Deus scientia est, sicut recte et usitate dicitur: Deus sapientia est, nulli est dubium. Ut autem dicatur: Deus præscientia est, sicut jam diximus, aut non est verum, aut nimis inusitatum.

Similis ratio est vel etiam durior de eo quod definit, quia Deus substantialiter prædestinatio est. Quis enim unquam de Deo dici audivit quod non sit illi aliud esse, et aliud prædestinare; sed quod prædestinare, hoc esse, sicut vere de eo dicitur: Non est illi aliud esse et aliud non esse; sed quod esse, hoc nosse. Ut etiam hoc istiusmodi vocum novitatibus dicere compellamur, quia sicut Deus scientia est, Deus sapientia est, Deus veritas est, ita Deus prædestinatio est. Sed nobis melius et convenientius veræ fidei et ecclesiasticæ doctrinæ videtur, ut licet hæc apud nos tria esse videantur, id est scientia, præscientia et prædestinatio, et ea quibusdam proprietatibus discernamus: ut videlicet scientia absolute dicatur, præscientia vero et prædestinatio ad futurorum providentiam referantur: et in ipsis duobus præscientia scilicet in bonis et in malis prænoscentis intelligatur: prædestinatio autem in solis bonis statuendis atque ordiandis, quæ propterea sic dici et distingui necessarium fuit, ut nobis, qui temporales et mortales sumus, et plenissima scientia in Deo, et gubernatio ejus ad creaturas distinctus quodammodo tali distinctione vel, si dici potest, distributione, insinuaretur et commendaretur: commodius tamen hæc tria in Deo sub uno nomine scientiæ intelligamus, quia quidquid in his tribus a nobis utcumque intelligitur et distincte cognoscitur, in illa ejus summa et una et simplici scientia simul est. Scire enim ejus perfectum et plenum est, nec post minui, vel augeri, aut aliqua rerum varietate permutari. Et ideo quod nos de scientia a præscientia et prædestinatione ejus velut discernendo cognoscere conamur, in ejus perfecta et incommutabili scientia non aliud et aliud, aut aliter vel aliter, sed uno atque eodem modo æternaliter est. Unde et recta moderatione ecclesiasticæ disciplinæ observantum esse credimus, ut recte

et usitate dicatur esse præscientiam et prædestinationem Dei, sicut omnium conditoris et judicis, ad opera sua: recte etiam et usitate dicatur esse præscientiam et prædestinationem in Deo, id est in æterna, perfecta et incommutabili scientia ejus; non autem inusitate, vel non etiam recte, dicatur Deum præscientiam vel prædestinationem esse. Quia videlicet scientia ejus ad se dicitur; præscientia vero et prædestinatio ad creaturas refertur. Unde in his magis ejus operatio, quæ in ipsis vel erga ipsas creaturas agitur, quam ejus essentia vel substantia, demonstratur. Sic namque dicitur præscientia et prædestinatio Dei vel in Deo, sicut etiam ordinatio vel dispositio Dei vel in Deo: neminem tamen tam absurde vel contentiose locutum audivimus, ut diceret, sicut ordinationem et dispositionem Dei esse, ita ipsum Deum ordinationem et dispositionem esse, vel ita dici et definiri debere.

Unde autem tota hæc tam nova et contentiosa definitio occasionem sumpserit manifestum est. Timet enim ne si præscientia et prædestinatio, sicut et gubernatio Dei, non substantialiter de Deo accipiatur, sed ad ordinationem creaturarum ejus referenda intelligatur, non possit eam dicere duplicem, vel pluralis numeri esse non posse. Unde apud nos nulla contentio est, sive scilicet possint dici pluraliter prædestinationes, sive non possint, dummodo illud fideliter et firmiter teneamus, uno atque eodem divinæ præscientiæ et prædestinationis iudicio atque concilio duo quædam certissime adimplenda, id est, et justos æternæ gloriæ præordinatos, et iniquos in impietatibus suis usque ad mortem perseverantes æternis suppliciis destinatos. Utrumque enim Scriptura apertissime dicit de justis: *Ej crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam* (Act. XIII, 48); de impiis juste damnandis: *Sustinuit Deus in multa patientia vasa iræ aptata in interitum* (Rom. IX, 22). Ita enim hoc utrumque in electis, et reprobis uno eodemque divinæ prædestinationis, et iudicii effectu peragitur: sicut uno eodemque solis radio et sani oculi vegetantur et languidi exasperantur: sicut etiam uno eodemque igni et limus ei appositus durecit, et cera liquescit: dignetur etiam agnoscere, ita de prædestinatione Dei, sicut de ejus justitia sentiendum, quæ cum sit una, et semper uno eodemque modo se habens, manifeste duplicem recipit distributionem, dum per eam vel dignis præmia, vel indignis supplicia irrogantur.

Certe ipse asserit voluntatem Dei vel in Deo, sicut sapientiam, sicut veritatem, essentialiter dici, quot utique verum est. Nam etsi diceret Deum substantialiter esse justitiam, verissime utique diceret. Cur itaque hæc duo quæ substantialiter in Deo, vel etiam substantialiter Deus esse dicuntur, id est voluntas ejus et veritas ejus pluraliter dicta in Scripturis leguntur: Sicut habetur in Psalmo, ipso Domino dicente: *Mirificavit omnes voluntates meas in eis*; et alibi: *Inveni David filium Jesse virum secundum cor meum, qui faciat omnes voluntates meas*,

item legimus in psalmo : *Justus Dominus justitias dilexit. Et iterum : Quoniam diminutæ sunt veritates a filiis hominum. Et alio loco : Quoniam veritates requirit Dominus. Et cum non sit aliud lux Dei, et veritas Dei, sed unum simpliciter, et veraciter credatur in Deo, ut quod est lux Dei, hoc sit veritas Dei, et quod veritas, hoc lux. Tamen cum Psalmista dixisset : *Emitte lucem tuam, et veritatem tuam, statim plurali numero subjunxit : Ipsa me deduxerunt, et adduxerunt in montem sanctum tuum, et in tabernacula tua.* Cur hoc, nisi quia voluntas, et justitia, et veritas Dei, cum sit in ejus natura, veraciter una et simplex, tamen in largitione donorum ejus, sive in dispositione creaturarum ejus nobis efficiatur multiplex, ita ut etiam Spiritus sanctus, qui unius et simplicis est in Trinitate personæ, propter eandem distributionem donorum multiformis gratia Dei et septem Spiritus nuncupatur (a) ?*

Quæ omnia idcirco replicamus, ut considerent qui hæc legunt nullum certamen, nullam contentionem esse debere de numero; sive pluraliter prædestinatio Dei dici possit, sive aliqua veraci ratione non possit, dummodo certissime constet duplicem esse ejus effectum, vel in electis scilicet misericorditer præordinatis ad vitam : vel in reprobis, juste præordinatis ad pœnam. Docet beatus Augustinus sicut sapientiam, ita et prudentiam, vel scientiam Domini recte dici, his verbis : [Quis ergo hominum potest istam sapientiam, qua novit Deus omnia, comprehendere, istam (inquam) sapientiam eandem prudentiam, eandemque scientiam; quandoquidem a nobis nec nostra comprehenditur.] Ubi etiam post aliqua ita subjungit : [Et putamus nos utrum Dei providentia eadem sit memoria et intelligentia, qui non singula cogitando aspicit, sed una æterna, immutabili, atque ineffabili visione complectitur cuncta, quæ novit tanta mentis infirmitate posse comprehendere. In hac igitur difficultate et angustiis libet exclamare ad Deum vivum : *Mirificata [al., Mirabilis facta] est scientia tua ex me, invaluit, nec potero ad illam (Psal. cxxxviii, 6).*] (b) Ecce doctor eximius eximie de Deo sentiens et loquens confidenter dixit Deum esse prudentiam, confitenter dixit Deum esse scientiam : ubi autem venit ad hoc

NOTÆ DUVALII DOCTORIS SORBONICI.

(a) Huc usque quæ desunt in ms. cod. Thuano et in impressis.

(b) Maluit Augustinus Deum scientiam quam providentiam dicere. Rationes Augustini non proferuntur, hæc tamen sunt : vel quia providentia respectum ad res gubernatas complectitur, ubi scientia simplex est rerum omnium cognitio; vel quia providentia, in actu spectata tantum est in tempore; scientia vero ab æterno; vel quia providentia quæ ad prædestinationem genus esse dicitur, est præparatio mediorum ad finem debitum sive naturalem, sive supernaturalem obtinendum : quamvis absolute loquendo propter maximam attributorum divinarum simplicitatem et identitatem, non minus Deus dici possit providentia quam scientia; hinc est quod veteres Deum *θελαν προνοια* communiter appellaverunt.

utrum similiter Deus dicendus sit providentia, quæ utique sic Dei est, et in Deo, ut ad gubernationem referatur creaturæ, noluit velut temere aliquid de hac re definire : sed velut in magna difficultate, et angustiis deprehensus, maluit eandem disputationem admirationis et orationis ad Deum exclamatione finire. Quo exemplo etiam nos omnes pensare et dicere debemus quam pie nobis de Deo sit sentiendum : quam moderate et disciplinate loquendum, caute et trepide definiendum.

Post hæc jam dictus disputator more suo velut definiendo subjungit : *Et præscientiam et prædestinationem unum idemque esse.* Nos autem repudiato hujus novitatis errore, teneamus certissimam et firmissimam fidei regulam, et Deo adjuvante fideliter discernamus aliquando dici præscientiam, quæ omnino prædestinatio esse non possit : quia omnipotens Deus sicut bona, sic etiam mala, id est peccata hominum, vel angelorum futura prescivit (c). Quæ tamen ut fierent, justus et sanctus prædestinare non potuit. Prædestinatio autem ejus, vel ad conditionem et gubernationem pertinet creaturarum, quæ utique bona et justa est, vel præcipue ac maxime ad opera vel judicia ejus, quæ agit sive acturus est in creatura rationali, angelica videlicet, et humana : dum ex eis alios per gratiam justificat, et beatificat, alios per justitiam deserit et condemnat : quia et eorum bona, id est sanctorum hominum et sanctorum angelorum, ejus sunt dona, vel præmia : et istorum mala, id est æterna supplicia, ejus est justa omnia disponentis justa vindicta. Et idcirco prædestinatio ejus *semper in bonis, semper in operibus suis, quæ in creatura (ut dictum est) rationali vel misericorditer, vel juste exercet : accipienda est, quæ ipse et prædestinando prescivit, et præsciendo æternaliter prædestinavit.* Unde manifestum est prædestinationem Dei sine præscientia non esse : præscientiam vero et cum prædestinatione esse in bonis, et justis operibus Dei, et sine prædestinatione in malis operibus hominum et angelorum iniquorum.

Quod totum præfatus Pater, beatus scilicet Augustinus, brevissime ita ostendit dicens (*De Prædest. Sanct. cap. 10*) : [(d) Prædestinatio est gratiæ præpa-

(c) Legant et relegant Calvinistæ apertam sui condemnationem, dum impia et intolerabili blasphemia peccatorum omnium causalitatem Deo audent affingere : iniquitatem, quam rectissima veritas improbat, damnare potest, non facere. » August., epist. 105, ad Xistum.

(d) Omnium, ni fallor, primus ita prædestinationem definiit Augustinus, ut videre licet de Prædestinatione sanctorum, cap. 10, eodemque recidit quod scribit libro de Bono perseverantiæ, c. 44 : ut sit, præparatio beneficiorum Dei, qua certissime liberantur quicumque liberantur, et de hac perpetuo loquitur Augustinus quoties prædestinationem ex prævisis meritis factam negat. Ex quo liquido constat eum ab aliis Patribus minime dissentire asserentibus nos ex operum prævisione prædestinatos; agunt enim de prædestinatione ad gloriam : ubi Augusti-

ratio : gratia vero jam ipsa donatio. Quod itaque ait Apostolus : *Non ex operibus, ne forte quis extolatur, ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Jesu in operibus bonis, gratia est; quod autem sequitur : Quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus, prædestinatio est, quæ sine præscientia non potest esse : potest autem esse sine prædestinatione præscientia. Prædestinatione quippe Deus ea præscivit quæ fuerat ipse factururus? Unde dictum est, fecit quæ futura sunt. Præscire autem potens est, etiam quæ ipse non facit, sicut quæcunque peccata. Quia si sunt quædam quæ ita peccata sunt, ut pænæ sint etiam peccatorum. Unde dictum est : *Et tradidit illos Deus in reprobam mentem, ut faciant quæ non conveniunt* (Isa. XLV, 11 sec. LXX) : Non ibi peccatum Dei est, sed judicium. Quocirca prædestinatio Dei quæ in bono est, gratiæ est (ut dixi) præparatio : gratia vero est ipsius prædestinationis effectus. Item alio loco (*De Dono persever., cap. 14*) : [Hæc est, inquit, prædestinatio sanctorum nihil aliud, præscientia, scilicet, et præparatio beneficiorum Dei quibus certissime liberantur quicumque liberantur : cætera autem ubi nisi in massa perditionis divino judicio relinquuntur.] Ex quibus omnibus sancti doctoris verbis clarissime apparet, distincte et proprie in sanctis libris accipi debere præscientiam, et prædestinationem : nec quæ tanta distantia inter se distinguuntur, unum atque idem esse sicut iste definit, intelligi debere. Tamen aliquando ipsam prædestinationem, quæ nunquam sine præscientia est, etiam nomine præscientiæ significari idem doctor ita ostendit dicens (*cap. 18*) : [Aliquando eadem prædestinatio significatur etiam nomine præscientiæ, sicut ait Apostolus : *Non repulit Deus plebem suam, quam præscivit* (Rom. XI, 2). Hic quod ait *præscivit*, non recte intelligitur, nisi prædestinavit; quod circumstantia ipsius lectionis ostendit. Loquebatur enim de reliquiis Judæorum, quæ salvæ factæ sunt, pereuntibus cæteris; ideo cum dixisset, unde nunc agimus, *non repulit Deus plebem suam, quam præscivit*, post aliqua secutus adjunxit : *Quod quærebat Israel, hoc non est consecutus : electio autem consecuta est, cæteri vero excæcati sunt* (Ibid. 7). In hac ergo electione et in his reliquiis, quæ *per electionem gratiæ salvæ factæ sunt*, voluit intelligi plebem, quam propterea Deus *non repulit*, quia *præscivit*. Nullus igitur qui hæc intelligit, negare vel dubitare permittitur : ubi ait Apostolus, *non repulit Deus plebem suam, quam præscivit*, prædestinationem significare voluisse : præscivit enim reliquias quas secundum electionem gratiæ fuerat ipse factururus : hoc est ergo prædestinavit; sine dubio enim præscivit, si prædestinavit; sed prædestinasse et hoc præscisse quod fuerat ipse factururus.] Ecce quid sequi debeat, qui juxta piam sancti Patris intelligentiam sane et pure*

NOTÆ DUVALLII DOCTORIS SORBONICI.

nus de prædestinatione ad gratiam loquitur. — Vaquez in quæstione 23, 1 part. D. Thomæ; Suarez, opusculo de Prædestinatione.

(a) Cum Pelagianis tollebat Erigena gratiam

et sincere de præscientia et prædestinatione divina sentire desiderat. Illa autem novi disputatoris definitio, qua hæc duo tanta discretione distincta, tanta diligentia discreta unum idemque esse definiuntur, merito suæ falsitatis atque fallaciæ penitus abjicienda est. Sive enim hoc ille propterea taliter definire voluerit, ut ea (sicuti jam præmiserat) substantialiter in Deo velut unum esse ostenderet, inanis et frivola est ejus assertio, sive hoc docere voluerit, quod hæc in Scripturis indiscrete et confuse, atque indifferenter intelligenda sint, manifestissimi erroris est.

Subjungit idem disputator et dicit : *Homintem ad Deum quem libero arbitrio sine labore deseruerat, sine laboris studio et cooperantis gratiæ dono pervenire non posse.* In quibus verbis quod dicit primum hominem libero arbitrio Deum deseruisse, jam utique in deserente Deum et deserto a Deo non erat liberum arbitrium ad bonum, illa et naturæ bonæ a Deo conditæ, et gratiæ a Deo donatæ beata libertate, quam Apostolus commendat dicens : *Ubi Spiritus Domini, ibi libertas* (II Cor. III, 17); sed erat liberum tantummodo ad malum, et peccato dominante captivum. De qua miserrima libertate et servitute Apostolus conversis fidelibus dicit : *Cum enim servi essetis peccati, liberi fuistis justitiæ* (Rom. VI, 20). Et iterum : *Nescitis quoniam cui exhibetis vos servos ad obediendum, servi estis ejus cui obeditis, sive peccati in mortem, sive obeditionis ad justitiam* (Ibid. 16). Unde et Dominus ait : *Omnis qui facit peccatum servus est peccati* (Joan. VIII, 33). Et beatus Petrus, apostolus : *A quo enim, inquit, quis separatur, ejus et servus est* (II Petr. II, 19). Sed et captivitatem peccati beatus Paulus non tacet dicens : *Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, et captivum me ducentem in legem peccati, quæ est in membris meis* (Rom. VIII, 23). Sic itaque homo, ut dictum est, deserens Deum, et desertus a Deo, factus est *liber justitiæ*, cui servire noluit, et *servus peccati in mortem*, quia noluit esse servus obeditionis ad justitiam; et per hoc incipiens habere in membris suis legem repugnantem legi mentis suæ, et captivantem se in legem peccati : amissa ergo gratia veræ libertatis, qua Deo poterat cohærere et dicere : *Mihi autem Deo adhærere bonum est* (Ps. LXXII, 28), infelici libertate voluntatis suæ adhæsit peccato, et factus est servus captivusque peccati. De qua servitute et captivitate exire et liberari non potest, nisi per eum qui ait : *Si vos Filius liberaverit, tunc vere liberi eritis* (Joan. VIII, 36). Et ideo quando homo deseruit Deum, manifeste tunc amisit libertatem boni, et non remansit liber, nisi ad malum. Unde nescimus cur talis in eo libertas debeat prædicari, ac non potius deleri et caveri.

(a) Quod autem dicit, *sine laboris studio, et coope-*

prævenientem, et solam cooperantem gratiam statuere videbatur, quod acriter refellit Augustinus, ut docet Bellarminus, lib. VI, c. 15, conol. 4.

rantis gratiæ dono hominem ad Deum pervenire non posse, aliter fides catholica tenet, quæ certissime credit, juxta evangelicam et apostolicam veritatem, nullo bono opere, nullo bono merito præcedente, solo gratiæ divinæ beneficio hominem salvari et venire ad Deum. Sicut ipse Dominus dicit: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum* (Joan. vi, 44). Et Apostolus diligentissime inculcat fidelibus dicens: *Ei autem qui non operatur, credenti autem in eum qui justificat impium, reputatur ejus fides ad justitiam* (Rom. iv, 5). Et iterum: *Arbitramur justificari hominem ex fide sine operibus legis* (Rom. iii, 28). Et ne saltem ipsam fidem sibi deputarent, qui veniunt ad Deum atque ita velut sui operis merito et non gratuita Dei dono se putarent esse salvatos, ostendit alio loco etiam ipsam fidem Dei donum esse, cum dicit: *Gratia salvi facti estis, per fidem; et continuo subjungit: Et hoc non ex vobis; Dei donum est, non ex operibus, ne quis gloriatur* (Eph. ii, 8, 9). Unde etiam Deus, sicut ipse Apostolus commemorat, per prophetam dicit: *Inventus sum a non quærentibus me: palam apparui his qui me non interrogabant* (Isa. lxxv, 11). Vel sicut in nostra editione legitur: *Quæsierunt me qui ante non interrogabant, invenerunt qui non quæsierunt me*. Ecce manifestissima gratia sine operibus, per quam homines non quærentes Deum, non solum veniunt, sed etiam perveniunt ad Deum: sicut innumera parvulorum millia, qui utique nihil boni operari potuerunt, sola fide Ecclesiæ et regenerationis gratia, cum in tali ætate ex aqua et Spiritu renati, et originalis peccati vinculo absoluti, atque ita fuerint defuncti, absque ulla dubitatione ad Deum perveniunt. Aliter ergo sentire, id est hominem absque laboris sui studio ad Deum pervenire non posse, non est catholicum, sed Pelagianum. Invenitur in libello cujus titulus est Dogmatum Ecclesiasticorum, quædam talis definitio (Genad. de Eccl. dogmat., cap. 21). Sed omnino, ut diximus (sicut et alia nonnulla in eodem libello), Pelagiani erroris est. Et ideo quicumque eum propter alia quædam utilia legit, cum hujusmodi ibi sensus invenerit, meminerit sollicite Apostoli dicentis: *Omnia probate, quod bonum est tenete* (I Thess. v, 21).

Addit post hæc ille et dicit, *prædestinationem in Deo secundum substantiam esse, relative autem fieri non posse*. Sed de hoc quid nobis melius aut convenientius videatur, jam supra, ut potuimus, dictum est. Tamen quia hic addidit prædestinationem ad Deum relative dici non posse, manifeste non ita refertur prædestinatio ad Deum, sicut refertur in sancta Trinitate, Pater ad Filium, Filius ad Patrem, Spiritus sanctus ad utrumque, vel genitor ad genitum, genitus ad genitorem, procedens ad utrumque. Nec sicut Verbum Dei cum intelligitur, Filius refertur ad Patrem, cujus est Verbum. Et cum idem Filius dicitur *imago*, refertur similiter ad Patrem, cujus est imago. Et cum dicitur *splendor gloriæ*, refertur ad æternam lucem, ex qua est, et cujus splendor est. *Candor est enim lucis æternæ* (Sap. vii, 25), sicut

A Scriptura testatur, nec sicut donum Dei, cum intelligitur proprie Spiritus sanctus, refertur ad Patrem et Filium, cujus est donum. Ista namque in illa sancta et summa Trinitate sic referuntur ad invicem, ut singularia ibi sint, nec alterum de altero dici possit: unus enim ibi est Pater genitor, unus Filius genitus, unus Spiritus sanctus procedens: unum Verbum, et imago, et splendor Patris quod est unigenitus Filius: unum donum Dei Patris et Filii, quod est Spiritus sanctus. Et hæc de singulis singula ita ibi intelliguntur, ut uniuscujusque personæ proprietas ad alterum transire non possit: verbi gratia, ut vel Pater unquam Filius dici possit, vel Filius naturaliter Pater intelligatur, vel Spiritus sanctus Pater aut Filius. Manifestum est igitur, ut diximus, quia non ita refertur prædestinatio ad Deum, sicut refertur B Pater ad Filium, Filius ad Patrem, Spiritus sanctus ad Patrem et Filium. Neque enim prædestinatio aliqua est proprie in Trinitate personæ, ut ad alteram naturaliter referatur.

Refertur tamen omnino eadem prædestinatio ad Deum, id est ad totam simul Trinitatem, quæ tota est prædestinans quæcunque prædestinata sunt: quia absque dubio refertur prædestinatio ad prædestinantem, sicut et gubernatio ad gubernantem, et dispositio ad disponentem, et ordinatio ad ordinantem. Nec aliquis unquam tam absurde et importune contentiosus fuit, ut Deum omnia disponentem diceret esse dispositionem; omnia gubernantem diceret esse gubernationem; omnia ordinantem diceret esse ordinationem; putamus quod nec omnia prædestinanda prædestinantem quisquam dixerit esse prædestinationem: cum hæc omnia, sicut jam diximus, id est dispositio, gubernatio, ordinatio, prædestinatio, magis ad opera, vel ad operationem Creatoris referenda intelligantur. Sed iste, etiamsi nova contentione affirmare conetur ita esse Deum substantialiter prædestinationem, sicut veritatem, bonitatem, justitiam, ut per hoc velut singulari tantum numero prædestinatio dicenda videatur: sicut singulari tantum numero dicitur Deus, veritas, bonitas, justitia: non tamen ista argumentatione efflicere potest ut prædestinatio Dei etiam substantialiter Deus dici possit, non duplicem habeat effectum, et operis distributionem, scilicet vel in præparatione justorum ad vitam, vel in præordinatione impiorum ad interitum: quia D et justitia verissime Deus dicitur: nec cum ipsa Deus substantialiter intelligitur, plurali numero recte enuntiatur. Et tamen justitia Dei, quæ etiam Deus est, sine dubio duplicem habet effectum, videlicet vel in remuneratione bonorum, vel in damnatione malorum. Cum ergo ad prædestinantem Deum recte dicatur relative prædestinatio, sicut ad disponentem dispositio, ad gubernantem gubernatio, ad ordinantem ordinatio, ad operantem operatio, ad creantem creatio: et etiamsi aliquid ratione ostendi possit, substantialiter dici debere prædestinationem Dei, vel prædestinationem Deum: duplex tamen ejus effectus Scripturæ sanctæ immobili veritate declara-

tus evacuari nullatenus possit : quid sibi vult ista tam supervacua, vel etiam mendax argumentatio?

Sequitur tamen ille et dicit : *Sicut duas essentias, sapientias, scientias, virtutes cæteraque omnia quæ de Deo dicuntur, geminari, vel triplicari, vel multiplicari impium est : ita prædestinationes duas asserentes reatu impietatis ligari.* Quibus verbis nos respondemus, verum quidem esse quia essentia, sapientia, scientia, virtus, quando de Deo dicuntur, vel ipse Deus ita dicitur, ut ipse esse essentia, sapientia, scientia, virtus intelligatur, non sunt ista dicenda pluraliter. Quia ipsa Trinitas non tres essentiarum, sed una essentia est, nec tres sapientiarum, sed una sapientia; nec tres scientiarum, sed una scientia; nec tres virtutes, sed una virtus. Tamen quando ad diversam dispositionem vel operationem Dei ad creaturas referuntur, manifeste quædam ex eis etiam pluraliter et multipliciter dicuntur, sicut est illud : *Quoniam Deus scientiarum Dominus (I Reg. 11, 3).* Et si scientiarum Dominus, utique non alterius, sed suarum. Quomodo ergo hoc intelligendum, nisi quia ipsa scientia, quæ in illo naturaliter una est et simplex, relata, ut dictum est, ad dispositionem vel ordinationem creaturæ, nobis efficitur multiplex? Sic Deus esse virtus dicitur, et tamen eadem ratione dictum legimus : *Narrantes laudes Domini. et virtutes ejus (Psal. cXLVIII, 2).* Et sicut recte Deus dicitur virtus, ita recte dicitur idem Deus potentia, et tamen in psalmo canimus : *Quis loquetur potentias Domini? (Psal. cv, 2.)* Si ergo Deus una est scientia, una virtus, una potentia : et tamen juxta veritatem et auctoritatem Scripturæ ipsius Dei recte dicimus, numero plurali atque multiplici, *scientiarum Dominus, et potentias Domini, et virtutes ejus, cur hoc impium esse iste disputator dicit, quod ex veritatis et pietatis fonte procedit? Si autem ista quæ verissime substantialiter in Deo sunt, non impie, sed pie, secundum quemdam modum etiam pluraliter de Deo dicuntur, quomodo reatu impietatis ligatur qui prædestinationem Dei eadem ratione, propter duplicem ejus efficientiam, pluraliter dicere voluerit? Cum tamen hoc nos nec propter eandem prædestinationis verissime duplicem efficientiam respuamus, nec usquequaque necessario dici existimemus : cum sicut una Dei justitia, ita et una Dei prædestinatio multipliciter valere, certissime intelligenda sit.*

Subjungit ille et dicit : *Unamque esse divinam prædestinationem, sicut unam divinam operationem, sapientiam, substantiam voluntatem.* In quibus verbis hoc agere conatur quod et supra, videlicet ut, sicut substantialiter Deus est sapientia, substantialiter voluntas, et ipse est summa substantia, ita creditur idem Deus esse prædestinatio et operatio. Sed de prædestinatione jam multipliciter ostendimus quid nos magis sentiendum esse teneamus. De una vero operatione Dei quam hic addit, ita ut, quantum apparet, operationem Dei, ipsum Deum velit intelligi, diligenter considerandum est quid de hac re juxta regulam fidei sentiendum sit, recte enim dicimus

A operationem Dei, utique in creaturis quas operatus est, et recte dicere possumus operationem ex Deo, quoniam, sicut Apostolus dicit : *Ex ipso, et per ipsum et in ipso sunt omnia.* Sed nunquid recte dicere possumus operationem in Deo, cum Deus in se nihil operetur; sed extra ipsum, id est extra ejus naturam, sit omnis creatura, quam operatus est et in qua usque modo operatur? cum tamen alio modo etiam in ipso dici possit esse creatura, quia utique in ejus potentia et virtute subsistit; unde Apostolus ait, quod jam dictum est, *quia in ipso sunt omnia;* et in alio loco : *In ipso enim vivimus, et movemur, et sumus (Act. xvii, 28).* Cum ergo Deus in se ipso, id est in substantia sua, nihil operetur, sed omnis ejus operatio in creaturis, quæ non ejusdem cum eo naturæ vel substantiæ sunt, intelligatur, quomodo recte dici potest operatio in Deo? Et si non recte dicitur operatio in Deo, quanto minus recte dici potest ipse Deus operatio? Quanquam idem omnipotens Deus sicut apud se et in se omnia disponit, sic apud se et in se omnia operetur, quia ut hæc agat, non extra se utique egreditur nec a se excedit, cujus velle fecisse est : sed ipsa potius quæ operatur, vocat ad se, ut ex eo, qui summe est, accipiant esse singula juxta modum suum; et fiat quod Apostolus dicit : *Qui vocat ea quæ non sunt tanquam quæ sint (Rom. iv, 17).* Ergo nequæ aliquid extra se operatur, qui sola et æterna voluntate, absque ullo conatu, absque ullo labore, absque ullo artificio, omnia operatur. Nec iterum aliquid in se operatur, qui in suæ substantiæ perfectione et æternitate nihil efficit, nihil auget, nihil minuit, nihil mutat. Nec tamen, quia ejus velle fecisse est : ideo ejus velle et fecisse unum est. Quia in hoc non Creatoris, et creaturæ significatur unitas, sed solius Creatoris potestas.

Quomodo igitur operatio in Deo, vel ipse Deus substantialiter (ut iste asserit) operatio intelligi potest? nisi forte eo modo dicatur Deus operatio, non quod ipsum vel in ipso aliquis, sed ipse omnia operetur. Sed quia hoc nimis est inusitatum, nec de Scripturæ sanctæ auctoritate sumptum, et vehementer fidei periculosum : ne forte, cum Deus operatio esse dicitur, juxta impium Arianorum errorem, qui hoc de Filio et Spiritu sancto senserunt, ab aliquo factus esse credatur : profecto cohibenda et coercenda est tantæ verbositatis præsumptio, et inter cæteras *vocum novitates,* sicut attentissime admonet Apostolus, *devitanda (I Tim. vi, 20).* Et tamen nos, qui simpliciter divinam operationem in operibus et creaturis ejus intelligimus, ipsam ejus operationem plurali numero in Scripturis positam legimus, manifeste Apostolo dicente : *Divisiones vero gratiarum sunt, idem vero spiritus; et divisiones ministracionum sunt, idem autem Dominus; et divisiones operationum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus (I Cor. xii, 465).* Cum erga ipsa operatio Dei tam aperte pluraliter dicatur, et multipliciter intelligatur in creaturis Dei, quid utilitatis habet istiusmodi argumentatio? *Ad nihil utilis,* sicut Apostolus ait

nisi ad subversionem audientium (II Tim. II, 14).

Et tamen ille subjungit, et dicit : *Ex necessitate prædestinationis nihil compelli, sicut nec voluntatem.* Quod utrumque, id est et prædestinatione et voluntate Dei nihil compelli, apertissima veritate falsum est : quia et bonitate prædestinationis Dei frequenter diversis flagellis, et laboribus, et tribulationibus compelluntur electi, sive ut convertantur ad Deum, sive ut vivant secundum Deum. Sicut compulsus est apostolus *Paulus* cum adhuc esset *Saulus* (Act. IX) : cælestis vocis terrore prostratus, divina percussione cæcatus, tanto terrore a suo errore et crudelitate coercitus, utique ut converteretur ad Deum. Et tamen jam conversus, jam apostolus, jam magister gentium effectus, adhuc castigatur, adhuc colaphizatur, ne magnitudine revelationem extollatur (II Cor. XII, 7). Et ejusdem divinæ prædestinationis iudicio et æquitate reprobi compelluntur ; et si non ad inique et impie vivendum, tamen ad æternum pro ipsis iniquitatibus et impietatibus suis supplicium luendum. Similiter et bonitate voluntatis Dei, in qua est utique æterna prædestinatio Dei, et electi flagellantur temporaliter ad correctionem vel probationem, et ejusdem divinæ voluntatis severitate reprobi flagellantur æternaliter ad punitionem. Cum omnipotens Deus, sicut Apostolus dicit, manifesta misericordia et occulto iudicio suo, *cujus vult miseretur, et quem vult indurat* (Rom. IX, 18). Utraque enim sunt in Dei prædestinatione, utraque in Dei voluntate, et bonitas scilicet et severitas, de quibus idem dicit Apostolus : *Vide ergo bonitatem et severitatem Dei : in eos quidem qui ceciderunt, severitatem, in te autem bonitatem, si permanseris in bonitate* (Rom. XI, 22).

8. Sequitur ille et dicit : *Et quidquid de divina voluntate intelligitur, de prædestinatione Dei sentiri debere.* Hæc definitio in eo nobis placet, quia voluntatem Dei dicit prædestinationem Dei. Quid est enim aliud prædestinatio Dei quam æterna et incommutabilis voluntas Dei ad opera sua. Neque enim Deus necessitate, sed voluntate prædestinavit quæcunque prædestinavit. Et sicut *omnia, quæcunque voluit, fecit* (Psal. CXLIII, 3), sic omnia quæcunque prædestinavit, implevit, imo jam fecit : sicut de eo propheta dicit : *Qui fecit quæ futura sunt* (Isa. XLV, 11 sec. LXX.). Consequens ergo omnino est, ut et illud quod de Deo dicit Apostolus, *qui vult omnes homines salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire* (I Tim II, 4). Sicut est in prædestinatione Dei, ita rectissime intelligatur esse in voluntate Dei, id est, ut quos prædestinavit Deus æterna voluntate sua ex omni genere humano electos, ipsos *omnes velit salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire*, videlicet quia prædestinatio Dei ipsa est certissime voluntas Dei ; et, sicut de voluntate Dei veraciter omnino ab apostolo dictum est, *cujus vult miseretur, et quem vult indurat* (Rom. IX, 18), ita et de prædestinatione Dei certissime teneatur : scilicet quod æterna prædestinatione, sicut æterna voluntate sua *Jacob dilexit, Esau autem*

A odio habuit : et ex massa eadem fecit, aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam (Rom. XIII, 21). Sed illud bonitate sua, istud justo iudicio suo, ut essent alii vasa iræ, alii vasa misericordiæ (Rom. XXII, 23). Si itaque disputator iste, juxta veritatem doctrinæ apostolicæ, et sicut ipse sua argumentatione conclusit, hæc nobiscum fideliter et simpliciter teneat, nulla erit necessitas quæstionis, nullus exigetur labor syllogisticæ disputationis, sed sola in nobis regnabit tranquillitas pacis.

CAPUT III.

Tertio capitulo hujusmodi definitiones posuit.

1. *Dei prædestinationem sicut essentialiam nullam cogere, nullam necessitatem inferre.*

2. *Duas prædestinationes non esse.*

3. *Mortem, peccatum, misericordiam à Deo non esse.*

4. *Prædestinationem, ut charitatem, non esse geminam vel duplam, vel multiplicem, et pluralitatem carere.*

Ex his quatuor propositionibus jam superius, prout Dominus dedit, tractavimus.

Id est primam qua dicit *Dei prædestinationem sicut essentialiam nullam cogere, nullam necessitatem inferre.*

Et secundam qua ait *duas prædestinationes non esse.*

Et quartam qua definit, *prædestinationem ut charitatem, non esse geminam, vel duplam, vel multiplicem, et pluralitatem carere.* Excepto quod charitatem superius inter exempla quæ de substantia Dei intelligi voluit non nominavit. Et manifeste, sicut beatus

C Joannes apostolus docet : *Deus charitas est* (I Joan. IV, 16) ; ita ut secundum regulam fidei verè rectissime dicamus esse charitatem Dei, et esse charitatem in Deo, et esse charitatem Deum. Quæ tamen charitas quia in Deo substantia est, sicut veritas, justitia, bonitas, cum de Deo intelligitur, non dicitur gemina, quia est in illo substantialiter una et simplex ; et ideo ibi nec dupla, nec triplex dici potest, quia non duplicatur, nec triplicatur divina substantia, id est ipsa deitas, ipsa veritas : ipsa charitas, Deus Trinitas. Non enim minor est ibi in uno, quam in tribus ; nec major in duobus vel tribus quam in uno. Sed quanta est deitas, veritas, charitas, in una persona sanctæ Trinitatis, tanta est in duobus, tanta in tribus, id est perfecta in singulis, perfecta in omnibus. Quia et Pater perfectus Deus, et Filius perfectus Deus, et Spiritus sanctus perfectus Deus, et hi tres unus perfectus Deus. In nobis vero hæc charitas non est substantia, sed donum Dei, sicut Apostolus dicit : *Quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, quid datus est nobis* (Rom. V, 5). Et ideo potest in nobis esse et gemina, et duplex, propter duo præcepta ipsius charitatis, videlicet, Dei et proximi ; quæ utique in nobis duplicem gignit affectum, *ut diligamus Deum ex toto corde, et proximum sicut nosmetipsos* (Matth. XXII, 37, 39). Et quia per ipsum donum charitatis multiplicia et innumera bona operatur Deus in sanctis

suis, dicitur in Scripturis etiam multiplex. Ipsa est enim gratia Dei, de qua beatus Petrus apostolus dicit: *Unusquisque sicut accepit gratiam in alterutrum, illam administrantes sicut boni dispensatores multiformis gratia Dei (I Petr. iv. 10)*. Quod autem pluralitate careat charitas, nec plurali numero nec in Deo nec in nobis in Scripturis dicta inveniatur, quis nesciat? De eo autem quod dicit *prædestinationem non recipere pluralem numerum sicut nec charitatem*, jam superius satis dictum, nec assidue repetendum est. Nam et illud quod in prima ex his propositione prædestinationem Dei substantiæ Dei comparat, imo substantiam Dei esse dicit, jam supra, ut potuimus, tractatum est.

Et quod affirmat ipsam Dei *prædestinationem nullum cogere, nullam necessitatem inferre*, si ita hoc dicit quod prædestinatione sua omnipotens Deus neminem cogat ad malum, ut malus sit, et aliud esse non possit, recte omnino dicit: sin autem propterea hoc suspense et inexplicato posuit, ut diceret ipsam prædestinationem nullum cogere, nullam necessitatem inferre, nec addidit, *ad quid cogere vel cujus rei necessitatem inferre*, ut malos in sua malitia usque in finem perseverantes, neget justo judicio prædestinationis divinæ æterno judicio puniendos (sicut magis ex omnibus, quæ superius dixit, verum esse apparet) manifeste divinam prædestinationem in parte accipit, et in parte negat: ut eadem Deus prædestinatione sua justos præparaverit ad regnum, reprobos vero non præordinaverit ad supplicium.

3. Restat tertia propositio quam hic posuit et definiit, *mortem, peccatum, miseriam a Deo non esse*. Et de peccato quidem, sicut fides ubique catholica tenet, recte dixit quod a Deo non sit, quia nec voluit, nec præcepit, nec impulit hominem ad peccandum: imo, et antequam peccaret, prohibuit eum a peccato, et mortis supplicio terruit ne peccaret, et, post peccatum, quasi suæ voluntati rebellem et contrarium, juste punivit. Et ideo peccatum non est a Deo, qui hominem rectum, et sine peccato condidit, sicut Ecclesiasticus dicit: *Solummodo hoc inveni quod fecerit Deus hominem rectum, et ipse se in finitibus miscuerit quæstionibus (Eccli. vii, 30)*, sed ab illo est initium peccati qui et primus peccavit in cælo: et postea hominem ut peccaret decepit, et decipiendo occidit in paradiso: sicut beatus Joannes apostolus testatur, *quoniam ab initio diabolus peccat (Joan. iii, 8)*; et ipse Dominus docet dicens; *Ille homicida erat ab initio, et in veritate non stetit, quia veritas non est in eo (Joan. viii, 44)*. In eo enim quod in veritate non stetit, perdidit seipsum; in eo autem quod peccatum homini propinavit, occidit hominem. Et, sicut primus peccator, ita et primus factus est homicida: quia anima quæ peccaverit, ipsa morietur (Ezech. xviii, 4.) Unde et ipse in Scripturis dicitur habere *mortis imperium (Hebr. ii, 14)*. Non quod ejus potestate, sed quod ejus maligna invidia mors invaserit et oppresserit omne genus humanum. Unde

A dicit Scriptura; *Invidia diaboli mors intravit [at., intravit] in orbem terrarum; imitantur autem eum qui sunt ex parte ipsius (Sap. ii, 24)*. Hunc ejus impium principatum Dominus sua morte destruxit, sicut de eo Apostolus dicit: *Ut per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium, id est diabolium (Hebr. ii, 14)*. Ipse est enim *Agnus Dei qui abstulit peccatum mundi (Joan. i, 29)*. Et ideo bene dixit iste disputator peccatum non esse a Deo. Et tamen hoc ipsum superflue posuit, cum de prædestinatione divina definiret: quia nemo fidelium dicit Deum peccata prædestinasse.

Quod autem adjunxit *mortem et miseriam similiter non esse a Deo*, manifeste Scripturæ contradicit dicenti? *Bona et mala, vita et mors, paupertas et honestas a Deo sunt (Eccli. xi, 14)*. Sed quia iterum Scriptura dicit: *Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione vivorum (Sap. i, 13)*, vigilantè nobis quærendum est quomodo utrumque fideliter intelligendum sit, videlicet et quod *Deus mortem non fecit*, et quod *mors et vita a Deo sunt*. Ita ergo utrumque recte intelligi potest: Quod *Deus mortem non fecit*, qui hominem immortalem, si non peccasset, creavit. Et iterum, *mors a Deo est*, quia peccantem hominem justa morte damnavit; sicque mors non est ab illo creatione, et tamen ab illo veraciter est ultione. Sicut autem mors ista corporalis, quæ et prima intelligitur, a Deo est, quia ab ipso peccanti homini juste est illata: ita et mors secundâ in gehenna homini permanenti in peccatis ab illo juste est inferenda. Ideo et hæc et illa, id est et prima, quæ animam dividit a corpore, et secundâ, per quam (ut dictum est) et anima et corpus perditur in gehenna, quia et utique justa, et justo Dei judicio homini illata vel inferenda, a Deo est. Inde et alibi eadem Scriptura dicit de præsentis utique mortis corporali: *Noli metuere judicium mortis: memento quæ ante te fuerunt, et quæ superventura sunt tibi (Eccli. xli, 5)*. Hoc judicium a Domino omni carnali. Et iterum: *Ignis, grando, fames, et mors, omnia hæc ad vindictam creata sunt (Eccli. xxxix, 35)*. Et quomodo fames et mors creata: non utique aliqua forma, vel formatione, ut existerent condita, sed in occulto dispositionis Dei ad ejus vindictam præparata; ut inde eorum in manifestum prolatio, velut quædam videatur esse creatio. Et iterum eadem Scriptura dicit: *Mors, sanguis, contentio, et rhomphæa, superveniens fames, contritio, et verbera: super iniquos creata sunt hæc omnia, et propter illos factus est cataclysmus (Eccli. xl, 9, 10)*. Cum ergo mors hominis ex justa et divina ultione veniens tam aperte dieatur, et tam veraciter intelligatur in Scripturis esse a Deo. Unde et beatus Elias pro filio viduæ apud quam hospitabatur defuncto supplicans dicebat Deo: *Domine, etiamne viduam istam, apud quam ego ulcunque sustentor, afflixisti. ut interficeres filium ejus (III Reg. xvii, 20)*? Et Dominus in Evangelio aperte dicit: *Timete eum qui, postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam (Luc,*

xii, 5): intelligatur aperta Scripturæ veritas, et conticescat vanitas.

Sicut ergo mors, quæ est utique pœna peccati, ita etiam omnis miseria laborum, tribulationum et calamitatum, quæ consecuta sunt hominem post peccatum, quia divina dispositione et iudicio et illata sunt et inferuntur, recte Scriptura dicit esse a Deo, sicut aperte ea testimonia quæ posuimus, ostendunt. Et ideo sicut vere peccatum, quod contrarium est justitiæ Dei, non est a Deo, ita vere pœna peccati, id est mors, et omnis illa calamitas et miseria quæ consecuta est, quia justo iudicio Dei competunt, et iusta ejus ultione inferuntur, a Deo esse, Scriptura attestante, recte intelliguntur. Ubi, etiamsi diabolus et cæteri angeli maligni aliquid agunt, ministri sunt divinæ ultionis, atque vindictæ, non iudices, vel auctores, sicut manifeste libri beati Job historia ostendit, in qua plenissime ostenditur quod non solum ut ipsum vulnere pessimo a planta pedis usque ad verticem sauciaret, vel filios ejus concussæ et corruebat domus oppressione occideret, et copiosam ejus familiam vel gladio irruentium prædonum, vel de cælo veniente igne consumeret, sed nec ipsa ejus pecora et animantia contingere ausus est, nisi prius, permittente sibi Domino, et dicente: *Ecce universa quæ habet, in manu tua sunt: verumtamen in eum ne extendas manum tuam* (Job. i, 12). Et iterum: *Ecce in manu tua est: verumtamen animam illius serva* (Job ii, 6). Unde et ipse vir sanctus et divina sapientia repletus, cum illi hæc omnia accidissent, non ea deputavit diabolo, quia executor fuerat illius calamitatis, sed ad Deum et ad justum iudicium ejus omnia fideliter et humiliter cum gratiarum actione retulit, dicens: *Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit ita factum est, sit nomen Domini benedictum* (Job i, 12). Similiter et in Evangelio, cum eiceretur ab homine quem obsederat *legio dæmoniorum*, non habuerunt potestatem introeundi, et perdendi gregem porcorum, nisi ab illo permissi cui dolentes trementesque

NOTÆ DUVALII DOCTORIS SORBONICI.

(a) Quis fuerit Gotteschalculus accipe ex Pithæo in Annalibus, et Trithemio in Chronico Hirsaugiensi, et Flodoardo lib. iii, cap. 13, seu potius Hincmaro, Rhemni archiepiscopo, qui tunc vivebat, et eundem Gotteschalculum sæpius vidit et audivit; cujus hæc verba sunt, ad Nicolaum I: « Vobis, ait, pauca aperire desidero quomodo antequam episcopus ordinatus fuissen, iste Gotteschalculus, monachus monasterii ecclesiæ metropolitanæ Rhemensis dicti Orbei diocesis Suessionensis, ut hujus abbas et monachi eum quibus versabatur testantur, homo animo elatus, quietis impatiens, novorum verborum cupidus, insatiabili honoris ambitione incensus, protervus et tumultuosus: ut inani animi ostentatione famam adipisceretur, certos articulos omnium falsarum doctrinarum elegit et collegit. » Et postea: « Idem Gotteschalculus, ordini sacerdotali a decano Rhemensi initiatus (hæc autem promotio constitutionibus ecclesiasticis reluctabatur), contra suam regulam monasterio egressus, disjunctissimas terras peragravit ut virus suæ falsæ doctrinæ evomeret. Narrat ecclesia Lugdunensis quo pacto in ultimos fines Germaniæ se con-

dicebant: *Si ejicis nos, mitte nos in gregem porcorum. Et ille dixit eis: Ite* (Matth. viii, 32). Inde est quod etiam in psalmo, ubi narrantur plagæ et calamitates quibus Ægyptus pro sua impietate, Deo juste ulciscente, et Moyse famulo suo mediante ac ministrante percussa est, manifeste Scriptura, etiamsi ministerio angelorum malorum aliqua horum eis inflictæ sunt, omnia ad Deum referens dicit: *Convertit in sanguinem flumina eorum, et imbres eorum, ne biberent. Misit in eos cænomysiam et comedit eos, ranam et disperdidit eos. Et dedit ærugini fructus eorum, et labores eorum locustæ. Et eecidit in grandine vineas eorum, et moros eorum in pruina. Et tradidit grandini jumenta eorum, et possessionem eorum igni. Misit in eos iram indignationis suæ; indignationem, et iram, et tribulationem, immissiones per angelos malos* (Psal. lxxvii. 44-49). Et in alio psalmo, cum impetum ignium et grandinum, tempestatum, et procellarum replicaret, quibus tot naufragia et eversiones et vastitates fiunt in mundo, similiter omnia referens ad Deum, dixit: *Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt verbum ejus* (Psal. cxlviii, 8).

CAPUT IV.

Quarto capitulo ponit definitiones quinque hoc ordine.

1. *Tres hæreses, unam Pelagianorum liberi arbitrii sine gratiæ commendatione. Alteram gratiæ solius. Tertiam (a) Gotteschalculanæ prædestinationibus necessitates etiam inferentem.*

2. *Substantiam hominis esse tria. Id est, esse, velle, scire. Et hanc peccando non amisisse.*

3. *Nullam naturam posse perire, nec liberam voluntatem eum perdidisse, id est naturam suam.*

4. *Libertatem homini post peccatum remansisse: vigorem et potestatem ejus perdidisse.*

5. *Ea semper naturam inchoare posse, et perficere non nisi per gratiam.*

De tribus hæresibus quas dicit, primum, id est Pelagianorum, qui liberum arbitrium sine Dei gratia

tulerit evangelicæ prædicationis gratia, et suarum concionum exordium sumpserit ab ineffabili prædestinationis mysterio. Coactus redire in Galliam, ab episcopis in concilio Moguntinensi damnatus est, et ex illorum decreto flagellis violenter cæsus; tandem in monasterio Rhemensis diocesis tanquam in carcere ex ejusdem concilii decreto reclusus est. »

Articuli in prædicto concilio damnati recensentur ab Hincmaro, id est quod sicut Deus quosdam prædestinaverat ad vitam æternam, ita alios ad mortem æternam prædestinaverit (intellige absque ulla malorum operum prævisione); quod Deus non vult omnes homines salvos fieri, sed eos duntaxat qui salvantur; quod Jesus Christus Dominus non fuerit crucifixus neque mortuus pro redemptione totius mundi, sed tantum pro his qui salvantur; quod nullum ad se diabolus possit rapere pro quo sanguinem suum Jesus Christus Dominus fudit. Hi sunt præcipui inter multos alios a concilio Moguntinensi damnatos. Legendus est Serrarius lib. i, cap. 33, Historiæ Moguntinensis.

homini ad salutem posse sufficere dixerunt, bene novit, et condemnat Ecclesia, sequens vocem Domini suam gratiam in omnibus commendantis, atque dicentis : *Qui manet in me, et ego in eo, hic fert fructum multum, quia sine me nihil potestis facere* (Joan. xv, 5). In eo enim quod ait : *Qui manet in me, et ego in eo, hic fert fructum multum*, declarat gratiæ beneficium, quam in illo manentes ex illo accipiunt ut fructificare possint Deo, *sicut palmes* accipit ex radice vitis. Quod autem subjunxit : *Quia sine me nihil potestis facere*, manifestissime ostendit, liberum hominis arbitrium absque adjutorio ejusdem gratiæ suæ ad boni operis fructum nihil posse. Secunda hæresis quam dicit esse gratiæ solius : quæ sit vel fuerit in Ecclesia, quæ ita prædicaverit sola Dei gratia hominem salvari, ut liberum hominis negaret vel dastrueret arbitrium, nobis minime compertum est. Nam antiquissimi, et impiissimi illi hæretici Marcion, et Valentinus, et Manichæus, qui vel duo vel tria principia introduxerunt, et ideo duas naturas vel angelorum vel hominum assuerunt, id est unam bonam, et alteram malam; illam ita esse bonam, ut aliud esse non possit; istam e contrario ita esse malam, ut similiter aliud esse non possit; nihil omnino de gratia Dei dixerunt, sed solam naturam naturaliter vel bonam esse vel malam stultissime defendere conati sunt. Cum Ecclesia catholica, legis et Evangelii fideliter doctrinis instructa atque munita, unam tantummodo agnoscat; et prædicet omnium creaturarum cœlestium et terrestrium visibilium et invisibilium esse principium, sanctam videlicet Trinitatem, Patrem, et Filium et Spiritum sanctum, unum Deum, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia; et nullam omnino naturam nisi ab eo, id est optimo Conditore, esse; et ideo omnem naturam, in quantum natura est, bonam esse, nec malum naturæ naturam, sed vitium naturæ esse. Sed quia mutabilis facta est ista natura in creatura angelica et humana, et a bono in quo condita est, suo vitio potuit labi ad malum; et a malo, in quo lapsa est, quantum pertinet ad humanum genus quod Dei miseratione salvatur, posse surgere et reformari ad bonum; quantum vero pertinet ad partem angelorum malorum, et perpetuo judicio damnatorum, sic lapsos esse superbiendo a Deo, ut nullo jam mereantur remedio instaurari, non solum perdita in qua conditi fuerant bona voluntate, sed terribili judicio Conditoris, etiam ipsius bonæ voluntatis possibilitate privati.

Cum ergo et illi (de quibus supra dictum) hæretici naturam tantummodo vel defenderint, quasi immutabiliter bonam, vel accusaverint quasi immutabiliter malam; et ideo de gratia vel de libero

A arbitrio non appareat quomodo aliquid prædicare potuerint; et e contrario Ecclesia Dei sic teneat, sicut brevissime commemoravimus : quæ est ista secunda hæresis tam incognita, tam nova et inaudita, quæ, libero arbitrio denegato, solius gratiæ sit prædicatrix? Nisi quia (ut nobis videtur) disputator iste, vel beatum Augustinum latenter quasi hæreticum accusat, eo quod manifeste juxta veritatem Scripturarum sola Dei gratia ostendat et doceat hominem posse salvari, nec ad ipsam salutem æternam aliquid humanum arbitrium posse, nisi per eandem gratiam fuerit reformatum, sanatum, illuminatum ac reprobatum; aut certe eos qui, secundum ejus venerabilem et catholicam doctrinam nunc de gratia Dei sentiunt et docent : quasi minus illius dicta intelligentes, hæreticos vocat : videlicet quasi ille non ita de libero arbitrio senserit, nec isti recte ejus verba intelligant; et ideo errent ex occasione verborum ejus, dum ea aliter intelligunt quam ille qui scripsit. Hac de causa nobis videtur quod callidissime omnino et versutissime velut hæresim solius gratiæ posuerit, nec tamen auctorem, vel sectatores ejus ulla significatione manifestaverit.

B Quod si ita est, quid aliud quam Ecclesiam nostri temporis, simul cum eis qui illum ad talia instigant, viperea subtilitate accusat. Et ideo si sunt tales, qui in partibus regni illius, ubi iste impugnator veritatis non solum non arguitur, vel silentium ei imponitur, sed etiam laudi et honori maximo habetur, qui ei in talibus faveant, maxime viri ecclesiastici, quis digne possit dolere, et horrere istud contagii et pestilentiae malum, quod ab illis partibus tam effrenate et infronite, tam impudenter et audacter contra cæteras partes Ecclesiæ Dei quietas inter se, et pacificas, et tranquillitas exurgit? Ubi tale monstrum et prodigium jamdudum a fidelium auribus arcendum sedet, et disputat, et congerit tot mendacia erroris, tot convicia contra fidem veritatis : et nulla pastorum Ecclesiæ vigilantia, vel corrigitur a talibus, vel expellitur. Denique ut manifeste agnoscamus non eum de antiquiori aliqua hæresi dixisse quod solius gratiæ fuerit prædicatrix, non posuit hanc hæresim ante Pelagianam, sed postea, id est a temporibus sancti Augustini usque nunc (a), nec potest inveniri toto hoc tempore quod fuit inter illum et nos, aliquam talem hæresim in Ecclesia exstitisse, nisi quod vel ipsum, ut jam diximus beatum Augustinum, vel nos qui eum sectamur, istius erroris accusat.

C Tertiam hæresim ponit prædestinationibus necessitates et vim inferentem. Cujus, ut sibi videtur, auctorem non tacet, vocans eam Gotteschalcanam a quodam videlicet miserrimo et infelicissimo mona-

NOTÆ DUVALII DOCTORIS SORBONICI.

(a) Affirmat nullos docuisse nos per gratiam solam absque libero arbitrio salvari, quia si qui fuerint, ab Ecclesia tanquam hæretici perpetuo sunt habiti, ita ut particula illa (*nulli*) excludat catholicos, non autem quos Ecclesia condemnavit : aut saltem quia expresse nullus unquam ita docuit, sed solum liberum arbitrium de medio sustulerunt, ut Simon Ma-

gus ex Clemente lib. III Recognitionum; Bardesanes ex Augustino, cap. 33 lib. de Hæresibus; Manes centum annis post Bardesanem, a quo Manichæi, ex eodem, cap. 70; ut videant novatores nostri perversum suum dogma de salute per solam gratiam, absque libero arbitrii concursu et cooperatione, omnibus retro sæculis inauditum fuisse.

cho jam dudum (illuc nescimus quo ordine) damnato, et annis jam plurimis carcerali ergastulo recluso, nomine Gotteschalco, qui si aliquid tam grande et periculosum contra fidem catholicam docere præsumpsit, ut necessario synodali indicio tali ac tanta damnatione plecteretur, profecto dignum fuerat, juxta antiquam Ecclesie morem, ut tantus error, propter cautelae studium, ne eo plures inficerentur, cæteris Ecclesiis in diversis regni partibus constitutis, etsi non in initio, quando tantum malum est deprehensum, vel in fine quando tanta est severitate damnatum; saltem postea per litteras synodicas et ecclesiasticas, ad omnium fratrum et coepiscoporum notitiam perferretur. Quod si more, ut diximus, ecclesiastico semper à Patribus observato factum fuisset, melius nunc sciremus, et paratiores essemus ad redarguenda et convincenda quæ iste eum docuisse proponit, *dicens eum prædestinationibus necessitates, et vim inferentem.*

Quod ergo de prædestinationibus velut pluraliter dictis eum accusat, manifestum est, sicut jam in multis superius demonstravimus, quod non ei tantum displiceat hujus nominis, id est, prædestinationis pluralis numerus, quantum ipsius prædestinationis vere pluralis, id est duplex effectus: tam videlicet (ut frequenter diximus, et ex Scripturis sanctis ostendimus) in præparatione electorum ad vitam, quam in præordinatione reproborum ad pœnam. Quod ut iste contra fidem Ecclesie denegaret, tantum et tam lacunosum laborem assumpsit, ut novis argumentationibus nobis persuadere conetur prædestinationem esse substantiam Dei, imo ipsum Deum esse prædestinationem, et ideo pluraliter de ea non debere sentiri: videlicet ut in parte tantum electorum sentienda sit prædestinatio; in parte autem reproborum minime. Et ex hac occasione, ut justam reproborum prædestinationem ad supplicium æternum evacuet, in tantum prorupit audaciam, ut apertissime contra fidem, et veritatem Scripturarum asserere conaretur quod, sicut peccatum non est a Deo, ita et ejus supplicium, id est omnis miseria et mors, quæ peccantem hominem consecuta est, non sit a Deo. Cum, manifeste a Deo juste damnante et judicante, et miseria laborum et sudorum peccanti homini inflictæ sit, et ipsa laborum omnium extrema mors, dicente Domino ad eum de miseriis vitæ laboriosæ: *Maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea: spinas et tribulos germinabit tibi, et comedes herbas terræ: in sudore vultus tui vesceris pane* (Gen. III, 17-19). Ubi statim de extrema mortis pœna subjunxit: *Donec revertaris in terram de qua sumptus es: quia pulvis es, et in pulverem reverteris* (Ibid., 19). Sed et mulieri quæ ante virum suum peccavit, ipsius peccati pœnam propriam, præter illam, quæ ei cum viro communis est confestim irrogando ait: *Multiplicabo ærumnas tuas et conceptus tuos; in dolore paries filios, etc.* Negando itaque in parte reproborum justam divini judicii prædestinationem, ad hoc devolutus est, ut etiam omnes humanas misérias et

A ipsam mortem a Deo non esse, id est ad Dei judicium non pertinere assereret: ubi si quæretur ab eo unde sit mors et miseria, si a Deo non est, quid aliud restat nisi ut contra omnem veritatem respondeat aut a nullo esse, aut a diabolo esse; cum a nullo ea esse dicere insanissimum sit: diabolus autem causas peccandi tantummodo suaserit, ultionem vero peccati non ipse, sed justus judex intulerit.

Quod autem dicit præfatum Gotteschalcum *prædestinationibus necessitates et vim inferentem*: si ita hoc dicit quasi illa prædestinatio reproborum ad interitum alicui eorum vim et necessitatem imponat ad malum, id est ut inevitabiliter mali sint, et omnino aliud esse non possint, hoc omnino alienum est a fide catholica: quia omnipotens Deus (qui neminem vult esso malum) nimis absurdum et impium est, ut dicatur quod aliquem cogat et compellat esse malum, et (de quo scriptum est: *Justus Dominus justitias dilexit* (Ps. x, 8) aliquem compellat esse injustum. Sed hoc agitur in omnibus reprobis, de peccatis eorum et supplicio extremo, quod actum est in primo homine peccante judicio primo: ut, sicut ille nulla Dei impulsione vel compulsione aut prædestinatione compulsus est ad peccandum, sed sua tantum sponte peccavit, judicium tamen et damnationem ipsius peccati nolens invitatusque suscepit, quod fuit supplicium hominis primum: ita et omnis reproborum multitudo, quæ ex illa damnatione descendit, non Dei prædestinatione compellitur ad peccandum, cum Deus nulla peccata prædestinaverit; sed tamen ipsius divinæ prædestinationis justo et æterno judicio compellitur ad luendum supplicium; recipiens a Deo vim et necessitatem justæ damnationis, quæ nullam habuit vim aut necessitatem perpetrandæ iniquitatis. Neque enim illi qui a sinistris stabunt in judicio, et puniendi sunt igne æterno, volentes suscipiant tale supplicium, sed utique nolentes et inviti, et irremediabiliter dolentes ac tremantes, divinæ majestatis nutu, et angelico ministerio illuc præcipitabuntur, sicut Dominus aperte in Evangelio dicit: *Sic erit in consummatione sæculi: exhibunt angeli, et separabunt malos de medio justorum, et mittent eos in caminum ignis: illic erit fletus, et stridor dentium* (Matth. XIII, 40-42). Istis namque messoribus, id est ministris angelis, quando venerit messio, id est sæculi consummatio, ab ipso judice dicetur: *Colligite zizania, et alligate ea in fasciculos ad comburendum; triticum autem congregate in horreum meum* (Ibid., 30). Ecce qualem vim et necessitatem divinæ prædestinationis erga reprobos Ecclesia Dei juxta evangelicam veritatem credit, id est vim et necessitatem judicii; non vim, et necessitatem peccati. Qui autem vim, et necessitatem peccandi Deum intulisse homini vel inferre dicit, manifeste horribiliter in Deum blasphematur, quem ad peccata compellendo, utique auctorem peccati esse confirmat. Hoc igitur modo nos, secundum veritatem Dei, de reproborum prædestinatione sentimus: fideliter eum confitentes non pec-

cati eorum, sed justis simplicii auctorem. Et ideo quod iste delirat, quasi hujus prædestinationis prædicatio, necessitatis ad peccandum sit irrogatio, quam sit calumniosum et vanum putamus, quod ex his quæ dicta sunt omnibus clarescat.

Post hæc iste subjungit : *Substantiam hominis esse tria, id est esse, velle, scire; et hæc peccando non amisisse.* Nos autem substantiam hominis non aliud esse dicimus, nisi quam Scriptura divina in principio conditionis humanæ demonstrat dicens : *Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ, et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ, et factus est homo in animam viventem (Gen. ii, 7.)* Hæc est enim substantia hominis, qua subsistit et vivit, sicut docti indoctique noverunt, anima scilicet, et corpus sibi vitaliter connexum; sed corpus de limo terræ, anima ex inspiratione Dei. His constat, et ita factus est homo in animam viventem. Cum ergo ita doceat divina auctoritas, et ita teneat catholica veritas, quid sibi vult ista superfluitas, substantiam hominis esse tria, id est esse, velle, scire? cum manifestum sit substantiam hominis non tria esse, sed duo quædam, id est (ut jam diximus) animam et corpus. Sed iste, prætermisso corpore, quod naturaliter ad substantiam hominis pertinet, substantiam hominis esse dicit, esse, velle, scire; quæ utique in sola anima consistunt: quasi substantia hominis non sit, nisi anima sola. Videtur tamen ex disputationibus sancti Augustini in libris de Trinitate occasionem dicens ista sumpsisse: sed absit ut tantus doctor tam absurde unquam dixerit et imperite, ut cum substantia hominis sit anima et corpus, ille definierit substantiam esse hominis, esse, velle, scire. Non ergo ait (sicut manifeste intelligere poterit qui dicta ejus in eisdem libris diligentissime legerit et perpenderit) substantiam esse hominis hæc tria, id est esse, scire, velle: sed in substantia esse hominis non exterioris, sed interioris, id est in mente rationali, ubi *creatus est homo ad imaginem et similitudinem Dei (Gen. i, 26)*. Docens ea esse in ipsa mente rationali et intellectuali, naturaliter et substantialiter a Deo insita. Unde et rectissime in eisdem disputationibus dicit hæc tria unius cum ipsa et in ipsa mente esse substantiæ. Quia videlicet ipsa mens sicut substantialiter habet esse, ita substantialiter habet velle: id est substantialiter et naturaliter habet scire posse et velle posse.

Magnum est utique bonum istud naturæ ab optimo Conditoris bene et mirabiliter conditæ. Sed si hoc solum habeat mens hominis ut possit esse, possit scire, possit velle, et non habeat ex dono ejusdem Conditoris sui ut possit bene et beate esse, possit pie et recte de auctore suo scire, possit, amando illum, cum illo esse velle, quid ei proderit habere esse, scire, velle, cum totum hoc malo suo habeat, si illud donum Creatoris sui non habeat? habebit enim esse infeliciter, scire fallaciter, velle perniciose et nequiter: sicut etiam angelica natura, in diabolo et angelis ejus damnata, utique habet hæc tria in sub-

stantia sua spiritali, id est esse, scire, velle: sed tamen esse in pœnale est: scire autem et velle totum ad errorem, totum ad malum conversum est. Quid est ergo quod iste gloriatur naturam humanam peccando ista non amisisse, id est ut possit esse, scire, velle, cum omnium horum bonum et felicitatem omnino amisserit, esse incipiens, miseræ ex beata, scire amittens divina, et velle perdens cœlestia: nisi quantum ea postea adjuvit et erexit gratia Conditoris, ut amissa bona recognosceret, recognita doleret, dolendo et pœnitendo divinum auxilium imploraret: atque ita quod amisserat suo vitio, divina bonitate reciperet. Propterea igitur ineffabilis misericordia Conditoris non abstulit ei etiam post peccatum hæc naturalia bona sua, id est esse, scire, velle, ut haberet cui misereri potuisset: si enim post peccatum nolisset eum esse, simul utique cum ipso et in ipso periret, et scire, et velle: voluit itaque eum esse, ut haberet cui misereretur, voluit eum scire, ut haberet quem sua cognitione illuminaret; voluit eum velle, ut haberet quem suo amore beatificaret. Ita et diabolus qui creaturam Dei disperdere voluit, remansit victus, et Creatoris bonitas, et misericordia permansit invicta. Sed ista cur hoc proposuerit, ex sequentibus ejus propositionibus manifestius apparebit.

Subjunctum enim statim post istas duas propositiones sibi coherentes et ait: *Nullam naturam posse perire, nec liberam voluntatem eum perdidisse, id est naturam suam* In quibus verbis, quod definivit nullam naturam posse perire; quod utique generaliter de omnium rerum natura dixit, unde didicit, aut unde verum esse ostendit? cum manifeste omnis rerum natura sicut voluntate Creatoris potuit ex nihilo subsistere, ut esset quæ ante non erat; ita etiam, si ipse velit, possit perire, et redire in nihilum, ut non sit. Hoc namque et Scriptura ostendit dicens de magnitudine et potentia Creatoris: *Excelsior cælo est, et quid facies? profundior inferno, et unde cognosces? Longior terra mensura ejus et latior mari. Si subverterit omnia, vel in unum coarctaverit, quis resistet ei? aut quis dicere ei potest: Quare ita facis? (Job. xi, 8-10.)* Certe ipse omnipotens Conditor cum propter nimiam malitiam et impietatem hominum pararet delere mundum diluvio, attestante Scriptura, sic ait: *Delebo, inquit, hominem quem creavi a facie terræ, ab homine usque ad animalia, a reptili usque ad volucres cæli (Gen. vi, 7.)* Et iterum: *Repleta est terra iniquitate a facie eorum, et ego disperdam eos cum terra (Ibid. 13)*. Sicut ergo illo magno et horrendo diluvio magna ex parte natura mundi deleta est, et in deterius commutata, sicut dictum fuerat: *Et ego disperdam eos cum terra: et omnis pene naturam animalium, quæ in mundo erant, id est tam hominum quam pecorum, aquis deleta est: etiam animæ impiorum, qui tam horrendo supplicio interire meruerunt, reservatæ sunt et transierunt ad majus, id est infernale supplicium; salvatis his solis qui tam exiguo numero in arca Dei*

miseriordia liberati sunt : nonne (si ita vellet) delere omnem naturam mundi, et mundalium sive cœlestium rerum facillimè hoc posset admiranda potentia Creatoris, sicut manifeste in libris Machabœorum. Quidam sancti viri contra adversarios suos dimicaturi dixisse leguntur : *Nos autem in omnipotenti Deo qui potest et istos contrarios venientes, et universum mundum uno nutu delere, confidimus* (II Mach. viii, 18). Requirendum autem ab isto est in illa ultima mundi conflagratione, de qua beatus Petrus apostolus dicit : *In qua cœli magno impetu transient : elementa vero calore solventur* (II Petr. iii, 10,) quid sentiant tunc futurum de quatuor mundi elementorum natura ? Si enim sic permanebunt ut nunc sunt, quomodo est vera apostolica ista sententia ? sin autem maxima ex parte immutabuntur, vel peribunt, quomodo est vera ista definitio, quod nulla possit perire natura ? Certe quatuor vicissitudinum tempora quibus annus ducitur ac reducitur, id est veris, et æstatis, autumnus, et hiemis, habent propriæ et distinctæ qualitatem naturæ suæ : sed cum fuerit cœlum novum, et terra nova, et cessaverit cursus iste solis et lunæ ac siderum, quo nunc ad refectionem et quietem mortalium dies noctesque sibi continuatim succedunt, et idcirco etiam illæ quatuor vicissitudines temporum, quæ solis cursu peraguntur, sicut nunc sunt esse non poterunt, quomodo non peribit eorum natura ?

Sed et hoc interrogandus est, quid credat tunc futurum innovato cœlo et terra per ignem, et in aliam qualitatem, quæ immortalibus sanctorum corporibus congruat, mirabiliter translatis. Quid, inquam, tunc futurum credat de universa natura volucrum, quadrupedum, reptilium, natatiliū ? Si enim illa tam immensa conflagratione penitus consummanda credenda sunt, quia nihil jam mortale ille mundus innovatus recipiet, quomodo verum erit *nullam posse perire naturam* ? Maxime cum et de ipso tantæ immensitatis mari in illa tam mirabili rerum commutatione scriptum sit : *Et mare jam non est* ; si ergo dixisset iste humanam naturam non posse perire, utcunque audiendus esset, non quia Deus non possit eam dissolvere, si velit : sed quia promissio Domini nostri irrita esse non potest, quia ipse promisit dicens : *Vestri autem et capilli capitis omnes numerati sunt* (Matth. x, 30.) Et alio loco : *Et capillus de capite vestro non peribit* (Luc. xxi, 18). Cum autem generaliter dicat, nullam naturam posse perire, attendat quid etiam in natura rationali, id est diaboli, et angelorum ejus actum sit divino et terribili judicio, qui non solum velle bonum, sed etiam posse velle ipsum bonum perdiderunt. Postquam autem dixit nullam naturam perire posse, statim qui hæc omnia dixerit ostendens subjungit : *Nec liberam voluntatem hominem perdidisse, id est naturam suam*. Videlicet quasi illa falsa et fallaci argumentatione sua, qua ait nullam naturam posse perire, hoc nobis probaverit quod homo peccando liberam voluntatem non amiserit ;

A eo quod, secundum istum libera voluntas ejus, ipsa sit natura ejus. Nos autem, juxta fidei catholicæ veritatem dicimus quod natura illius primi hominis a bono Creatore ex toto bona, et bona voluntate prædita, condita sit. Hoc est enim *quia creavit Deus hominem rectum* (Eccle. vii, 30), sicut Scriptura dicit, ita tamen ut non tantum naturali bono esset in eo voluntas bona et libera, sed ut vere in eo quod conditus fuerat stare posset, divinæ gratiæ indigeret, et adjuvaretur. Unde illa vox ex persona ejus intelligitur in psalmo dicentis : *Ego autem dixi in abundantia mea : Non movebor in æternum* (Psal. lxxix, 7, 8). Ubi statim de casu suo subjungit, et dolens dicit ad Deum : *Avertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus*. Quod enim *in abundantia* erat, et bonæ voluntatis, et beatæ libertatis ante peccatum, ex Deo illi erat ; cui et dicit : *Domine, in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem*. Quod autem, avertente Deo faciem suam ab illo, nec eum vultu suo illuminando, *factus est conturbatus*, meritum ac pœna peccati fuit. Iste autem qui, absque illo divinæ gratiæ adjumento, in tantum in eo solum naturæ bonum prædicat, ut liberam voluntatem, nec peccando illum amisisse contendat, ita ut etiam ipsam liberam voluntatem naturam ejus esse dicat, manifeste Pelagianò errore involvitur ; asserens hominem sola natura, et ante peccatum liberam voluntatem habuisse, et post peccatum eandem liberam voluntatem eum non amisisse, et ipsam liberam voluntatem naturam ejus esse : cum profecto non fuerit libera, nisi quandiu Deum pie subdita permansit bona ; ubi autem, Deum contemnendo, et mandatum ejus superbe transgrediendo, peccavit, statim facta sit sub jugo peccati. Quia, sicut ipse Dominus dicit : *Omnis qui facit peccatum, servus est peccati* (Joan. viii, 34, 36). Et ita quæ ante erat libera ad bonum, post illam miserabilem ruinam, per seipsam non potuit esse libera, nisi ad malum. De quo profundissimo damnationis mala nullatenus valet assurgere ad libertatem bonæ voluntatis, nisi illo liberante qui ait : *Si vos filius liberaverit, tunc vere liberi eritis*.

Iste autem, qui propterea eum putat non amisisse peccando liberam voluntatem, quia cum ipsa bona et libera voluntate est conditus ; et ideo naturaliter ei inerat ipse bonæ voluntatis affectus, scire debet, quod ideo condidit omnipotens Deus omnem rationalem creaturam, et hominum scilicet et angelorum, bona et recta voluntate præditam, ut quandiu servaret suum ordinem pie Deo subdita, et gratia ejus adjuta, permaneret in ea dignitas sua, id est et naturæ bonum, et ipsius gratiæ donum. Si autem contra Creatorem superbiendo, et de se potius præsumendo, desereret ordinem subjectionis et obedientiæ suæ, continuo, ipsius Conditoris justo judicio, et dono gratiæ privaretur, et natura in deterius converteretur. Unde in psalmo scriptum est : *Homo cum in honore esset, non intellexit ; comparatus est jumentis insipientibus et similis factus est illis* (Psal. lxxxiv, 13, 21). Erat namque ante peccatum *in honore*

naturæ bonæ a Deo conditæ; erat *in honore* gratiæ sibi a Deo collatæ. Sed hunc honorem divinæ bonitatis et gratiæ, unde haberet *non intellexit*, cum deserto Creatore de se præsumpsit, et, suggestione serpentis, Deo similis tanquam sub nullo Domino esse concupivit. Unde et ipse merito a Creatore desertus, totus in deterius commutatus est, et anima videlicet et corpore: anima, quia amissa libertate justitiæ, amissa libertate bonæ voluntatis, et peccato dominante depressus, ea quæ sursum sunt, quærere cessavit, et infima, velut bruto, et pecudeo sensu, appetivit; corpore vero, quia mortis conditione damnatus ut in terram et pulverem, unde sumptus est, more jumentorum dissolveretur, justiciæ sententiam excepit. Ecce ad quantum malum devoluta est humana natura, peccati merito tota in deterius commutata, libertate ad bonum amissa, et ad solum malum appetendum libera, nisi ejus gratia sanctetur et redintegretur, *qui venit quærere, et salvare quod perierat* (Luc. xix, 10).

Angelica autem natura quantum in diabolo et angelis ejus depravata, et horribiliter in deterius commutata sit, amisso libero arbitrio ad bonum, ut non solum ad illud ullatenus assurgere, sed nec velle jam possint, et ad solum malum nunquam mutanda malitia conversi, quis digne possit expavescere, quanto minus verbis explicare? Nam et corporis natura ipsa est, et sana, et ægrota: sed quæ valet ac viget bono sanitatis, ejus amissione in deterius versa gravatur et affligitur morbo ægritudinis. Sed iste, qui liberam voluntatem, et liberum arbitrium ad bonum, non credit esse bonum humanæ mentis, sed ipsam mentem, neque esse in mente, sed ipsam mentem, videtur occasionem sumere, sicut jam et supra diximus, ex quibusdam verbis *sancti Augustini* in libris de Trinitate (lib. x, c. 11 et 12), cum ille veraciter omnino dicat, et mentem, et scientiam mentis, qua seipsam novit, et voluntatem mentis qua seipsam vult et diligit, unam esse naturaliter substantiam, quæ et est existendo, et seipsam agnoscit sciendo, et seipsam vult diligendo. Vere enim hoc totum, id est et mens, et scientia, et amor sui substantialiter unum sunt. Quæ tamen duo, id est scientiam, et voluntatem mentis, qua seipsam novit et diligit, non dicit ille esse mentem hominis, sed in mente hominis; et ideo hujus disputationis manifestus est error.

Quod cum de libero arbitrio disputatur, quo, libera hominis voluntate, vel bonum vel malum appetitur, non de illa voluntate agitur qua mens diligit seipsam,

A sed de illa voluntate, qua vel summum bonum diligit, cum recta est, id est Deum, vel infimum bonum, cum prava est, id est mundum. Hæc enim voluntas, cum una sit natura cum ea voluntate qua mens diligit seipsam, multum tamen distat affectione: quantum distat inter dilectionem sui, et dilectionem Dei, inter dilectionem sui, et dilectionem mundi. Illa enim voluntate seipsam amat: ista voluntate vel Deum diligit super se, vel mundum infra se. Quæ tamen voluntas, ut diximus, natura una est, sed affectione efficitur diversa. Et singularis est in dilectione sui, et multiplex in dilectione rerum bonarum vel malarum quibus trahitur sive distrahitur. Et ideo cum illa voluntas naturæ, de qua beatus Augustinus disputat, id est qua mens diligit seipsam, nihil pertineat ad liberum arbitrium et liberam voluntatem **B** quo vel bona appetuntur, vel mala, sed tantummodo mentis sit, et ad ipsam referatur; minus callide, vel nimis stulte iste adjungit ei libertatem, et vocat eam liberum arbitrium, vel liberam voluntatem. Quod beatus Augustinus nullatenus dicit, et absit ut diceret. Quis enim nesciat hanc mentis voluntatem, qua seipsam vult et diligit, omnibus hominibus naturaliter esse communem, et semper liberi arbitrii ad seipsam amandum? Quæ enim mens in hominibus est, nisi amentium et dementium, cujus voluntas non naturaliter velit, et mentem cui inest, et seipsam, esse, vivere incolumem permanere? Ad hoc omnium mentium voluntas est libera. Quid enim liberius tali voluntate, quæ mentem, cui inest, diligit esse, diligit vivere, diligit non perire? vel quid magis superfluum **C** et supervacuum, ut talis voluntas appelletur libera, quæ nunquam potest esse aliud, ad diligendam se, vel ad mentem cujus est: aut ut eadem talis voluntas appelletur liberum arbitrium, cum arbitrium esse non possit, nisi in diversis rebus, quæ discernendæ, vel dijudicandæ, vel eligendæ, sive reprobandæ sunt? Voluntas vero mentis nihil inter seipsam diversitatis inveniatur, sed et seipsam semper æqualiter diligit, et naturali pace atque unitate semper sibi cohæreat.

D Desinat itaque dicere, cum de libero arbitrio hominis agitur, quo vel bona ad salutem, vel mala ad perniciem suam diligit, talem voluntatem mentis esse naturam. Quia licet et ipsa sit mentis voluntas, quæ et seipsam, et hæc diligit, tamen alia affectione diligit seipsam, quæ ita naturalis est ut nunquam mutetur; alia affectione diligit ista, quæ omnino variatur et mutatur, dum vel ad bona vel ad mala diligenda convertitur (a); nam si talis voluntas mentis, qua non seipsam mens, sed alia vel bona vel mala diligit

NOTÆ DUVALII DOCTORIS SORBONICI.

(a) Non assequitur mentem Joannis Erigenæ Ecclesia Lugdunensis, quantum ipse possum conjicere. Nec enim dicit primo Erigena voluntatem et animam ejusdem esse naturæ, sed solum voluntatem ipsius mentis et animæ in dilectione sui ipsius agere ut naturam, non autem ut liberam. Secundo pie pariter et catholice sentit Erigena cum dicit libertatem in homine post peccatum remansisse, vigorem tamen et potestatem illius amisisse; arguit autem eum Ec-

clesia Lugdunensis quod accipiat libertatem ut servituti peccati opponatur juxta illud Joan. viii: *Qui facit peccatum, servus est peccati*. Erigena tamen eam pro facultate ad utrumlibet, tam ad bonum quam ad malum, accipit, quam in homine post peccatum remanere ex Augustino certum est, ita ut disputatio hoc loco videatur esse de nomine. — Bellarminus, lib. v de Gratia, et lib. Arb., variis capitibus.

quibus aut beatificetur, aut misera afficiatur, natura esset hominis, sicut iste dicit, aut bona esset tantummodo, aut mala, et ex alio in aliud mutari non posset. Hæc igitur voluntas, id est talis affectio humanæ voluntatis juxta veritatem Scripturarum Dei, a bono Creatore bona et recta est insita homini, cum crearetur, hæc (in illo cooperante Dei gratia) bona et recta permansit, quoad Creatori pie obedivit. Sed quia et ipsa humana natura ab incommutabili Creatore mutabilis condita est, et talis affectio mentis humanæ similiter mutabilis est, stetit in bono (adjuvante Dei gratia) et cecidit ad malum occulto Dei judicio, eadem gratia deserta. Et (sicut sæpissime dictum est) quæ erat libera ad bonum, amissa illa felici libertate, cœpit esse sub peccati misera servitute.

4. Adjungit ille quasi definiendo: *Libertatem homini post peccatum remansisse, vigorem et potestatem ejus perdidisse*. In quibus verbis non est diutius morandum: quia, sicut supra jam sæpius diximus, qui ante peccatum erat liberæ voluntatis, et naturæ bonæ, et dono gratiæ ad summum et æternum bonum, ad quod conditus fuerat amandum, et desiderandum, quærendum, inveniendum et contemplandum, peccando [al., peccato] cecidit a tanto bono, et factus est servus peccati, sicut Dominus ipse testatur dicens: *Omnis qui facit peccatum servus est peccati* (Johan. viii, 34); et beatus Petrus apostolus dicit: *A quo enim quis superatur, ejus et servus est* (II Petr. ii, 19): ita, amisso dono gratiæ, vitiato et corrupto et depravato bono naturæ, sic miserabiliter a tanta felicitate lapsus est, ut ad illud bonum amandum, et perfruendum, cui inhærere debuerat nullum possit habere recursum, nisi per misericordissimi reconciliatoris et mediatoris auxilium, et sanguinis ejus pretium, a quo redimimur de tanta captivitate, ut recipere possimus pristinam libertatem, et de inimicis efficiamur amici. De quo mediatore Scriptum est: *Unus enim Deus et mediator Dei et hominum homo Christus Jesus, qui dedit seipsum redemptionem pro omnibus* (I Tim. ii, 5); et iterum: *Cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filii ejus* (Rom. v, 10). Quicumque ergo dicit, post illam transgressionis infelicissimam ruinam, qua, amissa pristina libertate, factus est servus peccati, factus est servus ejus a quo et superatus est, factus inimicus Dei, et indiget uno mediatore et reconciliatore, per quem accipiat redemptionem a servitute, et reconciliationem ad Deum. Post hanc, inquam, tam magnam et miserabilem ruinam, quicumque dicit eum habuisse vel habere libertatem ad verum bonum appetendum, amandum et promerendum, nisi per gratiam veri mediatoris redimatur, justificetur, reconcilietur et reformetur, omnino contra fidem Ecclesiæ sentit, contra veritatem Evangelicam et apostolicam docet, et omnino (quantum in se est) evacuatur est crucis Christi, evacuatur est mortis Christi. Quia si aliter homo post illud peccatum veram mentis libertatem habere aut recuperare

potuit, nisi per redemptionem crucis et mortis Christi, sicut Apostolus ait ad quosdam, qui se aliter putabant posse justificari: *Ergo Christus gratis mortuus est* (Gal. ii, 21), et hæc est sapientia verbi, in qua evacuatur crux Christi (I Cor. i, 17). Vere enim si post aliud peccatum veram libertatem homo habere potuit, non indiguit redemptione, non indiguit redemptore, et superflua est adventus Christi, superflua est mors Christi.

Quod autem dicit iste *peccantem hominem non amisisse libertatem sed ipsius libertatis vigorem et potestatem*, non recte dicit, quia non recte sentit. Non enim bonum libertatis ex parte tenuit et ex parte amisit; sed, sicut vigorem, et potestatem libertatis, ita ipsam perdidit libertatem, ut jam per se ad verum bonum, unde cecidit, liber esse non possit. Remansit autem liber ad malum; quia, sicut libera voluntate deseruit bonum, ita libera voluntate adhæsit malo. Habet itaque homo post illam damnationem liberum arbitrium, quo propria voluntate inclinari potest et inclinatur ad malum, habet liberum arbitrium, quo possit assurgere ad bonum; ut autem assurgat ad bonum non esse propriæ virtutis, sed gratiæ Dei miserentis, habet liberum arbitrium ut possit bene velle, ut possit bene vivere, ut possit Deo adhærere; sed ut bene velit, ut bene vivat, ut Deo adhæreat, non est suæ virtutis, sed gratiæ Dei miserentis. Nam et qui graviter ægrotat, potest dici posse recipere sanitatem, sed ut recipiat sanitatem, habet necessarium medicamentum. Et qui mortuus est, posset dici posse resurgere, posse vivere, non tamen sua virtute, sed Dei. Ita et liberum arbitrium hominis semel sauciatum, semel mortuum, potest sanari, non tamen sua virtute, sed gratia miserentis Dei. Et ideo recte omnes admonentur, recte omnibus verbum Dei prædicatur, quia habent posse credere, habent posse converti ad Deum, ut verbo extrinsecus admonente, et intus Deo suscitante, qui audiunt reviviscant. Ut recte de hujusmodi homine dicatur: *Quia mortuus fuerat, et revixit; perierat, et inventus est*. De hac possibilitate humanæ naturæ, quæ tamen nihil valet absque divinæ gratiæ largitate, ita beatus Augustinus docet dicens (*de Prædest. sanct.*, cap. 5): « Posse habere fidem, sicut posse habere charitatem naturæ est hominum: habere autem fidem, sicut habere charitatem, gratia est fidelium. » Sed cum voluntas credendi aliis præparatur, aliis non præparatur a Domino, discernendum est quid veniat de misericordia ejus, quid de judicio. *Universæ enim viæ Domini misericordia et veritas* (Ps. xxiv. 10). *Investigabiles autem sunt viæ ipsius* (Rom. ii, 33). Investigabiles igitur sunt, et misericordia qua gratis liberat, et veritas qua juste judicat.

5. Iste postquam inaniter et fallaciter dixit post peccatum homini libertatem remansisse, subiecit aliam conclusionem, et ait: *Semper naturam inchoare posse et perficere non nisi per gratiam*. Quod si ita dicit, quasi natura hominis per liberum arbitrium

suum semper possit bonum inchoare, sed non nisi per gratiam Dei perficere ut inchoatio totius boni semper homini deputetur, Deo autem tantummodo ejus perfectio : ut primam partem boni agendi sibi vindicet homo, secundam Deus : talis sensus omnino Pelagianus est, et contrarius Evangelicæ et Apostolicæ veritati. Quia et ipse Dominus ut initium boni nostri ostendat non esse ex nobis, sed ex illo, ait : *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos (Joan. xv, 16)*. Et Apostolus dicit fidelibus : *Quia qui cepit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Christi Jesu (Phil. 1, 6)* ; et iterum : *Vobis donatum est pro Christo non solum ut in eum credatis, verum etiam ut pro illo patiamini (Ib., 29)*. Et beatus Joannes Apostolus dicit : *Non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos : et misit Filium suum propitiationem pro peccatis nostris (I Joan. iv, 10)*. Et iterum, beatus Paulus apostolus ait : *Per patientiam curramus ut propositum nobis certamen ; aspirantes in auctorem et consummatorem fidei nostræ Jesum (Heb. xii, 1, 2)*. Si ergo vere catholici esse cupimus, totum fideliter divinæ gratiæ deputare debemus, et initium videlicet boni operis nostri et finem. Quia, sicut præmissis Scripturæ sanctæ testimoniis clarissime demonstratur, Dominus eligit sanctos suos, non illi eum. Deus in suis fidelibus et incipit opus bonum et perficit : ab ipso donatur fidelibus qui pro eo patiuntur, et initium fidei, et finis martyrii. Ipse prior dilexit sanctos suos, ut et illi eum possent diligere. Et fides nostra Dominum Jesum habet auctorem, eam in nobis inchoando ; et ipsum habet consummatorem perficiendo. Hæc ergo fideliter teneamus, ut in vera fide fundati, ab errore hæretico tuti simus. Aut si istius verba alium sensum rectum et recipiendum habent, ostendat ipse qui scripsit.

CAPUT V.

Quinto capitulo hujusmodi propositiones ponit.

1. *Per præscientiam et prædestinationem Dei neminem compelli.*

2. *Præscire ea etiam quæ non esset facturus, prædestinare tantum quæ esset facturus.*

3. *Sicut in ea præscientia et prædestinatione Dei causam non esse peccati, ita nec pænæ ejus, nec mortis.*

4. *Deum sicut neminem compellat peccare, ita nec bene vivere.*

5. *Si qua causa præcedat voluntatem, id est naturam ad bona vel mala cogitanda, vel faciendū, non esse naturam.*

Ex his quinque propositionibus, jam tres superius, prout potuimus, satis tractatæ sunt, et ex superfluo repetendæ non sunt : id est prima et secunda et quarta. Restant ergo duæ, quas nunc primum posuit.

In tertia itaque sic dicit : *Sicut in præscientia et prædestinatione Dei causam non esse peccati, ita nec pænæ ejus, nec mortis*. Quibus verbis nos respon-

demus : quia, si præscientia et prædestinatio Dei non est alicui causa peccati, sicut omnino verum est, ergo eadem divina præscientia et prædestinatio non est injusta, nec in aliquo vituperanda, qua impios in sua impietate perseverantes præscivit et prædestinavit æternis suppliciis condemnandos. Quia sua præscientia et prædestinatione omnipotens Deus non eis existit causa peccati, sed justus ultor peccati, nec eos impellit ad peccandum, sed juste tradit ad luendum supplicium. Præscit ergo sicut vere et verus Deus hominum futura peccata ; unde et Scriptura dicit : *Deus æternæ, qui occultorum es cognitor, qui nosti omnia antequam fiant (Dan. xiii, 42)*. Non ut ad peccandum sua præscientia aliquem compellat, sed ut ipsos peccantes sua æterna providentia juste ordinet vel condemnet. Prædestinatione etiam sua, qua impios punire decrevit, sicut jam dictum est, non ut essent impii effecit, sed ut in ipsa impietate sua perseverantes, non essent impuniti, juste constituit. Quod vero iste adjungit atquo definit quia, sicut Deus sua præscientia et prædestinatione non est alicui causa peccati, ita nec causa sit pænæ et mortis quæ peccato debetur, fideliter discernendum est : quia videlicet homo peccando ipse sibi existit, et existit causa pænæ suæ, et causa mortis suæ ; et tamen quia omnipotens Deus judex est justus, licet non sit in ejus præscientia et prædestinatione, sed in hominum meritis causa pænarum et mortis, tamen est in eadem præscientia et prædestinatione æterna justitia, qua in sua impietate permanentibus et pæna inferatur et mors. Et ideo tali argumentatione, sicut iste vult, non destruitur prædestinatio Dei, qua impiis irrogat æterna supplicia ; quia, etsi non est in ejus prædestinatione ulla causa pænarum, est tamen ibi justitia, et judicium juste inferendarum pænarum.

Quinta proposito talis est : *Si qua causa præcedat voluntatem, id est naturam, ad bona vel mala cogitanda, vel faciendā, non esse naturam* : ubi manifeste contra veritatem loquitur. Si enim nulla causa præcedit voluntatem hominis ad bona cogitanda, vel faciendā, unde est in homine bona voluntas, id est pia affectio, ut possit aliquid boni cogitare vel facere ? Neque enim a semetipso habet homo voluntatem bonam, de qua dicitur : *Pax in terra hominibus bonæ voluntatis (Luc. 11, 14)*. Neque a semetipso habet efficientiam boni operis de qua dicitur : *Gloria autem et honor et pax omni operanti bonum (Rom. 11, 10)* ; sed ab illo hæc habet, de quo Apostolus fidelibus dicit : *Deus est enim qui operatur in vobis et velle et perficere, pro bona voluntate (Phil. 11, 13)*. Ipse prævenit voluntatem hominis misericordia sua, sicut Psalmista dicit : *Deus meus, misericordia ejus præveniet me (Psal. lvi, 11)*. Ipse inspirat homini gratiam recte cogitandi, sicut Apostolus dicit : *Non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est (II Cor. 11, 5)*. Ipse ergo nobis est causa bonæ voluntatis ; ipse nobis est causa bene desiderandi et perficiendi ;

ipse nobis causa misericordiae et gratiae, qua non solum bene velle, non solum bene agere, et perficere, sed etiam bene cogitare possimus. Et non solum in praesenti haec agit in electis suis; sed etiam, ante mundi constitutionem, praedestinavit illos gratia sua ut essent sancti et immaculati coram ipso; sicut Apostolus testatur, dicens: *Sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti et immaculati in conspectu ejus in charitate* (Eph. III, 4). Cum ergo tanta et talis causa, quae est utique causa omnium bonorum, sive in condendis, sive in munerandis creaturis suis, sit nobis optima et aeterna causa bonae voluntatis, praecedens nos gratia sua ut bene velle et bene agere possimus, quomodo iste dicit nullam causam praecedere bonam voluntatem et bona opera nostra? aut, si praecedat haec aliqua causa per quam fiant, ipsam causam non esse naturam, cum omnipotens Deus, qui bonae voluntatis nobis est causa, ipse sit praeter omnibus summa et optima natura. Qui ergo non credit hanc summam et efficacissimam causam, eandemque summam et optimam naturam praecedere voluntatem nostram, ut recte velle et recte operari possimus, manifeste resistit veritati, et Pelagiani erroris esse convincitur. Si enim haec felix causa non praecederet hominum voluntates, nulla esset praedestinatio bonorum, nulla redemptio miserorum, nulla remuneratio operum piorum.

Ad mala autem cogitanda vel facienda, absit ut haec summa et optima causa voluntatem nostram praecedat! Praecedit tamen eam causa non efficiens, sed deficiens, id est summi boni desertio, et inferioris appetitio, cum ab amore Dei anima deficit, et ea quae sunt inferius concupiscit. Ad haec ergo delapsa humanae naturae voluntas efficitur mala, nullam aliam habens causam, quia mala sit, nisi, ut dictum est, defectum a summo bono. Talis namque defectus voluntatis, et angelos fecit malos deserentes Deum, et hominem similiter malum inobedientem Deo. Talis autem defectus manifeste non est aliqua natura, est tamen ipsius vel humanae vel angelicae naturae deserens Creatorem, et defluens ad seipsam, vel etiam ad infimam creaturam. Et haec est origo totius malae voluntatis, totius pravae cupiditatis et operis. Sed, quamvis non sit Deus causa malis voluntatibus nostris, nec ulla natura subsistens, sed creaturae rationalis affectus ab amore conditoris deficiens, non tamen non idcirco non est iudex, et vindex ipsarum cogitationum nostrarum, et justae vindictae, ac iudicii sui praedestinator aeternus; quod iste tantis ambagibus et argumentationibus evacuare contendit. Quod vero assidue amat dicere ipsam voluntatem esse naturam, jam et supra admonuimus quod ex verbis sancti Augustini hujus erroris sumpserit occasionem; dum quod ille tractat de voluntate mentis humanae, qua diligit semetipsam, quae semper utique est bona diligendo naturam suam, nec aliud vel aliter esse potest, iste contentiose omnino transfert ad eam voluntatem de qua agitur,

A cum de libero arbitrio tractatur. Quia, sicut diximus, una eademque voluntas mentis alia est cum naturaliter diligit seipsam, alia cum vel gratia adjuta diligit Deum, vel proprio vitio corrupta diligit mundum. Alia est autem et alia non naturae, sed affectionis diversitate. Et ideo potest esse et bona et mala, secundum ea quae diligit vel bene vel male.

CAPUT VI.

Sexto capitulo definit:

1. *Nullum peccatum nullamque ejus poenam aliunde nasci, nisi propria hominis voluntate libero male utentis arbitrio.*

2. *Et stultissimum esse, dubitare humanam voluntatem esse secundum naturam.*

3. *Nec dubitari posse ipsam rationalem substantiam esse.*

B Has tres definitiones quare posuerit, et quid ex eis efficere voluerit, non satis apparet, nisi forte quia praecipua ejus intentio est in omnibus istis argumentationibus, ut vel liberum arbitrium secundum naturam defendat, quod est utique Pelagianum, aut praedestinationem justiciam Dei quantum in se est destruat, quod est Ciceronianum. Nam Cicero, sicut beatus Augustinus in libris de Civitate Dei (lib. v. c. 9) commemorat, et ex ipsius Ciceronis verbis ostendit, in tantum conatus est divinae providentiae dispositionem evacuare, ut non solum praedestinationem, sed etiam praescientiam Dei omnino negaret, hac quasi ratione volens defendere liberum hominis arbitrium: atque ita auditores suos, dum vult facere liberos, fecit sacrilegos, qui ita se existimarent absolutos sui arbitrii libertate, ut in nullo essent obnoxii divinae dispensationis providentiae vel praedestinationi; negantes Deo, quod summe ac proprie Dei est, id est praescientiam omnium futurorum, et praedestinationem dispositionum suarum. Quod quid est aliud dicere, quam Deum non esse Deum? quomodo enim vere Deus est, qui nullam habet praescientiam futurorum? Quod et nunc valde timendum et cavendum est ne, per hujusmodi contentiones et concertationes, dum in parte suscipimus et in parte negamus praedestinationem dispositionum Dei, volentes homines quasi facere liberos, faciamus sacrilegos. Quia et hoc utique ad finem nostram pertinet, ut praedestinationem Dei, quae utique justa est, in utramque partem plenam et perfectam esse credamus. Quod quia contra fidem est, si negetur, utique sacrilegum est. Quia ergo, ut diximus, maxima hujus intentio est, vel liberum arbitrium secundum naturam defendere, vel praedestinationem justitiae Dei ex dimidia parte negare, potuit et has tres argumentationes velut in defensionem liberi arbitrii ponere.

D Quod ergo ait, *Nullum peccatum nullamque ejus poenam aliunde nasci, nisi propria hominis voluntate libero male utentis arbitrio*, verum est quidem, quia hominis propria voluntate commissum est peccatum, et peccati merito consecuta est poena peccati, id est mors, miseria et supplicium. In hoc tamen pluri-

num distat inter peccatum et pœnam peccati, quod peccatum illud solus homo fecit; peccati vero pœnam et ipse meruit, et Deus juste judicando inflixit. Et ideo tali argumentatione nequaquam concludit vel ostendit iste quod vult, videlicet quasi nulla pœna peccati, nulla miseria, nullum supplicium, quæ peccantibus irrogantur, a Deo sint. Et ideo non potuisse a Deo prædestinari iniquorum æterna supplicia: quia ab ipso non sunt, sicut peccatum, ita nec supplicium. Cum, sicut jam supra ostendimus, apertissime contra hunc errorem Scriptura clamat: *Bona et mala; vita et mors; paupertas et honestas a Deo sunt* (Eccli. xi, 14). Non utique illa mala, homines peccando, et inique agendo, committunt, quorum omnino auctor Deus non est; sed illa, quæ propter peccata hominibus justo Dei judicio irrogantur, sicut fames, cædes, hostilitates, vastationes, et cæteræ ærumnæ, et clades: de quibus et Amos propheta dicit: *Si erit malum in civitate quod Dominus non fecit* (Amos iii, 6). Et ipse Dominus per Isaiam prophetam ait: *Ego Dominus faciens pacem, et creans malum* (Isa. xlv, 7). Unde et de talibus malis quibusdam comminatur dicens: *Et adducam super eos mala, annum visitationis eorum* (Jer. xi, 23). Et iterum: *Congregabo super eos mala, et sagittas meas complebo in eis* (Deut. xxxii, 23). Quæ omnia Deus creare dicitur, non quasi aliquam naturam condendo; sed ea justo suo judicio decernendo, instituendo, et inferendo. Quomodo autem recte distinguere et intelligere debeamus secundum hunc sensum, quod *Deus mortem non fecit* (Sap. i, 13). Et tamen *mors a Deo est* (Eccli. xi, 14). Clarissime beatus Augustinus exponit et ostendit dicens: [Justum Dei judicium est ut peccato suo quisque peccet, cum peccatum Deus non faciat, sicut et mortem non fecit. Et tamen quem morte dignum censet, occidit. Unde legitur *Deus mortem non fecit*. Et legitur: *Mors et vita a Deo est*. Quæ duo non esse inter se contraria profecto videt quisquis ab operibus divinis judicia divina discernit. Quia aliud est creando non instituisse mortalem, aliud judicando plectere peccatorem.]

Quod autem subjungit iste, et dicit: *Stultissimum esse dubitare humanam voluntatem esse secundum naturam*. Verum est quidem quod voluntas animæ rationalis secundum naturam et in natura est ejusdem animæ rationalis; sed, sicut sæpe jam dictum est, eadem ipsa naturalis voluntas aliter intelligenda est cum se vult et diligit, et ad se refertur, quam nemo dubitat semper naturaliter bonam esse; aliter vero cum vel Dominum pie diligit, vel perverse mundum, et ad ea refertur quæ vel supra se, vel infra se diligit. Et ideo jam talis voluntas, non ad mentem suam cum naturaliter inest; sed ad aliud vel aliud, quod extra substantiam est relata, potest esse et bona et mala, non natura, sed affectione: videlicet aut recte superiora diligendo, quibus beatificatur; aut prave appetendo inferiora, quibus corrumpitur. In qua re non jam est sola natura; sed aut virtus, aut

vitium naturæ, sed virtus ex divinæ gratiæ infusione, vitium ex propriæ voluntatis depravatione. Et hoc est liberum humanæ mentis arbitrium, cum ad illa, vel illa appetenda affectus hominis inclinatur. Qui affectus nec extra naturam est, quia in utramque partem spontanea voluntate movetur, nec tamen solius naturæ est; sed ut ad bona moveatur, divina excitatur, et agitur gratia; ut vero ad mala, propria cupiditate depravatur. Quod ideo in hoc loco breviter et diligenter, prout potuimus, demonstrandum putavimus, ut scienter discernatur et intelligatur quam absurde et fallaciter naturalem tantummodo arbitrii libertatem iste ubique asserere conetur, propter illam scilicet humanæ mentis voluntatem, qua naturaliter diligit seipsam. Nec attendit, aut certe dissimulat, nihil ad hujusmodi voluntatem pertinere, cum de libero arbitrio agitur; sed ad illam quæ alio modo, alia affectione, vel ad bona diligenda vel ad mala petenda, aut divina gratia adjuncta aut suo vitio depravata movetur. Ac per hoc manifestum est quod ejus tam contentiosa et pervicax intentio, qua liberum arbitrium naturaliter defendere conatur, manifeste cassa et irrita est. Quia, licet in natura hominis et voluntate humanæ mentis liberum consistat arbitrium, et naturaliter habeat posse bonum velle, posse recte vivere, posse beate esse; tamen, ut ipsum bonum velit, ut recte vivat, ut beata fiat, non habet ex sua virtute, sed ex sola divinæ gratiæ largitate.

Sed quia iste tali argumentatione nos coarctare vult, ut aut divinam prædestinationem ex dimidia parte negemus, aut eandem prædestinationem perfecte asserendo liberum videamur tollere arbitrium, sicut etiam Cicero disputabat, divinam præscientiam impugnando et negando, asserens quod si vere esset Dei præscientia, non posset esse in hominibus liberum arbitrium: aut si esset in hominibus liberum arbitrium, nullam esse Dei præscientiam. Unde et elegit ille impiissimus et detestabilis blasphemator Dei, ut liberum hominis arbitrium defenderet, et Dei præscientiam omnimodis denegaret. Quem iste quam magna ex parte in hac disputatione sua sequi, et imitari videatur facile intelligit, qui diligenter advertit. Quia qui negat Dei præscientiam, negat etiam Dei prædestinationem, quæ sine præscientia nulla est. Ut ergo manifestius et lucidius intelligamus quomodo utrumque verissime constet, videlicet et divina prædestinatio, et liberum hominis arbitrium, nec omnino alterum altero destruat, necessarium omnino et salubre existimamus in hoc loco ipsa verba sancti Augustini subjungere, quibus adversus impiam Ciceronis disputationem, utrumque defendit, utrumque tenendum suavissime docet (Aug., de Civit. Dei, lib. v, c. 9).

[In has, inquit, angustias coarctat animum religiosum, ut unum eligat e duobus, aut esse aliquid in nostra voluntate, aut non esse præscientiam futurorum. Quoniam utrumque arbitratur esse non posse; sed si alterum confirmabitur, alterum tolli: si elegerimus præscientiam futurorum, tolli voluntatis arbi-

trium; si elegerimus voluntatis arbitrium, tolli præscientiam futurorum. Ipse itaque ex duobus elegit liberum voluntatis arbitrium, quod ut confirmaretur, negavit præscientiam futurorum: atque ita dum vult facere liberos, facit sacrilegos. Religiosus autem animus utrumque eligit, utrumque confitetur, et fide pietatis utrumque confirmat.] Item post aliquanta: [Spiritus ergo vitæ qui vivificat omnia, creatorque est omnis corporis et omnis creati spiritus, ipse est Deus, spiritus utique non creatus; in ejus voluntate summa potestas est, qua creatorum spirituum bonas voluntates adjuvat, malas judicat, omnes ordinat; et quibusdam tribuit potestates, quibusdam non tribuit. Sicut enim omnium naturarum creator est, ita omnium potestatum dator, non voluntatum. Malæ quippe voluntates ab illo non sunt, quoniam contra naturam sunt, quæ ab illo est.] Et post aliqua: [Causa, inquit, rerum, quæ facit, nec fit, Deus est; aliæ vero causæ faciunt, et fiunt: quomodo igitur ordo causarum, qui præscienti certus est Deo, id est ut nihil sit in nostra voluntate? cum in ipso causarum ordine magnum habeant locum nostræ voluntates.]

Item post pauca: [Quod vero negat, inquit, ordinem omnium causarum esse certissimum, et Dei præscientiæ notissimum, plus eum quam Stoici detestamur: aut enim esse Deum negat, aut si esse confitetur Deum, quem negat præscium futurorum; etiam sic nihil dicit aliud quam quod ille *divit insipiens in corde suo: Non est Deus (Psal. XIII, 4)*: qui enim non est præsciens omnium futurorum, non est utique Deus. Quapropter et voluntates nostræ tantum valent quantum Deus eas valere voluit atque præscivit; et ideo quidquid valent, certissime valent: (*sap. 10*) et quod facturæ sunt, ipsæ omnino facturæ sunt, quia valituras atque facturas ille præscivit (a), cujus præscientia falli non potest. Si enim necessitas nostra illa dicenda est, quæ non est in nostra potestate, sed, etiamsi nolumus, efficit quod potest, sicut est necessitas mortis; manifestum est voluntates nostras, quibus recte vel perperam vivitur, sub tali necessitate non esse. Multa enim facimus quæ, si nollemus, non utique faceremus, quo primitus pertinet ipsum velle: nam si volumus, est; si nolumus, non est. Non enim vellemus si nollemus. Si autem illa definitur esse necessitas, secundum quam dicimus necesse esse ut ita sit aliquid vel ita fiat, nescia cur etiam timeamus ne nobis libertatem auferat voluntatis. Neque enim et vitam Dei, et præscientiam Dei sub necessitate ponimus, si dicamus necesse esse Deum semper vivere, et cuncta præscire, sicut nec potestas ejus minuitur, cum dicitur mori, fallique non posse; sic enim hoc non potest, ut potius, si posset, minoris esset utique potestatis. Recte quippe Omnipotens dicitur, qui ta-

men mori et falli non potest. Dicitur enim omnipotens faciendo quod vult, non patiendo quod non vult. Quod ei si accideret, nequaquam omnipotens esset. Unde propterea quædam non potest, quia omnipotens est. Sic etiam cum dicimus, necesse esse ut, cum volumus, libero velimus arbitrio, et verum procul dubio dicimus; et non ideo ipsum liberum arbitrium necessitati subjicimus, quæ adimit libertatem. Sunt igitur nostræ voluntates, quæ et ipsæ faciunt quidquid volendo facimus, quod non fieret si nollemus. Non ergo propterea nihil est in nostra voluntate, quia Deus præscivit quid futurum esset in nostra voluntate; non enim qui hoc præscivit, nihil præscivit. Porro si ille qui præscivit quid futurum esset in nostra voluntate, non utique nihil, sed aliquid præscivit; profecto et illo præsciente est aliquid in nostra voluntate. Quocirca nullo modo cogitur, aut retenta præscientia Dei tollere voluntatis arbitrium: aut retento voluntatis arbitrio, Deum (quod nefas est) negare præscium futurorum; sed utrumque amplectimur, utrumque fideliter et veraciter confitemur: illud ut bene credamus, hoc ut bene vivamus. Male autem vivitur, si de Deo non bene creditur. Unde absit a nobis ejus negare præscientiam, ut libere velimus, quo adjuvante sumus liberi vel erimus. Juste itaque præmia bonis factis, et peccatis supplicia constituta sunt: neque enim ideo peccat homo, quia Deus illum peccaturum esse præscivit; imo ideo non dubitatur ipsum peccare, cum peccat, quia ille cujus præscientia falli non potest, non factum, non fortunam, non aliquid aliud, sed ipsum peccaturum esse præscivit, qui si nolit, utique non peccat; sed si peccare noluerit, etiam hoc ille præscivit.]

Hæc ad instructionem et confirmationem nostram contra humanæ presumptionis et argumentationis errores beatissimus doctor lucidissime disseruit, qui etiam alio loco de hac eadem re ita ait: [Neminem Deus ad peccandum cogit, prævidet tamen eos qui propria voluntate peccabunt. Cur ergo non judicet justus, quæ fieri non cogit præscius: sicut enim memoria sua nemo cogit facta esse quæ præterierunt, sic Deus non cogit præscientia sua facienda, quæ futura sunt. Et sicut homo quædam quæ fecit meminit, nec tamen omnia quæ meminit fecit; ita Deus omnia quorum ipse auctor est, præscivit; quorum autem non est malus auctor, justus est ultor.] Item de immutabili ratione rerum mutabilium in Deo, et de æterna ejus ac generali prædestinatione, et præscientia alio loco ita dicit: [Ira Dei non perturbatio animi ejus est, sed judicium quo irrogatur pœna peccato. Cogitatio vero ejus et recogitatio mutandarum rerum est immutabilis ratio. Non enim sicut hominem, ita Deum cujusquam facti sui pœnitet, cujus est de omnibus omnino rebus tam fixa sententia, quam certa præscientia.]

NOTÆ DUVALII DOCTORIS SORBONICI.

(a) Cum ait voluntatem illiud esse facturam quod Deus præscivit, non vult præscientiam imponere voluntati necessitatem, cum hoc hæreticum sit, sed

tantum infallibiliter esse facturam et indubitanter eventuram, posito quod Deus ita præscierit, eum ejus præscientia minime fallatur.

CAPUT VII.

Septimo capitulo talem definitionem ponit.

1. *Liberum arbitrium inter media dona Dei deputandum : ideoque eo peccari potuisse.*

Ubi hoc breviter dicendum, et distinguendum est, quod iste licet donum Dei dicat esse liberum arbitrium : tamen naturale illud tantummodo asserit esse Pelagianorum ; cum fides Ecclesie multum distinguat inter dona naturæ et dona gratiæ : ut, quod dedit omnipotens Deus homini naturaliter mentem rationalem et intellectualem, et in eadem mente memoriam, intelligentiam, voluntatem ; quod dedit etiam naturaliter corpori humano substantiam, formam, speciem, incolumitatem, sensum videndi, audiendi, olfaciendi, gustandi, tangendi, vivificante illud anima et sensificante, manifeste sint dona et munera naturæ, quæ prima creatione Deus homini inseruit, et creando naturaliter dedit ; quod autem dat Deus homini fidem, spem, charitatem, pietatem, bonam voluntatem, boni operis facultatem, et cætera hujusmodi dona suæ gratiæ, dona Spiritus sancti, de quibus Apostolus dicit : *Hæc autem omnia operatur unus atque idem spiritus dividens singulis prout vult (I Cor. xi, 12)*. De quibus etiam in psalmo dictum esse exponit. *Ascendens in altum captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus (Eph. iv, 8 ; Ps. lxxvii, 19)* ; unde et ipsum liberum arbitrium fides catholica, fides vera inter dona gratiæ deputat. Quia, licet naturaliter illud homini Deus inseruerit, quando eum creavit utique bonum, et bona voluntate præditum ; tamen et tunc indigebat gratia Conditoris, ut in bono quo creatum fuerat permaneret ; et primi illius peccati merito amissa libertate infirmatum, vitiatum atque corruptum, et velut quadam ruina depressum, nullatenus valet assurgere ad illud æternum et summum bonum, ad quod homo conditus est, nisi Dei gratia sanetur, redintegretur, illuminetur et liberetur : nec potest omnino aliter fieri liberum, nisi fuerit Dei gratia liberum, per eum qui dicit : *Si vos Filius liberaverit, tunc vere liberi eritis (Joan. viii, 36)* : ut fiat in nobis quod Apostolus ait : *Ubi spiritus Domini, ibi libertas (II Cor. iii, 17)* : et ideo, sicut diximus, insanus et Pelagianus est error, si quis liberum arbitrium, quod in Adam perierit peccando, amisso dono naturæ et dono gratiæ, **D**

A aliter putat esse liberum, nisi fuerit Christi gratia liberatum.

Quod autem dicit iste, illud (a) liberum arbitrium, (b) bonum et rectum, et bona voluntate ad superna et divina erectum, quale in primo homine conditum fuit, ita ut esset sine ullo peccato, et posset non peccare si vellet : quod, inquam, tale et tam magnum bonum non inter summa, sed inter mediocria Dei dona esse asserit deputandum, multum a veritate discordat. Quia, sicut diximus, tantum ac tale erat in illo primo homine liberi arbitrii bonum, quale in nullo est sanctorum in præsentis vita : in quibus, licet sit liberum arbitrium jam Christi gratia liberatum atque sanatum, tamen tanta est illa sanitas, ut, quandiu mortaliter vivunt, sine peccato esse non possint ; et cum multum velint atque desiderent non peccare, (c) non possint tamen non peccare. Unde et quotidie indigent supplicare et veraciter dicere Patri cælesti : *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*. Non ergo medium, sed summum donum erat secundum eum modum, quo tunc homo in paradiso vivebat, liber a peccato, et libertatem non peccandi habens in propria voluntate quandiu pie Deo se subjiceret regendum atque juvandum, licet adhuc esset perficiendum in melius, si in Dei obedientia permanisset, ut tantam virtutem acciperet, ut jam peccare non posset. Ut autem tale, et tam liberum arbitrium in illo primo homine peccare posset, fecit hoc desertio Dei et præsumptio sui ; dum sub Deo esse negligens, et in sua potestate esse volens, amisit donum divinæ gratiæ, amisit bonæ naturæ, et invenit se sub damnatione miseræ.

CAPUT VIII.

Octavo capitulo hos definitiones ponit.

1. *Interioris hominis substantialem trinitatem in essentia, et voluntate, et scientia contineri.*

2. *Nec aliud ei esse et velle, nec aliud velle et scire, sed hæc tria unam naturam, totamque animæ naturam voluntatem esse.*

3. *Liberam voluntatem esse naturam hominis, ejusque liberum motum, ac potestatem movendi, quod sit liberum arbitrium, hoc donum Creatoris.*

4. *Sicut animale corpus potuit mori, quia adhuc non erat perfectum, id est spiritale, ita voluntas li-*

NOTÆ DUVALLI DOCTORIS SORBONNICI.

(a) Arguitur Erigena quod liberum arbitrium inter media Dei dona recenseat, inter naturam scilicet et gratiam : sic enim viam ad Pelagianismum sternit. Si enim libertas sit medium quoddam domum supra naturam, sequitur auxilia gratiæ ad resurgendum a peccato aut ad pie operandum non esse necessaria ; verum si per liberum arbitrium intelligat Erigena actiones liberas, nonnihil potest excusari, cum illæ a D. Thom. i part. q. 57, art. 4, mediis ordinis inter naturales et supernaturales esse dicantur, ac propterea ait ab angelis naturaliter non posse cognosci.

(b) Accipitur in universa disputatione liberum arbitrium aut pro actuali conversione ad bonum, aut pro libertate a servitute peccati ; et sic ubique do-

cetur illud esse bonum rectum et bona voluntate ad superna et divina erectum ; ideoque non esse mirum si asserat esse duntaxat gratiæ donum, et omnino perisse in Adamo, cum tamen si ut potentia sumatur, aut habito respectu ad actiones civiles et humanas, donum naturæ debeat appellari.

(c) Cum dicit optimos quosque in statu naturæ lapsæ non posse non peccare, intelligendum est collective, non distributive, id est, etiamsi nullum sit peccatum, singulariter acceptum, quod vitare non possint, nihilominus propter carentiam gratiæ valde specialis, et naturæ corruptionem ex peccato profectam, non possunt non incidere in aliquod peccatum. Ita D. Thom. 1-2, q. 109 art. 8.

bera, adhuc animalis merito, quia mortalis, potuit peccare, quoniam adhuc non erat perfecta, quæ utique perfectio libertatis post mandati custodiam imple-retur, dum ei peccandi voluntas penitus auferre-retur.

5. Hunc motum nulli animalium præter hominem concessum.

6. Sitque talis differentia inter liberum hominis ar-bitrium, et ejus substantiam, ut natura in voluntate rationali, liberum vero arbitrium ejus libertate, sive in motu liberæ naturaliter voluntatis, sive in munere in-telligentiæ.

7. Quæ tria, id est liber, motus intelligentia, liberum arbitrium inter se componunt : ut, sicut sub-stantia in qua est, trina sit : est enim, et vult, et scit : ita et illud trinum fiat; liber, motus, intelli-gens.

Quod ergo dicit, interioris hominis substantialem trinitem in essentia et voluntate et scientia contineri, ex parte ex disputationibus sancti Augustini in libris de Trinitate sumpsit; ex parte de suo excogitavit. Dicit enim beatus Augustinus de sancta et summa Trinitate disputans (lib. ix, cap. 2, et lib. xv, cap. 7), et de mente hominis ubi ad imaginem et similitudinem Dei conditur est, similitudinem ad Deum tra-hens, ut per illam imaginem trinitatis quæ est in mente hominis sublevaret nos ad contemplandum utcumque Trinitatem quæ Deus est. Dicit, inquam. hæc tria, id est esse, nosse, et velle, ita in mente hominis inveniri, ut et distincte tria sint, et substan-tia unum sint; videlicet quando mens, quæ naturali-ter est, naturaliter novit se et naturaliter vult, id est diligit se, nec ad aliud tunc refertur ejus notitia et voluntas nisi ad seipsam. Tunc enim licet distincte intelligantur hæc tria esse in mente, id est esse et nosse se, et velle se, tamen et ipsum esse natura, id est essentia mentis est, et omnino naturaliter novit se, et naturaliter vult se; et tota est, et sicut tota habet esse, sic etiam tota se novit, sic tota se vult et diligit. Et ideo tunc quanta est essentia ejus, tanta est et notitia ejus et voluntas ejus. Et ex hac comparatione admonet beatus do-ctor, ut ex similitudine mentis nostræ exurgamus ad contemplandam veram Trinitatem quæ Deus est: ut sicut hæc tria, id est esse, nosse se, et velle se, ita inveniuntur in mente hominis, ut et proprie sin-gula discernantur, et tamen substantialiter et natu-raliter unum sint. Et quinta est ipsa mens, tanta tunc sit et notitia sui et dilectio sui, quia tota se no-vit, tota se diligit : ita ex hac imagine et similitu-dine Dei sublevemus intellectum ad ipsam Trinita-tem Domini, et agnoscamus in ipsa beata et summa Trinitate, distincte et proprie tria esse, id est Pa-trem, et Filium, et Spiritum sanctum, et hæc tria essentialiter et naturaliter unum esse, et æqualia esse, ut quantus est ibi Pater, tantus agnoscat esse et Filius, tantus et Spiritus sanctus. Sicque, velut per speculum et in ænigmate mentis nostræ disca-mus intelligere sanctam Trinitatem, distinctam per-

sonis, unitam substantia, æqualem natura atque po-tentia.]

Iste vero cum hæc legisset, tam utiliter et salu-briter ad illuminationem nostræ fidei dicta, non est contentus moderamine et pietate sancti doctoris, ne terminos ab eo præfixos excederet : sed addidit de suo quod hæc tria quæ in mente hominis contemplantur, Trinitas sit substantialis : cum Trinitas substantilis et substantiva, id est quæ substantialiter in perso-nis consistat, nullatenus inveniri possit, nisi unius Dei. Unde et idem doctor, ne quis erret in talibus sollicite admonet, et docet in eisdem libris, quod non homo sit hæc tria, sed hominis vel in homine sint hæc tria. Cum e contrario in sancta Trinitate illa tria quæ distincte ibi agnoscuntur, nullatenus dici debeant aut possint in uno Deo esse, sed vere unus Deus esse. Neque enim Trinitatem dicimus esse in Deo, sed ipsam Trinitatem Deum : sic enim ipse sanctus doctor dicit (lib. xv de Trinit., cap. 6) : [Invenimus in homine trinitatem, id est mentem et notitiam qua se novit, et dilectionem qua se diligit; sed hæc tria ita sunt in homine, ut non ipsa sint homo : homo enim est, sicut et veteres definierunt, animal rationale mortale. Illa ergo excellunt in ho-mine, non ipsa sunt homo, et una persona, id est singulus quisque homo.] Habet illa tria in mente, vel mentem : ac per hoc illa non homo sunt, sed hominis sunt, vel in homine sunt. Detracto etiam corpore, si sola anima cogitetur aliquid, ejus mens est tanquam caput ejus, vel oculus, vel facies, sed non hæc ut corpora cogitanda sunt. Non igitur ani-ma, sed quod excellit in anima, mens vocatur : nunquid autem possumus dicere Trinitatem sic esse in Deo, ut aliquid Dei sit, nec ipsa sit Deus?

Iste vero postquam non recte substantialem Tri-nitatem in mentis essentia et voluntate et scientia contineri dixit, addit adhuc aliud pejus, dicens de ipsa hominis mente : *Nec aliud ei esse et velle, nec aliud velle et scire; totamque animæ naturam volunta-tem esse; sed hæc tria unam naturam.* Cum e contra-rio firmissime fides teneat nullam creaturam esse, id est nec angelicam, nec humanam, quæ ita sit simplicis naturæ, vel essentiæ, ut quod est ei esse, hoc sit intelligere, quia videlicet potest esse et non intelligere. Nec quod est ei esse, hoc est velle, quia potest esse et non velle. Nec hoc illi est esse quod nosse, quia potest esse et non nosse. Nec hoc illi est esse quod diligit, quia potest esse et non diligit. Solius autem divinæ naturæ est summa illa et inef-fabilis simplicitas, ut quod est ei esse, hoc ei sit quidquid veraciter dicitur esse. Verbi gratia, quod est ei esse, hoc est intelligere, quia non est in illo aliud essentia et aliud intelligentia : sed quod est essentia, hoc intelligentia; et quod intelligentia, hoc essentia. Similiter non est illi aliud esse et aliud sapientem esse, quia non est in illos aliud es-sentia et aliud sapientia : sed quod essentia, hoc sapientia, et quod sapientia, hoc essentia. De qua re idem beatus doctor ita loquitur, dicens :

[Si autem quæritur quomodo multiplex et simplex illa sit substantia, animadvertenda est primo creatura quare sit multiplex, nullo autem modo vere simplex.] Et post aliqua : [etiam anima, inquit, cum aliud sit artificiosum esse, aliud inertem, aliud acutum, aliud memorem ; aliud cupiditas, aliud timor ; aliud lætitia, aliud tristitia ; possintque alia sine aliis, et alia majus, alia minus, innumerabilia et innumerabiliter in animæ natura inveniri : manifestum est non simplicem, sed multiplicem esse naturam, nihil enim simplex mutabile est. Omnis autem creatura mutabilis, Deus autem multipliciter quidem dicitur, magnus, bonus, sapiens, beatus, verus, et quidquid aliud non indigne dici videtur. Sed eadem magnitudo ejus est, quæ sapientia. Non enim mole magnus, sed virtute. Et eadem bonitas quæ sapientia et magnitudo ; et eadem veritas quæ illa omnia. Et non est ibi aliud beatum esse, et aliud magnum aut sapientem, aut verum, aut bonum, aut omnino ipsum esse ; nec quoniam Trinitas est, ideo triplex putandus est. Alioquin minor erit Pater solus, aut Filius solus, quam simul Pater et Filius.] Item cum de solo Filio loqueretur, ita ait de illo : [Ubi est prima et summa vita, cui non est aliud vivere, aliud esse, sed idem est et esse et vivere ; et primus ac summus intellectus, cui non est aliud vivere, et aliud intelligere : sed id quod est intelligere, hoc vivere, hoc esse est : unum omnia tanquam verbum perfectum, cui non desit aliquid ; et ars quædam omnipotentis atque sapientis Dei plena omnium rationum viventium incommutabilium. Et omnes unum in ea, sicut ipsa unum de uno cum quo unum.]

Cum ergo hæc ita sint, quomodo iste ausus est dicere de creatura humanæ mentis : *Nec aliud est ei esse et velle, nec aliud velle et scire, sed hæc tria unam naturam totamque animæ naturam voluntatem esse* ? Cum e contrario sanctus doctor quem sibi sequi videtur, et cujus cautelam atque moderationem sua levitate atque vanitate nimis impudenter transcendere præsumit, inter illa tria quæ in mente humana velut quædam similitudo Trinitatis inveniuntur, id est esse, nosse, diligere, tantam distantiam esse ostendat, ut sic de his dicat (*de Trin.* l. x, c. 11, 12) : [Sive mentem dicamus in homine, ejusque notitiam et dilectionem, sive memoriam, intelligentiam, voluntatem, nihil mentis meminimus, nisi per memoriam, nec intelligimus, nisi per intelligentiam, nec amamus, nisi per voluntatem.] Ecce, secundum veritatem quam sanctus vir docet, in ipsa hominis mente quanta est distantia et diversitas : inter hæc tria, quæ naturaliter in illa et illius sunt ; id est inter memoriam sui et intelligentiam sui et dilectionem sui,

A dum per solam memoriam sui meminit, per solam intelligentiam se intelligit, per solam dilectionem se diligit : aliud ergo ibi potest memoria, aliud intelligentia, aliud dilectio : nec quod potest memoria, hoc potest intelligentia, nec quod potest intelligentia hoc memoria : nec quod potest memoria et intelligentia, hoc voluntas. Et si mentis essentia distincte consideretur, quod potest substantialiter in his tribus, absque illis utique non possit. Iste autem e contrario dicit, menti non aliud esse et aliud velle ; nec aliud velle et aliud scire. Quod si recipiatur, quid aliud ista et nova, inaudita præsumptione, asseritur, nisi, ut Deus simplicis est naturæ, ita et mens humana simplicis naturæ esse credatur ? Si enim quod est humanæ menti esse, hoc est velle, manifeste non est ibi aliud essentia, et aliud voluntas ; sed ipsa essentia voluntas, et ipsa voluntas essentia. Item, si humanæ menti non est aliud velle et aliud scire, ergo non est ibi aliud voluntas et aliud essentia ; sed ipsa voluntas scientia, et ipsa scientia voluntas. Ex hac incredibile ratione sequitur ut dicatur, sicut et iste dicit, quod ipsa mens sicut tota est essentia, sic tota sit voluntas, tota scientia. Et sicut de Deo verissime creditur ut de ipso solo veraciter dicatur quia quod habet, hoc est ; habet enim justitiam, sed ipse justitia est ; habet sapientiam, sed ipse sapientia est ; habet bonitatem, sed ipse bonitas est ; sequitur, inquam, ut et de humana mente similiter dicatur : quia quod habet, hoc est : videlicet quia habet voluntatem, sed ipsa est voluntas ; habet scientiam, sed ipsa est scientia ; ita ut, sicut de Deo credimus, non sit illi aliud esse et aliud habere.

(a) Ecce ergo isto auctore, imo deceptore, contra omnem fidei veritatem, contra Scripturæ sanctæ auctoritatem, contra paternorum dogmatum sinceritatem, imo contra omnem divinam humanamque rationem, inventa est creatura, id est mens humana, quæ sit naturæ simplicis, ac per hoc incommutabilis, sicut Deus naturæ simplicis et incommutabilis, est. Cum e contrario veritas clamet, et ipse sanctus Augustinus, sicut supra ostendimus, manifeste affirmet quia omnis creatura multiplex, nullo autem modo vere simplex ; et iterum dicat : nihil mutabile simplex, omnis autem creatura mutabilis. Eligat ergo iste alterum de duobus : si mentis natura, sicut asserere conatur, natura simplex est mutabilis non est, quia, sicut ipse doctor dicit, et verissime dicit, nihil mutabile simplex ; si autem ipsa mentis natura, sicut omnis creatura vere mutabilis est, simplex non est. Absit igitur ut beatus Augustinus, qui omnem creaturam affirmat esse mutabilem et multiplicem, nec

NOTÆ DUVALLII DOCTORIS SORBONICI.

(a) Meminerunt hujus erroris Hieronymus epistola ad Marcellinum et Anapsychiam, et August., epist. 28, ad eundem Hieronymum : in quem inciderunt tum philosophi, tum Gnostici, ex August. hæres. 6 ; Cerdon, ex Theodoreto, lib. II hæreticarum Fabularum ; et Manichæi, ex August. contra Fortunatum : itemque Priscillianus, ex con-

cilio Braccarensi I, can. 5. Hi enim omnes non aliam in homine ponebant animam præter eam totius mundi, aut saltem partem illius, quomodo animam hominis esse Deum vel partem illius fateri cogebantur. Refelluntur ab Augustino et Hieronymo locis citatis, itemque a D. Thoma I part., quæst. 9. art. 1.

ullo modo simplicem, talia senserit vel scripserit de natura mentis humanæ, ut eam non tantum similem, sed etiam æqualem Deo esse assereret, si eam immutabilis et simplicis naturæ esse dixisset! Legat qui voluerit et valuerit diligentissime, et attentissime perscrutetur dicta illius de hac re in libris de Trinitate, et inveniet eum dixisse illa tria quæ in mente hominis reperiuntur, de quibus sæpe dictum est, propter unitatem substantiæ mentis cui insunt, unum esse, et unam mentem esse, unamque substantiam; inveniet eum dixisse, quia hæc menti substantialiter insunt, et mentem esse substantiam, et notitiam sui substantiam, et voluntatem sui substantiam. Item inveniet eum dixisse quod mens tota se novit, tota se vult, vel diligit; nusquam tamen illic eum dixisse inveniet ipsam mentem esse notitiam, ipsam mentem esse voluntatem: cum superius jam ex ejusdem verbis ostensum sit, aliud ibi esse notitiam, per quam solum se mens novit, et aliud voluntatem, per quam solum se mens diligit. Cur itaque, cum tota se novit mens, non dixit ipsam mentem esse notitiam? Et cum tota se vult, non dixit ipsam mentem esse voluntatem? nisi quia mens ipsa creatura est, et simplex non est; et aliud est illi esse, aliud nosse, aliud velle. Sed si aliquis, vel iste qui hoc dixit, opponat: quomodo ergo hæc tria unum, una mens, una substantia, si est ibi aliud, et aliud, agnoscat hæc tria et substantialiter unum posse dici, quia una, et in una substantia sunt. Et potentialiter aliud, et aliud, quia, sicut ipse doctor ostendit, aliud in ipsa mente potest memoria, aliud intelligentia, aliud voluntas. Cum e contrario in divina Trinitate possimus dicere alius, et alius, et alius; sed nullo modo dicere possimus aliud, et aliud, et aliud, propter summam simplicem naturæ unitatem. Ibi ergo summa simplicitas, ubi nunquam inveniri potest aliud, et aliud.

Invenitur quidam antiquus disputator, cum de incorporea animæ tractaret natura, inter cætera ita de ea dixisse: Et cum vult anima, si tota vult, tota voluntas est, ubi utique circumspecte et cautissime sic asseruit ipsam animam secundum quemdam modum aliquoties totam dici posse voluntatem, cum scilicet tota vult, quia manifeste non extra se, sed in se, et apud se vult, ut nullo modo eam absolute definierit esse voluntatem, sed suspense posuerit ac dixerit, si tota vult, tota voluntas est: unde indubitanter intelligendum est, imo unicuique in seipso naturaliter agnoscendum, quia si tota non vult, tota voluntas non est. Potest namque unum atque idem ex parte velle, et ex parte non velle potest id ipsum, quod tota vult, penitus non velle. Et ideo juxta hujusmodi voluntatis mutabilem et variabilem motum, non est dicenda absolute ac definitive animæ natura tota esse voluntas: quia procul dubio hoc non est, nec cum ex parte vult, vel cum omnino id quod voluerat non vult, habens semper in se naturaliter velle: ita tamen ut, manente semper sui natura atque substantia, id ipsum velle secundum ea quæ appetit sive respuit, vel maneat eodem modo, vel mutetur

aut pereat. Cesset itaque iste dicere totam animam naturam esse voluntatem, id est ipsam animam voluntatem esse. Quia non est naturæ simplicis, ut Deus, ut quod illi est esse, hoc sit velle, nec aliud sit illi esse, aliud habere voluntatem.

Quæ cum ita sint, abigatur ab auribus fidelium tam impium et profanum commentum; meminerint qui talem doctorem mirantur et libenter audiunt, se esse Christianos; meminerint se fidem catholicam, fidem veram sentiendi de Deo integram sibi inviolatamque servandam; meminerint depositum paternæ doctrinæ fidelissime custodiendum: et impias vocum præsumptiones omni pietatis intentione vitandas: sicut Apostolus vehementissime commendat, dicens: *O Timothee, depositum custodi, devitans profanas vocum novitates, et oppositiones pseudonymæ, id est falsi nominis scientiæ; quam quidam promittentes circa fidem exciderunt, vel circa fidem naufragaverunt (I Tim. vi, 20, 21)*. Discamus non habere aures purientes, id est avidas, et appetentes inanium et anilium fabularum. De quo malo Apostolus dicit: *Erit enim tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt: sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros prurientes auribus: et a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur (II Tim. iv, 3, 4)*. Quid enim restat talia dicentibus vel recipientibus, id est humanam mentem ita Deo exæquari ut, sicut Deus, ita etiam ista simplicis sit naturæ: nisi ut, sicut pessimi antiqui hæretici dixerunt, ejusdem naturæ esse blasphemant Deum et animam.

Post hæc dicit iste: *Liberam voluntatem esse naturam hominis, ejusque liberum motum, ac potestatem movendi; quod sit liberum arbitrium hoc donum Creatoris*. Nos autem, ut jam diximus, et ut ipsa rei veritas evidenter ostendit, non dicimus hominem esse voluntatem, sed hominis esse voluntatem; quia videlicet aliud est ei esse, aliud velle; et ideo non homo voluntas, sed hominis est voluntas. Ostendit tamen iste quod Pelagiano errore, secundum naturam tantum hominis liberum arbitrium esse sentiat, et donum esse naturæ, non donum gratiæ, id est voluntatis humanæ, ut ipse dicit, liberum motum, ac potestatem movendi. Per quod manifeste ostendit ita se sentire quod voluntas humana non solum liberum naturaliter motum habeat, ut moveatur ad appetendum bonum vel malum, sed etiam liberam potestatem qua faciat ipsum bonum vel malum; sed e contrario fides catholica tenet, contra omnes hujusmodi errores, quod liberum arbitrium, etsi fuit in homine naturaliter rectum et integrum ante peccatum, tamen peccati merito depravatum, imo ainiatum, nullum habeat motum, id est appetitum bonæ voluntatis, nec potestatem ipsius bonæ voluntatis implendæ, nisi per occultam gratiam, donante et inspirante illo de quo Apostolus verissime dicit: *Deus est enim, qui operatur in nobis, et velle, et perficere pro bona voluntate (Phil. ii, 13)*. Habet namque, ut jam diximus, naturaliter a Creatore insitum

ut possit velle, ut possit etiam posse quod bonum est; ut autem hoc velit, ut hoc possit non habet ex se, sed ex illo tantum qui operatur in cordibus filium et velle et perficere pro bona voluntate. Inde est illa ecclesiastica et fidelissima definitio, quam beatus papa Cælestinus ponit in Decretis suis dicens (*Cælest., Epist. ad Gall. episc.* 819): [Ita Deus in cordibus hominum atque in ipso libero operatur arbitrio, ut sancta cogitatio, pium consilium, omnisque motus bonæ voluntatis ex Deo sit: quia per illum aliquid boni possumus, sine quo nihil possumus.] Et iterum (*Ibid.*, 8): [Omnia studia, omnia opera ac merita sanctorum ad Dei gloriam laudemque referenda sunt. Quia nemo aliunde ei placet, nisi ex eo quod ipse donaverit.] Ex qua apostolica et ecclesiastica definitione certissime ostenditur nihil posse in homine liberum arbitrium ad appetendum vel peragendum bonum, nisi fuerit Christi gratia liberatum. Est tamen liberum ad malum, quia, cum peccat, non aliqua necessitate cogitur, sed voluntate propria depravatur.

Addit deinde iate et dicit: *Sicut animale corpus potuit mori, quia adhuc non erat perfectum, id est spirituale, ita voluntas, libera adhuc animalis merito, quia mortalis potuit peccare, quoniam adhuc non erat perfecta, quæ utique perfectio libertatis post mandati custodiam impleretur, dum ei peccandi voluntas auferretur; ubi quid aliud dicendum de corpore animali et spirituali, nisi quod Apostolus docet dicens: Si est corpus animale, et est spirituale, sicut scriptum est: factus est primus homo Adam in animam viventem: novissimus autem in spiritum vivificantem* (*I Cor. xv, 44, 45*). Et supra, cum de resurrectione mortuorum loqueretur, ait: *Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale* (*Ibid.*, 44). In quibus verbis quomodo distinguendum est corpus animale et corpus spirituale, nisi quod corpus animale per animam tantummodo mortaliter et corruptibiliter vivatur? Quale erat corpus Adæ etiam ante peccatum; quia, etiam necdum erat morti et corruptioni destinatum, poterat tamen peccati merito corrumpi et mori: sicut utique et in illo factum est et in universa ejus progenie sit, justo illius iudicio atque vindicta qui ait: *Donec revertaris in terram unde sumptus es, quia pulvis es, et in pulverem reverteris. Spirituale vero corpus dicitur, non quod corpus esse desistat, et spiritus fiat: quia licet spirituale, vere tamen corpus ab Apostolo appellatur; sed tunc corpus spirituale erit quando per spiritum immortaliter, et incorruptibiliter vivificabitur; Quale et in se exhibuit novissimus Adam, id est Dominus Jesus Christus in resurrectione, per quam utique mortale corpus quod susceperat, in immortalitatem et incorruptionem transtulit, et in sanctis suis per eandem incorruptionis gratiam in novissimo die exhibebit. Cum etiam in ipsis, juxta eundem Apostolum: *Corruptibile hoc induerit incorruptelam, et mortale hoc induerit immortalitatem, ut absorbeatur quod est mortale a vita; et impleatur, sicut ipse ds-**

cit, sermo qui scriptus est: Absorpta est mors a victoria (*Ibid.*, 53, 54); *ut corpus quod nunc animale seminatur in morte, tunc resurgat spirituale* (*Ibid.*, 44), nullo jam alimento sustentandum, nulla molestia corrumpendum, nulla morte dissolvendum, sed solo spiritu æterna immortalitate vivificandum. Quale erat etiam futurum corpus Adæ nulla intercedente morte, Deo ejus obedientiam remunerante, si non peccasset.

Itaque verum quidem est quod adhuc animale esset corpus Adæ, nec in illam immortalitatem commutatum, quæ ei fuerat danda, si pie obediens Deo permansisset: ita ut et si non peccasset, posset non mori, et si peccasset, posset mori; manifestum est eum ideo mori potuisse, quia necdum fuerat immortalitate donatus. Quod autem in illo homine adhuc animalis esset voluntas, id est secundum animæ humanæ appetitum, et non secundum spiritum Dei vivens sive intelligens, ut nondum esset in interiori homine, id est in spiritu mentis suæ spiritualis, sed adhuc animalis, id est animaliter, non spiritualiter sentiens; de quibus dicit Apostolus: *Animalis autem homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei* (*I Cor. ii, 14*): Non ita ostendit Apostolus, qui sacramentum illud magnum quod futurum erat in Christo et in Ecclesia, ab ipso dicit esse prophetatum, quando divino utique repletus Spiritu ait: *Propter hoc relinquet homo patrem suum et matrem suam, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una* (*Ephes. v, 31*). Quibus verbis Apostolus exponendo subjunxit: *Sacramentum hoc magnum est: Ego autem dico in Christo et in Ecclesia* (*Ibid.*, 32): Quomodo orno non spiritualis erat voluntas ejus ad recte vivendum, spiritu adjuta, et illuminata, quæ erat etiam prophetali gratia sublimata; potuit tamen peccare etiam spiritualis voluntas in deterius lapsa; sicut ostendit idem Apostolus etiam spirituales posse tentari, id est tentatione peccati aliqua superari, ubi ait: *Fratres, et si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans teipsum, ne et tu tenteris* (*Gal. vi, 1*). Sic ergo voluntas illius hominis etiam spiritualis poterat tentari, poterat tentatione superari; et, si pervenisset obediendo ad illam plenitudinem beatitudinis ubi jam peccare non posset, non ab eo peccandi voluntas auferretur, ut iste dicit, quæ in eo nulla erat, sed ipsa bona voluntas, quæ illi inerat, tanta felicitate perficeretur, ut ad malum mutari non posset. Triplex enim status humanæ voluntatis fideliter intelligi potest, videlicet quod primus ille homo ita bonæ voluntatis conditus est, ut, si vellet, posset non peccare. Nunc autem etiam sancti homines, quia ex vitia illius propagatione nascuntur, quamvis velint, non possint non peccare. Unde et quotidie veraciter Deo dicunt: *Debite nobis debita nostra* (*Matth. vi, 12*). In illa autem beatitudine quæ eis donanda est, tanta virtute solidandi sunt, ut jam non possint peccare.

sicut tanta incorruptionis gratia induendi, ut nunquam possint mori.

Mirum est autem cur iste subungere voluerit et dicere : *Hunc motum, id est liberi arbitrii, nulli animalium, præter hominem, concessum cum omnibus manifestum sit, quod ubi nulla rationalis natura est, sicut in omnibus brutis, et irrationalibus jumentis, nulla rationalis voluntas esse possit ad appetenda bona vel mala : sed ad omnia quæ agunt sola naturali bruto et insensato appetitu ducantur. Unde et quæcunque ab eis fiunt, quantum ad ea pertinet, nec bona dici possunt nec mala, nec vitia nec virtutes, nisi forte ideo sibi quodam modo comparavit humani arbitrii notum, et brutorum animalium appetitum, quod, sicut ille irrationalis appetitus solo naturæ incitamento agitur, ita et iste humani arbitrii motus solo naturæ suæ instinctu ad quod voluerit ducatur. Quod quam sit contrarium veritati supra jam sæpius demonstratum est.*

Et in tantum disputator iste auditorum sensibus et auribus abuti præsumpsit, ut auderet, velut quidam fabricator et figulus mendaciorum, novam liberi arbitrii definitionem velut luteam et lutulentam fingere, et quasi magnum aliquid intuentiam oculis proponere. Subjuxit enim posthæc et ait : *Sitque talis differentia inter liberum hominis arbitrium et ejus substantiam, ut natura ejus sit in voluntate rationali : liberum vero arbitrium in ejus libertate sive in motu liberæ naturaliter voluntatis, sive in munere intelligentiæ (a).* Ecce quale liberum arbitrium docet : utique Pelagianum, non Christianum ! cujus scilicet natura sit rationalis voluntas, effectus vero in sua naturali (b) voluntatis libertate consistat ; et ex sola, vel in sola naturali voluntate habeat libertatem, et motum, et intelligentiæ munus. Nos autem, secundum veritatem fidei, ita (c) liberum arbitrium in homine agnoscimus, ut, licet menti rationali naturaliter sit a Deo insitum, et bonum, ac rectum prima conditione collatum ; tamen peccati merito depravatum, et naturali virtute spoliatum, nullam possit habere ad verum bonum libertatem, nullum bonæ voluntatis motum, nullum intelligentiæ lumen, nisi

A illius gratia fuerit instauratum, qui ait : *Si vos Filius liberaverit, tunc vere liberi eritis (Joan. VIII, 36)* ; et qui sua inspiratione monet, quorum voluerit corda ad fidem, sicut propheta dicit : *Et movebo omnes gentes et veniet et Desideratus cunctis gentibus (Agg. II, 8)* : Et cui quotidie supplicantes dicimus : *Da mihi intellectum, et discam mandata tua (Ps. cxviii, 73)*. Et iterum : *Intellectum da mihi, et vivam (Ib., 144)*. De quo etiam intellectu largitori gratias agentes dicimus : *Benedictum Domino, qui tribuit mihi intellectum (Ps. xv, 7)*. Hoc namque est vero liberum arbitrium : non, juxta istum Pelagiani erroris assertorem, munus naturæ, sed munus gratiæ ; et liberum, quia Christi gratia liberatum.

B Iste vero cum nominasset illa tria, id est arbitrii libertatem, motum, intelligentiam, quæ omnia in sola naturæ vi constare affirmat, producit adhuc ejusdem liberi arbitrii, quod ipse confingit, velut novam quamdam effigiem ex tribus partibus sive membris compactam, et dicit : *Quæ tria, id est liber, motus, intelligentia, liberum arbitrium inter se componunt : ut, sicut substantia in qua est, trina sit : Est enim et vult, et scit ; ita et illud trinum fiat, id est liber, motus, intelligens.* Quæ omnia utique idcirco dicit, ut in his solis, id est in ipsa natura, et his quæ insunt ipsi naturæ, liberum arbitrium constare contendat, videlicet ut, sicut menti humanæ naturaliter tria quædam insunt, id est esse, velle, scire, cum hæc duo, id est voluntas, et scientia tantummodo sui, et non alterius rei intelligitur, ita etiam liberum arbitrium ex ipsa mente procedens, et in ipsa consistens, non aliunde sed ex illa habeat libertatem, motum, intelligentiam ; ut sit homini naturaliter per hujusmodi arbitrium, liber, motus, intelligens. Nec dicit mentem humanam tria illa in se habere, sed naturæ simplicis trinam esse. Et eodem modo etiam liberum arbitrium esse trinum, quis unquam audivit tam contentiosam erroris impietatem ? Qua ita laborat includere, et velut quibusdam terminis communiare liberum arbitrium, ut omnino illud in sola humanæ naturæ virtute concludat, et ab eo penitus Dei gratiam excludat. Quid ergo ei respondendum

NOTÆ DUVALLII DOCTORIS SORBONICI.

(a) Non est quod in hac re Erigena arguatur, cum præclari theologi libertatem in voluntate et ratione posuerint. — Durand. in 2, dist. 24, ubi facultatem voluntatis et rationis esse docet, magis tamen rationis.

(b) Hæc secundum potentiam ordinariam intelligenda sunt. Sic enim Deus in pœnam peccati ipsorum damnatorum statuit se non amplius cum iis speciali auxilio concursurum : per extraordinarium autem certum est illa non esse privatos ; nec enim implicat Deum eos auxiliis sufficientibus et efficacibus per quæ infallibiliter a damnatione et peccato liberarentur præmunire posse. Ita D. Thomas ut reliqui doctores. Et eo sensu pariter exponendum est quod inferius habet, nempe dæmones simulque damnatos omnes per peccatum perdidisse velle bonum. Quod quamvis ad omnes peccatores adhuc superstites in hac vita extendere videatur, diversa tamen est ratio eorum et damnatorum, quia cum

illis Deus vult adhuc concurrere et illos auxiliis sufficientibus juvare.

D (c) *Liberum Arbitrium.* Cum dicit voluntatem non remansisse liberam post peccatum, intelligendum non est de libertate quæ necessitati opponitur, vel de potentia ipsa libera : semper enim eam retinet, ut passim docet August., lib. *de Spiritu et littera*, cap. 33, sed de libertate, quæ servituti peccati opponitur : hanc enim certum est per peccatum amitti cum servi fiamus ipsius peccati, ita ut ab eo per se et ex propriis viribus non possimus resurgere, aut opera pietatis exercere, sed indigeamus gratia illius de quo dictum est : *Si Filius vos liberaverit, vere liberi eritis* : et in hunc sensum vulgatum illud Augustini elogium, cap. 30 Enchiridii, debet intelligi : *Abutens homo libero arbitrio perdidit et ipsum, non secundum essentiam, sed juxta eam quam ante peccatum sortiebatur perfectionem.* Ita Bellarm., lib. v de *Gratia et libero Arbitrio* per totum.

est, cui jam de hac re superius tam multa responsa sunt? Nisi ut si Christianus vel esse vel videri cupit, abjiciat hunc insanum, mortiferum errorem, quem quanto subtilius sibi sequi, et asserere videtur, tanto infelicius a diabolo includitur et excæcatur; et, abjectis humanarum ad inventionem falsis et fallacibus argumentis, totum se Scripturæ sanctæ veritati, et Ecclesiasticorum Patrum auctoritati, et fidei simplicitati humiliter submittat; ne, dum libertatem suam sibi committit, et a Christo alienat, vere a Christo alienari mereatur. *Maledictus enim homo qui confidit in homine, et ponit carnem brachium suum, et a Domino recedit cor ejus (Jer. xvii, 5). Benedictus autem vir qui confidit in Domino, et erit Dominus fiducia ejus (Ibid., 7).*

CAPUT IX.

(a) Nono capitulo has definitiones ponit :

1. *Præscientiam et prædestinationem similitudine rerum temporalium ad Deum transferri.*

2. *Et omnem prædestinationem præscientiam esse.*

Si ergo ex usu rerum temporalium, quæ trium temporum diversitate variantur, id est præteriti, præsentis et futuri, magis ad temporalia pertinent, ubi tam multa futura expectantur : quia videlicet præscientia et prædestinatio proprie rerum est futurarum : apud Deum vero sicut nihil est præteritum, ita etiam nihil futurum, in cujus æterna scientia æternaliter omnia præsentia sunt. Et idcirco hæc duo magis translative, quam proprie ad Deum dicuntur; quomodo iste superius tam frequenter definiit præscientiam et prædestinationem non solum Dei, et in Deo esse (quod etiam nos fatemur), sed etiam ipsam substantiam et essentiam Dei esse? Quapropter si ipse in sua disputatione tam contrarius sibi est, ut quod prius affirmat, postea destruat, quid necesse est, ut nos ejus vanitatem evacuemus, qui tam apte se ipsum evacuat? Si autem aliqua regula sophisticæ disputationis, quam ipse solam sequitur, talis est, ut licite apud sæcularem sapientiam quod uno loco affirmatur, altero subvertatur, qui non videat quam sit contemnenda et penitus abjicienda, ubi nulla est firmitas veritatis, et tam impudens, tam procaz, tam petulans libertas est falsitatis.

Quod vero ait : *Omnem prædestinationem præscientiam esse*, ex parte verum est quidem : Quia omnis prædestinatio futurorum non sine præscientia sit, per quam ipsa futura præsciuntur. Sed si hoc ideo dictum est, quia si nihil amplius agat prædestinatio in

rebus, vel de rebus futuris quam præscientia, manifestissime falsum est : Quia præscientia ipsæ res futuræ tantummodo præsciuntur; prædestinatione vero etiam statuuntur, præfiniuntur et decernuntur. Et ideo prædestinatio impiorum ad supplicium æternum non tantummodo præcivit, sed etiam justo et æterno judicio statuit ac præfinivit quid essent passuri.

CAPUT X.

Decimo capitulo quatuor definitiones ponit hoc modo :

1. *Deum præscire aut prædestinare peccata, vel mortem vel pœnas hominum vel angelorum a contrario intelligendum sit.*

2. *Omnes malum peccatum, et pœnam ejus esse : et hæc nihil esse (b).*

3. *Peccatum, ejusque consequentias in morte atque miseria constitutas, non aliud esse quam integræ vitæ beatæque corruptiones, ita ut singula singulis opponantur. Integritati quidem peccatum, vitæ mors, beatitudini miseria. Illa sunt, hæc penitus non sunt.*

4. *Omnem perversæ voluntatis defectum vel privationem vel peccatum, finisque ipsius mors miseriaque suppliciorum æternorum omnino nihil esse; ac per hoc nec præsciri, nec prædestinari.*

Ecce ad quid perducta est ista diabolica disputatione, ut homo qui vult videri Christianus, paganis et diabolicis argumentationibus omnem fidem præscientiæ et prædestinationis divinæ, quæ impios præcivit et prædestinavit esse damnandos, quantum in se est, subvertat et destruat, non solum justum Dei judicium, et æternum atque incommutabile ejus consilium in eorum damnatione evacuans; sed etiam peccatum, et omnem pœnam ac damnationem quæ peccatum consecuta sunt, nihil esse contendens. Ac per hoc, quia nihil sint, nec præsciri a Deo, nec prædestinari potuisse. Ita ut ubicunque in Scripturis sanctis, sive in dogmatibus Patrum talia præscisse et prædestinasse legitur, a contrario accipi debeat, id est ut omnino ea nec præscisse nec prædestinasse intelligatur. Quod quis est aliud dicere, quam aperte insanire? Quis enim unquam fidelium vel sentire vel dicere præsumpsit quia quod dixit veritas, non est veritas; quod docuit fides, falsum est; quod omnes credunt fideles, nihil est. Certè iste propterea hæc, id est peccatum et omnem pœnam, ac miseriam, et calamitatem, vel temporalem vel æternam nihil esse contendit, quia non habent essentiam in semetipsis existendi vel subsistendi, sicut videmus habere sub-

NOTÆ DUVALLII DOCTORIS SORBONICI.

(a) Integro illo capite suggiliat Erigenam quod pestilentissimum errorem introducat, qui effrena licentia omnibus vitiis et sceleribus habenas laxet. Quem latius multo hocce miserissimo sæculo introducunt sectarii nostri, qui quamlibet legis obligationem a fidelium cervicibus arcent : quæ libertas est carnis non spiritus, filiorum diaboli non Dei; ἀνελευθρία denique, quavis servitute miserior.

(b) Hanc hæresim isto nostro sæculo ab inferis demone suscitavit Quintinus et Copinus Sudores Flan-

dri, a catholicis propterea Libertini dicti; id est quod peccatum nihil esse dicerent præter inanem et falsam opinionem : deinde non debere reprehendi eos qui occidunt, mæchantur, furantur : tertio, Christum nihil esse nisi aliquid compositum ex Spiritu Dei et opinione; quarto angelos, dæmones et animas nihil esse. Quos etiamsi detestari se dicat Calvinus, editis libellis adversus eos, ex ejus tamen schola tanquam ex equo Trojano certum est prodixisse. — Bellarm., lib. II de Amissione gratiæ, cap. 4.

stantiam existendi vel subsistendi terram, aquas et ignes, herbas et arbores et quæcunque ejusmodi sunt, sicut etiam novimus et credimus substantiam existendi et subsistendi habere animas hominum, et spiritus angelorum bonorum sive malignorum. Et propterea affirmat diabolicæ præsumptionis audacia, Deum solas rerum substantias et scire et præscire et prædestinare potuisse; ea vero quæ ipsis substantiis contraria et pœnalia sunt, quia existendi substantiam non habent, nullatenus a Deo præsciri vel prædestinari; ac per hoc nec sciri potuisse.

Ergo nec peccatum primi hominis præscivit, quia peccatum substantiam existendi non habet; nec pœnam peccati præscivit, id est mortem, miseriam, supplicium sempiternum: quia hæc similiter in seipsis substantialiter non existunt. Et ubi est quod fides firmissime et immobiliter tenet: Omnipotentem Deum verissime præsciam esse futurorum omnium: ubi est quod per prophetas suos, in Scripturis sanctis, tot peccata hominum, tot pœnas, et clades et miserrimas peccatorum spiritu suo venturas prædicat? Ubi etiam quod ipse unigenitus Dei Filius, qui est Veritas æterna, tot persecutiones Ecclesiæ suæ, tot bellorum commotiones, et laborum ac terrorum pressuras, terræmotus etiam et pestilentias, et fames utique præsciendo prænuntiat, et ut patientissime a suis tolerentur monet? cur tam apertum mendacium, imo tam inauditam et impiam blasphemiam iste impius proferre ausus est, contra totius sanctæ Ecclesiæ fidem, contra Scripturarum cœlestium veritatem, contra omnipotentem Dei majestatem ore sacrilego et verbis impiis obstrependo? Quid est autem quod in tantum consilium et deceptionem diaboli imitari et adjuvare conatur, ut ea quæ verissime et certissime impios passuros Deus prænuntiat et comminatur, id est æterna supplicia, iste labiis iniquis et lingua dolosa velut peccatoribus blandiendo afflemet nihil esse; sicut serpens in initio, ut terrorem mortis, quam Deus comminatus fuerat, a corde hominis excluderet, et ad peccandi delectationem provocaret: *nequaquam, ait, morte moriemini* (Gen. iii, 4); ita namque et iste, serpentis imitator, dicendo quod tormenta æterna, quæ Deus peccatoribus denuntiat, nihil sunt, quid aliud agit, quam ut terrorem salubrem a cordibus audientium tollat, eosque ad peccandum infrenes et præcipientes reddat.

Et ideo constantissima et immobili fide tenendum omnipotentem Deum omnia futura præscire, id est bona et mala, nec solum naturas omnium rerum, antequam eas crearet, præscisse; sed etiam quæcunque ipsis naturis possunt esse contraria, et pœnalia similiter præscisse. Non quia substantialiter existunt, sed quia substantiis ab eo conditis pœnaliter nocent. Hanc enim fidem Scriptura confirmat dicens: *Deus æterne, qui absconditorum es cognitor, qui nosti omnia antequam fiant* (Dan. xiii, 42). Et ipse Dominus in Evangelio de his fideles suos terret, dicens: *Ostendam vobis quem timeatis: Timete eum qui, post-*

quam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam; ita dico vobis, hunc timeate (Luc. xii, 5). Iste autem e contrario dicit omnes pœnam suppliciorum æternorum, tam hominum quam angelorum malorum, quæ illis comminata et præparata sunt, omnino nihil esse. Si autem pœnæ æternæ malignorum angelorum et hominum pessimorum prædestinatæ non sunt, quid est quod ipse justus iudex et damnator ipsorum in illo iudicio se dicturum prædixit: *Ite, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus?* (Matth. xxv, 41.) Si paratus utique, et prædestinatus, an angelis damnatis et damnandis est prædestinatus; impiis autem, qui eodem æterno igni periter puniendi sunt, non est paratus nec prædestinatus? Sed prædestinatas impiis pœnas et supplicia sempiterna etiam beatum Enoch, patriarcham antiquissimum (qui ambulavit cum Deo, et non comparuit, quia tulit eum Dominus), ante diluvium prophetasse, beatus Judas apostolus, loquens de impiissimis hæreticis qui ipsis temporibus apostolorum impugnaere æperunt Ecclesiam Dei, ita testatur dicens: *Prophetavit autem et de his septimus ad Adam Enoch dicens: Ecce venit Dominus in sanctis millibus suis facere iudicium contra omnes, et arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum, quibus impie egerunt, et de omnibus duris, quæ locuti sunt contra eum peccatores impii* (Jud. 14, 15). Hoc iudicium damnationis impiorum et iniquorum et blasphemantium hominum ab initio mundi tam mirabiliter prædictum, et in finem mundi verissime implendum etiam beatus Petrus apostolus his verbis denuntiat, dicens: *Fuerunt vero et pseudoprophetae in populo, sicut et in vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, et eum qui emit eos Dominum negant, superducentes sibi celerem perditionem* (II Petr. ii, 1). De quibus et paulo post adjungit: *Quibus iudicium jam olim non cessat, et perditio eorum non dormitat* (Ibid., 3). Si ergo quærimus istius iudicii æternam apud Deum prædestinationem, audiamus vigilantem quod ait: *Quibus jam olim iudicium non cessat, id est, non nunc primum iudicantur; nec tunc primum quando de corpore exierint ad supplicium sempiternum.* Sed hoc iudicium damnationis eorum jam olim est decretum, jam olim ex æternitate prædestinatum; et jam olim eis præparari non cessat. Si autem quærimus quæ pœna illis inferatur tali iudicio, et perditio, inquit, eorum non dormitat, item de eisdem impiis et blasphematoribus idem apostolus dicit: *Hi sunt fontes sine aqua, et nebulae turbidissimæ, quibus caligo tenebrarum reservatur* (II Petr. ii, 17): Quomodo eis reservatur, nisi quia ipsis ab initio est præparata, et in fine reddenda? Quod eisdem pene verbis beatus Judas apostolus attestatur dicens: *Hi sunt nubes sine aqua, quæ a ventis circumferuntur: arbores autumnales, bis mortuæ, eradicatæ: fluctus feri maris despumantes suas confusiones; sidæ errantia, quibus procella tenebrarum in æternum servata est* (Jud. 12, 13).

Contra hæc tam horrenda, tam terribilia, quæ

omnipotens Deus per prophetas et apostolos suos impiis et peccatoribus comminatur, dicit iste : *Omne malum, peccatum et ejus pœnam non esse.* Et iterum asserit : *Naturæ integritatem, vitam, beatitudinem esse.* E contrario autem *peccatum, mortem, miseriam penitus non esse.* Addidit adhuc : *omnem perversæ voluntatis defectam vel privationem, vel peccatum, finemque ipsius mortem et miseriam suppliciorum æternorum omnino nihil esse : ac per hoc nec præsciri a Deo, nec prædestinari.* De quibus omnibus si aliquid singillatim dicendum est, manifeste novit fides quia malum quod est contrarium bono, sicut vitium virtuti, tenebræ luci, infirmitas sanitati, substantialiter non est. Quia, sicut jam supra dictum est, substantiam per se existendi et subsistendi non habet, sicut cœlum, terra, aqua, aer, ignis, et reliqua sive corporea sive spiritalis creatura. Sed desertio summi boni, cui, ut beata esse possit, inhærere debet creatura rationalis angelica vel humana, hoc nomen accepit ut dicatur malum. Deserendo ergo rationalis creatura, in angelis sive in hominibus peccantibus, summum bonum, defecit ab ipso bono, et privata est bono, et hoc ei est summum malum. Sive ergo dicamus malum esse desertionem boni, vel defectum a bono, vel privationem boni, rectissime dicimus, sicut et vitium desertio virtutis, et tenebræ privatio lucis, et infirmitas nihil aliud, quam defectus est sanitatis ; similiter et peccatum manifeste nullam habet substantiam in se existendi et subsistendi. Sed desertio justitiæ et defectus a justitia tale nomen accepit. Ita etiam mors substantiam in se existendi et substantiam in se existendi vitæ amissio tale nomen accepit. Item quod dicitur pœna nullam in se existendi substantiam habet, sed dolor et ex dolore cruciatus tale nomen accepit : quod nihil est aliud quam tranquillitatis et quietis naturalis perturbatio, vel amissio, hoc namque agit pœna, ut tranquillitas et quies naturæ ipso dolore et cruciatu turbetur vel amittatur.

Sed hæc omnia, id est malum, peccatum, pœna, mors, miseria, quæ et ipsa nihil est aliud quam amissio felicitatis, licet per se et in se existendi vel subsistendi nullam habeant substantiam, tamen omnino necesse est ut in aliqua vel ex aliqua substantia fiant. Nam et desertio boni, quod dicitur malum, et desertio justitiæ, quod appellatur peccatum, manifeste in animo fiunt vel angelico vel humano. Sic amissio vitæ, quæ appellatur mors, et amissio tranquillitatis vel quietis naturalis, quæ appellatur pœna ; et amissio felicitatis, quæ vocatur miseria, in utroque fieri inveniuntur, id est et in anima, et in corpore. Nam et anima moritur desertione vitæ suæ, quod Deus illi est : et corpus moritur amissione vitæ suæ, quod anima illi est : et hæc duo, id est mors animæ et mors corporis, quid aliud in utroque nisi vel felicitatis vel tranquillitatis amissio est ? Pœna autem quæ in cruciatu et dolore sentitur, manifeste vel in anima agitur vel in corpore ; et cum in corpore agitur maxime ex alio corpore irrogatur :

A ut cum flagellis cæditur, gladiis vulneratur, vel quibuscunque tormentis vexatur : quod etiam in suppliciis æternis futurum est, ubi damnatorum corpora igni et sulphure torquebuntur. Qui tamen omnes dolores et cruciatus, corporibus de corporibus illati, sic fiunt in corpore, ut per corpus etiam animæ sint. Anima namque sine corpore et dolere et cruciari potest ; sicut illa damnati divitis in inferno, anima cruciatur qui ait, *quia crucior in hac flamma* (Luc. xvi, 24) ; corpus vero sine anima dolere non potest.

Omnipotenti itaque Deo de quo scriptum est : *Domino enim Deo, antequam crearentur, omnia fuerunt agnita : sic et post perfectum respicit omnia* (Eccli. xxiii, 29). Et iterum : *A sæculo et usque in sæculum respicit, et nihil est novum in conspectu ejus* (Ibid., xxxix, 21). Et iterum cum de hominibus Scriptura loqueretur ait : *Et omnia opera eorum quasi sol in conspectu Dei : non præterit illum omnis cogitatus, et non absconditur ab eo ullus sermo* (Eccli. xvii, 26) : Isti, inquam, omnipotentissimo et ineffabili Creatori, cui, antequam crearentur, in æterna scientia sua omnia fuerunt agnita, qui, etiam postquam omnia præterit, non aliter, sed sic respicit facta, sicut vidit facienda, nihil videlicet extra se, sed in se omnia cernendo. Et ideo in conspectu ejus nihil est novum, nec quando primum est creatum, quia semper fuit in ejus scientia æternum : quem omnia opera hominum, sicut in clarissimo sole non latent ; quem nullus hominum præterit cogitatus, a quo nullus eorum sermo absconditur ; iste tam mirabilis Creator et gubernator, sicut omnium rerum quæ futuræ erant, naturam et speciem et ordinem in sua æterna præscientia semper novit, ita etiam ipsarum rerum statum, et sive ad meliora profectum, sive ad deteriora defectum æternaliter prævidit ; et quæ ad se proficientibus præmia, quæ autem a se deficientibus supplicia deberentur, justissimus operis sui ordinator, et præscivit et prædestinavit, et se impleturum prædixit. Et ideo sive malum et peccatum, in quibus est defectus a bono ; sive mors et pœna, quæ illi defectui juste debetur, semper fuit in præscientia Conditoris ; qui mensuram proficiendi et deficiendi in creatoris suis solus veraciter agnoscit, et ipsorum profectum atque defectuum solus iudex justus existit. Ita et mors et peccatum et omnis pœna ac miseria quæ peccatum consequentur, quia substantiam nullam habent in se existendi, nihil sunt. Et quia creaturæ rationali, cujus defectus et corruptio his nominibus significantur, nimis nocent, in ejus substantia vel corporali, vel spiritali, veraciter sentiuntur. Et quæ non sunt substantia existendo, sunt omnimodis perniciose nocendo. Desinat ergo hujusmodi blasphemia, et omnipotens Deus sicut omnium naturarum conditor, et status earum verissimus agnoscatur cognitor, et justissimus ordinator.

CAPUT XI.

Undecimo capitulo sequitur iste, et dicit.

1. *Non esse Dei prædestinationem, nisi de his qui præparati sunt ad æternam felicitatem.*

2. *Abusive translateque dici præscire Deum et prædestinare: a simili præscivit quæ facturus esset; a contrario præscivit, quæ facturus non esset, pro nescivit. Similiter a simili prædestinavit quos præparavit ad gratiam. A contrario prædestinavit impius ad interitum vel supplicium æternum: si enim prædestinati sunt, necessario peribunt, pœnasque patientur inevitabiles. Quod si ita est, quomodo juste judicabitur mundus, quem necessitas prædestinationis cogit perire.*

3. *Sanctas Scripturas præscientiam simul et prædestinationem, aut solam absolutam prædestinationem, non nisi in iis quos Deus elegit ad æternam beatitudinem possidendum, inveniantur posuisse.*

4. *Apostolam præscientiam et prædestinationem in solis sanctis, Augustinum aliquoties in reprobis a contrario posuisse.*

Imprimis quod dicit, *non esse Dei prædestinationem nisi de his qui præparati sunt ad æternam felicitatem.* Sive ex suo sensu hoc dixerit, sive ab aliis audierit, nos tamen veraciter scimus quia iste est error moderni temporis apud plurimos, dum non putant prædestinationem Dei, nisi in parte electorum, in Scripturis inveniri: nec ipsum beatum Paulum apostolum in Epistolis suis, nisi de solis similiter electis prædestinationem posuisse, sicut et in sequentibus dicit. Sed acquiescendum et obediendum est humiliter veritati; et non quod semel nobis persuasum est, contentiose defendendum, sed potius Scriptura sancta diligentius perscrutanda, non solum apostolica, sed etiam prophetica; ex qua omnis apostolica auctoritas descendit. Sicut ipse beatus Paulus statim in principio Epistolæ ad Romanos evidenter declarat, *segregatum se esse dicens in Evangelium Dei, quod ante promiserat per prophetas suos in Scripturis sanctis (Rom. 1, 1).* Et in fine ejusdem Epistolæ omne mysterium evangelicæ prædicationis, in qua est etiam profundissimum mysterium præscientiæ et prædestinationis Dei, per Scripturas propheticas confirmat esse revelatum, ita dicens: *Ei autem qui potens est vos confirmare, secundum Evangelium meum, ei prædicationem Jesu Christi, secundum revelationem mysterii æternis temporibus taciti, quod nunc patefactum est per Scripturas Prophetarum. etc. (Rom. xvi, 25, 26).* Itemque in Actibus apostolorum de seipso loquitur dicens: *Usque in hodiernum diem sto testificans minori, atque majori, nihil extra dicens, quam ea quæ Prophetæ sunt locuti futura esse. et Moyses (Act. xxvi, 22).* Cum ergo ipse Apostolus ostendat atque confirmet in illud Evangelium Dei, quod ante promisit per prophetas suos in Scripturis sanctis se segregatum, et omne illud mysterium quod evangelizat per Scripturas prophetarum testatur patefactum, nihilque se extra dicere, quam quæ scripta sunt in lege et prophetis, manifestum est hujus rei, id est divinæ præscientiæ et prædestinationis, altitudinem non solum in Apostolo, qui ex

Scripturis prophetis omnem suam prædicationem confirmat; sed etiam in ipsorum prophetarum Scripturis diligentius investigandam, et quod in utrisque festa veritatis declaratione fuerit inventum, fideliter nobis, et sine ulla controversiarum disceptatione omnimodis sequendum.

Primo itaque quid ipse Apostolus, qui se nihil extra dicere nisi quæ scripta sunt in lege et prophetis testatur, de hac re dicat audiamus, nec tam absurdi, nec contentiosi simus ut, ubi ipsa res, id est prædestinationis veritas apparet, ideo negemus pro prædestinatione dictum, quia nequaquam ibi prædestinationis nomen positum invenitur: sed, sive sonet ibi expresse prædestinatio, sive ipsius prædestinationis veritas certissime clarescat, una et pari fide suscipiatur. Dicit itaque ipse primum de sola prædestinatione electorum ita: *Nam quos præscivit et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus: Quos autem prædestinavit, hos et vocavit; et quos vocavit, hos et justificavit; quos autem justificavit, illos et magnificavit (Rom. viii, 29, 30).* Post quæ verba si nihil omnino dixisset de parte reproborum, etiam utique e contrario intelligere debueramus quid de eis esset sentiendum, videlicet, ut ex prædestinatione electorum ad gloriam agnosceremus etiam prædestinationem esse reproborum ad pœnam. Sicut et in symbolo tantummodo vitam æternam, quod est præmium sanctorum videmur confiteri; et tamen e contrario similiter indubitanter credere et intelligere debemus mortem æternam, quod est damnatio iniquorum. Hanc enim regulam intelligendi in Scripturis ipse nos Apostolus docet, qui cum dixisset, de resurrectione disputans: *Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale (I Cor. xv, 44, ne sine auctoritate Scripturæ spirituale corpus dixisse videretur, statim quod e contrario veraciter intelligendum esset adjunxit, dicens: Si est corpus animale et spirituale (Ibid.).* Et continuo utrumque confirmans ponit testimonium Scripturæ, et dicit: *Sicut scriptum est, factus est primus homo Adam in animam viventem: novissimus Adam in spiritum vivificantem (ibid., 45).* Similiter et illud utique intelligitur quod, cum Deus primo homini dixisset: *De ligno scientiæ boni et mali ne comedas; quocumque die comederis ex eo, morte morieris (Gen. ii, 17).* Utique inobedienti comminatus est mortem; sed nunquid non agnoscit fides quid e contrario sentiendum sit; id est quod obedienti præparaverit vitam? Item cum loquitur Deus ad Abraham: *Masculus cujus præputii caro non fuerit circumcisa octava die, peribit anima illa de populis suis: quia pactum meum irritum fecit (Gen. xvii, 14).* Manifestum est masculum istum, qui non est octava die circumcisis, periturum de populis suis, quia pactum Dei irritum fecit: Non utique in utero materno, nec in illa tam recenti infantia, quando aliquid bonum aut malum nullatenus agere potuit, sed utique in paradiso, in prævaricatione Adæ, in quo omnes, sicut Apostolus dicit, pec-

caverunt (Rom. v, 12); qui ex illa damnata origino descendunt. Sicut ergo iste octava die minime circumciscus, manifeste periturus denuntiatur ob roatum primæ prævaricationis, ita e contrario fideliter intelligendum est eum qui rite et legitime esset circumciscus, ab illo reatu absolvendum.

Hæc diximus ut manifeste intelligamus quod, etiamsi Apostolus in illa prædestinationis disputatione de reproborum parte tacuisset, debuisset tamen fides nostra, quid de eis sentiendum esset, e contrario advertere et intelligere; sed non tacet, cum statim post aliquam electorum, et reproborum similitudinem, simul ponens in duobus geminis Isaac et Rebeccæ ita adjungat: *Cum enim necdum nati essent, aut aliquid egissent bonum aut malum (ut secundum electionem propositum Dei maneret), non ex operibus, sed ex vocante dictum est: Quia major serviet minori, sicut scriptum est: Jacob dilexi, Esau autem odio habui (Rom. ix, 11, 12, 13; Mal. i, 4, 2).* Manifeste igitur in hoc exemplo, et in Jacob, absque ullis meritis dilecto et electo, qui similiter tenebatur originalis peccati obnoxius, ut frater et ex eadem veniebat massa in Adam damnata, declarata est prædestinatio electorum ad vitam. In Esau autem solo originalis peccati reatu odio habito, prædestinatio reproborum ad interitum. Tale est, et quod post paululum de utraque parte subjungitur: *Ergo cujus vult miseretur, et quem vult indurat (Rom. ix, 18).* Et quod deinde addit: *Annon habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam (Ibid., 21);* de quibus vasis honoris et contumeliæ statim subjungit: *Quod si volens Deus ostendere iram, et notam facere potentiam suam sustinuit in multa patientia vasa iræ aptata in interitum: ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam? etc. (Ibid., 22, 23.)* In quibus omnibus evidentissime agnoscitur Apostolum non de sola electorum, quam primo loco posuit, sed in toto isto disputationis suæ contextu, de utriusque partis prædestinatione, sive in vitam, sive in mortem; et exemplis, et testimoniis tractasse prophetis, dum in Jacob proponit formam electorum, in Esau vero formam reproborum. In quibus utique duabus partibus, *cujus vult Deus miseretur, et quem vult indurat: sed miseretur misericorditer adjuvando, indurat juste deserendo;* et tanquam *figulus luti ex eadem massa simul tota damnata, facit aliud vas in honorem misericorditer liberando, aliud vero in contumeliam juste damnando: ut duo ex his ordines existant, quorum alii sint vas iræ, et alii vas misericordiæ; illa aptata in interitum, ista in gloriam præparata.* Sed *aptata in interitum* et suo merito, et Dei justo judicio; *præparata autem in gloriam* nullo suo merito, sed solo divinæ gratiæ beneficio. Cum ergo tam aperte dicat Apostolus: *Et vasa iræ aptata in interitum, et vasa misericordiæ præparata in gloriam, et ex eadem massa aliud vas fieri in honorem, aliud vero in contumeliam: quis non intelligat in his verbis utriusque partis*

A divinam prædestinationem manifestissime ostensam: dum et electi nullo suo merito, sed sola Dei bonitate prædestinantur ad vitam; et reprobi nullo Dei præjudicio, sed solo suo vel originali vel actuali merito prædestinantur ad interitum, nec eis divina prædestinatio necessitatem pereundi imponit, sicut nec necessitatem peccandi, sed necessitatem tantummodo justa supplicia patiendi: ut qui voluntate permanent in peccatis, necessitate crucientur in pœnis.

Ita etiamsi tanta illa Apostoli de hac re disputatione ex hoc loco usque ad finem, ubi ait: *Conclusit enim Deus omnia in incredulitate, ut omnium miseretur (Rom. xi, 32):* diligenter, et fideliter consideretur, de utriusque partis prædestinatione, sive in uno populo Judæorum in his, qui excæcati, et in his qui secundum electionem gratiæ salvari meruerunt; sive in utroque, id est Judæorum et Gentium, dum illi tanquam naturales rami fracti sunt: et isti tanquam *oleaster in bonam olivam inserti (Ibid., 17),* indubitanter eum inveniet et suis verbis, et maxime testimoniis prophetis disputantem. In quibus tamen prophetis testimoniis, quæ nobis beatus Apostolus tanta auctoritate proposuit, ut nihil omnino de hujus rei, id est, divinæ in utramque partem prædestinationis profunditate, et obscuritate nisi ex eorum firmitate, et evidenti attestazione docere voluerit. Illud præcipue omni pietatis consideratione attendendum est quod cum nusquam in eis expresse et proprie verbum prædestinationis sonet; tamen quia ipse res ad utramque prædestinationem pertinentes manifestissimæ apparent, et evidentissimæ declarantur, confidentissime Apostolus ad tantæ rei confirmationem, atque doctrinam ea assumpsit, et ita tenenda atque intelligenda Ecclesiæ tradidit: sua scilicet auctoritate, et exemplo nos informans et instruens, ut non contentiose et supervacue de ipso verbo prædestinationis in sanctorum prophetarum eloquiis inter nos disceptemus, vel (quod absit) etiam rixemur; sed pacifica et pia intelligentia, ubicunque res ipsa manifestissime declaratur, indubitanter omnino divinam prædestinationem et agnoscere, et asserere debeamus.

Primum namque testimonium propheticum, quod de hac reposuit, illud ex Genesi est de quo ita ait: *Promissionis enim verbum hoc est: Secundum hoc tempus veniam, et erit Saræ filius (Rom. ix, 9):* ubi licet non videatur sonare prædestinatio, sonat tamen aperte promissio, quæ non aliter recte intelligitur, nisi ipsa promissio fideliter prædestinatio accipiatur electi seminis Abraham, id est eorum qui filii Dei deputantur, et a filiis carnis divina gratia discreti sunt. Sicut ipse Apostolus in eodem loco exponit dicens: *Non qui filii carnis, hi filii sunt Dei; sed qui filii sunt promissionis æstimantur in semine (Ibid., 8).* Secundo loco illud iterum ex Genesi testimonium posuit: *De duobus geminis Isaac et Rebeccæ, quo dictum fuerat: Quia major serviet minori (Gen. xxv, 23):* ubi licet prædestinatio minime sonare videatur, tamen res ipsius prædestina-

tionis tam profunde et granditer ibi demonstrata est, ut moneat nos, et solerter excitet Apostolus in toto illo oraculo, quod tunc Rebecæ de eisdem geminis divinitus, responsum est, hoc vigilanter et fideliter intendere, et considerare debere, quod nec damnati erant ex utero materno, *necdum aliquid egerant bonum aut malum* in vita propria, et utique ex uno erant concubitu procreati; et tamen tanta distantia omnipotens Deus inter utrumque discrevit, ut nullis eorum præcedentibus vel bonis, vel malis meritis, sola bonitate, et iudicio suo unum ex eis præferret, et alterum servituti subjugaret.

Et ne hoc parum esse existimarem, quod quasi de humanis et inhumanis rebus dictum esse videbatur, *quia major serviet minori*; videlicet quasi hoc tantummodo in rerum temporalium statu in eis esset implendum, dum in eorum posteris unus regno sublimatus, alteri sibi subdito, et servienti dominatur: erigit adhuc Apostolus intelligentiam nostram ad majoris rei considerationem adjuncto testimonio ex Malachia propheta, in quo de eisdem geminis non temporaliter, sed æternaliter discretis, neque in rebus tantum temporalibus sed etiam æternalibus magna distantia separatis, ipse Deus loquitur dicens: *Jacob dilexi, Esau autem odio habui* (Mal. 1, 2). Unde non aliter recte intelligitur hoc testimonium prophetieum, nisi fideliter illi quod ex Genesi sumptum est testimonio jungatur, ut scilicet, sicut illud quod ibi dictum est, *Quia major serviet minori*, ita etiam istud quod in propheta Deus loquitur: *Jacob dilexi, Esau autem odio habui*, antequam nati essent, et antequam aliquid egerant bonum aut malum. In divino utique juxta iudicio utrumque præcessisse accipitur, id est et dilectio Dei in Jacob, et odium Dei in Esau. Et cum hæc duo, id est in alterum dilectio, et in alterum odium Dei, et nativatem eorum, et omne meritum vitæ eorum juxta verum et apostolicum sensum præcesserint, cum nec isti possent imputari mala aliqua quæ necdum fecerat, nec illi bona aliqua, quæ nulla perpetraverat, ita solummodo *juste facta* intelliguntur, ut omnipotens Deus, qui æternaliter ista in suo iudicio, et de unius electione, et de alterius reprobatione statuerat, ac prædefinierat, originalem in eis reatum ex prævaricatione Adæ venientem, cui utique ambo æqualiter tenebantur obnoxii, futurum præviderit, unum misericorditer diligendo liberaret, alterum *juste odiendo* reprobaret atque damnaret. Quatenus ex hoc fideliter intelligamus profundiorum et occultiorum divini iudicii dispositionem, et illam generalem in Adam totius humani generis damnationem illuminante nos sensu apostolico altius perspiciamus: ex qua omnipotens Deus, et quos voluerit sola sua gratia liberat, et quos noluerit æterna sua æquitate condemnat. Et licet in hoc prophetico testimonio, quod Deus dicit: *Jacob dilexi, Esau autem odio habui*, non sonet verbum prædestinationis; ipsa tamen rei veritas ita evidenter apparet, in utriusque partis electionem, vel reprobationem, ut nihil fortius et expressius dici

potuerit, quam ut ex forma istorum geminorum alios omnipotens Deus æterna misericordia sua dilexisset, alios æterno suo iudicio odisset, sua attestazione manifestetur.

Huic testimonio prophetico et sensui apostolico, videlicet quo et dilectio et odium Dei in duobus geminis adhuc in utero materno positus ex misericordia et iudicio Dei intelligitur, etiam illud de Isaia propheta mirabiliter consonat et concordat, ubi omnipotens Deus, electi populi ab utero auxiliator, et e contrario reprobi populi similiter tanquam ex utero transgressoris condemnator ostenditur, dicente eodem propheta in primis ad populum electum: *Hæc dicit Dominus faciens et formans te, ab utero auxiliator tuus* (Isa. XLIV, 2). Deinde post aliqua ad populum reprobum ex persona Dei subjungens: *Et transgressorem ex ventre vocavi te* (Isa. LXVIII, 8): ut certissime quod in illorum geminorum forma demonstratum declarat Apostolus, hoc in duplici genere hominum, electorum scilicet et reproborum, lucidissime tenendum appareat. Dum et isti divino iudicio ex ventre transgressores arguuntur: et illis similiter Deus ex utero auxiliator ostenditur, quatenus *ex eadem massa* originaliter tota damnata in utero materno *fiant alia vasa in honorem, et alia in contumeliam* (Rom. ix, 21, 15). Similiter in tertio testimonio prophetico, quod ita posuit: *Moysi enim dicit: Miserebor cui miserebor, et misericordiam præstabo cujus miserebor* (Exod. xxxiii, 19): manifeste verbum prædestinationis non sonat. Res tamen ita manifesta est, ut de ea nullatenus dubitari possit. Cum omnipotens Deus omnibus æqualiter ex prima illa transgressione damnatis, non utique ullis præcedentibus bonis meritis, sed sola gratia sua misereatur cui miseretur, et misericors fiat, cui misericordiam præstiterit; manifeste cæteris, quibus hanc gratiam conferre noluerit, justo et æterno suo iudicio odio habitis atque damnatis.

Posthæc quartum testimonium propheticum sicut et tertium de Exodo posuit, ita subjungens: *Dicit enim Scriptura Pharaoni: Quia in hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam, et annuntietur nomen meum in universa terra* (Rom. ix, 17). Ubi, licet nomen prædestinationis expresse non sonet, tamen ipsa prædestinatio malorum merito iniquitatis suæ ad interitum sempiternum, tam aperte ostenditur, ut qui hæc fideliter audit, et intelligit, de ea dubitare non possit: dum ille impius, et durus, et indomabilis rex Ægyptiorum, divino iudicio, sive ex massa damnatæ originis, sive ad potestatem regii honoris, in hoc tantummodo excitatus est, ut qui ex semetipso, et in semetipso dignus erat interitu æterno, apponente Deo [al. eo] iniquitatem super iniquitatem ejus, augeter contemptum in Dominum, quo tantis ac talibus plagis admirabili potentia Dei mereretur flagellari, et ad ultimum cum omni similiter impio populo suo æterna submersione, et perditione deleri; ut et illi justissime reciperent quod merebantur; et omnipotens Dei virtus, sive in fla-

gello, sive in perditione eorum magnificentius omnibus innotesceret, et ex unius pœna plures ad cognitionem Dei et salutem suam proficerent.

Sicut de hac re beatus Ambrosius evidentissime tractans, ita dicit: [Justus Dominus in periculis, justus in damnis, justus in ultionibus est, non solum quia unusquisque juste culpæ suæ pretium luit: verum etiam, quia, dum unus punitur, plurimi corriguntur. Ananias in Actibus apostolorum fraudati pretii, quod de agri venditione perceperat, crimen admisit, qui potuerat nihil offerre, et crimen evadere. Verum ne quis impune circumscribendos apostolos arbitraretur, aut misericordiæ suæ munus fraude contaminare perfidiæ, morti addictus æternæ, universos ad fidei studium justo terrore composuit. Pharaon cum populo suo fluctibus mersus mundanæ conversationis exemplum est, ne quis Dei populum persequatur. Denique potuit Deus cum voluntati suæ facere obedientem, sed ejus pœna omnes voluit emendari. Ideoque dicit ad eum Dominus: *Quia ad hoc ipsum te suscitavi, ut ostendam in te virtutem meam, et annuntietur nomen meum in universa terra* (Rom. ix, 17). Non utique Dominus suæ laudis, sed nostræ correctionis incrementa quærebat.] Hæc beatus Ambrosius.

Apostolus vero præmissis duobus testimoniis, quorum unum ad misericordiam, quæ electis confertur: alterum ad judicium, quod reprobis irrogatur, pertinet; et velut utrumque concludens, et utrumque clementi et justa voluntate Dei fieri docens, subjungit: *Ergo cujus vult miseretur, et quem vult indurat* (Ibid., 18). Deinde adversus audaciam et præsumptionem hominum, qui non recognoscentes fragilitatem suam nec propria merita attendentes, divina potius judicia, quæ non intelligunt, reprehendere non pertimescunt, proponit quintum testimonium ex Isaiâ propheta ita dicens: *O homo, tu qui es, qui respondeas Deo? nunquid dicit figmentum ei qui se finxit: Quid me fecisti sic?* (Isa. xlv; Rom. ix.) Ubi et verbum prædestinationis minime sonat: et tamen ipsa in utramque partem prædestinationis justitia tam clare et perfecte defenditur, ut omnino compellat fideliter audientem verissime cognoscere, quia ille omnipotens Creator verus est figulus, et omnes homines de limo terræ ab esconditi, ejus figmentum: et ideo justissima ratione non posse judicare figmentum de figulo suo, sed potius figulum de figmento suo, qui solus novit æterno consilio suo unumquodque vas tam magni figmenti sui benigne formare, et ad quos usus ei placuerit utique justos et debitos ordinare atque disponere.

Quod ut adhuc aperius insinuet, adjungit sextum testimonium ex Jeremia propheta, et dicit: *Annon habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam?* (Rom. ix, 21.) Ibi namque, id est in Jeremia propheta legimus dixisse Dominum ad eum, *Surge, descende in domum figuli, et ibi audies verba mea*

NOTÆ DUVALII DOCTORIS SORBONICI.

(a) Gravis est quæstio, a paucis exagitata et a paucioribus soluta. Negantem partem suadet locus

PATROL. XIX.

A (Jer. xviii, 2 seq.). Cumque ingressus fuisset propheta, ecce figulus faciebat opus e luto manibus suis, et subito dissipatum est opus quod faciebat: statim conversus fecit illud vas alterum, sicut placuerat in oculis ejus. Tunc propheta jussus est ire et clamare ad populum ex persona Dei: *Nunquid sicut figulus iste non potero facere vobis, domus Israel? Ait Dominus: Ecce sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea, etc.* (Ibid., 7). Qua lectione prophetica manifeste Deus ostendit et se esse figulum, et omne humanum gens in manu ipsius quasi lutum in manu figuli, ut ex eo faciat vasa diversa, sicut placuerit in oculis ejus: ex una videlicet massa, et tota in Adam æqualiter damnata, efficiens vasa suo judicio distincta atque diversa, dum aliud ex eis sit in honorem, aliud vero in contumeliam: et illud etiam vas quod suo merito, et divino judicio fingitur in interitum, si subito per pœnitentiam figuli inter manus dissipetur, ut jam non sit aptatum in interitum, continuo per sapientiam et bonitatem figuli formatur et efficitur vas alterum, ut si honorem, ut placeat oculis conditoris: tumque in omnibus his verbis non inveniatur proprie expressa prædestinatio, ipsa tamen prædestinationis virtus et veritas in utramque partem, et electorum videlicet et reproborum, et vasorum in honorem, et vasorum in contumeliam, tanta luce manifestatur, tanta discretione distinguitur, et nihil certius, vel manifestius inveniri possit. Quæ omnia idcirco tam sollicita, et diligenti consideratione legentibus proponenda existimavimus, ut juxta hanc formam sensus apostolici in omnibus Scripturis prophetis non multum laboremus de verbo prædestinationis cum omnino ipsa veritas rerum ad divinam prædestinationem pertinentium tam clare, et multipliciter ibi proponatur, ut vix et omnia invenire vel capere sufficiat humana fragilitas. De quibus hic aliqua, exempli gratia, subjungere, maxime, quæ planiora et evidentiora sunt necessario studuimus, ut ex his et pacifice, ac fideliter audientes, facilius informentur, et contentiosi, si veritatem suscipere non renuerint, citius corrigantur.

Nec de illa nunc electorum prædestinatione aliquid dicimus, cum ad eam intelligendam, ac fideliter credendam et plenissime omnino sufficiant prophetica testimonia, ab Apostolo, sicut ostendimus, lucidissime prolata. Nec de ea, Domino largiente, aliquis nostrum dubitet; sed tantum de illa justiciæ prædestinatione qua impios ad interitum præordinavit ac prædestinavit; de qua inter multos multa hæsitatio est, pauca ex multis, et manifesta testimonia replicamus. Legimus itaque in libro Genesis, quod omnipotens Deus totius humani generis interitum (præter eos qui misericordia ipsius in arca erant salvandi), propter nimias iniquitates et impietates ipsorum, ut generaliter et in præsentem perirent, pœna diluvii delecti, et in futuro (a) æterna damnatione puniti longe

I Petri iii: *Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, justus pro injustis, ut nos offerret Deo, morti-*

6

ante prædixerit, ad sanctum patriarcham Noe ita loquens : *Finis universæ carnis venit coram me. Repleta est terra iniquitate a facie eorum, et ego disperdam eos cum terra* (Gen. vi, 13). De qua etiam generali omnium perditione paulo superius eadem Scriptura dicit : *Dixitque Deus : Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est. Eruntque dies illius centum et viginti annorum* (Ibid., 3). Et post pauca : *Videns autem Deus quod multa malitia hominum esset in terra, et cuncta cogitatio humani cordis intenta esset ad malum omni tempore, pœnituit eum quod hominem fecisset in terra* (Ibid., 5, 6). Ubi et paulo post subditur : *Delebo inquit, hominem, quem creavi, a facie terræ, ab homine usque ad animantia, a reptili usque ad volucres cæli. Pœnitent enim me fecisse ea* (Ibid., 7). Quid evidentius tali prædictione et prædestinatione de generali omnium impiorum, quibus tunc mundus plenus erat, interitu? Quam et sancto et electo patriarchæ longe ante Deus annuntiare voluit, et apud se in æterna et interna consilii sui dispositione statuit ac præfinivit, dum non per angelum, nec per prophetam aliquem illius temporis, sed apud semetipsum, hæc statuisset et præfinisse ostenditur. Et tamen benignissime iudex, et conditor etiam illos, quos merito, ut ostenditur, iniquitatum et impietatum eorum ad tam horrendum exitum atque interitum prædestinaverat, non sine misericordiæ suæ bonitate et pietate reliquit, tribuens eis tempus et spatium pœnitendi, ut intra centum et viginti annos, aut digne pœnitendo Deo satisfacerent, aut si secundum duritiam suam et cor impœnitens thesaurizarent sibi iram in die iræ, inexcusabiliter perirent. Ita illos et merito impietatis suæ ad interitum prædestinavit, nec tamen prædestinatione ad peccandum ullatenus compulit, quos tot annis ad pœnitentiam exspectavit.

De istorum infelici contumacia et damnatione terribili etiam liber Ecclesiasticus, adjuncto eorum in-

NOTÆ DUVALLII DOCTORIS SORBONICI.

ficatus quidem carne, vivificatus autem spiritu. In quo his qui in carcere erant spiritibus veniens prædicavit, qui increduli fuerant aliquando, quando exspectabant Dei patientiam in diebus Noe. Cui alius subjungitur cap. iv : Ideo et mortuis prædicatum est Evangelium, ut judicentur quidem secundum hominem in carne, vivant autem secundum Deum in spiritu. Ex quibus colligitur non omnes qui in diluvio perierunt esse in æternum damnatos. Accedit quod saltem infantes quibus per remedium legis naturæ peccatum originale remissum fuit, in æternum minime perierunt. Affirmantem tamen hoc loco tuetur Ecclesia Lugdunensis, forte quia cum omnis caro viam suam corrupisset, ut habetur Genesis ix, et monitionibus Noe aurem præbere nollet, quinimo videbatur ei quasi ludens loqui : repente super eos venit diluvium, cum ad pœnitentiam eos centum et viginti annis Deus exspectasset. Rem totam optime meo iudicio explicat Bellarm. lib. iv de Christo, cap. 13 : « Dico, inquit, Christum prædicasse in inferno omnibus bonis spiritibus, sed nominatim fuisse expressos illos qui fuerant in diebus Noe increduli, quia de illis majus erat dubium an essent salvi necne, cum puniti fuerunt a Deo, et submersi aquis divivii. Indicat ergo

interitu, qui educti ex Ægypto per Moysen terram repromissionis propter incredulitatem suam intrare non potuerunt, sed eorum cadavera prostrata sunt in deserto, ita dolenter et lamentabiliter loquitur dicens : Non exornaverunt pro peccatis suis antiqui gigantes, qui destructi sunt confidentes suæ virtuti : et non pepercit peregrinationi illorum, et exsecratus est illos præ superbia illorum. Non misertus est illis, gentem totam perdens, et extollentem se in suis peccatis. Et sicut sexcenta millia peditum, qui congregati sunt in duritia cordis sui : et si unus fuisset cervicatus, mirum si fuisset immunis. Misericordia enim, et ira est cum illo. Potens exoratio, et effundens iram. Secundum misericordiam suam, sic correptio illius hominem secundum opera sua judicat (Eccli. xvi, 8-13).

B Talis est illa prædictio atque prædestinatio Dei loquentis ad Abraham de futura opprobria atque afflictione et creptione seminis ejus, et e contrario damnatione et perditione oppressorum illius, cum ei ita dixit : *Scito prænosces quod peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua, et subjicient eos servituti, et affligent quadraginta annis. Verumtamen gentem, cui servituri sunt, ego judicabo : et post hæc egredientur cum magna substantia. Tu autem ibis ad patres tuos in pace, sepultus in senectute bona. Generatione autem quarta revertentur huc : necdum enim completæ sunt iniquitates Amorrhæorum usque in præsens tempus* (Gen. xv, 13-16). Quid hac prædestinatione manifestius? qua et semen Abraham tot annorum curriculis prædicatur in terra aliena peregrinaturum, et servituti subjiciendum, atque affligendum, et ex ipsa afflictione gloriosissime liberandum, et præfinito tempore, id est quarta generatione, ad terram patribus repromissam reversurum, ipsumque beatissimum patriarcham in pace et senectute bona patribus sociandum : e contrario autem gentem, et regem Ægyptiorum, qui eos

C hic Petrus etiam ex illis incredulis fuisse aliquos qui etiam in fine vitæ pœnitentiam egerunt : et licet quantum ad corpus perierint, tamen quantum ad animam salvi fuerunt. Quod etiam Hieronymus docet Quæstionibus Hebraicis in Genesim, tractans illud cap. vi : *Non permanebit Spiritus meus in homine*, ubi dicit Deum multos eorum temporaliter aquis diluvii punivisse, nec debere eos in gehenna in æternum punire. Et hunc etiam sensum videntur facere illa verba cap. iv : *Ideo mortuis prædicatum est Evangelium, ut judicentur quidem secundum homines in carne, vivant autem secundum Deum in spiritu*; id est ut secundum homines exterius judicentur et existimentur damnati, quia corpora eorum necta sunt; vivant tamen spiritu secundum Deum. id est, eorum animæ salvæ sint. » Hactenus Bellarminus. Ex quibus sequitur male Ecclesiam Lugdunensem omnes illos ita submersos æternaliter damnare, nisi velimus pro majori tantum parte omnium denominationem fecisse, vel saltem conclusionem illam non esse de fide. Unde Augustinus epistola 99, ad Evodium, maluit aliter locum D. Petri exponere, quam ipsorum hominum conversionem et Christi in inferis prædicationem admittere. Lege Bellarmin. loc. cit.

oppressuri erant, æterno Dei iudicio perditionis perpetuæ destinatos. Similis est, aut etiam multo evidentior illa prænuntiatio, ac prædestinatio de interitu Amorrhæorum, imo septem gentium pessimarum, quas tanto ante omnipotens Deus merito impietatis ipsorum se disperditurum ac deleturum statuisset ac præfinitis, ad Abraham loquens manifestissime declaravit, cum dixit: *Necdum enim completæ sunt iniquitates Amorrhæorum usque in præsens tempus.* Promiserat namque eidem sanctissimo patriarchæ, quod, illis deletis, regna et terras eorum semini ejus in possessionem traderet. Nec tamen hoc iudex justus et misericors, velut personarum, quod absit, acceptor, propter solam bonitatem et promissionem suam ad Abraham facere voluit; sed *secundum divitias bonitatis, et patientiæ et longanimitatis suæ* tot sæculis exspectavit et distulit, et spatium pœnitentiæ dedit, ut illarum gentium multitudo si in suis impietatibus perseveraret, et peccatum suorum cumulum adimpleret, in plenitudine iniquitatum suarum justissime puniretur; ejusque loco semen Abraham, quod Deo erat serviturum, non personæ acceptione, non justitiæ et æquitatis suæ merito; sed sola divina bonitate succederet. Cumque jam tempus appropinquaret, et perditionis earundem gentium propter iniquitates suas, et introductionis seminis Abraham in terras earum per misericordiam Dei, ita de earum peccatis, et instanti, justa perditione, ad ipsum semen Abraham, id est ad populum Israel, Deus loquitur dicens: *Ne polluamini in omnibus his quibus contaminatæ sunt universæ gentes, quas ego ejiciam ante conspectum vestrum, et quibus polluta est terra: cujus ego scelera visitabo, ut evomat habitatores suos (Lev. xviii, 24, 25).* Et post pauca: *Omnes enim execrationes istas fecerunt accolæ terræ, qui fuerunt ante vos, et polluerunt eam. Cavete ergo ne et vos similiter evomat, cum paria feceritis, sicut evomit gentem, quæ fuit ante vos (Ibid., 27, 28.)*

Jam vero de extrema earundem gentium perditione, qua et in præsentibus, et in futuro sæculo procul dubio perierunt, ita generaliter Scriptura loquitur, dicens: *Domini enim sententias fuerat ut indurarentur corda eorum, et pugnarent contra Israel, et caderent, et non mererentur ullam clementiam, ac perirent, sicut præceperat Dominus Moysi (Jos. xi, 20).* Quid apertius inveniri potest de prædestinatione impiorum ad interitum sempiternum, quam quod omnipotens Deus, qui hoc futurum in occulto iudicio suo statuerat, tanto ante, et Abraham ista prædixerat, et ipse postea mediis temporibus frequentissime comminatus est, et ad extremum ejus sententiæ, id est consilii atque iudicii fuisse Scriptura confirmat, ut non mererentur ullam clementiam, sed in sua impietate atque contemptu funditus et æternaliter perirent. De his divinis iudiciis etiam liber Sapientiæ ita ad Deum loquitur, dicens: *Quis enim dicet tibi: Quid fecisti; aut quis stabilis contra iudicium tuum? aut quis in conspectu tuo veniet vindex iniquorum hominum? aut quia tibi imputabit si voluerint nationes quas tu se-*

A *cisti? Nec enim est alius Deus quam tu, cui cura est de omnibus: ut ostendas quoniam non injuste iudicas iudicium: neque rex, neque tyrannus in conspectu tuo inquirent de his quos perdidisti. Cum sis ergo justus, juste omnia disponis (Sap. xii, 12-15).* Item cum eadem Scriptura distantiam faceret divinæ bonitatis erga populum suum, et justæ severitatis erga inimicos ipsorum, Ægyptios videlicet, quos æternæ perditioni destinaverat, ita dicit: *Ostendens quemadmodum tuos exaltares, et adversarios illorum necares. Cum enim tentati sunt, et quidem cum misericordia disciplinam acceperunt, scierunt quemadmodum cum ira iudicati impii tormenta paterentur. Hos quidem tanquam pater monens probasti: illos autem tanquam rex durus interrogans condemnasti (Sap. xi, 9-11).* Et iterum: *Oportebat enim illis quidem sine excusatione supervenire interitum exercentibus tyrannidem: his autem tantum ostendere, quemadmodum inimici illorum exterminabantur (Sap. xvi, 4).* Et iterum: *Tetigit autem tunc et justos tentatio mortis, et commotio in eremo facta est multitudinis, sed non diu permansit ira tua: erat enim sola tentatio iræ sufficiens (Sap. xviii, 20, 25); impiis autem usque in novissimum sine misericordia ira supervenit (Sap. xix, 1).* Et paulo post de æterno eorumdem Ægyptiorum in mari Rubro interitu, ita dicit: *Adhuc enim inter manus habentes luctum, et deplorantes ad monumenta mortuorum, alium sibi assumpserunt cogitationem inscientiæ: et quos rogantes projecerant, hos tanquam fugitivos persequerentur: ducebat enim illos ad hunc finem digna necessitas, et eorum, quæ acciderunt, commemorationem amittebant: ut quæ deerant tormentis, repletet punitio; et populus quidem tuus mirabiliter, transiret illi autem novam mortem invenirent (Ibid., 3, 4, 5).*

Similiter et in libro Danielis prophetæ (Dan. ii, 32) quatuor futurorum magnorum et cardinalium regnorum, et ordo tempora, et æterna et destructio juxta divinæ prædestinationis iudicium, sive sub specie quatuor metallorum *in statu a rege* in somnis visa, sive sub diversitate quatuor bestiarum de mari ascendentium; sive aperta prænuntiatione regnum atque bellorum usque ad tempora, et interfectionem, atque interitum ipsis Antichristi, et adventum Christi ad iudicium admirabili Dei præscientia et dispositione manifestantur. Quæ utique regna, adjuncto regno Antichristi, quanta et quam horrenda mala in universo mundo excrucierint, et in quantum maxime Ecclesiam Dei opprimerint et impugnaverint, quis digne æstimare sufficiat? Et tamen ut omnia hæc æterno præscientiæ et prædestinationis divinæ iudicio facta, vel futura esse intelligantur, tam mirabiliter (ut diximus) suo ordine prædicta, suis temporibus distincta, suis terminis finienda; tanto ante prophetica revelatione et agnita, et descripta sunt.

Quod si etiam ipsum nomen prædestinationis, quod nihil est aliud quam decretum et præfinitio divini iudicii in verbis prophetis, invenire cupimus, est

locus mirabilis et memorabilis apud Isaiam prophetam, ubi historice de regni Babylonii et Assyri destructione, mystice autem de totius civitatis diaboli in fine sæculi perditione loquitur, et omnipotentem Deum jurantem, id est immobili veritate sua verba firmantem inducit, et ait (*Isa. xiv, 24, 26, 27*): *Juravit Dominus exercituum dicens: Si non, ut putavi, ita erit: et quomodo mente tractavi, sic eveniet.* Et paulo post; *Hoc consilium, quod cogitavi super omnem terram: et hæc est manus extenta super universas gentes. Dominus enim Deus exercituum decrevit: et quis poterit infirmare? et manus ejus extenta, et quis avertet eam?* Ecce manifeste prædestinatio interitus reproborum, id est omnium gentium populo Dei adversantium, et inimicarum, per divinæ mentis tractatum et consilium, atque decretum, et per manus extensionem, per quam omnia opera implenda et perficienda significantur sub jurisjurandi testificatione, id est divini consilii immobili firmitate apertissime declaratur.

In illa quoque *visione arboris magnæ*, cujus aspectus erat usque ad fines terræ, quam rex vidit in somnis Deo jubente abscidi, per quam significabatur ætudo mundanæ potentiæ, quæ superbiæ merito frequenter divino judicio subvertitur et dissipatur: divini consilii prædestinatione, et decreto, atque sententia per angelorum sanctorum ministeria hæc fieri demonstrantur. Sic ipse rex in ejusdem somni narratione ait: *Videbam in visione capitis mei super stratum meum: et ecce vigil, et sanctus de cælo descendit. Clamavit fortiter, et sic ait: Succidite arborem et præcidite ramos ejus, excutite folia ejus, et dispergite fructum ejus, etc.* (*Dan. iv, 10, 11*). Et post pauca: *In sententia vigilum decretum est, et sermo sanctorum et petitio, donec cognoscant viventes, quod dominetur Excelsus in regno hominum, et cuicumque voluerit, dabit illud* (*ibid. 14*). Non enim hæc propter solum Nabuchodonosor gesta sunt; sed ad terrorem et humiliationem omnium mundalium potestatum, qui legunt ista vel audiunt, ut omnes contremiscant, omnes cognoscant quod dominetur Excelsus in regno hominum: cujus potestate atque judicio regnandi potentia aliis, atque aliis tribuatur. Quod quia per angelica ministerii disponitur atque peragitur, etiam in sententia vigilum decretum esse, et sermo sanctorum, et petitio in talibus impleri dicitur. Quam tamen vigilum sententiam propheta in sequentibus sententiam Altissimi esse testatur dicens: *Hæc est interpretatio sententiæ Altissimi, quæ pervenit super dominum meum regem* (*Ibid. 21*). Ista itaque judicii divini sententia, qua ut talia gerantur in mundo decretum et præfinitum est apud Deum, et Altissimi est, et angelorum sanctorum: sed Altissimi judicando et jubendo; sanctorum vero angelorum, qui sub illo et secundum illum omnia inferiora judicant, obediendo et exsequendo. Inde accipiunt potestatem, ut sit sermo eorum in talibus tanquam jubentium. Et tamen petitio adjungitur, ut quæcun-

que in mundo per eos exercenda sunt, apud Deum orando obtineantur.

Hæc prædestinatio et præfinitio divini judicii etiam apud Ezechielem prophetam breviter ostenditur, ubi id persona totius regni et sacerdotii Judaici merito impietatis suæ in novissimis temporibus, Christo Domino adveniente, destruendi ad reprobum regem dicitur: *Tu autem, profane, impie dux Israel, cujus venit dies in tempore iniquitatis præfinita, hæc dicit Dominus: Aufer cidarim, tolle coronam* (*Ezech. xxi, 25*): coronam enim regni esse et cidarim sacerdotum manifestum est. Quod utrumque Christus Domino adveniente ab illo populo sublatum esse videmus, et hoc quando advenit eis dies in tempora iniquitatis præfinita. Tale est et illud apud eundem prophetam, quod Dominus ad gladium exacutum atque limatum ad cædem et perditionem impiorum ita dicit: *Ut dareris super colla vulneratorum impiorum, quorum venit dies in tempore iniquitatis præfinita* (*Ibid., 29*). Sic igitur utramque prædestinationem, et Apostolus in Epistolis suis, et propheta in Scripturis antiquis manifestissime ostendunt: per quam nihil injuste, nihil inordinate, sed totum justitia et ratione disponitur.

Quam auctoritatem apostolicam atque propheti- cam beatus Augustinus fideliter sequens, in justis Dei judiciis et dispositionibus non timuit prædestinationem verissime dicere, non sicut iste dicit, fallaciter simulare, qui nobis duas, nescios quas mendacissimas et fallacissimas regulas tradere conatur; id est a simili et a contrario, ut quod per unam quasi veraciter affirmatur, per alteram, quasi falsum sit, penitus destruat. Ita vult ut quidquid, vel in Scripturis sanctis, vel in dogmatibus Patrum de hac prædestinatione, quæ ad partem reproborum pertinet, simpliciter et veraciter dicitur, licenter velut a contrario ita intelligatur; ut factum pro non facto, et dictum pro non dicto positum intelligatur. Quis unquam talem audivit insaniam? Nunquid non procul a auribus omnium repellendus est, qui tam apertum et impium mendacium contra veritatem Scripturarum, contra puritatem paternæ doctrinæ audeat sentire, audeat etiam scribere? Et cum tanta fallacissimis argumentationibus suis dixerit atque conscripserit, hic pene in extremo, velut per somnium, recordatus est Scripturarum sanctarum, et apostoli, et Augustini.

Et tamen quod per Scripturas sanctas et Apostolum, desinit, nihil de prædestinatione malorum ad supplicium æternum dici, quam apertum mendacium sit, supra sufficienter putamus ostensum. Dicit de Deo secundum ridiculam et omnibus conspuendam regulam suam: *Præscivit quæ facturus non esset, pro nescivit.* Quis audivit unquam tale? ut ubi legimus quod Deus aliquid præscivit, intelligamus, nescivit. Quod utique utrumque falsum est, et aut præscivit intelligatur, nescivit, aut quod Deus facturus non esset, dicitur quia nescivit: Qui vere, et æterna scientia sua, sicut præscivit quæcunque erat facturus, sic etiam

præscivit quæcunque non erat facturum. Verbi gratia, præscivit quod Lazarum esset resuscitaturum, et fecit: præscivit quod Judam non esset suscitaturum, nec fecit; iste autem dicit: prædestinavit impios ad interitum vel supplicium æternum, pro non prædestinavit; id est ut, ubi legimus *prædestinavit*, inaudita insania intelligamus *non prædestinavit*. Proponit etiam quæstionem: *Quomodo juste judicabitur mundus, quem necessitas prædestinationis cogit perire?* quod absit ut aliquis nostrum dicat. Quia apertissimæ blasphemix est ut Deus prædestinationis suæ præjudicio aliquem cogat peccare, et peccando perire. Sed prædestinationis suæ justo judicio, quos perseverantes in peccatis punire decrevit, revocat potius a peccatis, et salubrem terrorem incutit audientibus, ut timentes corrigantur, et correcti minime damnentur.

CAPUT XII.

Duodecimo capitulo hujusmodi definitiones ponit.

1. *Omnem præscientiam Dei prædestinationem esse, et omnem prædestinationem præscientiam.*

2. *Omnem prædestinationem Dei omnino esse præparationem gratiæ: omnemque gratiam, donum. Omnem igitur divinam prædestinationem donorum ejus præparationem.*

3. *Pœnam impios juste torquere, quæ donum non est: alioquin, si esset donum, non torqueret, sed utique liberaret. Non esse igitur prædestinationem pœnæ. Quod si esset, non esse pœnam, sed gratiam. Esse autem pœnam: non esse igitur prædestinationem ejus. Proinde prædestinationem in donis divinæ largitatis semper intelligendam esse.*

4. *Prædestinatos ad pœnam a contrario semper intelligi, sicut electos pro non electis: filios Dei pro non filiis.*

Has quatuor propositiones longissimas et vanissimas, et velut syllogismorum artificio contextas, facile dijudicare et destruere potest, qui ea quæ superius juxta regulam fidei, Domino largiente, diximus, studiose legerit et fideliter intellexerit. Quis enim non intelligat quam blasphemum et impium sit quod hic primo loco posuit dicens: *Omnem præscientiam Dei prædestinationem esse*; cum manifeste fides teneat omnipotentem Deum præscire omnia, id est bona et mala: et quæ facturum ipse sit, et quæ facturum non sit; prædestinare autem non nisi sola bona, quæ ipse facturum sit, vel misericorditer liberando, et remunerando electos, vel juste reprobos condemnando, quia quod justum est, utique bonum est. Si ergo, juxta istius definitionem, omnis præscientia Dei prædestinatio est, ergo omnia quæ præscivit, etiam mala, prædestinavit se esse facturum, quod absit! Quia mala tantummodo præscivit, nec ea ullo modo prædestinavit, quia nec ipse ea erat facturum, sicut omnia quæ prædestinavit, neque ut fierent ipse staret aut præscivit.

Similiter secundæ propositionis caput a falsitate incipit; et ideo etiam falsitate finitur. Dicit enim: *Omnem prædestinationem Dei, omnino esse præpara-*

tionem gratiæ: quod non ita esse superius apostolicis et prophetis testimoniis satis ostensum est, ubi aperte invenimus et demonstravimus prædestinationem Dei dupliciter debere intelligi, id est aut in bonis misericorditer remunerandis, aut in malis juste damnandis. Et ideo, sicut verba beati Augustini, quæ supra posuimus, manifestissime docent, destinatio Dei quando in bono accipitur, tunc tantum intelligenda est gratiæ præparatio.

Tertia propositione, similiter falsissimum est quod affirmare conatur, videlicet *non esse ullam prædestinationem pœnæ*. Si enim pœna diabolo et angelis ejus, et omnibus reprobis qui cum eis puniendi sunt, non esset prædestinata, nullatenus Veritas diceret: *Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus* (Matth. xxiv, 41). Et quod in fine hujus tertiæ propositionis ponit, *Prædestinationem in donis divinæ largitatis semper intelligendum esse*, similiter falsum est: invenitur enim, et veraciter intelligitur non solum in divinæ largitatis, sed etiam in judiciis justæ damnationis.

Quarta ejus propositio, quæ ita se habet: *Prædestinatos ad pœnam a contrario semper intelligi*, ad illam insaniam pertinet de qua superius satis diximus, qua vult ut intelligamus *prædestinatos*, id est *non prædestinatos*. Quod autem, velut exempli gratia, subjunxit: *Sicut electos, pro non electis; filios Dei, pro non filiis*, melius in sequenti capitulo tractabitur, ubi de his quid ipse sentiat latius exponit. Recordandum tamen et recognoscendum est beatum Augustinum, sicut superius posita ejus verba demonstrant, dixisse aliquando in Scripturis præscientiam Dei prædestinationem significare (*de Dono pers.*, c. 48). Ex quibus verbis iste velut occasionem suæ argumentationis assumens contra ejus veracissimum dictum, quod ille aliquando ita docuit debere intelligi, iste addidit *omnem*, et tulit *aliquando*. Atque ita fecit definitionem falsissimam, dicendo: *Omnem præscientiam Dei prædestinationem esse*. Item, quia beatus Augustinus, sicut supra posuimus, definiit prædestinationem Dei præparationem gratiæ esse (*de Prædest. Sanct.*, c. 10), quod tantummodo juxta illius sensum in parte electorum intelligitur, iste addidit, *omnem*, et fecit definitionem falsissimam, dicendo: *Omnem prædestinationem Dei omnino esse præparationem gratiæ*.

CAPUT XIII.

Tertio decimo capitulo ita dicit.

1. *Electum Judam pro non electo, et filios Dei pro non filiis a contrario accipi: sic idem amicus, qui nunquam non fuerat inimicus.*

2. *Frustra quæri filios Dei præter ejus electos: frustra putari ejus electos præter ab eo prædestinatos.*

3. *Item impie putari prædestinatos a Deo præter ejus electos, supervacue æstimari electos Dei præter ejus filios, nec esse prædestinatos, si non sint filii Dei.*

4. *Prædestinatos ad pœnas, vel interitum, vel supplicium nihil aliud sentiendum nisi non prædestinatos; sed a massa damnabili merito peccati originalis*

atque proprii non esse separatos : ideoque impie vivere permisos, æterno igne puniendos.

In his verbis quod ita intelligit Judam inter electos apostolos a Domino connumeratum, ubi ait : *Nonne duodecim vos ego elegeri* (Joan. vi, 71)? ut cæteri intelligantur vere electi, ille vero velut a contrario, id est per ironiam, ita sit appellatus; melius est si ita accipiatur, ut Veritas verum dixisse agnoscat? ut omnes duodecim electi a Domino esse intelligantur : sed aliter cæteri, aliter Judas, id est illi æternaliter ad regnum, iste temporaliter ad ministerium. Electus namque ad tempus inter cæteros ad apostolicum ministerium, missus ad prædicationis officium : accepit etiam forsitan gratiam miraculorum ; unde et beatus Petrus in Actibus apostolorum sic de eo loquitur : *Quandoquidem connumeratus erat in nobis, et sortitus est sortem ministerii hujus* (Act. i, 17). Et cum statuissent duos, et orarent ut Deus ostenderet quis ex eis in locum quem ipse prævaricando amiserat, constitui deberet, ita supplicantes dixerunt : *Tu Deus, qui corda nosti hominum, ostende quem elegeris ex his duobus accipere sortem ministerii hujus et apostolatus, de quo prævaricatus est Judas, ut abiret in locum suum* (Ibid., 24, 25). Ita ergo electus erat a Domino, ut temporali quadam dispensatione conjungeretur apostolis, et sortiretur cum eis sortem ministerii et apostolatus : ita ut de ipso gradu apostolico dicatur esse prævaricatus; quod tamen Dominus non fecit, quasi ignarus futurorum, qui semper noverat in æterna sua præscientia, et cæterorum apostolorum perseverantissimam fidem, et illius casum, et ruinam futuram : sicut beatus Joannes Evangelista dicens testatur : *Sciebat enim ab initio Jesus, qui essent credentes, et quis traditurus esset eum* (Joan. vi, 65). Unde et ipse Dominus, cum dixisset illud quod supra commemoratum est : *Nonne duodecim vos elegeri?* (Ibid., 71.) tanquam vere præscius futurorum, statim subjunxit : *Et unus ex vobis diabolus est.* Quod Evangelista exponens de quo dixerit, addidit continuo : *Dicebat autem Judam Simonis Iscarioten : hic enim erat traditurus eum, cum esset unus ex duodecim* (Ibid. 72). Noverat etiam locum damnationis ejus in suppliciis sempiternis, qui merito impietatis suæ fuerat destinatus et prædestinatus. Unde et ab apostolis dictum est : *Ut abiret in locum suum* (Act. i, 25). Et ipse Dominus ait : *Væ homini illi, per quem Filius hominis tradetur : bonum erat et si natus non fuisset homo ille* (Matth. xxvi, 24). Et tamen voluit eum, ut dictum est, ad tempus ministerium et locum apostolatus accipere, ut, cum ille male abusus fuisset tanta Domini bonitate, Dominus e contrario bene uteretur magno ejus malo ad nostrum magnum bonum : docens tali exemplo futuros in Ecclesia sua malos admistos, sicut et iste in illa tunc societate apostolorum ad tempus mistus est, et communicaturos cum Ecclesia non solum sacra-

menta et ministeria divina. sed etiam locum regiminis : atque ita monstraret suis exemplum patientiæ, quam patienter scilicet toleraret malos, sicut ipse istum et verissime noverat, et mira patientia tolerabat; ne putarent veri fideles talium societate se pollui, vel eorum ministeria, quæ secundum Deum sunt, respuenda : sicut nec beati apostoli illius ficta societate polluebantur, nec ejus ministerium, in quantum secundum Deum fiebat, est improbatum. Cumque usque ad proditionis malum ejus infelicitas pervenisset, tam magnum unius hominum malum convertit in totius mundi bonum, dum per hoc ipse *verus immolatus est Agnus, qui abstulit peccatum mundi* : atque ita in tantum bene bonus Dominus eum elegerit ad bonum, ut et bona sua illi concederet, et mala illius in nostrum bonum commutaret. Quia quod prævaricatus est, quod periit, suæ malitiæ fuit; quod autem inter bonos electus est, bonitatis Domini. Si permansisset in bonitate, sicut Apostolus ait : *Vide ergo bonitatem et severitatem Dei; in eos quidem qui ceciderunt severitatem, in te autem bonitatem, si permanseris in bonitate* (Rom. xi, 22). Quantum ergo ad temporale apostolatus ministerium attinet, de quo Dominus tunc loquebatur, cum diceret : *Nonne duodecim vos elegeri?* (Joan. vi, 71.) Bene potest dici et iste inter cæteros electus. Quantum vero ad æternam beatitudinis electionem, illi tantummodo electi erant, de quibus cum inter istum et illos faceret distinctionem, ait : *Non de omnibus vobis dico, ego scio quos elegerim* (Joan. xiii, 18).

Atque ita bene et vere potest intelligi dictum et adjuncto Juda : *Nonne duodecim vos eligi?* et illo segregato tanquam reprobo : *Ego scio quos elegerim.* Nec necesse est e contrario accipi. Quod utrumque verum evidenti ratione monstratur : sic namque etiam de Saule scriptum est, cum esset eligendus ad regnum cui in multis utilis erat futurus quod etiam forte electus accepit, dicente Scriptura : *Erat vir de tribu Benjamin vocabulo Saul electus, et bonus, et non erat de filiis Israel melior illo* (I Reg. ix, 2). Qui tamen postea infelicissime reprobatus et abjectus periit. Et tamen ad tempus bene ad temporalem quamdam regni utilitatem electus dicitur, qui et mystica unctione, et sortis electione, per prophetam sanctum Dei populo prælatus. Ubi autem Scriptura evangelica specialiter filium nominet Judam, nos minime legimus. Quod enim Dominus de apostolis ait : *Non possunt filii sponsi jejunare, quandiu cum ipsis est sponsus* (Luc. v, 34) : nulla necessitas cogit, ut non etiam Juda excepto de cæteris tantummodo dictum recte intelligi possit. Ad quos utique solos, illo jam perduto, illud pertinet quod Dominus subjungit, dicens : *Venient autem dies cum auferetur ab eis sponsus, et tum jejunabunt in illis diebus* (Ibid., 35). Sed si quis etiam ipsum Judam in his verbis Domini inter filios vult intelligi deputatum (a), manifeste

NOTÆ DUVALII DOCTORIS SORBONICI.

(a) Docet Judam filium fuisse propter aliqualem fidem in Christum Dominum, et eandem sacramen-

torum participationem. Ex quo duæ novatorum hæreses refelluntur : prior qua dicunt Ecclesiam ex

hoc propter aliquam fidem illius in Dominum, et sacramentorum societatem, qua sanctis apostolis jungebatur, non econtrario sed bene, et consequenter ita potuit appellari. Sic et cum Dominum jam tradenti, et eum osculo designanti, ipse Dominus ait: *Amice, ad quid venisti* (*Matth. xxvi, 50*) bene potest intelligi, non quod tunc gerebatur, sed quod dudum fuerat ei exprobatum: ut cum fuisset aliquod, secundum quemdam modum discipulus et amicus, in tam crudelem et impium inimicum repente esset mutatus. Sed et si hoc per ironiam dictum intelligatur, sicut et intellectum est a quibusdam, non propterea aliquid valebit hujus novi et insulsi disputatoris regula: quia aliud est more humano aliquid per ironiam significare, quod verum est, sicut cum malo homini indignantes, vel increpantes dicimus: Bonus homo es; vel male agenti: Bene agis; et inimico, Amice; et multa similiter: aliud juxta diabolicam istius regulam aperta falsitate negare quod verum est, cum aliquis merito impietatis suæ divino judicio veraciter dicitur prædestinatus ad supplicium, iste nova insania fallaciter doceat dictum, prædestinatus non prædestinatus: quo per-versissimo et falsissimo sensu nunquam in rebus ad fidem pertinentibus, quod absit, Scriptura loquitur, nunquam aliquis doctor ecclesiasticus, nunquam aliquis vir verax locutus est.

Si autem non ad peccandum, quod absit, sed ad luendum pro peccatis supplicium nemo justo Dei judicio est prædestinatus, quid est quod Apostoli in oratione sua ad Dominum de Juda dixerunt: *De quo prævaricatus est Judas, ut abiret in locum suum?* (*Act. i, 25*). Quid est quod Salomon ait: *Unniversa propter semetipsum operatus est Dominus, impium quoque ad diem malum?* (*Prov. xiv, 4*). Quid est quod in libro Job dicitur: *Quia in diem perditionis servatur malus, et ad diem furoris ducetur?* (*Job xxi, 30*). Cur de Ægyptiis in mari Rubro et æternaliter delendis atque perituris Scriptura dicit: *Ducebat enim eos ad hunc finem digna necessitas?* (*Sap. xix, 4*). Ubi aperte ostenditur quia et ducebat eos divini judicii necessitas ad interitum; et tamen digna pro meritis impietatis, et contemptu eorum. Quid est etiam illud quod alibi scriptum est: *Et qui transgreditur a justitia ad peccatum, Deus paravit illum ad rhomphæam?* (*Eccli. xxvi, 27*). Qui etiam de Antichristo adhuc in fine sæculi revelando et extinguendo, dixit angelus ad beatum Joannem in Apocalypsi: *Bestia, quam vidisti, fuit non est, et ascensura est de abyso, et in interitum vadit* (*Apoc. xvii, 8*). Si hoc non est prædestinatum apud Deum, quomodo idem angelus

A dicit: *Hæc verba fidelissima et vera Dei sunt?* (*Apoc. xxi, 5*) Si idem Antichristus homo peccati, filius perditionis (*II Thess. ii, 3*), cum omnibus sequacibus suis, non est ad judicium æternæ damnationis prædestinatus, quomodo tam aperte de eo dicit Apostolus: *Quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, et destruet illustratione adventus sui?* (*Ibid., 8*). Et de omnibus qui ab eo seducendi, et cum eo in æternum perituri sunt, post pauca subjungit: *Eo quod charitatem veritatis non receperunt, ut salvi fierent, ideo mittet illis Deus operationem erroris ut credant mendacior, et judicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati* (*Ibid., 10, 11*). Quomodo dicitur, upud Ezechielem prophetam, ad gladium exacutum et limatum ad cædem et interitum impiorum: *Ut daretis super colla vulneratorum impiorum, quorum venit dies, in tempore iniquitatis præfinita?* (*Ezech. xxi, 29*). Cnr etiam idem propheta de Judæis et regnum et sacerdotium amissuris, et in sua infidelitate perituris sub persona impii regis dicit: *Tu autem, profane, impiè dux Israel, cujus venit dies in tempore iniquitatis præfinita, hæc dicit Dominus: Aufer cidarim, tolle coronam?* (*Ibid., 25, 26*). Coronam quippe esse regni, cidarim vero sacerdotii, ut supra jam diximus, manifestum est.

B Quod si quis opponat in his duobus propheticis exemplis non esse positam prædestinationem, sed præfinitionem, cognoscat veraciter nihil esse aliud prædestinationem quam rei futuræ præfinitionem. Quod aperte Apostolus ostendit dicens: *Secundum præfinitionem sæculorum, quam fecit in Christo Jesu Domino nostro* (*Eph. i, 11*). Ubi enim hic in Latino legimus præfinitionem, in Græco habet προβίωσις (a), quod proprie in Latinum propositum interpretatur. Qui sermo etiam in Epistola ad Romanos illo loco est positus, ubi idem Apostolus dicit: *Scimus autem quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum his qui secundum propositum vocati sunt* (*Rom. viii, 28*). Propositum autem Dei non esse aliud quam prædestinationem Dei ipse Apostolus velut exponit, qui cum dixisset, *his qui secundum propositum vocati sunt*, statim subjunxit, *Nam quos præscivit et prædestinavit conformes fieri imagini Filii sui* (*Eph. i, 29*): ut ex his omnibus rectissime intelligamus unum atque idem esse et propositum Dei, et prædestinationem Dei, et præfinitionem Dei. Quæ præfinitio, id est prædestinatio, manifestissime et in his verbis Apostoli ponitur in bono, et in illis verbis prophetæ, quæ supra memoravimus, ponitur in malo, dum hic designat præordinatos ad vitam; ibi vero præordinatos ad interitum. Tales namque sunt vasa iræ,

NOTÆ DUVALII DOCTORIS SORBONICI.

solis prædestinatis constare; posterior vero qua dicunt improbos non recipere corpus et sanguinem Christi Domini: contrarium enim eo loci aperte colligitur, eo quod sacramenti illius in cæna Judas fuit particeps.

(a) Ait præfinitionem in sacris Litteris idem esse ac prædestinationem, quia cum Græce vocetur προβίωσις, quæ præpositum significat, non ita potest ad præ-

scientiam referri ut ad decretum divinæ voluntatis, quod prædestinatio includit. Refellit infra quod Joannes Erigena objicere solebat: Si Deus malos ad pœnas prædestinaverit, debere prædestinationem cogere et inducere homines ad peccatum. Quod attente consulant novatores nostri, qui tam impie et crudeliter Deo peccatorum causalitatem affingunt.

sicut ipse Apostolus ait (*Rom. ix, 22*), *aptata in A interitum*: sive, ut alii transtulerunt, *perfecta in interitum*: et suo videlicet merito, et justo divino iudicio.

De quibus cum iste dicat: *Quod in massa damnata ex originalis peccati merito sint derelicti et male vivere permitti, et ad extremum æterno igne plectendi*, et jam nolens et contradicens nihil aliud dicit quam divino eos iudicio æterno igne prædestinatos. Nam si massa illa tota damnata est, utique justo Dei iudicio est condemnata, et condemnata sine dubio ad æternam perditionem atque supplicium. Quod quid est aliud quam hanc eandem massam divino iudicio damnata esse ad interitum sempiternum? Ita dum veritati resistere conatur, ipsam veritatem etiam nolens ac nesciens, invicta ratione, confiteri compellitur.

CAPUT XIV.

Quarto decimo capitulo ita dicit:

1. *Ex verbis Augustini probari prædestinatos non nisi de justis dici, dicentis: Nescientes enim quis pertineat ad prædestinatorum numerum, quis non pertineat. Et iterum: Qui prædestinatos a non prædestinatis discernere non valemus. Item: Qui cadunt et perunt, in prædestinatorum numero non fuerunt.*

2. *Pœnam prædestinatum peccatoribus: ipsos vero præscitos tantum, non prædestinatos.*

3. *Hoc etiam legibus humanis conjici, quæ hominem non definiunt ad peccandum: pœnas autem peccaturis definiendo, nihil aliud appetere, quam pronos ad peccandum suppliciorum atrocitate territos cohibere; ac per hoc non minus misericordiæ, quam vindictæ transgressibus suis efficere.*

His verbis nos respondemus, imo ex verbis beati Augustini (*de Præd. sanct., c. 10, 16*) probari prædestinatos etiam de injustis dici. Qui cum definiret quid sit prædestinatio, ita ait: Prædestinatio Dei quæ in bono est, gratiæ est præparatio. Ubi sine dubio nullatenus adjungeret in bono, nisi sciret prædestinationem esse etiam in malo, sicut aperte ex libro Actuum apostolorum ipse demonstrat, ponens illud testimonium ubi dicitur: *Convenerunt enim in veritate in civitate ista adversus sanctum puerum tuum Jesum, quem unxisti, Herodes et Pilatus, et populus Israel facere quanta manus tua, et consilium prædestinavit fieri (Act. iv, 27, 28)*. Ubi et subdidit: Tanta quippe ab inimicis Judæis manus Dei et consilium prædestinavit fieri, quanta necessaria fuerant Evangelio propter nos. Manifeste igitur et ex verbis libri divini, et ex verbis sancti Augustini approbatur, prædestinationem quæ hic legitur, non fuisse in bonum illis, qui tanta et talia passionis tempore in Dominum exercuerunt, sed in magnum et mortiferum malum: quamvis Deus illud nobis verterit in bonum. Si quis autem putat beatum Augustinum velut vitiose ex jam dicto libro istud testimonium posuisse, quia apud nos legitur: *Quæ manus tua et consilium decreverunt fieri*; sciat potius vere et expresse, et proprie,

sicut in Græco habetur, ab eo positum; ipse enim sermo, id est *πρόρισεν*, etiam hic legitur in Græco, ubi ille posuit: *Quæ manus tua, et consilium prædestinavit fieri*. Qui etiam in Epistola ad Romanos Græce invenitur, ubi Apostolus ait: *Quos autem prædestinavit, hos et vocavit (Rom. viii, 30)*. Ex quo manifestum est eundem Græcum sermonem proprie in Latinum interpretari *prædestinavit*: posse autem interpretari ad sensum etiam *decrevit*, sive *præfinit*, ut certissime intelligamus, prædestinatum nihil esse aliud quam decretum et definitum. Sicut et ex verbis Isaïæ prophetæ, quibus ait: *Dominus enim Deus exercituum decrevit (Isa. xiv, 27)*; et ex illis verbis libri Danielis: *In sententia vigilum decretum est (Dan. iv, 14)*, jam supra evidentissime est demonstratum.

Quid ergo isti prodest, quod tanta intentione et contentione mentitur, beatum Augustinum definisse omnem prædestinationem gratiæ præparationem esse; cum ille nequaquam dixerit *omnem*, sed prædestinationem tantummodo, quæ in bono est, ita definierit, et quasi ipse dixerit prædestinatos non nisi justos dicendos. Cum ille hoc nusquam dixisse inveniatur, sed verba quæ ille de sola justorum prædestinatione posuit, qua alii sunt utique prædestinati, alii non prædestinati: alii pertinent ad numerum prædestinatorum, alii non; iste minus pervicaciter et impudenter posuit: quasi ille sanctus doctor semper de utraque prædestinatione, id est bonorum et malorum, simul loqui debuisset: aut consequens sit, ut cum de sola bonorum prædestinatione disputat, statim prædestinationem malorum negare videatur. Quia in illo apertissime in multis locis commemorat (*de Perfect. just., cap. 13*) et ostendit. De quibus hic, exempli gratia, unum testimonium ponimus, ubi ait: *Populum quemdam Psalmus ille culpat, in quo nec unus erat, qui faceret bonum (Psal. xiii, 3)*, dum volunt manere filii hominum, et non esse filii Dei, cujus gratia homo fit bonus, *ut faciat bonum*. De illo enim *bono* dictum hic debemus accipere, quod ibi ait: *Deus de cælo respexit super filios hominum, ut videat si est intelligens requirens Deum (Ibid., 2)*. Hoc ergo *bonum* quod est. requirere Deum, *non erat qui faceret, non erat usque ad unum*, sed in eo genere hominum quod prædestinatum est ad interitum: super hos enim respexit Dei præscientia protulitque sententiam. Sed quid prodest hoc exemplum de Dei prædestinatione malorum, contra istum proponere, cum solita insania paratus sit dicere auditorum suis: ut cum audiunt in verbis huius sancti doctoris dictum, genus hominum prædestinatum ad interitum; a contrario intelligant non prædestinatum, sic illudantur, qui veritatem non in Scriptura veritatis, sed in mendacii fabricatoribus quaerunt.

2. Addit adhuc et dicit: *Pœnam prædestinatum peccatoribus, ipsos vero præscitos tantum non prædestinatos*. De qua re et in isto, et in præcedenti capitulo satis diximus, multis testimoniis manifeste

ostendentes peccatores, qui in peccatis suis perman-
serint, justo Dei judicio pœnis prædestinatos. Mirum
est autem quo sensu vel qua ratione possit intelligi
ut Deum peccatoribus prædestinaverit pœnas, et pec-
catores non prædestinaverit pœnis; neque enim
quando eis pœnas prædestinavit et præparavit, igno-
rabat, qui eis puniendi et cruciendi essent. Quod
etiam iste confitetur dicens esse præscitos. Si ergo
certissime præsciebat, qui illis pœnis juste puniendi
et excrucianti essent, quid aliud fecit cum certissi-
simis quibusque certissimas pœnas præparavit, nisi
quod eos certissime pœnis prædestinavit? Omnino
enim illi soli eas patientur, quos ille passurus præsci-
vit. Quid ergo est immutabili præscientia præscisse
alios ad pœnas, quam immutabiliter eos pœnis præ-
destinasse? Neque enim timendum erat ut quod
certissime præsciebat juste futurum, non prædesti-
naret se juste facturum.

3. Alia est autem legum humanarum conditio, quæ
sic statuunt peccantibus certa supplicia, ut tamen
qui ita peccaturi sint, ut illis vel illis suppliciis juste
excrucientur, penitus ignorent. Et ideo pœnas pec-
catoribus præparare et prædestinare possunt, quas
justas esse noverunt: ipsos tamen peccatores, quos
prorsus ignorant, pœnis prædestinare non possunt.
Quod si scirent certissime personas, quæ illis sup-
pliciis dignæ essent, possent omnino justissime, sicut
peccatoribus pœnas statuere; ita et ipsos peccatores
certa et justa definitione pœnis prædestinare, sicut
in ipsa jam judicii examinatione, quos certissime
comprobaverint capitalis criminis reos, mortem eis
statutam atque decretam ex legibus recitant, et ma-
nifesta sententia ipsos morti adjudicant. Quod eis
utique præstat judicii certa cognitio, ut sicut pec-
catoribus pœnas, ita et ipsos peccatores pœnis præ-
destinare audeant. Si ergo utrumque hoc recte et
juste in humano judicio certis cognitionibus infor-
mato atque formato potest fieri, ut et pœnæ pec-
catoribus et peccatores pœnis justo et irreprehensibili
judicio decernantur; nec tamen aliquis talium reo-
rum, vel per ipsas leges vel ipsos iudices ad peccan-
dum cogitur, sed tantum, quia peccavit, juste punitur:
quanto incomparabiliter et ineffabiliter in di-
vino judicio fieri omnino credendum est, ut quoniam
et ipsas pœnas quæ peccatoribus juste debentur, et
ipsos peccatores quibus debentur, æterna scientia
novit? Cum nulli sit ipse auctor vel causa peccati,
justissime tamen et pœnas peccatoribus quas justis-
simas novit, et peccatores nunquam sibi ignotos, sed
æterna veritate notissimos æternis prædestinat pœ-
nis. Neque enim aliquis nostrum dicit quod iste tam
frequenter objicit: Quod Deus prædestinatione sua
aliquem cogat ad peccandum, sed tantummodo pro
his, quæ peccavit, ad luendum supplicium, sicut nec
leges ipsæ, decernendo supplicium, compellunt ad
peccatum, sed tantummodo quod spontaneæ et vo-
luntarie peccatum est, justa damnationis ultione non
relinquunt impunitum.

CAPUT XV.

Quinto decimo capitulo tales definitiones po-
nit.

1. *Peccata, et eorum supplicia nihil esse.*

2. *Præscisse et prædestinasse Deum peccata vel pœ-
nas; pro non præscisse, non prædestinasse, non præ-
parasse: exemplo Judæ, qui electus pro non electo,
amicus pro non amico, filius pro non filio.*

3. *Pœnas malas esse ideo non a Deo, a quo non sit
malum, Deum non punire quæ facit, nec ab eis natu-
ralia munera tollere.*

4. *Dolorem esse sanitatis absentiam, tenebras lucis,
silentium clamoris, tristitiam gaudii, laborem quietis,
sic præsciri, vel prædestinari peccata vel pœnas.*

5. *Dolendo non ipsum dolorem, sed ipsam sanitatem
nesci, quam non nosset si de illa notionem quandam
non haberet.*

6. *Recordationem sanitatis in sensibus remanere;
ipsam vero in illa substantia, quam Deus creavit, re-
sidere.*

In istis sex propositionibus illud quod primo loco
posuit, id est *peccata et supplicia nihil esse*, jam supe-
rius, prout potuimus, est tractatum: quia et si nihil
dici possunt peccata, eo quod nullam habeant sub-
stantiam in se existendi, vel subsistendi, tamen
justitiam deserere, quod est peccare, non potest fieri,
nisi in aliqua et per aliquam substantiam, vel spiri-
tualem, vel corporalem; spiritualementem cum in ipso ani-
mo deseritur veritas, justitia, bonitas, et subintrant
his contraria, id est mendacium, iniquitas, malitia,
quæ licet nullam habeant subsistendi naturam, sunt
tamen magna vitia, vel languores naturæ, id est ip-
sius animi, cui dominantur, et cujus sanitatem atque
integritatem violant: ita ut ipse animus his incur-
vatus et depressus ex libero servilis, et ex sano
infirmus efficiatur, dicente Domino in Evangelio:
Quia omnis, qui facit peccatum servus est peccati
(Joan. viii, 34). Et Psalmista dolenter et miserabiliter
implorante: *Ego dixi: Domine, miserere mei, sana
animam meam, quoniam peccavi tibi* (Psal. xl, 5).
Sed quia hæc mala sic incipiunt in animo, ut maxime
tamen per corpus exerceantur, transit, malum spiri-
tualis naturæ, id est animi, in malum corporalis
naturæ, id est ipsum corpus; et ita velut quædam
pestis totum simul commaculat et corrumpit, ut
peccato dominantis anima serviens redigat in eandem
servitutem corpus suum; et fiant *membra corporis*
ipsius *arma iniquitatis peccato*, quibus ipsa iniquitas
et peccatum fortius et violentius in utroque domi-
netur. Unde Apostolus fidelibus dicit: *Et ne exhi-
beatis membra vestra arma iniquitatis peccato; sed
exhibete vos Deo tanquam ex mortuis viventes, et
membra vestra arma justitiæ Deo* (Rom. vi, 13).
Huic tanto et tam mortifero languori totum homi-
nem sibi vindicanti et saucianti, solus ille unus et
verus medicus potest adhibere medelam et sanita-
tem conferre, qui de seipso ait: *Non est opus sanis
medico. sed male habentibus* (Matth. ix, 12), et de
quo scriptum est: *Ipse enim salvum faciet populum*

suum a peccatis eorum (Matth. 1, 21). De quo etiam Apostolus ait : *Fidelis sermo et omni acceptione dignus, quia Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere* (1 Tim. 1, 15).

Iste ergo qui tam assidue dicit, et *repetit peccata nihil esse*, quid aliud conatur agere, diabolo instigante, nisi ut ea quasi leviget in cordibus auditorum, ut non doleant, non agnoscant quanto malo teneantur, nec curent dicere cum Psalmista : *Misere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Amplius lava me ab iniquitate mea et a peccato meo mundame. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, et peccatum meum contra me est semper* (Psal. 51, 2-5). Abjiciatur ergo deceptor iste ab auribus et cordibus fidelium, et contra tam magnam miseriam imploretur dolenter et simpliciter magna Dei misericordia : contra multitudinem tantarum miseriarum quærat multitudo miserationum, ut deleatur iniquitas, lavetur homo ab ipsa iniquitate, mundetur a peccato, quo erat sordidus et immundus effectus; cognoscat iniquitatem suam, et peccatum suum non putet esse nihil, nec ponat illud post dorsum, sed ante oculos semper habens imploret illum qui dixit : *Delevi ut nubem iniquitates tuas, et quasi nebulam peccata tua* (Isa. 44, 22). Similiter et supplicia, quæ peccatis debentur, ita extenuare, sic levigare et annullare contendit, ut ea semper nihil esse confirmet; quæ licet in se substantiam nullam habeant existendi, tamen per corporales naturas, id est ignem æternum, et stagnum sulphuris, et vermes nunquam deficientes damnatorum et corporibus, et animis, inferuntur : dum et animas et corpora simul excruciant. Et ideo, licet non sint substantialiter, sunt tamen semper pœnaliter, et infelicitate in eorum animis et corporibus, quæ sine fine excruciant.

Quocirca non nos delectet audire ab isto misero seductore *peccatorum supplicia nihil esse*; sed potius audiamus quod verissime Veritas dicit : *Mortuus est autem et dives, et sepultus est in inferno. Elevans autem oculos suos cum esset in tormentis, vidit Abraham a longe, et Lazarum in sinu ejus; et ipse clamans dixit : Pater Abraham, miserere mei, et mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aqua, et refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma* (Luc. 16, 22, 23, 24). Et paulo post, cum pro fratribus suis supplicaret, ait : *Ut testetur illis, ne ipsi veniant in hunc locum tormentorum* (Ibid., 28). Ecce infelix et infelicissime damnatus dives, statim ut mortuus est corpore, anima sepultus est in inferno; ubi tenebatur ipsa anima in tormentis, et ibi amplius cruciabatur, unde amplius peccaverat, id est in lingua; et cruciabatur in flamma undique adurente et concremante. Et sicut ipse micas mensæ suæ non dederat Labaro mendico et ulceribus pleno jacenti ad januam suam, ita et ipse stillam aquæ de digito ejus, qua aliquantulum refrigeraretur, non

meruit impetrare. Et pro fratribus rogat ne et ipsi veniant in illum locum tormentorum. Si ergo, juxta vocem Veritatis, infernus locus est tormentorum, et animæ miserorum exutæ corporibus illic sepeliuntur, et sunt in tormentis, et per quæ peccaverunt, per hæc et torquentur, ut *judicium sit illis sine misericordia, quia non fecerunt misericordiam* (Jac. 2, 13).

Hæc audiat fidelis quisque et timeat, et dum tempus est, fugiat ab ira ventura de qua beatus Joannes Baptista ait : *Quis vobis demonstravit fugere a futura ira? Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ* (Luc. 3, 7, 8). Hunc locum tormentorum ipse Dominus frequenter appellat *tenebras exteriores et caminum ignis, et ignem æternum diabolo et omnibus impiis præparatum, ubi erit dolor sine fine, et ex dolore sempiternus fletus oculorum, et stridor dentium* (Matth. 25, 41). De tali pœna infidelium damnatorum et Isaias propheta dicit : *Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non extinguetur : et erunt usque ad satietatem visionis omni carni* (Isa. 66, 24). Sed et beatus Job lacrymabiliter Deum implorat dicens : *Nunquid non paucitas dierum meorum finietur brevi? Dimitte ergo me, ut plangam paululum dolorem meum; antequam vadam, et non revertar ad terram tenebrosam et opertam mortis caligine; terram miseræ et tenebrarum, ubi umbra mortis, et nullus ordo, et sempiternus horror inhabitat* (Job. 3, 20-22). Et beatus Joannes in Apocalypsi : *Missi sunt, inquit, in stagno ardenti igne et sulphure : quod est, mors secunda, et cruciabuntur die ac nocte in sæcula sæculorum* (Apoc. 19, 20). Et sicut alibi ait : *Fumus tormentorum eorum ascendet in sæcula sæculorum* (Apoc. 19, 20). Hæc fideliter credamus, veraciter timeamus, et hunc vaniloquum et seductorem penitus ab auribus repellamus : Quia, sicut ait Apostolus *corrumpunt bonos mores colloquia mala* (1 Cor. 15, 33). Unde et alia Scriptura admonet dicens : *Sepi aures tuas spinis, et noli audire linguam* (Eccl. 28, 28).

2 Statim namque post hæc illa sua regula impia et furiosa, qua persuadere conatur ut, cum audimus aliquid factum, intelligamus non factum, cum aliquid dictum, intelligamus non dictum; adjungit et dicit : *Præscisse et prædestinasse Deum peccata vel pœnas, pro non præscisse, non prædestinasse, non præparasse*. Quod apertissime fidei et veritati contrarium est. Si enim non præscivit Deus angelorum vel hominum omnia futura peccata, non est præscius futurorum. Et quid aliud præstat nisi ut dicat *iste insipiens in corde suo, non est Deus* (Psal. 138, 1), si non præscivit pœnas quæ peccantibus juste debentur, quomodo eas et in Evangeliiis et in cæteris Scripturis tam assidue, tam graviter, tam terribiliter comminatur. Sed dicit iste : *Quia peccata vel pœnæ nihil sunt, eo quod substantiam per se existendi non habeant. Et ideo quod nihil est Deum nec scire nec præscire potuisse*. Quasi Deo ignotum sit quidquid non est, et quod ipse essentialiter et naturaliter esse non fecit : cum ille omnipotenti scientia et præscientia sua sicut novit omnia quæ fecit, sic etiam noverit quæ non

fecit (a) : et, sicut novit quæ esset facturus, ita semper noverit quæ non esset facturus. Ita namque et quæ vellet esse, et quæ nollet esse, nullatenus potuit ignorare : et quod noluit habere naturam vel substantiam existendi, novit sine dubio magnum malum esse naturæ subsistendi angelicæ vel humanæ, cum peccato in deterius commutatur, et pœnali supplicio sine fine cruciatur.

Quod autem dicit *Deum non prædestinasse pœnas vel peccata*, de peccatis utique verum est, quia non prædestinavit, nisi quæ fuerat ipse facturus. Quæ utique omnia et bona et justa sunt. De pœnis autem manifeste falsissimum est, quas non solum prædestinavit, sed etiam præparavit. Sicut ipse Dominus in Evangelio dicit : *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum qui paratus est diabolo et angelis ejus* (Matth. II, 41). Adjungit exemplum *Judæ* satis absurde et incongrue, sicut supra ostensum est.

Et statim subjungit dicens : *Pœnas mala esse ideoque non a Deo, a quo malum non sit*. Contra illud quod ipse Deus per prophetam testatur dicens : *Ego Dominus, faciens pacem et creans malum* (Isa. XLV, 7). Unde et alibi scriptum est : *Si erit malum in civitate quod Dominus non fecit* (Amos III, 6). Et iterum : *Bona et mala vita et mors, paupertas et honestas, a Deo sunt* (Eccli. XI, 14). Et ideo fideliter discernendum, aliud esse malum, id est vitium, contrarium bono, quod utique non est a Deo, sed vel a diabolo inventum, vel ab homine commissum ; aliud vero esse malum, quod significat aliquam afflictionem vel temporalem vel æternam : ut sunt fames, pestilentia, hostilitates, vastationes, mors, et ipsa quæ appellantur æterna supplicia ; quæ utique omnia a Deo sunt : quia non nisi justa ejus dispositione, et justo ejus judicio præparantur vel inferuntur. Iste autem, qui pœnas illas æternas a Deo non esse confirmat, compellendus est, ut dicat a quo eas esse putet, utrum a diabolo, cui sunt præparatæ ; an ab hominibus, qui ibi pariter cruciandi sunt ; an a nullo, ut sine aliquo auctore coæternæ Deo existant.

Subjungit post hæc dicens : *Deum non punire quæ fecit nec ab eis naturalia munera tollere*. Quod ut diligentius consideretur, manifestum est illa quæ Deus fecit in creatura rationali angelica vel humana, esse in angelis spiritus sine corpore, esse in hominibus animam et corpus : Naturalia vero munera quæ istis rationalibus creaturis naturaliter Deus dedit, illa vult iste intelligi de quibus superius multa locutus est, id est quod habeat in se naturaliter mens humana sive angelica, memoriam, intelligentiam, voluntatem, esse, nosse, velle, ut naturaliter meminerit sui, intelligat se, diligat se, naturaliter habeat esse ut existat, nosse

A ut agnoscat se, velle ut amet se, Liberum etiam arbitrium naturale tantummodo donum Creatoris asserit iste, sicut supra satis suis verbis ostendit. Dicit itaque Deum non punire quæ fecit ; id est nec spiritum angelicum in angelis malignis : nec spiritum et corpus in hominibus damnandis. Et quomodo *ignem æternum* dicit *paratum esse diabolo et angelis ejus*, si illo igne spiritus angelici puniendi non sunt ? Quomodo etiam alibi hominibus et de hominibus dicit : *Sed potius eum timete qui potest et animam et corpus perdere in gehennam* (Matth. X, 28), si illo cruciatu gehennæ nec anima, nec corpus, quæ utraque Deus fecit punientur ? Sed vere punientur et spiritus et corpora in gehenna, sicut vera fides credit, sicut ipsa Veritas testatur : non quia ea Deus fecit, sed quia ipsa fecerunt quæ Deus non fecit, et quæ Deus odit, et quæ impunita esse non sinit, id est peccata. Quæ sine auctoribus suis neque esse, neque puniri possunt : neque enim per se subsistunt, ut in seipsis puniantur, sed insunt mentibus depravatis angelicis sive humanis ab ipsis commissa, ipsis adherentia, et cum ipsis atque in ipsis damnanda.

Ita et illud verum est quod in Dei laudibus Scriptura dicit : *Diliges enim omnia quæ sunt, et nihil odisti eorum quæ fecisti* (Sap. XI, 25). Et quod Dominus ait : *Qui potest et animam, et corpus perdere in gehennam* (Matth. X, 28). Diligit enim creaturam suam, in quantum natura est, et ab eo condita est. Et odit eam in quantum vitiata est. Unde scriptum est : *Odisti omnes qui operantur iniquitatem, perdes omnes qui loquuntur mendacium : Virum sanguinum et dolosum abominabitur Dominus* (Psal. V, 7, 8). Unde et de quibusdam dicit propheta : *Et facti sunt abominabiles, sicut ea quæ dilexerunt* (Ose. IX, 10) ; et iterum : *Similiter autem et odio sunt Deo impius et impietas ejus* (Sap. XIV, 9). Ita ergo diligit omnia quæ sunt, et nihil odit eorum quæ fecit ; ut tamen hæc in creatura rationali vitiata, depravata atque corrupta, impunita et inordinata esse non sinat. Juste enim ordinatur et punitur in pœnis natura quæ non sub Deo et ex Deo voluit esse beata, sed in se, et per se, velut libera esse concupivit : ut quæ noluit subjici volens, subjiciatur nolens ; et quæ illic potuit esse semper beata, hic sine fine misera efficiatur. Quia *manum Dei* (sicut ipsa Scriptura dicit) *effugere impossibile est* (Tob, XIII, 2), cui necesse est, ut quæ noluit voluntate, necessitate subdatur.

Quid autem ipsis naturis rationalibus proderit, si in illa æterna damnatione constitutis naturalia illa, ut iste dicit, munera non erunt sublata ? Cum ad nullum beatitudinis fructum, sed ad solum tormentorum cumulum in eis relinquenda esse manifeste

NOTÆ DUVALLII DOCTORIS SORBONICI.

(a) Cum dicit Deum æque certo nosse quid non esset facturus ac quid esset facturus, et quæ eventura non erant ac quæ erant, satis superque arguit ubi de Dei cognitione sermo est, nullam illi conjecturalem esse attribuendam, quia licet sit vehemens et, ut dicunt jurisconsulti, violentissima, incertitu-

dinem tamen omni ex parte non potest excludere, quo fit ut respectu futurorum conditionatorum in Deo potius scientiam mediam et conditionatam debeamus admittere. — Fonseca, Molina, Suarez, Mascaregnas, disputationibus et opusculis de ipsa scientia.

intelligentur, ut meminerint sui, ad æternum dolorem malæ conscientiæ: intelligant se semper miseris, semper esse damnatas; diligant se, ut magis dolcant sine fine perire quod amant. Liberum vero arbitrium (a) quomodo aut quale in illis erit, quorum voluntas nec iniquitatem suam poterit jam deserere, nec bonum aliquid ulterius operari? sicut Scriptura dicit: *Quodcunque potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quo tu properas (Eccl. ix, 10)*. Quid illis proderit semper esse infeliciter, scire damnationem suam, velle nec posse evadere pœnam suam? Omnia ergo quæ hic data sunt ad usum bene agendi, ad gratiam Domini promerendam, ibi quantulacunque eorum vestigia remanserint, ad supplicium valebunt, non ad solatium. Si autem rationalis creaturæ memoria, intelligentia, voluntas, non ad se, sed ad Conditorum referantur, quid jam illis penitus a Deo desertis, et ab æterno illo et vero lumine separatis, quid in illis, inquam, aget memoria, ubi nemo dicere poterit: *Memor fui Dei, et delectatus sum? (Ps. lxxvi, 4)* et ubi implebitur quod scriptum est: *Quoniam non est in morte qui memor sit tui (Psal. vi, 6)*. Nulla erit intelligentiæ illuminatio, qua Deus agnoscat, quæratur, inveniatur. Nulla dilectionis pietas, qua Deus ametur, desideretur, fruatur. Ipsæ enim erunt tenebræ exteriores extra illud lumen jam positæ, cujus nulla illuminatione perfruentur: Et illa nox horrenda, de qua ipsum verum lumen Dominus noster dicit: *Quandiu in mundo sum, tux sum mundi. Venit nox quando nemo potest operari (Joan. ix, 4, 5)*. Quandiu ergo in mundo est per illuminantem gratiam, lux est mundi a suis tenebris liberati. Cum autem hanc eam illuminationis gratiam subtraxerit æterna cæcitate damnalis, quid eis aliud remanebit nisi nox horrenda, nox perpetua, in qua nemo possit operari?

Si autem etiam de sensibus corporis, qui et ipsi sunt utique naturalia munera Conditoris, tale aliquid consideretur (b), quid ibi proderit visus, ubi nullus erit lucis aspectus? Aut si ad horam fuerit, non ad consolationem, sed ad vehementiorem dolorem valebit: ut scilicet videant boni aliquid, quod jam habere aut promereri non possint. Sicut et dives ille eisdem infernalibus pœnis damnatus, Abraham et Lazarum ad horam videre potuit (*Luc. xvi, 23*), sed ad augmentum doloris, non ad solatium ereptionis. Licet hoc ante ultimum illud iudicium juxta occultam dispositionem Conditoris fieri credendum sit, postea vero nihil tale futurum legatur. Quid ibi aget auditus, ubi semper horrendus fragor, et tristis atque innumerabilis audietur gemitus? Quid olfactus, ubi juxta

A quod Deus per prophetam comminatur; *Erit semper pro suavi odore fetor? (Isa. liii, 24)*. Quid gustus, ubi æterna erit fames et sitis? Sicut de civitate diaboli, id est de tota illa multitudine damnatorum aperte in Apocalypsi scriptum est: *Quia in una die venient plagæ ejus, et mors et luctus, et fames: quia fortis est Deus, qui judicavit illam (Apoc. xviii, 8)*. De siti autem et lingua semper ardente, in damnatione illius divitis aperte Evangelium declarat. Quid totius corporis tactus, ubi nulla ejus poterit esse jucunditas, nulla suavitas, sed sempiternus sentietur dolor, æterna exustio, æterna excruciatio? Quid ergo prodest quod iste dicit, velut ad consolationem stultorum, *Deum non punire quæ jecit, nec ab eis naturalia munera tollere?* Cum et puniat æternaliter naturam vitiatam pro his quæ male gessit: etsi aliquid naturalium munerum in illa damnatione eam habere permittet, totum valeat ad supplicii augmentum, non ad consolationis solatium.

Quid est autem quod addit: *Dolorem esse sanitatis absentiam, tenebras lucis, silentium clamoris, tristitiam gaudii, laborem quietis: sic præsciri vel prædestinari peccata vel pœnas*. Si enim in his verbis hoc persuadere voluit, quod, sicut nos per sanitatis absentiam cognoscimus in nobis dolorem, et per absentiam lucis cognoscimus tenebras, et per absentiam vocis cognoscimus silentium, et per absentiam gaudii sentimus tristitiam, per absentiam quietis sentimus laborem, sic Deus præscierit peccata, vel prædestinaverit pœnas, ut et peccata non nisi privatione justitiæ scire aut præscire potuerit; et pœnas, nisi privatione beatitudinis non agnoverit, vel prædestinaverit; si, inquam, ita sensit, ita persuadere voluit, quid tali sensu horribilius, quo divina virtus humanæ infirmitati adæquatur? Dei etenim virtus, semper eodem modo se habens, omnia novit in se, nec indiget ut aliquid noverit extra se: nec aliter novit facta, aliter non facta, quia nec illa novit per eorum presentiam, nec ista per aliarum rerum absentiam; sed æterna et incommutabili scientia sua æqualiter videt quid voluerit esse, et quid esse noluerit: nec privatione justitiæ cognoscit peccata; sed, cum sit ipse summa justitia, in ipsa [*al.*, ipso] incommutabiliter videt quid ab ea dissonet vel discordet. Similiter non per absentiam beatitudinis pœnas cognoscit, sed cum sit ipse summa beatitudo, in semetipso incommutabiliter videt in quantam pœnarum profunditatem mergendi sunt qui ab ejus tranquillitate discedunt. Atque ita non privatione justitiæ, sed in ipsa justitia videt quidquid ab ea dissentit: nec privatione beatitudinis agnoscit pœnas; sed, in ipsa beatitudine, videt quid doloris et laboris incurrat qui ab ejus tranquillitate separatur.

NOTÆ DUVALII DOCTORIS SORBONICI.

(a) Liberum arbitrium affirmat in damnatis non esse, eodem sensu quo antea docuit in peccatoribus et in statu naturæ lapsæ non reperiri.

(b) Insinuat sensum videndi non operaturum in damnatis, forte quia inferni locus ita est tenebricosus, ut species ad ipsorum oculos deferri non possint. Docet enim D. Basilus Deum ab igne inferni

lucem abstulisse et solam vim urendi in eo reliquisse: probabile tamen et damnatos conspecturos esse dæmones et alios pœnarum socios, eorum enim intuitu acerbius graviusque percellentur. Ideoque cum eos vivendi sensu destituit Ecclesia Lugdunensis; illud de visione grata et delectabili est intelligendum.

Adhuc addit et dicit : *Dolendo non ipsum dolorem, sed ipsam sanitatem nosci, quam non noscet, si de illa notionem quamdam non haberet.* In quibus verbis affirmare videtur dolorem illum æternarum pœnarum non posse nosci, id est agnosci, ab animo patientis, eo quod ipse dolor nullam habeat substantiam in se existendi vel subsistendi. Et ideo cum substantialiter nihil sit, non ipse agnoscatur ab illo qui dolet, sed potius ex ejus comparatione sanitas agnoscitur; quæ in corpore naturaliter aliquid est, et quæ ipsi dolori contraria est. Quam sanitatem nullatenus nosset qui totus dolet in pœnis, nisi ejus notitia in memoria remaneret.

Et ut hæc tam absurda et stulta, velut ratione quadam reddita, confirmare videatur, subjungit et dicit : *Recordationem sanitatis in sensibus remanere, ipsam vero in illa substantia quam Deus creavit residere.* Per quod fortassis hoc intelligi vult quod in sensibus in illa damnatione semper dolentis, velut ex commonitione ipsius doloris, fiat recordatio sanitatis, in sensibus videlicet, quibus vel corpus vel anima ipsos dolores sentiet; ipsam vero sanitatem in illa damnatione ita posse intelligi, quia substantia hominis, quem Deus creavit, et in animæ et in corporis perpetuitate non consumitur, non deletur, sed velut quadam sumæ plenitudinis sanitate æternaliter durat. Quæ omnia idcirco dicere videtur, ut per illum sempiternum pœnarum dolorem, nec cognitionem sanitatis, nec ejus recordationem, nec ipsam sanitatem in eis qui torquendi sunt, asserat perire. Cum e contrario omnia ista, id est et cognitio et memoria sanitatis in animo semper dolentis, et conservatio illa naturæ nunquam delendæ, non proficiant ad aliquam gratiam et jucunditatem salutis, sed potius ad cumulum doloris : ut non solum sensu et corporis et animæ doleat ita damnatus; sed etiam dum recordatur, et agnoscit bonum sanitatis quod funditus amisit, in ipsa memoria et notitia puniatur. Dicat ergo insanus esse in æternis et omnimodis doloribus sanitatem, dum quæ ibi existimat, dum quæ ibi putat remanere ad indicium sanitatis, non aliud quam materia sint doloris : ut, dum nunquam finitur qui torquetur, nec tormenta ipsa finiantur :

CAPUT XVI.

Sexto decimo capitulo duodecim definitiones proponit, ita dicens :

1. *Nulla natura naturam puniri.*
2. *Et nihil aliud esse pœnas peccatorum, nisi peccata eorum.*
3. *In igne æterno nihil aliud esse pœnam, quam beatæ felicitatis absentiam.*
4. *In ea nullum esse qui non habeat insitam sibi naturaliter absentis beatitudinis notionem, ejusque desiderium : habituros miseros felicitatis et veritatis notionem atque scientiam : ac per hoc non esse miseros, nec puniri.*
5. *In diabolo et impiis hominibus non puniri nisi*

perversitatem propriæ voluntatis; nec peccasse naturam, sed voluntatem.

6. *Nec in primo homine peccasse naturæ generalitatem, sed uniuscujusque individuam voluntatem.*

7. *Si ea natura derelinqueret, cum una sit, tota profecto periret.*

8. *Proinde in ullo naturam puniri, quia ex Deo sit, et non peccet, sed motus voluntarius libidinosus puniatur.*

9. *Ideoque in impiis supplicia non perpeti quod Deus fecit, sed quod superbia vitiose invenit.*

10. *Libidinem perversæ voluntatis cruciari, dum ea quæ male aut indigne appetit habere non sinatur.*

11. *Ex nullo bono malum esse.*

12. *Eum qui hic libero voluntatis arbitrio, quod est naturalis intelligentiæ munus, id est mentis acies in usus turpitudinis mutet, illic ne omnino veritatis honestate fruatur, justissime perdat, et tenebras æternæ ignorantie non evitare.*

In his verbis illud quod primo loco posuit *nulla natura naturam puniri*, ideo dixisse videtur quia omnis utique natura a bono auctore Deo condita, in quantum natura est, bona est : ut verbi gratia, natura animæ sive corporis bona est; et natura ignis, in quantum natura est, similiter bona est. Cum ergo utraque naturaliter bona sint, recte sibi iste videtur dicere et definire, quod nulla natura alia puniatur natura; quia videlicet duo bona secundum ejus sensum non possunt sibi esse contraria. ne naturæ bonæ altera bona natura possit esse pœna. Atque hujusmodi argumentationis manifestissima fallacia cupit subvertere in cordibus audientium firmissimam fidei veritatem, qua omnes fideles indubitanter credunt et confitentur, in una et per unam æterni ignis naturam, et naturam spirituum malignorum, et naturam hominum perditorum, id est animas et corpora eorum sine fine damnandas, puniendas atque torquendas per ejus justum et æternum judicium : *Qui potest et animam et corpus perdere in gehennam, et qui, postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam (Matth. x, 28).*

Nec solum de illis æternis suppliciis quibus natura angelica et humana utique natura ignis æterni torquetur ut ignis, qui bonitate Conditoris hic homini datus est ad solatium, ibi justa severitate judicis vertatur ei in supplicium; non de illis, inquam, solis certa est fides ita esse futurum; sed etiam in communi hominum sensu certissimum esse constat nunquam naturam uisi natura puniri. Sicut natura corporis, aut ex semetipsa puniatur, velut cum deficit a sanitate, et succumbit infirmitati atque languori, dum et bonum sanitatis in eo minuitur, et malum languoris ex seipso patitur, aut ex alterius naturæ subtractione, quæ illi ad sustentationem vel aliud solatium valet : velut si ei pœnaliter subtrahatur natura cibi, aut potus, aut etiam lucis, vel vestimenti, et quidquid ejusmodi est; dum ex hoc et fame ac siti tabescit ac deficit, et tenebrarum horrore affligitur, aut frigoris ærumna cruciatur; aut certe ex alterius rei natura ipsum corpus hominis puniatur ;

sicut corpora latronum utique puniuntur vi flagellorum et gladiatorum ac multiplicium tormentorum, quæ utique ipsorum naturæ ex aliis naturis pœnaliter inferuntur. Cum ergo hæc ita sint, et nunquam natura nisi aut ex seipsa in seipsa puniatur, vel alterius naturæ utilitate subtracta, vel violentia illata, qua ratione iste dicit nullam naturam natura puniri? ut ex hoc quantum in se est, veritatem æternorum destruat suppliciorum; ubi et natura spirituum, et natura corporum juxta evangelicam et apostolicam veritatem: *Natura ignis æterni cruciabitur die ac nocte in sæcula sæculorum* (Apoc. xiv, 10).

Si autem propterea hoc dicit quia naturæ non nocent invicem, nisi suis qualitatibus, ut, verbi gratia, ignis et aqua, quorum propriæ qualitates sunt ut et aqua sit naturaliter humida, et ignis naturaliter aridus; et ideo potest et aquæ humore ignis extinguui, et ignis ariditate ignita humor aquæ exsiccari, ut non sibi videantur ista adversari ex eo quod naturæ sunt, sed ex eo quod qualitatibus suis sibi contrariæ sunt. Si propterea, inquam, hoc dicit, sciat in fide nostra nullam esse distantiam utrum naturæ naturis puniri dicantur, an ipsæ naturæ suis naturalibus qualitatibus sibi invicem pœnales existant; quia utrumque unus Conditor creavit, id est et naturam et qualitatem insitam naturæ. Et ideo utrumque simul rectissime una dicitur natura, et a sapientissimo Conditore alia ab alia propria qualitate distincta. Deinde quia et si immortalis est natura angelici sive humani spiritus, tamen, potestate conditoris et justi ultoris Dei, sic illi igni corporeo et æterno pœnaliter et æternaliter alligabitur, sicut et hic eadem potestate summi Conditoris colligatur humanus spiritus terreno corpori, nec solvi potest, nisi illius voluntate et judicio qui colligavit. Natura quoque humani corporis in illo æterno igne damnatorum ita erit pœnaliter immortalis, ut ad sustinenda æterna supplicia nunquam morte solvatur; ita passibilis et incorruptibilis, ut omni genere dolorum, cruciatum atque pœnarum sine fine affligatur. Hanc enim pœnam omni intentione cavendam terribiliter Scriptura denuntiat, dicens: *Humilia spiritum tuum valde, quia vindicta carnis impii ignis et vermes* (Eccli. vii, 19). Et iterum: *Dominus enim omnipotens vindicabit in eis; in die judicii visitabit illos: Dabit in carnes eorum ignem et vermes, ut urantur et sentiant usque in sempiternum* (Judith xvi, 20, 21).

Proposuit quidam antiquitus similem de naturarum inter se contrarietate quæstionem. Quæ qualiter ab illo sit proposita et a beato Augustino evidentissima ratione destructa, necessarium existimamus ad commonitionem et confirmationem legentium hic breviter inserere; maxime quia ille qui eam proposuit, aut ipse Pelagius fuit aut aliquis Pelagianus, sicut et iste est. Ita ergo eandem quæstionem beatus Augustinus commemorat dicens: [Quid est, quod interrogat: Qui fecit hominis spiritum? et respondet sibi sine dubio, Deus. Et item interrogat: Carnem

quis creavit? itemque respondet: Item credo, Deus. Interrogat tertio: Bonus est qui utrumque creavit Deus? respondet: Nulli dubium est. Adhuc interrogat: Et utrumque quod bonus auctor creavit, bonum est? et ad hoc respondet: Confitendum est. Deinde concludit, si igitur et spiritus bonus, et caro bona, ut a bono auctore condita, qui fieri potest, ut duo bona possint sibi esse contraria?] Post hæc idem beatus Augustinus subjungit e contrario responsionem suam, ita dicens: [Omitto dicere quia tota hujus ratiocinatio turbaretur, si quis ab eo quæreret: Æstus et frigus quis fecit? responderet enim sine dubio: Deus. Non ego multa interrogo, ipse concludat utrum, aut ista possint dici non bona, aut non appareant inter se esse contraria? Hic forte dicit: Qualitates sunt istæ substantiarum, non substantiæ. Ita est, verum est; sed qualitates naturales, et ad Dei creaturam sine dubio pertinentes. Substantiæ quippe non per seipsas, sed per suas qualitates, sicut aqua et ignis, dicuntur sibi esse contrariæ, etc.] Quæ ad convincendam et destruendam improbi hominis insaniam sanctus doctor exsequitur.

Cum itaque terror et veritas æternorum suppliciorum tam aperte et multipliciter nostræ fidei commendentur ad incutiendum saluberrimum timorem, et excitandum ad continuam emendationem, quomodo iste subjungere et dicere ausus est *et nihil aliud esse pœnas peccatorum nisi peccata eorum?* Cum certissime fides teneat alias esse pœnas peccatorum quas animæ in præsentem ex ipso peccatorum suorum merito patiuntur desertæ a Deo, desertæ a luce justitiæ, a contemplatione veritatis, ab illuminatione charitatis; et aliquando traditæ etiam in reprobum sensum. Has enim pœnas peccatoribus et carnalium voluptatum amatoribus divina Scriptura in præsentem inferri manifestissime testatur, dum de quibusdam Deus dicit: *Non permanebit spiritus meum in hominibus istis in æternum, quia caro sunt* (Gen. vi, 3): cum impii in fine dolentes ac gementes dicent: *Et justitiæ lumen non luxit nobis, et sol non est ortus nobis* (Sap. v, 6); dum de eisdem impiis Scriptura dicit: *Excæcavit enim illos malitia ipsorum* (Sap. ii, 21); et generaliter de his qui fratres oderunt: *Omnes qui odit fratrem suum, in tenebris est, et in tenebris ambulat et nescit quo eat; quoniam tenebræ obcæcaverunt oculos ejus* (I Joan. ii, 41). Et de quibusdam Scriptum est: *Sicut non probaverunt Deum habere in notitiam, tradidit illos Deum in reprobum sensum, ut faciant quæ non conveniunt* (Rom. i, 28). Sunt pœnæ peccantium animarum ipsa peccata, quia eis et ipsarum animarum sanitas corrumpitur et violatur, et conscientia misera, perturbata, et anxietatibus plena efficitur. Ita ergo, et peccantium pœnæ fiunt ipsa peccata justo et terribili Dei judicio; et tamen pro eisdem peccatis aliæ statim in præsentem gravissimæ pœnæ irrogantur, sicut superius ostensum est. De quibus omnibus præsentibus pœnis quibus peccantium animæ continuo feriuntur atque puniuntur, beatus Moyses in Deuteronomio apertissime testatur;

dicens de omnipotenti Deo: *Faciens misericordiam in millia diligentibus se (Deut. v, 10); et reddens odientibus se statim, ita ut disperdat eos, et ultra non differat, protinus eis restituens quod merentur (Deut. vii, 10)*. Sunt itaque et in præsentī gravissimæ animarum pænæ ipsa peccata sua; sunt gravissimæ animarum pænæ ipsa desertio Dei et damnatio, qua peccatorum meritis continuo restituuntur, sed restant illæ in futurum æternorum suppliciorum pænæ, de quibus scriptum est dicente Domino: *Mortuus est autem et dives, et sepultus est in inferno (Luc. xvi, 13)*. Et iterum: *Ne forte tradat te adversarius iudici, et iudex tradat te ministro et in carcerem mittaris. Amen dico tibi: non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem (Matth. v, 25, 26)*. Et alio loco, cum de servo nequam loqueretur, qui noluit debitum conservo suo dimittere sicut et sibi dimissum est, ait: *Tunc iratus dominus ejus tradidit eum tortoribus, quoad usque redderet universum debitum (Matth. xviii, 34)*.

Has pœnas peccatorum, sive in ipsis peccatis eorum sive in desertione Dei, pro merito ipsorum peccatorum, quæ statim in præsentī inferuntur; sive etiam in exterioribus pœnis multiplicium flagellorum, quæ peccantibus ad præsentē divinitus inferuntur; sive in damnatione æternorum suppliciorum, quæ post hæc omnia in fine servantur, cum tam aperte Scriptura testetur, tam indubitanter Ecclesiæ fides teneat; audiant quicumque hujusmodi fallaciis atque præstigiis per hunc vanissimum hominem illuduntur, illud quod Apostolus terribiliter omnibus fidelibus denuntiat dicens: *Nemo vos decipiat inanibus verbis; propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentis (Eph. v, 6)*. Quibus verbis Apostoli B. Hieronymus exponendo subjungit dicens: [Verba quæ decipiunt atque supplantant inania sunt et vacua: quæ vero ædificant audientes, plena, cumulata, conferta. Quia igitur sunt plerique qui dicunt non futura pro peccatis esse supplicia, nec extrinsecus adhibenda tormenta, sed ipsum peccatum et conscientiam delicti esse pro pœna dum vermis in corde non moritur: et in animo ignis accenditur in similitudinem febris, quæ non torquet extrinsecus ægrotantem, sed corpora ipsa corripit sine cruciatu forinsecus adhibitione, quæ possidet. Has itaque persuasiones et decipulas fraudulentas, verba inania appellavit et vacua, quæ videntur florem quemdam habere sermonum, et blandiri peccantibus. Sed dum fiduciam tribuunt, magis eos ferunt ad æterna supplicia. Quia de nulla re sic irascitur Deus, quomodo si peccator superbia et erectus et rigidus non flectatur in fletum, nec misericordiam postulet pro delicto.] Hæc sanctus doctor, et antiquorum hæreticorum errorem super hac re redarguens, et istius fraudulenta mendacia atque commenta apostolica veritate subvertens.

Audet tamen iste adhuc majora et detestabiliora, et subjungit dicens: *In igne æterno nihil aliud esse pœnam quam beatæ felicitatis absentiam. Ubi recte*

ab eo quæritur cur et angeli maligni et homines iniqui mittendi sunt in ignem æternum, si ex ipso igne nulla supplicia, nulla tormenta passuri sunt? An propterea tantummodo ut qui nunc vel in aere, vel in terra conversantur, incipiant in igne habere novum habitaculum; ubi, sicut de sanctis tribus pueris in *fornace Babylonia* damnatis scriptum est, nullum potestatem habeat ignis in corporibus eorum, et capillus capitis eorum non aduratur, et odor ignis non transeat per eos; et quid jam restat, nisi ut, sicut de illis Scriptura dicit: *quia angelus Domini descendit cum Azaria et sociis ejus in fornacem, et excussit flammam ignis de fornace, et fecit medium fornacis quasi ventum roris flantem, et non tetigit eos omnino ignis neque contrisavit, nec quidquam molestiæ intulit (Dan. iii, 49, 50)*, ita et de istis mirabili insania affirmare contendat. Quod si ita esset quod unquam tale miraculum esse potuit, inter magnalia et prodigia quæ divinitus facta sunt, ut tam innumera multitudo apostatarum angelorum et hominum perditorum esset in medio immensarum et æstuantium flammarum, et non tangeret eos omnino ignis, sed vim virtutis suæ oblivisceretur, ut diabolus et ejus angeli custodirentur illæsi? Quis audivit unquam tale aut quis sufferre possit tantæ impietatis insaniam? Si enim nulla erit pœna in æterno igne damnatorum, sequenter nulla erit etiam gloria in æterna remuneratione justorum. Qui enim verissime promisit hanc gloriam dicendo: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est a constitutione mundi (Matth. xxv, 34)*, ipse verissime comminatus est illam pœnam dicendo: *Discedite a me, maledicti, in ignem æternam qui paratus est diabolo et angelis ejus (Ibid., 41)*, ipse etiam de utroque immobili veritate subjunxit: *Tunc ibunt hi in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam (Ibid., 46)*. Si ergo quærimus quid sit illud regnum quod a constitutione mundi justis est præparatum, audiamus fideliter esse vitam æternam. Si quærimus quid credere debeamus illum in quem et homines impii et angeli mittendi sunt *ignem æternum*? Audiamus nihilominus fideliter esse supplicium sempiternum. Nec major esse potest gloria quam vita æterna; nec major pœna quam supplicium sempiternum: illud in regno positorum, istud in æterno igne damnatorum. De quo supplicio ignis æterni aperte beatus Joannes in Apocalypsi testatur, dicens: *Missi sunt in stagnum ignis et sulphuris, et cruciabuntur die ac nocte in sæcula sæculorum (Apoc. xx, 9, 10)*. Et alio loco: *Et fumus tormentorum eorum ascendet in sæcula sæculorum (Apoc. xix, 3)*. Non ergo in igne æterno angeli vel homines damnati poterunt unquam esse quieti et immunes a pœnis; qui, ut Veritas dicit: *Cruciabuntur die ac nocte in sæcula sæculorum: et quorum fumus tormentorum ascendet in sæcula sæculorum: qualis etiam nunc pœna et illos consequitur. De quibus ad similitudinem illius purpurati et damnati divitis Scriptura dicit: Ducunt in bono dies suos, et in puncto ad inferna descendunt (Job,*

13). Ut et ipsi, sicut de illo legitur, statim incipiant esse in tormentis, et cruciari in flamma, et deputari in loco æternalium tormentorum: solet iste dicere, sicut audivimus, cum aliquis ei de talibus juxta fidei veritatem obsistere cœperit sermocinando: Quid vis? ratio te vincit. Quæ ergo est hæc ratio omni ratione vacua, omni veritate aliena, et spiritu impiissimi erroris lymphatica, atque phanatica? Qui vult ut homines veritatem Christi deserant, et suas phantasticas et dæmonicas umbras sequantur.

Sed cum dixisset in æterno igne damnatos nullam aliam sentire pœnam nisi beatæ felicitatis absentiam, subjungit tamen velut quamdam eorum beatitudinem et dicit: *In ea* (id est in beatæ felicitatis absentia) *nullum esse qui non habeat insitam sibi naturaliter absentis beatitudinis notionem, ejusque desiderium.* Ubi et addit: *habituos miseros felicitatis et veritatis notionem atque scientiam, ac per hoc non esse miseros nec puniri.* Quibus verbis manifeste utique affirmare conatur [quod] omnes qui futuri sunt in illa damnatione, quam iste non aliam putat nisi absentiam beatitudinis qua sancti perfruuntur, habituri sunt naturaliter insitam ipsius beatitudinis, cujus participes non erunt, cognitionem, atque desiderium. Quod adhuc repetens et inculcans, dicit *habituos veritatis et beatitudinis notitiam atque scientiam: ac per hoc non esse miseros, nec puniri.* Ut per hoc, quod, juxta istius sensum habituri sunt cognitionem, scientiam et desiderium beatitudinis et veritatis, cujus absentia erunt damnati, quodammodo miseri non sint miseri, et puniti non sint puniti. Quia ex eo quod erunt in absentia beatitudinis et felicitatis, possint dici et miseri et damnati; ex eo autem quod illius beatitudinis et veritatis quæ illis absens erit, habebunt notitiam, scientiam et desiderium, possint dici non esse miseri nec damnati. Sed fides Ecclesiæ veraciter novit, nullam esse rationalis creaturæ majorem damnationem, quam a Deo separari; et nulla ejus illuminatione illustrari, nulla ejus gratia visitari, nulla liberatione salvari, nulla ejus visione et contemplatione beatificari.

Angeli ergo et homines tanta infelicitate damnati, et penitus a beatitudinis et veritatis possessione exclusi, etiamsi nullam extrinsecus pœnam, nullum tormentum sentirent, quid eis prodesset habere cognitionem, et notitiam, et desiderium, sicut iste eis promittit, et beatitudinis et veritatis? Cum hoc eis magis ad tormentum proficeret habere quantulumcunque notitiam veritatis, sed nunquam ejus præscientiam promereri; habere qualecunque desiderium æternæ beatitudinis, nec unquam tamen ejus possessione lætari. Et ideo absit ut credantur non esse miserrimi a Deo penitus separati, aut dicantur non esse puniti ab æterna beati-

tudine funditus exclusi. Vere ergo miseri, et vere in æternum damnati erunt qui semper veritatis et beatitudinis exsules erunt, nulla veritatis luce illuminati, nulla beatitudinis jucunditate consolati. Et tamen, excepta hac plena et summa miseria, aderit eis sine fine etiam exterior pœna, ut et intus torqueantur infelicitate conscientiæ, et foris igne gehennæ. Quod utrumque Psalmista breviter ostendit, dicens ad ipsum Judicem vivorum et mortuorum: *Inveniatur manus tua omnibus inimicis tuis: dextera tua inveniet omnes, qui te oderunt. Pones eos ut clibanum ignis in tempore vultus tui: Dominus in ira sua conturbabit eos, et devorabit eos ignis* (Psul. xx, 9, 10). Quod B. Augustinus brevissime et plenissime his verbis exponit dicens: [Constitues, inquit, eos arden- tes intrinsecus conscientia impietatis suæ in tempore manifestationis tuæ. Deinde conturbati vindicta Domini, post accusationem conscientiæ, dabuntur igni æterno devorandi.]

Quæ cum ita sint, quærendum nobis est sollicite quid, secundum regulam veræ fidei, de eis qui illa æterna damnatione fuerint puniti sentire debeamus, ut ex eorum statu qui illic æternaliter erunt damnati intelligamus quantum Dominus donare dignatur; cur ibi nulla jam possit esse emendatio, et cur inde nulla possit fieri liberatio. Primo igitur illud considerandum est, quod fides catholica firmissime tenet, nullum hominem per mortem de corpore exeuntem aliquod sibi bonum posse comparare meritum, quo aut iniquitatem suam, in qua mortuus est, possit deserere, aut ipse in melius commutari. Quia, etsi sunt aliqui qui, ut ipsius fidei pietas novit, et indulgentiam peccatorum accipiant post mortem, orationibus, et oblationibus, et eleemosynis Ecclesiæ adjuti, et quibusdam purgatoriis pœnis expiati æternæ beatitudini sociari mereantur (a): non tamen hoc eis præstat aliquod bonum meritum post mortem additum, sed potius ante mortem acquisitum. Quia videlicet tale fuit meritum vitæ ipsorum in corpore, ut etiam post mortem talibus remediis adjuvari mereantur. Quod Apostolus manifeste ostendit, ubi ait: *Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis prout gessit, sive bonum, sive malum* (II Cor. v, 10), propria namque corporis sunt, sive bona sive mala, quæ anima gessit dum esset in corpore: quia sicut nec ante corpus aliquod bonum aut malum gerere potuit quæ nondum erat, ita nec post depositionem corporis aliquod bonum aut malum agere potest, quæ tempus agendi et operandi cum corporis morte finivit. Nam et illi qui solo originalis peccati reatu obstringuntur, et sic absque remedio salutari de corpore exeunt, secundum propria corporis mala damnantur (b); quia in corpore utique et cum corpore illud originale debitum contraxerunt unde in æter-

NOTÆ DUVALII DOCTORIS SORBONICI.

(a) Attendant novatores nostri sæculi ibi purgatorium nec non suffragia pro mortuis in Ecclesia obfirmari et obsigillari.

(b) Peccatum originale in corpore videtur reponere, quod nonnulli inter scholasticos fecerunt, Durandus et Magister in II, dist. 30 et 31, ubi dicit per pecca-

num damnari merentur. *Omnes itaque manifestari oportet* (sicut Apostolus dicit) *ante tribunal Christi, ut referat et portet unusquisque propria corporis* (II Cor. v, 10), id est, quæ in corpore gessit sive contraxit; quia utique nec ante corpus aliquid gerere potuit, nec post corpus gerere potest, cum jam unicuique non est tempus agendi, sed pro actibus tantummodo recipiendi. Et ideo certum esse debet fidei nostræ neminem eorum qui in die iudicii æterna damnatione puniendi sunt, tale aliquod meritum ex hac vita secum tulisse, per quod juste ab illo æterno interitu liberaretur. Si enim quisquam eorum tale meritum in præsentī vita sibi præparasset, nunquam profecto ab illo justo iudice æternæ damnationi traderetur. Sed cuicumque illa damnatione puniendi sunt, sine dubio tale meritum hinc secum tulerunt, ut justo iudicio nunquam inde absolvi, nunquam liberari mereantur.

Sed ut illa damnatio, sicut justa, sic etiam æterna esse mereatur, ea causa erit quia nulla jam suppetere poterit emendatio præteritorum, nulla promereri poterit melioratio futurorum. Erit namque ibi præteritis malis pœnitentia, erit etiam liberationis et ereptionis desiderium; quod tamen nullum habebit effectum. Ubi ergo tunc erit misericordia Dei, qui nec tanta et tam longa pœnitentia flecti poterit ad indulgendum, nec ullis damnatorum desideriis, vel etiam rogantium gemitibus movebitur ad liberandum? Et quomodo Justus, qui ista contemnet? Qui tantum dolorem conscientiæ, tantam afflictionem creaturæ suæ non respiciet? Quæ, inquam, causa erit ut nihil ibi salubre, nihil acceptabile fieri possit? Si enim posset, nunquam a tanta misericordia, nunquam a tanta iustitia repudiaretur. Cur itaque non potest, nisi quia, recedente ab eis penitus Deo, nulla in eis esse poterit gratia specialis, per quam eis donetur pietas fidei, spei et charitatis, ut tali pietate pœniteant de præteritis, tali pietate desiderant de futuris, id est pie credendo, pie sperando et diligendo? Et quia jam, ut dictum est, funditus a Deo separati, et sola omnipotentiae ejus virtute ad æterna supplicia servati, nunquam poterunt esse participes Spiritus sancti, etiamsi (a) fuerit ibi aliqua fides, sive ex memoria præteritorum, quæ hic audierunt, vel didicerunt, sive ex terrore et manifestatione præsentium, quæ tunc apparebunt: manifesta scilicet omnibus Dei et Christi ejus virtute et potestate, tam in majestate, quæ in ejus iudicio apparebit, quam in æterna remuneratione justorum, et æterna damnatione iniquorum. Quæ utique nulli poterunt esse ignota, nulli

A non confessa, nulli non vel ipsius terroris necessitate adorata. Tunc enim generaliter subjecta omnis creatura Creatori, sive pietate, ut in sanctis angelis et sanctis hominibus, sive necessitate, ut in angelis malignis et hominibus impiis, implebitur perfecte quod Apostolus per prophetam scriptum esse commemorat, dicens: *Vivo ego, dicit Dominus Deus, quia mihi curvabunt omnia genu, et omnia lingua confitebitur Domino* (Rom. xiv, 11).

B Unde etiam illud manifeste in eodem iudicio fiet quod Scriptura de impiis futurum prædixit: *Dicent inter se pœnitentiam agentes, et præ angustia spiritus dolentes: Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum et in similitudinem improperii. Nos insensati vitam illorum æstimabimus insaniam, et finem illorum sine honore; quomodo ergo computati sunt, inter filios Dei, et inter sanctos sors illorum est? Ergo erravimus a via veritatis, et justitiæ lumen non luxit nobis, et sol non est ortus nobis* (Sap. v, 3-6), et cætera quæ multiplices dolore plena illo die dicturi sunt. Si ergo ex tanta divinæ virtutis, et Christi Domini manifestatione, et terrore tam magni et tam manifesti æterni iudicis fuerit aliqua fides vel eorum qui aliquando crediderunt, vel etiam infidelium qui tam præsentī majestate et terrore credere compellentur, ita ut in illa sua lamentatione, sicut jam commemoravimus, dicant: *Erravimus a via veritatis, et justitiæ lumen non luxit nobis, et sol non est ortus nobis* (Ibid., 6); jam tamen talis fides in illis qui, ut sæpius dictum est, penitus a Deo deserti, nec ulla ejus gratia illustrati erunt, profecto non erit ex pietate amoris, sed ex necessitate terroris: qualem et in dæmonibus esse fidem beatus Jacobus apostolus testatur, dicens: *Et dæmones credunt, et contremiscunt* (Jac. ii, 19). Talis ergo fides non eis valebit ad salutem sed ad confusionem, ut quemadmodum in psalmo scriptum est: *Erubescant et conturbentur in sæculum sæculi, et confundantur, et pereant* (Psal. lxxxii, 18). Spes vero nulla jam in eis esse poterit, æterna sententia condemnatis, et de liberatione sua penitus desperatis: similiter et charitas, qua et pie Deum diligant, et proximum secundum Deum, vel in Deo, aut propter Deum, nulla eis inesse poterit, cum deseruerit eos ipse Deus charitas, nec adfuerit eis illa gratia Spiritus, de qua Apostolus dicit: *Quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis* (Rom. v, 5), et simul ab eis recesserit, et gratia Domini nostri Jesu Christi, et charitas Dei, et communicatio Spiritus sancti. Nam et si dives ille jam apud inferos con-

NOTÆ DUVALLII DOCTORIS SORBONICI.

tum primi parentes fuisse primo infectum corpus per semen, et a semine rursum infici corpus seminatum, et tunc animam ex corpore infici, sicut loquor pretiosus cum inquinato vasi infunditur. Quæ quamvis jam temeraria iudicentur, non pugnant tamen expresse contra fidem: ideoque malumus asserere Ecclesiam Lugdunensem duntaxat voluisse horum sententiam damnare, qui animam ante unionem

cum corpore maculam originalem contrahere contendebant.

(a) Docet fidem aliqualem in damnatis remansuram, quod non de fide theologica, sed de humana et acquisita debet intelligi, et sic qui ex Christianis damnatur, multorum mysteriorum fidem retinent, juxta illud Jacobi: *Dæmones credunt et contremiscunt*.

damnatus fratres suos, quos in carne reliquerat, velut secundum Deum dilexisse videtur, pro quibus, ne in illum locum tormentorum venirent anxius satagebat et deprecabatur (*Luc. xvi, 27*); non tamen vere secundum Deum fiebat, quod non instinctu divinæ charitatis, sed vel terrore præsentis damnationis, vel amore humanæ affectionis ab eo extorquebatur. Quia ergo nulla jam in eis esse poterit per illuminationem Dei et donum Spiritus sancti, pietas fidei, et charitatis nulla bonæ spei expectatio; ideo nulla eorum pœnitentia de præteritis, nullum desiderium de futuris a justo et misericordi iudice suscipietur; quia hæc tunc non erunt ex pietate, et amore divinæ gratiæ, sed tantum ex necessitate tribulationis et angustiae. Tunc itaque subtracto a se penitus divinæ illustrationis lumine, et ab illo gaudio, quod bono et fideli servo promittitur, dicente Domino: *Intra in gaudium Domini tui (Matth. xxv, 21)*, penitus exclusi et alienati remanebunt extra lumen Dei; et hoc: *Erit eis mitti in tenebras exteriores, et in illam noctem horrendam de qua Dominus ait: Venit nox quando nemo potest operari (Joan. ix, 4)*. Et alio loco misericorditer admonet, dicens: *Ambulate dum lucem habetis, ne tenebræ vos comprehendant (Joan. xii, 35)*. Et ideo qui in talibus tenebris atque in tali nocte erunt, nihil jam poterunt pie et fructuose operari, quod vel a justo iudice possit suscipi, vel unde ipsi mereantur ab illa æterna damnatione liberari. Et quia nulla poterit esse pia pœnitentia, nulla erit delicti indulgentia; consequenter nec ullus finis supplicii. Et quæcunque in eis esse poterit recordatio veritatis sive beatitudinis, tanta erit quanta humano sensu vel tenuiter potest attingi, non qualis per Dei gratiam solet inspirari. Tunc enim implebitur quod terribiliter unicuique Scriptura dicit; et tantummodo *sota vexatio intellectum dabit auditui (Isa, xxviii, 19)*; et iterum: *Quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quo tu properas (Eccl. ix, 10)*. Nullum namque ibi erit opus bonum aliquod meritum acquirendi, nulla ratio vel juste excusandi, vel digne satisfaciendi, nulla sapientia ex illustratione veritatis, nulla scientia in exercitio alicujus virtutis: quomodo ergo juxta istum habebunt cognitionem et notitiam veritatis, cujus et illuminatione et contemplatione æternaliter privati erunt?

(a) Quomodo habebunt ejusdem veritatis et beatitudinis desiderium, in quibus nullus erit amor pietatis, quo aut veritas vere diligatur, aut vera beatitudo veraciter desideretur? Poterunt fortasse habere quamdam scientiam veritatis in eo quod se agnoscent dignos talibus esse suppliciis, quod se agnoscent justo iudicio condemnatos, nec unquam ab

NOTE DUVALLII DOCTORIS SORBONICI.

(a) Ait damnatos non ferri desiderio in beatitudinem, sed seipsum postea exponit: Non habent, inquit, desiderium, id est pietatem desiderii, quia ex amore sui inordinatio, nullo habito respectu ad Deum, ipsam desiderant.

(b) Accedebat Erigena ad hæresim Pelagii volens

A æterno et justo iudicio [*al.*, iudice] liberandos, sed totum hoc eis proficiet ad tormentum, non ad consolationis solatum. Sic etiam poterunt habere desiderium cujusdam beatitudinis suæ, [*f.*, *hic subaudiendum* non] ut ab illis tormentis erui, et aliqua pace vel quiete refrigerari mereantur.

Ipsam autem veritatem Dei, ipsam beatitudinem Dei nosse et desiderare donum est piorum, et Dei spiritu illuminatorum, non impiorum perpetua cæcitate atque infelicitate damnatorum; quia etsi fuerint ibi aliqui fortassis qui, ex his qui aliquando crediderant et cognoverant, meminerint aliquatenus ipsius veritatis vel beatitudinis, ad hoc tantum eis valebit ipsa memoria, ut magis doleant, magis pœniteant, magis juste damnatos se esse cognoscant. Desiderantes quidem habere tempus emendandi, ut possent evadere supplicium, nec tamen habentes pietatem ipsius desiderii, qua promereantur Deum. (b) Cesset itaque iste eos qui a Deo non illuminabuntur, et alienati a vita Dei, nulla veritatis et beatitudinis dulcedine consolabuntur, dicere non esse miseros nec damnatos. Quia hæc est vera et æterna miseria alienari a beata vita. Et nulla major potest esse damnatio, quam penitus excludi et repelli a Deo, et nullam spem, nullum recursum jam habere posse ad Deum. Unde consideret fidelis quisque quam vanum et insanum sit quod iste conatur? ut qui de Deo beati esse nunquam poterunt, ex se ipsis beatos esse posse contendat: id est nos aliqua Dei gratia, sed quibusdam, ut ipse putat, bonis naturæ. Quæ etiamsi omnipotens Deus in illis relinquat, erit ei ad testimonium suæ bonitatis, erit ei illis ad testimonium justæ damnationis: ut ipsi etiam possint cognoscere veritatem justiciæ in se expletam, atque ita suo etiam iudicio condemnentur.

(c) Hanc horribiliter ineffabilem et ineffabiliter horribilem iniquorum et impiorum damnationem absque ulla concolatione divinæ miserationis, absque ulla illuminatione veritatis, beatus Augustinus breviter ita inculcat, et omnimodis cavendam præmonet dicens: [Cavendi sunt inferiores inferi, id est post hanc vitam pœnæ graviore, ubi nulla potest esse commemoratio veritatis, et, quia nulla est ratiocinatio, ideo nulla rationis actio, quia non illam perfundet. *Lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (Joan. i, 9)*. Quare festinemus, et ambulemus cum dies præsto est, ne nos tenebræ comprehendant; festinemus a secunda morte liberari, ubi nemo est qui memor sit Dei, et ab inferno, ubi nemo confitebitur Deo.] Item cum exponeret verba psalmi ubi dictum est: *In inferno autem quis confitebitur tibi? (Psal. vi, 6)* confessus

damnatos frui beatitudine naturali. Imo pejus multo quam Pelagius sentiebat, quia quod tantum de parvulis decedentibus absque baptismo statuerat, ipse de peccatoribus adultis contendebat. — Bellarmin., lib. 1 de Purgatorio, cap. 9.

(c) Multa decerant hic, reposita ex ms. Cod. Corb.

est, inquit, in inferno ille dives, de quo Dominus dicit: *Quod Lazarum vidit in requie, ipse autem in tormentis dolebat* (Luc. xvi, 23), usque adeo confessus, ut etiam moneri suos vellet ut se a peccatis cohiberent, propter pœnas quas apud inferos esse non credunt. Quamvis ergo frustra confessus est, tam sibi merito illa accidisse tormenta, quando etiam suos ne in hæc inciderent doceri cupiebat. Quid ergo est: *In inferno autem quis confitebitur tibi?* (Psal. vi, 6.) An in inferno vult intelligi, quo post iudicium præcipitabuntur impii, ubi jam, propter profundiores tenebras, nullam Dei lucem videbunt cui aliquid confiteantur. Nam iste adhuc elevatis oculis, quamvis immani profundo interposito, potuit tamen videre Lazarum in requie constitutum, ex cuius comparatione ad confessionem coactus est meritorum suorum. In his verbis sancti doctoris non est fortasse necessarium ut duo inferi intelligantur, unus quo nunc præcipitabuntur animæ damnatorum, et alius quo post iudicium præcipitabuntur etiam cum suis corporibus illæ ipsæ animæ punitorum: sed unus atque idem infernus potest intelligi, nunc aliquando mitior in cruciatibus animarum; post iudicium vero atrocior et horribilior in cruciatibus animarum simul et corporum. Nam et Dominus noster utramque inferni pœnam, et præsentis videlicet sæculi, et futuram uno gehennæ nomine in Evangeliiis significare videtur, cum et de præsentis supplicio dicit: *Time eum qui, postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam* (Luc. xii, 5); et de futuro: *Sed potius, inquit, eum time eum qui potest et animam et corpus perdere in gehennam* (Matth. x, 28). Et sancti Patres Ecclesiæ frequenter inveniuntur eundem ignem æternum, et ante iudicium et post iudicium damnatis impiis inferendum sensisse. Sed præfatus doctor tantam intra utramque damnationem significat esse distantiam, ut nunc per quasdam visiones et manifestationes divinitus procuratas possit illic aliquatenus lux Dei sentiri, per quam damnati saltem ad confessionem suorum scelerum compellantur, ut dum aliquid divinæ lucis intuentur, habeant ex ipso indultæ visionis respectu, cui confiteantur. Tunc autem majoribus jam et irremediabilibus tenebris oppressi, nihil tale mereantur aspicere, per quod possint ad confessionem aliquam provocari, ut verissime de eis scriptum intelligatur: *Quoniam non est in morte qui memor sit tui; in inferno autem quis confitebitur tibi?* (Psal. vi, 6.) Unde et propheta Isaias hanc irremediabilem damnationem prævidens, et prævidendam atque præcavendam attentissime commonens, ubi jam nullus erit locus Deum inveniendi, nulla gratia Deum invocandi: *Quærite, inquit, Deum, dum inveniri potest, invoke eum dum prope est* (Isa. lv, 6). Manifeste ostendens eum nequaquam in illa jam damnatione

A posse inveniri, nec a miseris damnatis tamquam longe positum, et a se penitus alienatum ulla invocatione, ulla supplicatione placandum (a).

Addit adhuc iste et dicit: *In diabolo et impiis hominibus non puniri, nisi perversitatem propriæ voluntatis, nec peccasse naturam, sed voluntatem.* Ecce iterum rem novam et inauditam. Quod iste dicit: in diabolo et impiis hominibus æterna perditione damnatis non esse puniendam a Deo naturam ipsorum, sed tantummodo perversam voluntatem eorum; eo quod, juxta istius sensum, non peccaverit natura eorum, sed voluntas. Fides autem Ecclesiæ veraciter novit et firmissime tenet quia natura rationalis sive in angelis sive in hominibus, sicut naturalem habet a Deo insitam rationem, ita naturalem habeat a Deo insitam voluntatem: et hoc totum, id est naturam cum ratione sua, vel naturam cum voluntate sua simul unam esse naturam; ita ut nec natura ista rationalis possit esse absque voluntate, nec voluntas absque natura (b). Quidquid ergo ista natura vult, non potest alienum esse ab ipsa natura, ut ad solam voluntatem referatur; quia quando aliquid vult ista natura, non utique in parte sui vult et in parte non vult, sed tota utique vult. Sive itaque ad bonum moveatur, ipsa voluntate tota hoc agit; sive e contrario ad malum similiter tota hoc agit. Et ideo sive ad bonum sive ad malum moveatur, tota utique movetur. Sed cum movetur ad bonum, virtus est; cum movetur ad malum, vitium ejus est. Et ideo, sicut per virtutem tota melior efficitur, cum movetur ab bonum; sic per vitium tota deterior fit, cum movetur ad malum. Non ergo sola voluntate melioratur ex virtute, sed tota melioratur; nec sola voluntate deterioratur ex vitio, sed tota deterioratur: ita ut et per virtutem non sola voluntas, sed tota ipsa natura efficiatur bona; et e contrario per vitium non sola voluntas, sed tota ipsa natura efficiatur mala, non amittendo bonum substantiæ suæ, sed corrupta et depravata vitio voluntatis suæ. Cum ego natura hæc recte agit, tota agit, quia tota hoc vult. Et cum perverse agit, similiter tota agit, quia tota hoc vult. Et ideo justum est apud Deum ut et pro bene gestis tota glorificetur, et e contrario pro male gestis tota damnetur. Nam si in angelis malignis et hominibus impiis non peccavit natura, sed voluntas. Ergo et in angelis sanctis et in hominibus piis non aliquid recte egit vel aliquid boni meruit eorum natura, sed sola voluntas. Et si in ipsis angelis malignis et hominibus impiis non tota natura, sed sola voluntas damnabitur; ergo et in istis, id est sanctis angelis et hominibus non tota natura, sed sola voluntas glorificabitur. Sed certissimum est, et indubitanter fides tenet, quia et angelorum sanctorum tota natura jam beatificata et glorificata est; similiter et sanctorum hominum tota natura et beatificanda est et glorificanda. Ita

NOTÆ DUVALII DOCTORIS SORBONICI.

(a) Huc usque ommissa in ms. Cod. Thuan.

(b) Agit contra Erigenam ad hominem, qui voluntatem solam peccasset non naturam tenebat; quasi

voluntas agat aliquid quod non agat homo, et in hoc Erigenam delirare et insanire merito asserit.

ergo e contrario absque ulla dubitatione tenendum est quia et in angelis malignis et in hominibus impiis non sola voluntas, sed tota natura damnabitur, quia tota peccavit. Iste autem, contra omnem fidem, et veritatem Dei, ideo tale argumentum introduxit, ut scilicet angelos, et homines malos in sola dicat voluntate damnandos, ut habeat locum ejus insana fallacia, et possit dicere, sicut superius jam dixit, in igne æterno nullam aliam futuram esse pœnam, nisi absentiam beatitudinis : ut et nullam ibi pœnam extrinsecus patiatur natura angelica vel humana ; quia, juxta hujus sensum, non peccavit, et sola intrinsecus in conscientia puniatur voluntas, quia, ut iste dicit, sola peccavit ; et puniatur non aliquo tormento pœnæ exterioris, sed sola absentia beatitudinis, quam non habebit, et prohibitione pravi desiderii sui, quod ei explere non licebit. Quæ omnia quam sint contraria fidei et veritati, et quantum faveant voluntati diaboli adulando hominibus, ne aut veraciter se peccasse recognoscant, dum eorum natura non peccasse defenditur, nec veraciter se esse puniendos, dum non eorum natura, sed sola voluntas dicitur condemnanda, manifestissime omnibus patet, qui salutis suæ curam gerunt, qui hæretica figmenta, et deliramenta longe a se rejiciunt, et evangelicam atque apostolicam veritatem fideliter sequuntur.

Sed ut de his quæ contra ejus vesanam et impiam definitionem diximus, certius et firmiter qui hæc legerit instruat subjungimus hic verba beati Augustini, quibus de hac re clarissime et plenissime docet, dicens : [Nullum est quod dicitur malum, si nullum sit bonum ; sed bonum omni malo carens integrum bonum est. Cum vero inest malum, vitium vel vitiosum bonum est ; nec malum unquam potest esse ullum, ubi est bonum nullum : unde res mira conficitur, ut, quia omnis natura, in quantum natura est, bonum est, nihil aliud dici videatur, cum vitiosa natura mala esse natura dicitur, nisi malum esse quod bonum est, nec malum esse nisi quod bonum est, nec res aliqua mala esset, si res ipsa quæ mala est natura non esset.] Et paulo post dicit : Cavendum est ne incidamus in illam sententiam prophetiam ubi legitur : *Væ his qui dicunt quod bonum est, malum, et quod malum est, bonum ; qui dicunt tenebras lucem, et lucem tenebras ; qui dicunt dulce amarum, et amarum dulce* (Isa. v, 20). Et tamen Dominus ait : *Malus homo de malo thesauro cordis sui profert mala* (Matth. xii, 35). Quid est autem *malus homo*, nisi mala natura, quia homo natura est ? Porro, si homo aliquod bonum est quia natura est, quid est *malus homo*, nisi malum bonum ? Tamen cum duo ista discernimus, invenimus nec ideo malum quia homo est, nec ideo bonum quia iniquus est. Sed bonum quia homo, malum quia iniquus. Quisquis ergo dicit, malum est hominem esse, aut bonum est iniquum esse, ipse incidit in prophetiam illam sententiam : *Væ his qui dicunt quod bonum est malum, et quod malum est bonum* (Isa. v,

20). Opus enim Dei culpat, quod est homo, et vitium hominis laudat, quod est iniquitas. Omnis itaque natura, etiamsi vitiosa est, in quantum natura est, bona est ; in quantum vitiosa est, mala est.

Eccè venerabilis doctor non dicit solam vitiatam, vel vitiosam voluntatem hominis malam esse, sed vitiosam hominis naturam, malam esse naturam : et rem quæ mala est naturam esse confirmat ; et malum hominem dicit malam esse naturam. Ita enim ait : [Quid est autem malus homo, nisi mala natura ?] Non dixit quod malus homo tantummodo mala voluntas sit, sed mala natura. Videlicet quia, cum malus est homo, non sola voluntate, sed tota sua natura malus est. Docet tamen fideliter discernendum, cum dicimus, *malus homo*, inter opus Dei et vitium ipsius hominis ; quia videlicet, hominem esse opus Dei est, iniquum esse vitium hominis est. Atque ita naturam, etiamsi vitiosa est, in quantum natura est, bonam esse : in quantum vitiosa est, malam esse. In omnibus ergo his non solam, ut iste asserit, voluntatem, sed ipsam naturam dicit esse bonam, in quantum natura est ; ipsam autem naturam dicit esse malam, in quantum vitiosa est. Hoc itaque fideliter sequendum, catholice sapientum, firmissime retinendum est, ut certissime cognoscamus nec maligni angeli nec mali hominis voluntatem solam, sed totam eorum naturam malam esse cum peccant, et totam eorum naturam mala æterna perpessuram esse cum damnabuntur.

Addit iste adhuc et dicit : *Nec in primo homine peccasse naturæ generalitatem, sed uniuscujusque individuum voluntatem. Si ea natura delinqueret, cum una sit, tota profecto periret.* In his verbis apertissime affirmare conatur non solum in cæteris hominibus non peccare naturam, sed solummodo voluntatem ; sed etiam in primo homine similiter non peccasse naturam, sed solam voluntatem, et ideo non peccasse in eo generaliter humani generis naturam, quia nec ejus peccavit natura ; sed peccasse in eo tantummodo specialem et propriam uniuscujusque voluntatem, quia et ipse, juxta hujus sensum, sola tantummodo voluntate peccavit.

Et affirmat quod *si tota hominis natura peccasset, tota profecto periret. Nunc autem quia sola voluntas peccavit, sola vitiosa est ; natura illæsa permansit.* Quid ergo dicemus ad hæc tam exquisita et inaudita phantasmata ? nisi ut opponamus e contrario testimonia Scripturarum Dei, quibus verissime cognoscamus, et fidelissime teneamus, totam in illo homine naturam peccasse, totam periisse, totam ad posteros ejus peccato et perditioni obnoxiam transmissam esse : sicut Apostolus manifestissime docet, dicens : *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt* (Rom. v, 12). Non ait : *Per unius hominis voluntatem peccatum intravit in mundum, sed per unum hominem ; nec ait : et ita in omnium voluntates pertransiit, sed ita in omnes homines pertransiit ; nec subjunxit : in*

quo omnium voluntates peccaverunt, sed in quo omnes peccaverunt. Per unum ergo hominem peccatum intravit in mundum, per totam scilicet et plenam, qua homo constat, naturam. Et sicut in ipso tota est vitiosa peccato, ita in omnes homines tota pertransit vitiosa peccato, ut ex illa origine tota peccatrice traheretur omnium hominum natura tota peccatrix; quia in toto illo homine peccante tota omnium natura peccavit. Unde et omnes, sicut idem Apostolus dicit, effecti sunt non voluntate, sed natura filii iræ. Ita namque ait: *Et eram natura filii iræ, sicut et cæteri (Eph. 11, 3.)* Vere enim natura efficiuntur filii iræ omnes qui ex illa vitiosa radice nascuntur, non qualis ipsa natura a Deo condita est, sed qualis per illum peccando effecta est. Ex quarum omnium persona Psalmista ait: *Ecce enim iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea (Psal. 1, 7).* Ecce natura peccatrix in iniquitatibus concepta, in peccatis procreata. Hanc naturam, quæ in Adam tota periit, et ad ejus posteros tota perdita transmissa est: Venit Dominus noster Jesus Christus quærere et salvare non ex parte, id est in sola voluntate, sed omnino totam. Sicut ipse dicit: *Venit enim filius hominis quærere et salvum facere quod perierat (Lue. 19, 10).* Et quia tota perierat, et totam ille venit salvam facere. Ideo totam eam suscepit, id est et animam, et corpus hominis, ut ex toto eam sua morte et resurrectione salvaret: animam a peccatis justificando, et corpus a mortuis suscitando. Sicut Apostolus ait: *Quia mortuus est propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram (Rom. 4, 25).* Quicumque ergo naturam humanam non totam periisse dicit, quid aliud quam sacramentum divinæ incarnationis, quantum in se est, evacuare contendit? Sine causa enim Dominus totam eam sua incarnatione suscepit, si non tota indigebat salute, si non tota indigebat salvatore. Mirum est autem quomodo iste dicat in primo illo homine uniuscujusque nostrum proprias voluntates peccasse, quæ omnino necdum erant; et naturam omnium nostrum non peccasse, quæ utique in illo erat. Quod autem dicit: *Quia si tota illius hominis natura peccasset, tota profecto periret:* ergo consequens est, secundum illius sensum, ut si sola in illo voluntas peccavit, sola utique perierit; et si periit, profecto indiget liberante, salvante, et reformante, ut sana et libera esse possit per eum, qui dicit: *Si vos Filius liberaverit, vere liberi eritis (Joan. 8, 36).* Et quomodo iste in tota ista vanissima disputatione sua liberum arbitrium ex virtute naturæ, et non ex dono gratiæ defendit? Et si, juxta eum, sola periit voluntas, et natura salva remansit, ergo Veritas, quod absit! non verum dixit, ubi de se ait: *Quia totum hominem sanum fecit in sabbato (Joan. 7, 27).*

8. Subjungit iste et dicit: *Proinde in nullo naturam puniri, quia ex Deo sit, et non peccet, sed motus voluntarias libidinosus puniatur. Ideoque in impiis supplicia non perpeti quod Deus fecit, sed quod*

A *superbia vitiose invenit. Libidinem perversæ voluntatis cruciari, dum ea quæ male aut indigne appetit, habere non sinatur.* Quod ergo ait: *In nullo naturam puniri quia a Deo sit, et non peccet,* dupliciter est contrarium fidei et veritati. Quia et natura angelica sive humana peccatrix, sicut superius multipliciter ostensum est, justo Dei judicio, et æterna damnatione punitur: cum enim non possit, nec debeat impunitum esse malum, necesse est ut ibi puniatur ubi invenitur, et a quo perpetratur, id est in ipsis naturis quibus peccata commissa sunt, et quæ peccando corruptæ et depravatæ sunt; et ideo pro his juste damnantur. Et ipsa angelica vel humana natura, licet ex Deo sit non generatione sed creatione, non nativitate sed origine, tamen et peccare potest, et peccat. Utrumque ergo fides catholica confitetur, quia utrumque verum novit, id est et veraciter propter peccatum puniri naturam; et e contrario utrumque iste negat, dum nec naturam puniri, nec naturam peccare confirmat. Itaque nec, secundum ejus assertionem, inventa est natura a Deo condita quæ non peccet, sicut nec illa natura quæ sola a Deo est genita. Fides autem vera firmis tenet omnem rationalem naturam, et angelicam et humanam quantum in se est, posse peccare sicut manifeste peccavit et in angelis refugis et in hominibus per mandati transgressionem lapsis. Quod autem in electis angelis eadem natura non peccat, divinæ est gratiæ, divinæ est bonitatis, ut et boni sint ex natura, et boni perseverent ex gratia. Sola autem illa natura peccare nunquam possit, quæ sic est ex Deo ut hoc sit quod Deus, non ex nihilo condita, sed ex ipso genita vel procedens, quod est sine dubio unigenitus Dei Filius, et Spiritus sanctus. Unde iste qui nullam aliam naturam dicit non peccare, manifestissima blasphemia creaturam Creatori conatur æquare. Et quid aliud ei restat nisi ut ejusdem naturæ esse dicat angelicum vel humanum spiritum, cujus et Deus est, sicut impii antiqui hæretici dixerunt? Et cum lili duas naturas separatim inter se contrarias introduxerint, unam bonam quæ mala esse non possit, et alteram malam quæ bona esse non possit; iste, novo et inaudito genere erroris in eodem angelico vel humano spiritu, et naturam dicit non peccare, id est malam esse non posse; et voluntatem peccare, id est malam esse posse. Et ideo cum dixisset naturam non peccare nec puniri, ut solam voluntatem hominis peccare confirmet, statim subdit: sed motus voluntarius libidinosus puniatur.

9. Et hoc ipsum repetens et inculcans subjunxit, atque ait: *In impiis supplicia non perpeti quod Deus fecit, sed quod superbia vitiose invenit.* Quibus utique verbis, sicut et superius, naturam angelorum sive hominum impiorum nunquam pœnas passuram esse confirmat; sed, quod superba voluntas vitiose admisit, hoc in sola voluntate puniendum esse.

10. Et quasi ab eo quæreremus quæ esset pœna futura ipsius vitiosæ voluntatis, velut exponendo addidit: *Libidinem perversæ voluntatis cruciari dum*

ea quæ male aut indigne appetit, habere non sinatur. A Ecce qualem cruciatum futurum dicit malæ voluntatis in angelis et hominibus impiis, id est non ignis æterni, non alicujus exterioris supplicii, sed ex eo tantummodo, quia, quod male cupiunt, oppressæ et coercitæ implere non possunt. Ita fit ut non solum naturam angelorum vel hominum malorum nunquam peccare, nunquam puniendam esse; sed etiam ipsam voluntatem, quam in eis peccare concedit nullam pœnam sensuram, nullum supplicium passuram esse confirmet, nisi quale et in hac vita omnes pravi homines patiuntur, dum ea quæ prave cupiunt, vel divino judicio obsistente, vel alia qualibet necessitate cogente, implere minime permittuntur, unde manifestum est omnem pœnam, omnem cruciatum, omne tormentum futuræ damnationis, quod omnipotens Deus tam frequenter et tam terribiliter comminatur, eum penitus denegare; et ideo, tanquam fidei nostræ contrarium et veritatis inimicum, procul ab auribus, procul a cordibus fidelium repellendum.

11. His tantis et talibus subjungit brevissimam definitionem, et dicit: *Ex nullo bono malum esse.* Quod ut vigilanter intelligere possimus, illud imprimis considerandum est, quia potest aliquod bonum esse malum: sicut ipsa natura angelica vel humana utique in suo modo et in suo genere bonum est: sed hoc naturæ bonum potest vitio fieri malum, ut et in quantum natura est, bonum esse permaneat, et in quantum vitiatum est, malum esse incipiat; atque ita bonum malum esse non dubitetur; ut autem hoc fiat, id est, bonum malum esse incipiat, C nullam habet præcedentem causam, unde hoc velut consequenter fiat. Nam si, verbi gratia, quærat quæ causa sit ut illa vel illa natura sit aliquod bonum, invenitur utique summum bonum Deum esse, et ab ipso summo bono omne bonum esse; si quærat unde ille vel ille sapiens sit et justus, invenitur similiter summam sapientiam, summam justitiam Deum esse; et ideo ipsum esse summam et certissimam causam unde omnis qui vere est sapiens sit sapiens, et unde omnis qui vere est justus sit justus. Ut ergo sit aliquis bonus, sapiens, justus, est causa præcedens et efficiens ipsa summa sapientia, summa justitia. Sed nunquid eodem modo dicere possumus, si quærat a nobis unde bonum malum esse incipiat, ut respondeamus aliquod summum malum esse extra omnem naturam angelicam vel humanam, et ex ipso summo malo fieri quidquid in ipsis creaturis est malum; ut angelus malus et homo malus quasi inde habeant causam præcedentem et efficientem malitiæ suæ, qua ex bono mali efficiuntur. Nam etiam angelus sicut et homo utique bonus fuit, et malus esse cœpit. Unde ergo habuit causam præcedentem, qua fieret malus. Nunquid Deus bonus potuit esse causa qua effectus sit angelus malus? absit: quia summe bonus mali causa esse non potuit: similiter absit ut dicamus esse aliquod summum malum, et ipsum

esse præcedentem causam qua bonus angelus fieret malus. Quia si hoc dicimus, manifeste contra fidei veritatem duo principia introducimus, id est sicut principium boni, ita et principium mali. Sed hoc absit, ut diximus, quia nullæ est omnino mali natura, nec existit substantialiter, ut alicujus rei principium esse possit; sed defectus a bono, appellatur malum: sicut defectus lucis, tenebræ, et defectus sanitatis, languor.

Iste igitur defectus a bono, quod appellatur malum, unde factus est in diabolo, qui primus peccavit? Ex Deo non est factus, quia Deus auctor mali non est; ex aliqua mali substantia non est factus, quia nulla mali substantia est. Si autem quis dicat propria ipsius voluntate hoc factum esse, ut ex bono fieret malus, quærendum est utrum illa voluntas, quæ hoc in illo fecit, bona fuerit, an mala. Si bona, quomodo bona voluntas causa esse potuit malæ voluntatis? sin autem mala voluntas hoc in illo fecit ut ex bono fieret malus, ipsam malam voluntatem, qua hoc factum est, quis fecit? Quod cum inveniri nullatenus possit, vere confitendum est nullam præcessisse causam efficientem illius voluntatis malæ qua bonus angelus factus est malus; sed potius causam esse deficientem, quia defectus a bono, ut dictum est, appellatur malum: similiter et in homine peccante, ut ex bono fieret malus, nec Dei utique voluntas causa esse potuit nec natura mali, quam nullam esse constat; nec bona voluntas ipsius hominis, quæ mali causa esse non potuit; nec mala ejus voluntas, cujus auctor si quærat, nullus inveniri potest. Si enim dicatur, quod mala diaboli voluntas fecerit hominis voluntatem malam, sicut potuit acquiescere male suadenti, ita potuit et non acquiescere. Cum ergo esset utrumque in sua potestate, nemo eum impulit, nemo cum coegit, nemo etiam suadendo prævalere potuit, nisi quia intus apud se voluntario defectu lapsus, a bono factus est malus. Hoc etiam et in cæteris hominibus agitur; unde manifestum est ipsum bonum, id est naturam bonam ex Deo esse; ut autem istud naturæ bonum efficiatur vitio malum, ex nullo esse, quia nullum habet auctorem efficientem, sed casum deficientem.

Hoc ergo totum recte de rationali angelica sive humana natura sentitur, et dicitur; ut in eis ex nullo auctore ipsum naturæ bonum malum fieri, vel malam esse intelligatur. Quia, ut sæpius dictum est, malum istud rationalis creaturæ nec ex Deo, nec ex mali aliquo auctore sed ex proprio defectu a bono esse cœpit. Sed iste, qui nec angelicam, nec humanam naturam asserit peccare, sed solam ipsius naturæ voluntatem, ideo talem definitionem posuisse videtur, ut sic velit ostendere ipsum voluntatis bonum, malum fieri, vel malum esse: ut tamen ipsam naturam defendat ab hoc malo alienam esse. Eo quod non potuerit auctor esse mali suæ voluntati, quæ ex bono in malum mutata est: quia bonum, ut incipiat esse malum, ex nullo est. Ex nullo auctore habet causam efficientem; sed potius defe-

etum a bono, hoc ibi malum esse: ut hoc intelligatur juxta ejus sensum in eo, quod dictum est, *ex nullo bono malum esse*, quia vel angelicæ, vel humanæ voluntatis bonum, ut esset malum, non fuit auctoreorum natura: et ideo remansit immunis a culpa. Quia videlicet, ut voluntatis ejus bonum inciperet esse malum, ex nullo factum est, et ideo nec ex ipsa. Hujus autem fraudulentissimæ argumentationis occasionem ex verbis sancti Augustini accepit in libris de Civitate Dei. Et quod ille ad ædificationem fidei et destructionem hæreticorum, maxime Manichæorum, salubriter disputavit, iste callide ad impugnationem ipsius fidei convertit, et in omnibus quam maxime ita agit ut ex subtilissimis ejus sancti Patris disputationibus, quod ille dixit ad confirmationem pietatis, iste furetur et usurpet ad confirmationem sui erroris.

42. Adjungit adhuc et dicit: *Eum qui hic libero voluntatis arbitrio, quod est naturalis intelligentiæ manus, id est mentis acies in usus turpitudinis mutet, illicne omnino veritatis honestate fruatur justissime perdere; et tenebras æternæ ignorantix non evitare.* In his verbis non de ipsa natura angelica vel humana, nec de ejus voluntate, ut solet, sed potius de ipsius intelligentia dicit: ut, quia tria considerantur in mente rationali, id est esse, scire, velle. Et jam de duobus, id est esse et velle utriusque naturæ satis sibi disputasse videtur; nunc etiam de scire, id est de ipsa intelligentia aliquid ponat: unde, salva natura, et ab omnibus pœnis, juxta ejus sensum, libera, non solum voluntas ipsius naturæ sed etiam intelligentia in damnatione futura punienda intelligatur: non tamen aliquo supplicio, vel tormento exteriori, sed tantum interiori damno. Dicit enim quod quicumque modo per liberum voluntatis arbitrium, naturalis intelligentiæ munus, quod habere debuit ad exercitium quærendæ, inveniendæ et contemplandæ veritatis, commutaverit in alios usus, id est ut ipsam intelligentiæ aciem potius in rebus vanis et inutilibus, vel etiam noxiis occupet, in illa tunc damnatione ipsa voluntas hominis libera, quæ hic male usa est bono intelligentiæ, etiam hoc modo punietur, ut veritatis luce minime perfruatur; sed et ipsum bonum intelligentiæ justissime perdat, et æternæ ignorantix tenebras incurrat. Quod si ita est, magna est jam ista humanæ voluntatis pœna, ut quæ in hac vita suo libero arbitrio male abusa est intelligentiæ bono, in illa tunc damnatione, et ipsum bonum intelligentiæ perdat, et nulla veritatis luce fruatur, et æternæ ignorantix tenebris condemetur. Et hæc pœna perversæ humanæ voluntatis, intelligentiæ lumen amittentis, tantum erit pœnale ipsi intelligentiæ, ut juste amittenda esse videatur, et loco ejus æternæ ignorantix tenebræ succedant. Hæc pœna humanæ mentis in illa damnatione futura, etiam a nobis non respuitur; quia, ut in Evangelio legimus (*Matth. xxv, 24*), quando servus inutilis condemnabitur, qui unum talentum intelligentiæ, quod acceperat, noluit utiliter exercere, et exercendo duplicare:

A sed vel in sudario illud ligavit, vel in terra abscondit, id est delicate vivendo, et terrenis curis se immergendo infructuosum reddidit: quando, inquam, ille inutilis servus condemnabitur, sicut ipsa Evangelica veritas manifestam, primum dicitur: *Auferte ab eo talentum (Ibid., 28)*; et tunc subjungitur: *Et inutilem servum projicite in tenebras exteriores: illic erit fletus et stridor dentium (Ibid., 30)*. Unde nulla pœna fidei homini formidanda est sicut illa, id est in illa damnatione spoliari lumine intelligentiæ Dei, et projici in tenebras exteriores, ubi æterna cæcitate damnatis nulla erit illuminatio, nulla contemplatio veritatis. Cum ergo hæc ita sint, quomodo eis qui in tanta et tam gravi damnatione æternæ cæcitate futuri sunt, et absentiam veritatis et beatitudinis semper passuri, promisit iste superius notitiam et scientiam ipsius beatitudinis et veritatis; ita ut propte hanc cognitionem, et miseros non esse miseres et damnatos non damnatos esse firmaverit, hoc ergo teneat quod hic utcumque veraciter dixit, et abjiciat illud quod ibi supervacue et inaniter posuit.

CAPUT XVII.

Septimo decimo capitulo septem definitiones ponit hoc modo:

1. *Deum non esse auctorem, factorem, prædestinatorem suppliciorum.*

2. *Prædestinationem Dei ad ea tantum quæ in bono sunt, præscientiam vero ad bona malaque. Quam differentiam non ex natura esse, sed ex usu locutionum.*

3. *Sicut et id quod dicitur Deus, ubique esse præsentia potestatis, sed non ubique gratia habitationis, ita dici posse de eo ubique præscientiam, sed non ubique prædestinationem; cum apertissime veritas clamat de Deo: ubicunque fuerit Deus præsentia, ibi profecto erit habitationem; similiter ubicunque fuerit præscientiam, necessario erit prædestinationem.*

4. *Et, sicut præsentiam et habitationem Dei non nisi in his quæ ab eo facta sunt, ita ejus præscientiam et prædestinationem non nisi eorum quæ ipse factururus esset: et sicut præsentiam ejus et habitatio in his quæ nec ab eo sunt nec ea fecit, e contrario esse dicantur, cum in eis non sit; ita præscientiam ejus et prædestinationem, e contrario pronuntiari in illis quæ nec fevit nec donavit, quia nihil sunt.*

5. *Ignem æternum ad urendum diabolum et angelos ejus, non homines factum, postquam æthere detrusus sit: ubi in æthereo corpore non poterat pœnus sentire, additum ei corpus aereum, in quo ignem sentiret.*

6. *Non esse illum ignem pœnam, neque ad eam præparatum vel prædestinatum: sed qui fuerat prædestinatus ut esset in universitate omnium bonorum, sedes factus est impiorum: in quo procul dubio habitabunt non minus beati quam miseri.*

7. *Miseriam nullam esse, nisi mortem æternam; æternam mortem veritatis ignorantium: nullamque miseriam esse nisi veritatis ignorantiam: et ubi ignoratur veritas, ibi nullam vitam.*

Quod ergo primo loco posuit: *Deum non esse auctorem, factorem, prædestinatorem suppliciorum*, manifeste contra fidem dixit, sicut supra jam frequenter ostendimus. Non enim injusta sunt illa supplicia quæ in æterna damnatione diabolo et angelis ejus et omnibus impiis hominibus inferentur, quia unumquemque eorum qui ibi damnantur, secundum meritum suum, et secundum mensuram iniquitatis suæ torquent et cruciant; implente eis justo et æterno iudice, quod de eo in psalmo scriptum est: *Quia reddet unicuique secundum opera sua* (Psal. lxi. 43). Ita et unus est ignis gehennæ, et tamen diverso modo sibi traditos cruciat: sicut et unus est calor solis, et tamen non æqualiter ab omnibus, sed ab aliis et ab aliis diverso modo pro sui corporis temperatione sentitur. Ideo autem supplicia ipsa nunquam finiuntur, quia justum est apud Deum, ut qui nunquam sibi voluerunt ponere finem peccatorum, nunquam finem habeant tormentorum, et qui ei noluerunt subditi esse pietate, omnes ei subdantur necessitate, ne creatura ulla suo remaneat auctori contraria; et quicumque hic non acquieverunt veritati, sed crediderunt iniquitati, ibi omnino et ab iniquitate coercantur, et manifestam veritatem divini iudicii, divinæ majestatis et potestatis Dei, et Christi ejus negare non possint. Ita ut ipsi impii, qui alieni semper exstiterunt a cultu Dei, cogantur ipsam veritatem fateri, et sero gementes ac pœnitentes dicant: *Ergo erravimus a via veritatis, et justitiæ lumen non luxit nobis, et sol non est ortus nobis* (Sap. v. 6). Unde et ipse omnipotens Deus cum per prophetas suas horrenda et æterna supplicia comminatur, frequenter et sine comminationis suæ subjungit, dicens: *Et scient, quia ego Dominus* (Exod. xxix, 46); id est necessitate dicent, ad confusionem suam, quod nunquam pietate et devotione scire voluerunt ad salutem suam. Ipse quoque ipsius malitiæ auctor et instigator diabolus, cum omnibus satellitibus suis angelis immundis atque damnatis ibi finem accipiet suæ tyrannidis, quam adversus Deum et contra totius humani generis salutem ab initio exercere non cessat, cum, sicut scriptum est: *Videntibus cunctis præcipitabitur* (Job. xl, 28). Propter hæc namque omnia, et alia quæ in secretis Dei latent, in Scripturis sanctis etiam utilis appellatur *inferus*: sicut utilis est pœna etiam humanarum legum per quam noxii puniuntur ut cæteri in pace vivant. Ait namque Scriptura cum de lingua mala loqueretur: *Et utilis potius inferus quam illa* (Eccli. xxviii, 25).

Cum ergo tam justa et tam ordinata sint illa æterna supplicia angelorum, sive hominum damnatorum, cur non sit Deus auctor eorum? non quod ipse sit causa tantorum malorum, sed quod ipse sit justus ordinator et iudex justorum tormentorum. Aut quomodo non est auctor illorum suppliciorum, de quo manifeste in Evangelio dicitur: *Qui potest et animam et corpus perdere in gehennam* (Luc. xii, 5); et: *Qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam*

(*Matth. x, 28*); et qui dicturus est in ipso iudicio: *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum* (*Matth. xxv, 41*). Quod si illa supplicia, et locus tormentorum in aliqua parte rerum creaturarum, id est in aliqua parte mundi esse credenda sunt, quis alius esse potuit factus est omnium? De quo Scriptura manifeste dicit: *Qui vivit in æternum, creavit omnia simul* (*Eccli. xviii, 4*). Cum enim vere creatura sit ille ignis æternus, neque enim credendus est esse Deo coæternus; et sic hæc creatura in justos usus et rectos condita, quicumque vel illam vel aliam quamlibet creaturam non a Deo dicit esse uno et solo totius creaturæ auctore, sed ab alio nescio quo, manifeste hæretica impietate, vel Manichæorum, vel aliorum pessimorum hæreticorum involvitur. Et ideo cum vere inter creaturas ignis ille æternus connumerandus sit, ipsum sine dubio habet auctorem et factorem, quem et omnis cætera creatura; de quo etiam scriptum est: *Sex enim diebus fecit Deus cælum, et terram, et mare, et omnia quæ in eis sunt, et in septimo die requievit* (*Exod. xx, 11*). Dicat ergo iste in qua parte rerum putet esse infernum, id est locum illum æternalium tormentorum, utrum in cælo, an in terra, an in mari, vel in cæteris quæ in eis sunt. Ubi eum esse putaverit, necesse est ut ab eo factus sit. *Qui fecit cælum, et terram, et mare, et omnia quæ in eis sunt* (*Ibid.*).

Quæ cum ita sint, cur ipse omnipotens Deus, qui est auctor et factor omnium rerum, non recte et veraciter intelligatur, sive credatur etiam prædestinator tam justorum et tam ordinatorum suppliciorum? Licet enim patientibus et sustinentibus illa supplicia videantur esse mala, apud illum tamen æternum iudicem non sunt mala; quia justa, et nihil justum potest dici malum. Ipse ergo et prædestinavit et præparavit illum æternum ignem, de quo ipsa Veritas ait: *Qui paratus est diabolo et angelis ejus* (*Matth. xxv, 41*); et de quo Salomon dicit: *Parata sunt derisoribus iudicia, et mallei percutientes stultorum corporibus* (*Prov. xix, 29*). Si enim hæc supplicia impiis et iniquis a Deo justo iudice prædestinata non sunt, quomodo de eis adhuc utique futuris atque venturis per beatum Joannem in Apocalypsi dicitur: *Et cruciabuntur die ac nocte in sæcula sæculorum* (*Apoc. xx, 10*); et iterum: *Et fumus tormentorum eorum ascendet in sæcula sæculorum* (*Apoc. xiv, 11*). Quomodo etiam beatus Petrus de quibusdam pessimis dicit: *Quibus caligo tenebrarum in æternum reservatur* (*II Petr. ii, 17*). Et beatus Judas apostolus de eisdem similiter: *Quibus procella, inquit, tenebrarum in æternum servata est* (*Judæ. 13*). Certe omnes consonanter fatemur Deum prædestinasse omnia quæ ipse esset factururus, et utique tam magna, tam justa et æterna iudicia nemo præter ipsum factururus est. Si ergo ad ejus opera pertinent, nec ab alio fieri possunt, certum est omnino nec dubitari debet quod ipsum habent prædestinatorem, quem auctorem atque factorem.

Quod si iste propterea dicit non esse Deum aucto-

rem factorem suppliciorum quia, ut dicere solet, supplicium nihil est, quia substantiam, et naturam per se existendi, et subsistendi non habet, sicut nec malum, nec peccatum, nec mors; et ideo non potuisse a Deo prædestinari ea quæ substantialiter non existunt: contradicendum ei constanter ipsa rei evidentissima veritate, quia videlicet istud verbum quod dicitur supplicium non significet aliquam rem vel naturam subsistentem, sicut significant cum dicimus: Cælum, terra, mare: hæc enim continuo quasdam rerum naturas sua significatione demonstrant. Licet ergo hoc quod dicitur supplicium, non significet isto modo aliquam rem per se subsistentem, tamen significat aliquod grande malum, quod per subsistentes agitur naturas rerum. Ita cum nullam sui habeat substantiam, significat tamen illud quod non nisi per res et substantias existentes efficitur; sicut et ipsa mors cum dicitur, utique nullam sui substantiam significat; quia naturam per se subsistendi non habet: hoc tamen nomine significatur et intelligitur gravissimum malum, quod in substantiarum, id est animæ et corporis divisione, cognoscitur. Ita omnipotens Deus supplicium, quod non prædestinavit ut existeret in natura sui prædestinavit tamen in naturis et substantiis vere existentibus, quibus tantum malum, quod ille nomine significatur et intelligitur, vere et substantialiter exhibetur.

2. Dicit post hæc: *Prædestinationem Dei ad ea tantum quæ in bono sunt, præscientiam vero ad bona malaque: quam differentiam non ex natura esse, sed ex usu locutionum.* Hanc differentiam præscientiæ et prædestinationis Dei, quia, ut Patres sancti eam tradiderunt, et ipsa veritas veracem esse demonstrat, utique tenemus et amplectimur. Quod videlicet Deus, præscius omnium futurorum, omnia æternaliter præscierit quæ erant futura, id est et bona et mala; prædestinaverit vero æternaliter sola bona quæ ipse erat factururus, sive gratuita misericordia sua, sive justo iudicio suo. Et ideo rectissime præscientiam Dei et in bonis et in malis intelligi; prædestinationem vero in solis bonis et justis, quæ ipse non solum præscivit, sed etiam statuit, præscripsit, atque decrevit futura. Iste tamen hanc differentiam propterea commemorat, ut Deum mala præscire potuisse, prædestinare autem non potuisse contendat, non intelligens illam differentiam mali quam jam superius commendavimus; quod scilicet, aliud sit malum contrarium bono, quod est utique vitium, nec habet auctorem Deum: aliud vero malum, quod est contrarium paci, quieti, vel sanitati, quod nunquam accidit nisi Deo auctore et iudice; sicut ipse loquitur per prophetam: *Ego Dominus faciens pacem et creans malum (Isa. XLV, 7).* Unde et illud est apud aliud prophetam: *Si erit malum in civitate, quod Dominus non fecerit (Amos. III, 6).* Et iterum: *Bona et mala, vita et mors, paupertas et honestas, a Deo sunt (Eccli. IX, 14).* Illius itaque mali quod intelligitur in vitio vel peccato, non est prædestinator Deus, quia nec auctor: hujus autem mali quod intelligitur

A in aliqua afflictione, tormento, atque supplicio, vel temporali vel æterno, quia hæc, sicut Scriptura docet, ab ipso sunt, et ejus iudicio disponuntur atque inferuntur, manifeste et auctor est, et prædestinator, quia et præscivit ea futura, et prædestinavit juste faciendâ. Quæ cum ita sint, nihil egit istam differentiam ad medium deducendo, nisi ut veritatem negaret, et suam imperitiam demonstraret.

Quod vero ait: *Hanc differentiam divinæ præscientiæ et prædestinationis non esse ex natura, sed ex usu locutionum,* nobis melius et verius videtur quod ex natura et secundum naturam sit; quia etsi in Dei natura: *Nulla est transmutatio, vel vicissitudinis obumbratio (Jac. I, 17),* ut aliud sit ei scire, aliud præscire, aliud prædestinare; sed una et simplici et æterna scientia sua totum simul et æqualiter continet, quod in rebus temporalibus diverso modo agitur et exhibetur: tamen cum hæc, id est præscientia et prædestinatio Dei, verissime ad creaturarum ejus statum et dispositionem referantur, differentiam aliquam in Dei æterna et incommutabili scientia non habent, quia totum ibi una et simplex scientia est, nec temporibus variata, nec rerum diversitate mutata: habet tamen eam, id est differentiam in rebus temporaliter transeuntibus, dum in eis alia sunt præsentia vel præterita, ubi humanus sensus proprie agnoscit scientiam, alia vero futura, quibus proprie præscientiam vel prædestinationem intelligit convenire. Et quia in ipsis futuris alia occurrit diversitas, ut quædam sint bona, quædam vero mala, rursum alia occurrit differentia, ut scilicet prædestinatio agnoscatur in solis bonis, præscientia vero in utrisque intelligatur, id est bonis et malis. Ita hæc differentia præscientiæ et prædestinationis, etsi non est ex natura vel secundum naturam incommutabilis deitatis, est tamen et agnoscitur esse ex natura et secundum naturam administrandæ et disponendæ creaturæ mutabilis. De qua re etiam superius, id est in secundo hujus disputationis capitulo, plenius diximus; et ideo nullatenus patimur ista quæ tam recte et veraciter suis proprietatibus sunt distincta, et ita nobis a Patribus tradita, ullius nova præsumptione turbari atque confundi: ut indiscrete et confuse aliquis præsumat dicere, sicut iste dicit, omnem præscientiam prædestinationem esse, quod est apertissime blasphemum; ut, cum præscire possit Deus etiam mala, ea, quod absit, prædestinasse dicatur. Quamvis prædestinatio, quia non est sine præscientia, non absurde possit dici etiam præscientia.

3. Iste tamen, ut non ex rerum veritate et proprietate, sed tantummodo ex usu locutionis nostræ hanc differentiam venire contendat, subjungit exemplum suæ assertioni contrarium, et dicit: *Sicut et id quod dicitur Deus, ubique esse præsentia potestatis, sed non ubique gratia habitationis: ita dici posse de eo ubique præscientia, sed non ubique prædestinatione: cum apertissime veritas clamet de Deo: ubicunque Deus fuerit præsentia, ibi profecto erit habitatione. Similiter ubicunque fuerit præscientia, ne-*

cessario erit prædestinatione. Ecce affirmat, quod hæc religiosa locutio ecclesiasticæ disciplinæ, ut distinguatur et discernatur, et dicatur a nobis quia Deus ubique est per præsentiam majestatis, sed non ubique per præsentiam habitationis, non sit ex rerum proprietate, sed tantum ex usu locutionis humanæ, ut destruat saluberrimum sensum totius Scripturæ divinæ; ubi omnipotens Deus aliter commendatur nobis usquam esse generaliter esse præsentiam majestatis, aliter vero specialiter per gratiam habitationis. De generalis namque suæ majestatis præsentia ipse dicit: *Cælum et terram ego impleo.* Et Propheta ad ipsum: *Si ascendero in cælum, tu illic es; si descendero ad infernum, ades: si sumptero pennas meas diluculo, et habitavero in extremis maris, et enim illuc manus tua, deducet me, et tenebit me dextra tua (Psal. cxxxviii, 8-10).* De gratia vero habitationis ejus, qua non ubique est, sed in templo suo, id est in sancta et rationali creatura anglica vel humana, quæ sola est capax ejus cognitionis et intelligentiæ; illuminationis et gratiæ; aliquando cælorum significatione, per quam intelligitur cælestis vita angelorum sive hominum sanctorum: aliquando vero ipsius specialis templi commemoratione. Ita loquitur Scriptura, ut dicat: *Qui habitat in cælis iridebit eos (Psal. ii, 4).* Et: *Ad te levavi oculos meos, qui habitas in cælis (Psal. cxxii, 1).* Et: *Resvice de sanctuario tuo, de excelso cælorum habitaculo (Deut. xxvi, 15).* Et: *Pater noster, qui es in cælis (Matth. vi, 9).* Et illud quod Apostolus ait: *Nescitis quia templum Dei estis et Spiritus sanctus habitat in vobis (I Cor. iii, 16).* Et iterum: *Vos enim estis templum Dei vivi, sicut dicit Deus, quoniam inhabitabo in illis, et inambulabo, et ero illorum Deus, et ipsi erunt mihi populus (II Cor. vi, 16; Levit. xxvi, 12).*

Cum ergo veraciter, et omnino secundum rerum naturam tanta sit distantia et differentia inter præsentiam divinæ majestatis, quæ generaliter et potentialiter omni creaturæ exhibetur, et gratiam habitationis, quæ specialiter et misericorditer tantummodo rationali et electæ creaturæ, quæ ejus potest capere imminationem [sic] et intelligentiam et suavitatem, conceditur: quare hunc tam divinum sensum, et tam necessarium fidei et salutis nostræ, sua temeritate in tantum evacuare conatur, ut ipsam veritatem clamare dicat. Quod ubicunque Deus est præsentia, ibi sit et habitatione? Cum e contrario hæc veritas Scripturæ Dei tam diligenter discernat semper, atque distinguat, ut habitationem Dei tantummodo in templo suo, vel cælesti vel etiam adhuc in terris posito, per bonitatem gratiæ ejus commendat (a). Dicitur quidem et in templo aliquo manufacto et religiosa pietate suo nomini consecrato, propter ipsius consecrationis gratiam, et familiarioris suæ majestatis cultum, et celebriorem supplicationis et exau-

ditionis effectum, aliquando inhabitare: sicut ipse Dominus in Evangelio ostendit dicens: *Et qui jurat in templum, jurat in illud, et in eum qui habitat in ipso (Matth. xxiii, 21).* Et tamen aperte Scriptura dicit: *Quia non excelsus in manufactis habitat (Act. vii, 48),* unde et Salomon de ipso templo quod ei ædificaverat et consecrabat, in oratione sua dicit: *Si cælum, et cæli cælorum te capere non possunt, quanto magis domus hæc quam ædificavi? (II Par. ii, 6).* Unde et intelligimus quod in hujusmodi templo manufacto et suo nomini dicato atque sacrato, recte et inhabitare Deus dici possit quadam gratiæ dignatione, et sacramentorum cælestium sanctificatione; et non inhabitare majestatis immensitate, et illius gratiæ quam soli electæ et rationali creaturæ exhibet, largitate. Dicit quidam sanctus et gloriosus martyr de illo: *Cujus templum totus est mundus.* In quibus verbis sit simpliciter totum mundum qui constat e cælo et terra intelligi voluit, ita hoc recte intelligitur dixisse, quia in toto mundo ubique potest religiose coli, ubique adorari; dum *veri adoratores* non jam in Hierosolymis cum Judæis, nec in monte illo cum Samaritanis, sed *ubique adorant Patrem in spiritu et veritate (Joan. iv, 3).* Si autem illo modo intelligi voluit *cujus templum totus est mundus*, ut totum mundum, juxta consuetudinem Scripturarum, totum genus humanum appellaverit, manifeste templum Dei totus est mundus. In illis scilicet (b) qui ex toto mundo, id est ex universo genere humano, convertuntur et colliguntur ad Deum, et templum ejus fiunt. Unde et idem beatissimus martyr postquam dixit: *Cujus templum totus est mundus*, subjunxit atque ait: *In nostra dedicandus est mente, in nostro consecrandus est pectore.*

Quapropter non ex usu tantummodo locutionum, sed ex ipsa veritate et proprietate rerum, omnipotens Deus ubique esse dicitur per præsentiam majestatis, et non ubique per gratiam habitationis, dum et generaliter universæ creaturæ exhibet præsentiam majestatis, et tantummodo electæ rationali creaturæ largitur gratiam suæ habitationis. Quid autem est, quod asserit dici posse: *De Deo ubique præscientia, sed non ubique prædestinatione; et ubicunque fuerit præscientia, necessario erit prædestinatione?* Quis unquam ita locutus est ut diceret Deum ubique esse præscientia? Cum præscientia sua tantummodo apud se sit, cui soli cognita est. Aut quid necesse est dicere, ubique eum esse prædestinatione, cum prædestinatione sua tantummodo apud se sit, quia ipsi soli cognita habetur. Similiter ergo vanum est quod ait: *Ubicunque fuerit præscientia, necessario erit prædestinatione:* Quia et hoc nemo dicit: sed sicut quidam Patrum antiquorum dixerunt, novitas est vocis, et aliud nihil. Dicimus namque Deum ubique esse majestate, ubique esse potentia, ubique esse virtute; quia hoc totum, id est majestas, potentia, virtus,

NOTÆ DUVALLI DOCTORIS SORBONNICI.

(a) Advertant novatores Deum in templis locisque consecratis speciali modo inhabitare, ut contra An-

mæos luculenter ostendit Chrysostomus.

(b) *Subaudi, habiat Deus.*

ipse est, qui ubique est. Ut autem dicamus ubique eum esse præscientia, ubique prædestinatione, nulla ratio est. Quia nusquam legitur Deus vel præscientia vel prædestinatione esse.

Ergo et illud quod dicit: *Præscientiam et prædestinationem Dei, non nisi eorum, quæ ipse factururus esset*, aperte mendacium est, quia præscientia ejus etiam in malis esse potest, quæ ipse factururus non erat. Deinde quod ponit, et dicit: *Sicut præscientia ejus, et habitatio in his quæ nec ab eo sunt nec ea fecit*, similiter vanissimum est. Ubi enim unquam legitur ubi a fidelibus dictum audivit, ut Deus in his quæ nec ab eo sunt nec ea fecit, præsentiam et habitationem habere diceretur? Quæ autem sunt ista quæ, ut ipse scribit, nec ab eo sunt nec ipse fecit? si enim sunt aliqua talia, est ergo aliqua creatura quæ nec a Deo est nec Deus eam fecit? Quod utique non est Christianum, sed Manichæum; quia non potest mentiri Evangelium, ubi scriptum est: *Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil* (Joan. 1, 3.)

Tale est etiam illud, quod continuo subjunxit: *Præscientiam Dei; et prædestinationem contrario pronuntiarum in illis quæ nec fecit, nec donavit*. E contrario enim pronuntiarum dicit, ut juxta suam illam, et novam regulam, et insanam, quod pronuntiatum non vere pronuntiarum intelligatur. Mendacium ergo est quod affirmare conatur, illa æterna supplicia nihil esse, nec adeo facta esse; quia in utroque veritati contradicit, et ideo vere a Deo præscita sunt futura, vere a Deo eis, qui meruerunt inferenda. Et, cum hæc tam aperte in Scripturis et facta et præscita et prædestinata esse inveniantur, conteratur potius et pereat talis regula, qua facta pro non factis intelligi debere insanissime affirmatur.

5. Subjunctum adhuc dicens: *Ignem æternum ad urendum diabolum et angelos ejus, non homines, factum*: hoc propterea iste et alii fortassis vel quærentes vel affirmantes dicere videntur; id est, quod ille ignis æternus non ad pœnam hominum, sed tantummodo ad supplicium angelorum malignorum paratus sit, quia non ait Dominus in illo iudicio illis qui ad sinistram ejus erunt se esse dicturum: *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum qui paratus est vobis, sed qui paratus est diabolo est angelus ejus*, ut ex eo quod non ait: qui paratus est vobis; sed ait: *Qui paratus est diabolo et angelis ejus* (Matth. xxv, 41), malignis tantummodo spiritibus, id est ipsi diabolo et angelis ejus paratus esse videatur. Unde quorundam opinio fuisse deprehenditur, quod alius sit iste ignis quo nunc apud inferos damnatorum animæ cruciantur: et alius ille ignis æternus, in quem tunc tantummodo homines mittentur, quando, cum corporibus suis resuscitati, simul cum diabolo et angelis ejus in eundem ignem æternum ire compellentur. Sed, sive unus sit ignis, quo et nunc solæ animæ, et tunc receptis etiam corporibus suis torquebuntur, sive alius sit iste, sive alius ille; nos credamus Scripturæ veraci, quia et illud supplicium ignis æterni, et tenebræ exteriores, quæ ibi sine

dubio sunt futuræ, non solum angelis qui non servaverunt suum principatum; sed dereliquerunt suum domicilium, quos etiam ruentes de cœlestibus tradidit Deus in iudicium cruciandos, reservari: sed etiam hominibus impiis sunt præparata, et reservata. Unde, sicut jam commemoravimus, beatus Petrus apostolus ait de quibusdam impiis, et illa ultima perditione damnandis: *Quibus caligo tenebrarum in æternum reservatur* (II Petr. 11, 17). Et beatus Judas apostolus de eisdem similiter dicit: *Quibus procella tenebrarum in æternum reservata est* (Judæ 12) Sicut ergo caligo illa et procella æternarum tenebrarum hominibus impiis et pessimis est præparata et reservata, ita etiam ipse ignis æternus, qui sine dubio simul intelligendus est, etiam ipsis est præparatus et reservatus. Ideo quod Dominus ait de eodem igni æterno: *Qui paratus est diabolo et angelis ejus* (Matth. xxv, 41). Ita fideliter intelligamus ut quod principaliter de illo, hoc est de diabolo, dictum est, hoc ipsum consequenter et de ejus corpore intelligatur, de quibus Scriptura dicit: *Imitantur autem eum, qui sunt ex parte illius* (Sap. 11, 25). Ut supplicium quod illi principaliter est præparatum, etiam istis consequenter accipiatur et præparatum et reservatum: sicut superius memorata verba apostolica apertissime demonstrant.

5. Subjunctum iste et dicit: *Postquam ab æthere detrusus sit, ubi in æthereo corpore non poterat pœnas sentire, additum ei corpus acreum, in quo ignem sentiret*. De hac re non istius importunam definitionem et inconsideratam definitionem, sed potius beati Augustini dicta pie, moderata et cautissima, et magis quærentis quam definiens audiamus. Superior, inquit, pars aeris, propter puram tranquillitatem, cœlo, cui collimitatur, communi pace conjungitur, et ejus vocabulo connuncupatur. In qua fortassis parte, si fuerunt ante transgressionem suam transgressores angeli cum principe suo, nunc diabolo, tunc archangelo (nam nonnulli nostri non eos putant cœlestes vel supercœlestes angelos fuisse) non mirum si post peccatum in ista sunt detrusi caliginem, ubi tamen et aer sit, et humore tenui contextatur. Si autem transgressores illi, antequam transgrederentur, cœlestia corpora gerebant, neque hoc mirum est, si conversa sunt ex pœna in aeream qualitatem, ut jam possint ab igne, id est ab elemento naturæ superioris aliquid pati, nec aeris saltem spatia superiora atque puriora, sed ista caliginosa tenere permisi sunt; qui eis pro suo genere quidam quasi carcer est, usque ad tempus iudicii. Etsi quid de his transgressoribus angelis diligentius requirendum est.

Ecce doctor pietatis, nihil temere præsumens, sed de singulis caute et humiliter tractans, dicit angelos transgressores cum suo principe nunc diabolo, tunc archangelo, vel in superiore parte aeris hujus, id est, cœlo æthereo fuisse antequam peccarent: aut fortasse in cœlestibus conversatos, si cum cæteris cœlestes vel supercœlestes angeli fuerunt. Et, si in cœlo æthereo tantummodo fuerunt, ex illa pura et

semper serena tranquillitate dejectos esse atque detrusos post peccatum in istam inferiorem et caliginosam partem aeris. Similiter, si ante transgressionem suam, sicut cæteri angeli cælestia corpora gerebant, converti ea potuisse vel conversa esse ex pœna illius damnationis in aeriam qualitatem, ut jam possint ab igne pœnam quæ eis debetur, pati. Non ergo desinit hic sanctus doctor utrum in cœlo æthereo, an etiam in cœlo sidereo ante transgressionem suam fuerint conversati, sed utrumque fieri potuisse non contradicit. Undecunque autem post transgressionem, sive scilicet ex superiore, sive inferiore cœlo corruerint, etiamsi cælestia corpora ante gerebant, conversa esse ex pœna in aeream qualitatem; non alia eis ex ipso aere, id est aerea corpora addita, non inconueniens esse existimat. Non ergo desinit, sicut iste, quod ex æthere in aere diabolus sit detrusus, quia potuit et ex cælestibus ruere, nec desinit æthereum, sive cæleste eum corpus habuisse, sed si habuit, ex pœna in deterius commutatum esse: nec additum ei corpus aereum, vel quasi duplici corpore uno cælesti vel æthereo, altero autem aereo vestiretur: sed ipsum ejus cæleste corpus, si fuit, conversum esse ex pœna in aeream qualitatem, ut jam non cæleste vel æthereum, sed aereum corpus esset, ubi ignis pœnam et supplicium sentire possit.

Item alibi de eadem retractans, et cautissime ac suspense deliberans, ita dicit: [Si non erit ignis incorporalis, sed corporalis tactu noxius, ut eo possint corpora cruciari, quomodo in eo erit etiam pœna spirituum malignorum, nisi quia sunt quædam sua etiam dæmonibus corpora, sicut doctis hominibus visum est, ex isto aere crasso atque humido, cujus impulsus vento flante sentitur. Quod genus elementi si nihil ab igne perpeti posset, non ureret fervefactus in balneis: ut enim urat, prior uritur, factique cum patitur. Si autem quisquam nulla habere corpora asseverat, non est de hac re, aut laborandum operosa inquisitione, aut contentiosa disputatione certandum. Cur enim non dicamus, quamvis miris, tamen veris modis, etiam spiritus incorporeos posse pœna corporalis ignis affligi? Si spiritus hominum etiam ipsi profecto incorporei et nunc potuerunt includi corporalibus membris, et tunc poterunt suorum corporum vinculis insolubiliter alligari. Adhærebunt ergo spiritus dæmonum, imo spiritus dæmones, licet incorporari, corporeis ignibus cruciandi, accipientes ex ignibus pœnam; et cætera quæ de hac re prolixius disputat.] Hac ergo cautela quam beatus doctor in suis inquisitionibus ostendit, de talibus rebus sentiendum atque tractandum, et non improbe vel mendaciter aliquid sentiendum.

6. Sequitur iste, et dicit: *Non esse illum ignem pœnam, neque ad eum præparatum vel prædestinatum: sed qui fuerat prædestinatus ut esset in universitate omnium bonorum, sedes factus est impiorum, in quo procul dubio non minus habitabunt beati quam miseri.* In his verbis cum dicit illum ignem

A æternum non esse pœnam, manifeste ipsi Veritati, id est iudicii vivorum et mortuorum, contradicit, qui se in illo iudicio dicturum prædixit: *Discedite a me maledicti, in ignem æternum* (Matth. xxv, 41). Et ut ipsum ignem æternum intelligamus esse pœnam et supplicium sempiternum, statim post pauca de miseri qui ibi æternaliter damnandi et torquendi sunt, subjungit, dicens: *Tunc ibunt hi in supplicium æternum* (Ibid. 46). Contradicit et beato Paulo apostolo dicenti: *In revelatione Domini nostri Jesu Christi de cælo cum angelis virtutis ejus: dantis vindictam in flammam ignis, his qui non noverunt Deum, et qui non obedierunt Evangelio Domini nostri Jesu Christi; qui pœnas dabunt in interitu æternas a facie Domini, et a gloria majestatis ejus* (II Thess. i, 7-9). Contradicit et beato apostolo Joanni de eodem stagno ignis et sulphuris in Apocalypsi dicenti: *Et cruciabitur die ac nocte in sæcula sæculorum* (Apoc. xx, 10); et iterum: *Et fumus tormentorum eorum ascendet in sæcula sæculorum* (Apoc. xiv, 10). Et Scripturæ, quæ ait: *Dabit in carnes eorum ignem et vermes, ut urantur, et sentiant usque in sempiternum* (Judith. xvi, 24). Et iterum: *Humilia spiritum tuum valde, quia vindicta carnis impii, ignis et vermes* (Eccli. vii, 19.) Quæ cum ita sint, et fideliter ad terrorem atque emendationem assiduam tenenda sint, quomodo iste audet, vel cur tam impiam et multis noxiam permittitur habere libertatem, ut in Ecclesia dicat ad subversionem audientium, et securitatem mortiferam nutriendam, non esse illum ignem æternum pœnam? cum Dominus eum testetur esse supplicium sempiternum, et veritas apostolicæ doctrinæ: *Ignem et flammam vindictæ, et pœnas in interitu æternas, et cruciatum diei ac noctis, et fumum tormentorum ascendentem in sæcula sæculorum*, apertissime eum esse denuntiet.

Et ideo omnino indubitanter et verissime nobis, ista credenda sunt, ut tali terrore coerceatur et mortificetur in nobis delectatio peccandi, et excitetur ac roboretur sollicitudo bene agendi et Deo placendi. Hoc namque nobis præcipue necessarium esse ipse Dominus ostendit, dicens: *Ostendam vobis, quem timeatis: timeate eum qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam* (Luc. xii, 5); et iterum: *Sed potius eum timeate, qui potest et animam et corpus perdere in gehennam* (Matth. x, 28). Unde et alibi Scriptura utilitatem hujus timoris, et e contrario malum securitatis ostendens, dicit: *Timor Domini expellit peccatum* (Eccli. i, 27: nam qui sine timore est, non potest justificari).

Quod autem iste dicit: *Eumdem ignem æternum non esse ab initio præparatum et prædestinatum ad pœnam, sed tantum ut, in universitate creaturarum quæ a bono Creatore bonæ conditæ sunt, et ipse quasi locum suum teneret, fidei nostræ nequaquam est recipiendum.* Sed hoc potius tenendum est quia omnipotens Deus, qui omnia quæcunque ab initio creavit, certis utique ex causis, et ad certos et necessarios usus condidit, et nihil inaniter aut super-

vacue constituit, sed unamquamque rem, sua omnipotentia conditam, proprium officium sive utilitatem habere voluit: sicut lumen ad usum diei, et tenebras ad quietem noctis, et firmamentum cœli ad sedem luminarium, et aquarum super cœlos separationem ad temperationem astrorum, et herbas atque arbusta ad sustentationem animantium, et luminare majus, ut præesset diei, et luminare minus, ut præesset nocti, cum stellis: et cœtera in hunc modum. Sicut ergo omnia hæc ab initio condita et ordinata, statim propriis officiis et ministeriis atque usibus deputavit; ita et illum ignem æternum ab initio inter cœteras creaturas non inaniter conditum sua justa providentiâ et provida justitia statim ad eos usus credendus est præparasse et prædestinasse, ad quos Dominus eum præparatum esse ostendit, cum impiis et damnatis hominibus dicit: *Ite in ignem æternum*: et subjungit, *qui paratus est diabolo et angelis ejus* (Matth. xxv, 41). Id est ad utriusque creaturæ, tam angelicæ quam humanæ, supplicium sempiternum. Quia et ex ipsis verbis quibus dicturus est: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est a constitutione mundi* (Matth. xxv, 34), e contrario recte intelligere possumus, etiam ipsum ignem æternum ad æternum supplicium angelorum sive hominum impiorum similiter a constitutione mundi esse præparatum. Nec tamen est ulla iniquitas apud Deum quod ipsum ignem supplicii sempiterni tantæ multitudini impiorum, tam longe antequam omnino essent, præparavit et prædestinavit: quia et in novo civitatis ædificio, si statim cum ipsa simul civitate domus carceris horrenda et terribilis extruatur, non potest dici iniquitas, sed potius provisio misericordiæ et justitiæ: ut videntes qui in civitate habitant pœnale et triste ergastulum damnationis, aut deterreantur misericorditer a peccando, aut si nec peccata vitaverint, juste et inexcusabiliter puniantur. Sic ergo et ille ignis ad æternum creatus supplicium et misericorditer et juste credi debet, dum aut ejus terrore homines corrigantur, aut si corrigi noluerint, justius puniantur.

De cujus ignis æterni creatione, quam utique in illis operibus Dei intelligere debemus, cum *sex diebus fecit cœlum, et terram; et mare, et omnia quæ in eis sunt, et in septimo cessavit ab omni opere quod patrarat* (Exod. xx, 11). Ita sanctus papa Gregorius, exponens verba libri beati Job, ubi scriptum est de impio: *Devorabit ignis qui non succenditur* (Job xx, 26), ita ait: [Miro valde modo paucis verbis expressus est ignis gehennæ; ignis namque corporeus, ut esse ignis valeat, corporeis indiget fomentis, qui cum necesse est ut servetur, per congesta ligna procul dubio nutritur, nec valet nisi succensus esse, et nisi refotus subsistere. At contra gehennæ ignis cum sit incorporeus, et in se missos reprobos corporali-

ter exurat, nec studio humano succenditur, nec lignis nutritur, sed creatus semel durat inexstinguibilis, et succensione non indiget, et ardore non caret]. Exponens adhuc idem beatissimus doctor verba sequentia quibus de eodem impio dicitur: *Affligetur relictus in tabernaculo suo* (Ibid., 26). quid de pœnis æterni ipsius ignis fideliter sentiendum sit, ita subjungit: [Iniqui enim tabernaculum caro est, quia ipsam lætus inhabitat, et, si sit possibile, optat ut eam nunquam relinquat. Quam videlicet carnem cum in resurrectione receperit, cum ea gehennæ ignibus traditus ardebit. Tunc ab ea educi appetat, tunc incipit velle vitare quod amavit; sed quia eandem carnem Deo præposuit, judicante Deo agitur ut ex ea amplius igne crucietur. Ad augmentum itaque tormenti, et hic de corpore nolens educitur, et illic in corpore tenetur invitus]. Item cum verba ejusdem libri exponeret, in quibus de eodem impio scriptum est: *Luct, quæ fecit, omnia, nec tamen consumetur juxta multitudinem adinventionem suarum, sic et sustinebit* (Job xx, 18), ita dicit: [Persolvit enim in tormentis ea quæ hic illicita servavit desideria, et flammis ultricibus traditus semper moritur, quia semper in morte servatur, nec in tormentis consumitur; quia si consumeretur vita morientis, cum vita etiam pœna finiretur: et qui multa invenit ad culpam, novis inventionibus cruciatur in pœna].

Hæc sanctus doctor terribilia terribiliter, et vera veraciter loquitur, ut audientium animos ad terrorem excitet, ad emendationem stimulet, a mortifera securitate ad curam salutis suæ velut vigilare compellat. Iste autem adhuc inania inaniter, et falsa fallaciter loquens dicit quod *ipse ignis æternus, qui ad hoc tantum fuerat creatus, sicut ipse vult, ut esset in universitate omnium bonorum, sedes factus est impiorum*. Non dixit tormentum, aut pœna, vel supplicium factus est impiorum, sed (a) *sedes, inquit, factus est impiorum*: ut, juxta ejus sensum, sicut unicuique sedes est, domus sua, ubi quietus residet et inhabitat: sic et impiis ille ignis non sit tormentum damnationis, sed tranquilla sedes habitationis. Unde adhuc de eodem igne subjungit, dicens: *In quo procul dubio non minus habitabunt beati, quam miseri*. Et hic namque habitabunt in illo igne dixit, non cruciabuntur, non punientur, aut tale aliquid, negans omnino, ut solet pœnas verissimas æternalium tormentorum, quas tota Scriptura tanto terrore denuntiat, tanta attentione commendat. Quod autem dicit: *In quo procul dubio habitabunt non minus beati quam miseri*, manifeste utrosque, id est et beatos et miseros in uno igne æterno post resurrectionem habituros affirmare contendit: sequens videlicet, stulta et vanissima persuasione, opiniones sæcularium philosophorum, qui putant animas piorum post dissolutionem corporis, vel in cœlo æthero,

NOTÆ DUVALII DOCTORIS SORBONICI.

(a) Reprehensio ista solum est in nomine. Nam nolebat Erigena ignem inferni fore quietem et se-

dem tranquillam atque placidissimam ipsorum damnatorum.

vel in illo circulo quem lacteum vocant, vel in globis siderum habitaturas. Quæ iste omnia, et ipsum cælum æthereum et firmamentum cæli, in quo lacteus ille circulus apparet, et ipsa sidera æternum ignem appellat, sicut et illum ignem gehennæ. Quia omnia hæc, quæ super tria mundi elementa, id est terram, aquam et aerem constituta sunt, ex quarto elemento ignis putat existere, ut id ipsum quartum mundi elementum, et apud inferos sit ignis æternus, qui paratus est diabolo et angelis ejus (Matth. xxv, 41), et omnibus impiis hominibus; et in cælestibus spatiis sit ignis æternus ubi sit post resurrectionem habitatio beatorum.

Ecce qualem beatitudinem promittit sanctis et electis Dei: ut qui habitaverunt, cum adhuc essent mortales, in primo mundi elemento, id est in terra, habitent jam immortales effecti in quarto et superiori mundi elemento, sicut ipse dicit, igne æterno, et hæc sit eorum remuneratio, habitare in quolibet quamvis lucido, quamvis tranquillo, et puro tamen elemento Dominus autem non in elementis mundi æternam beatitudinem suis promittit, sed in cælestibus, et supercælestibus bonis, *Ubi Christus est in dextera Dei sedens (Col. iii. 1), exaltatus super omnes cælos, et interpellans pro nobis (Rom. viii, 34).* De cujus sublimitate beatitudinis Apostolus dicit: *Non enim in manufacta sancta introivit Jesus, exemplaria verorum, sed in ipsum cælum; ut appareat nunc vultui Dei pro nobis (Hebr. ix, 24).* Ad quam habitationem ut sancti ejus valeant pervenire, ipse in Evangelio Patrem exorat, dicens: *Pater, quos dedisti mihi volo, ut ubi ego sum et illi sint mecum, ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi (Joan. xvii, 24).* De qua beata et angelica habitatione sanctorum ipse iterum dicit Apostolus: *Scimus autem quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus domum non manufactam æternam in cælis (II Cor. v, 1).* Unde et ipse dicebat: *Cupio dissolvi et cum Christo esse (Phil. i, 23).* Et de omnibus generaliter electis post resurrectionem promittit dicens: *Rapiemur in nubibus obviam Christo in æra, et sic semper cum Domino erimus (I Thess. iv, 16).* De qua gloriosa et felicissima habitatione justorum Psalmista dicit: *Habitabunt recti cum vultu tuo (Psal. cxlxxxix, 14).* Hæc ergo habitatio quærat, hæc desideretur, non in elementis mundi, sed in vultu Dei, in visione claritatis Christi, in societate beatorum et supercælestium angelorum, quando erunt sancti, sicut ipsa Veritas promittit, *æquales angelis Dei in cælis (Luc. xx, 36).*

Non ergo in uno mundi elemento igneo erit beatorum habitatio vel potius contrusio, nec ita ibi includentur sicut impii in igne æterno, sed habebunt omnia mundi elementa in potestate, tanta felicitate et facilitate sibi subdita, et sic suæ immortalitati congruentia, ut ubicunque eorum voluerint, et sicut voluerint continuo esse possint, et videant atque habeant hæc omnia non tam ad præmium beatitudinis, quam ad cumulum felicitatis, et laudem

et gloriam Conditoris. Hanc namque eis potestatem et gloriam Scriptura prophetica promittit, dicens: *Regnum autem, et potestas, et magnitudo regni; quæ est subter omne cælum detur populo sanctorum Altissimi: cujus regnum, regnum sempiternum est, et omnes reges servient ei, et obedient (Dan. vii, 27).*

7. Adjungit post hæc iste, et dicit: *Miseriam nullam esse nisi mortem æternam: æternam mortem veritatis ignorantiam, nullamque miseriam esse, nisi veritatis ignorantiam; et ubi ignoratur veritas, ibi nullam vitam.* Hoc quidem quod in his verbis dicitur, poterat esse bonum si non ipsum bonum male, id est malo sensu diceretur. Verum namque est quia homini justo et sapienti omnis labor, omnis adversitas, omnis miseria, quæ potest in ista mortali vita accidere, si non eum frangat, et in deterius mutet, sed infatigabiliter exerceat, non potest ei esse miseria, quæ cum miserum non facit, sed potius purgat et probat, et velut in fornace aurum puriorem reddit, nec ullam sibi deputat talis vir miseriam, nisi veritatis ignorantiam, in quantum adhuc ab ejus contemplatione retardatur, et quodammodo ipsa sua infirmitate repellitur. Mortem vero non istam exteriorem corporis, sed illam interiorem animæ timet, quæ omnino est ipsa summæ veritatis ignorantia, qua utique mortui sunt omnes infideles? qui nec credunt, nec agnoscunt Dei veritatem. De quibus et Dominus dicit: *Dimittite mortuos sepelire mortuos suos (Matth. viii, 22);* et Apostolus: *Alienati, inquit, a vita Dei per ignorantiam, quæ est in illis (Eph. iv, 18).* Fidelium autem vita utique ipsa cognitio veritatis est; quam et hic cognoscunt per fidem, et in futuro cognituri sunt per speciem. Quia et hic accipiunt vitam per fidem veritatis, sicut scriptum est: *Quia justus ex fide vivit (Rom. i, 17),* et ibi habebunt vitam æternam ex cognitione, et visione ejusdem veritatis, dicente Domino: *Hæc est autem vita æterna ut cognoscant te unum verum Deum et quem misisti Jesum Christum (Joan. xvii, 3).* Quicumque ergo pervenerint ad istam cognitionem per veram fidem, et æternam contemplationem, erit eis sine dubio vita æterna ipsa visio æternæ Veritatis. Qui autem ab ea sive per infidelitatem, sive per ultimam damnationem fuerint separati, quid eis erit aliud talis separatio, et talis ignorantia veritatis, nisi mors æterna?

Secundum hunc ergo sensum hoc in doctoribus dictum legit; sed quod ab eis bene legit dictum, ipse convertit in pravum, et perversum, ut coarctet illud (quantum in se est) suo errori atque mendaciis: propter nihil enim aliud hæc dicit, nisi ut tali argumentatione tam violenter, et nequiter ex bono ad malum usurpata, quasi ostendere et confirmare videatur, nullam aliam futuram esse miseriam, vel angelorum malignorum, vel hominum perditorum in æterno igni damnationem, nisi ignorantiam, et sicut jam supra dixit, absentiam ipsius veritatis; et hanc ignorantiam atque absentiam veritatis solam eis esse æternam miseriam, solam eis esse æternam

mortem : ut eos hoc modo ab omni miseria suppliciorum et tormentorum quæ extrinsecus adhibetur, et ab omni morte pœnalis damnationis alienos futuros esse contendat. Sed quantumcunque iste contendat et contradicere conetur, excepta illa morte quam incurrunt intrinsecus ex ignorantia et absentia veritatis. *Patientur* etiam extrinsecus sicut Apocalypsis dicit : *Stagnum ignis et sulphuris, quod est mors secunda (Apoc. xx, 10, 14)*. Patientur vere æternum miseriam, cum Deus, iudex justus et fortis dabit in *carnes eorum ignem et vermes, ut urantur et sentiant usque in sempiternum (Judith. xvi, 24)*; semper namque in morte, quos et immanitas suppliciorum compellet mori, et divini iudicii severitas nunquam permittet exstingui.

CAPUT XVIII.

Ocavo decimo capitulo ita dicit :

1. *Errorem prædestinationis ex disciplinarum ignorantia, quas ipsa sapientia suas comites, investigatricesque fieri voluit, et Græcarum litterarum inscitia ortum.*

2 *Esse verbum δρῶ quod video et definitio et destino interpretatur, similiter compositum προωρῶ prævideo, prædefinitio, prædestino; ac per hoc prædestinationem et prædefinitionem nihil aliud esse quam prævisionem.*

3. *Deum nec prævidisse nec prædestinasse mortem et pœnas, quia nihil sint.*

4. *Peccatores in massa originalis peccati reliquit, relictos deservit, desertos lumine tenebras torquere, desertos vita mortem interimere.*

5. *Nec quod in eis Deus fecit, relinquit vel deserit (Alioquin eorum natura ad nihilum rediret si summa essentia in eis non esset); sed quod in eis non fecit, id est superbiam sprevit.*

6. *Deum in ea natura quam ad se creavit semper habitare.*

7. *Dei sapientiam prædestinasse in suis legibus modos ultra quos impiorum malitia progredi non possit, nec sinit alicujus malitiam in infinitum, prout velit, extendi, divinis legibus progrediendi modum imponentibus.*

8. *Nihilque appetere impiorum omnium, diaboli nequitiam, nisi ab eo, qui est summa essentia recedere. In tantum, ut eorum natura, si lex divina sineret, in nihilum rediret. Sed quoniam ei difficultas ex æternis legibus obsistit ne in tantum cadat quantum vellet, ex ea difficultate laborare, laborando torqueri, puniri, cruciari, et inde fieri miseram inanium voluptatum egestate. Eamque difficultatem, qua prohibentur pervenire ad ea quæ libidine appetunt, effici eis pœnalem interitum, et suæ miserrimæ cupidinis justissimum cruciatum.*

9. *Utriusque partis prædestinatum esse numerum.*

10. *Invitos Deo servire impios : non naturam quam in eis fecit, et in eis non punit, sed malam voluntatem, quam in eis non fecit, et in eis punit; in eoque quod ei inviti serviunt, puniri in seipsis sua pœna. De*

A qua quos juste non liberet, ad eam illos quodammodo præparet, dum eos ad eum seipsos præparare permittat.

In his verbis cum dicit : *Errorem prædestinationis ex disciplinarum ignorantia, quas ipsa sapientia suas comites investigatricesque fieri voluit, et Græcarum litterarum inscitia ortum*; auditores suos utique commonet ut ab eo, tanquam viro eruditissimo et philosophico, liberalium disciplinarum discant scientiam, fortassis etiam ut ab eo similiter discant Græcarum litterarum peritam : affirmat namque quod ipsa sapientia quasi comites et sodales sibi conjunctas habeat eadem liberalium artium doctrinas, ita ut quid ad ejus cognitionem voluerit pervenire, necessarias omnino habeat ipsa liberales disciplinas, ut per eas, quod verum est, possit investigare. Si ergo apud cæteros de veritate divinæ prædestinationis errorum fecit ignorantia sæcularium litterarum, quid iste, qui earum se jactat peritum, de hac re per eas investigavit, quid veritatis invenit? quid firmissima ratione fultum, et omni acceptione dignum, in tam prolixo suo sermone disputavit? Ubi nihil invenitur aliud nisi superfluous labor vanitatis, et implicatio infiniti erroris, et apertissima impugnatio veritatis, dum Scripturas veritatis contemnens, et ipsas quoque historias divinarum eloquiorum incognitas habens, non in eis meditatur die ac nocte, nec ad earum regulam fidem suam corrigere, dirigere atque informare studet: sed dies et noctes in humanarum vanitatum lectione consumit, et *porcorum siliquis ventrem suum implere cupit (Luc. xv, 16)*, nee inde aliquam refectionem capit: sed miserrima fame contabescit et perit nequissimo principe sibi dominante, *qui misit eum in villam suam ut pasceret pores (Ibid., 45)*. Revertatur itaque in seipsum, surgat et veniat ad patrem, ut intus panes inveniat qui foris fame peribat; ibi pascatur epulis vituli saginati, et pro mundi salute immolati; ibi audiatur *symphoniam et chorum (Ibid., 25)*, id est admirandam consonantiam cœlestium Scripturarum et dulcem concordiam fidelium, qui omnes idem sapientes, in eodem sensu atque sententia firmati, unanimes uno ore honorificant Deum et Patrem Domini nostri Jesu Christi. In hac itaque domo per Dei misericordiam et fidei gratiam positi, audiamus et teneamus fideliter quod dispensator panis æterni, id est verbi divini, nobis insinuat, dicens : *Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat ut sit sapiens. Sapientia enim hujus mundi, stultitia est apud Deum. Scriptum est enim : Comprehendant sapientes in astutia eorum. Et : Dominus cognovit cogitationes sapientium, quoniam vanæ sunt (I Cor. iii, 18, 20)*. Audiamus et illum sapientissimum virum, qui dicit : *Stultissimus sum virorum, et sapientia hominum non est meum; non didici sapientiam, non novi sanctorum scientiam (Prov. xxx, 2, 3)*.

Quod non ideo dicimus quasi nihil in illis etiam litteris humanis inveniatur veritatis, aut illæ disciplinæ non habeant aliquam utilitatem ad indagandam

veritatem; sed quia omni fideli homini primum vigilantissime dicenda est veritas fidei ex auctoritate Scripturarum Dei: ut quid postea de eisdem humanis litteris legere aut scire necesse fuerit, totum ex illa divina auctoritate et fidei veritate dijudicetur; ut si quid ibi ab ejus regula non discordat, absque periculo recipiatur, quidquid autem ab ea dissonare invenitur, quasi mortiferum respuatur. Quisquis autem putat se absque veræ fidei cognitione, absque Scripturæ sanctæ fidelissima auctoritate, absque paternæ doctrinæ studiosissima institutione solis humanis litteris et disciplinis indagare posse veritatem Dei, et fidei integritatem, procul dubio se ipsum illudit et decipit: et dum vult videri quasi inventor veritatis, magister erroris efficitur. Qui ordo pietatis tanta est attentione servandus, ut nec ipsæ sacræ litteræ in libris legis et prophetarum nullatenus possint esse utiles et salubres legentibus, nisi aut fides Christi præcedat in corde legentis, per quem veraciter intelligantur, aut ipsa fides Christi in eis fideliter quærat, et Deo illuminante inveniatur. Inde est quod fidelem et dilectum discipulum Apostolus commonens et informans dicit: *Et quia ab infantia sacras litteras nosti, quæ te possunt instruere ad salutem, per fidem, quæ est in Christo Jesu (II Tim. III, 15)*. Quod quid est aliud dicere, quam *per fidem, quæ est in Christo Jesu* ipsas sacras litteras instruere posse hominem ad salutem, quia absque ejus fide nulla ibi inveniri possit instructio salutaris.

Propterea ergo et iste in tantis erravit, tanta falsa et fallacia sensit et scripsit, quia Scripturas sanctas ignoravit, quia veritatem fidei non eis humiliter et fideliter inquisivit, sed superbe et vanissime humanis et ineptis argumentationibus eam invenire posse se credidit: et ideo non illam invenit, sed eam potius infideliter et infeliciter impugnavit. Qui ergo cupit de veritate divinæ prædestinationis humanum errorem effugere, et quid secundum veritatem tenere debeat, invenire, legat, ut jam diximus, diligenter et fideliter propheticas, et evangelicas, et apostolicas litteras, nec contra eas suum sensum defendere audeat, sed earum se auctoritati et veritati humiliter submittat, ne in perniciem suam contra stimulum calcitrare conetur. Ex quibus divinis litteris, quia multum jam de hac re supra posuimus, ne legentibus tædium faciamus, unum tantummodo hoc loco breviter memoramus, ex epistola beati Judæ apostoli, ubi cum de impiissimis hæreticis, qui Ecclesiam Domini ab ipsis apostolicis temporibus usque ad finem sæculi et impugnaverunt et impugnaturi sunt, loqueretur, ut ostenderet eos æterno et justo Dei judicio in reprobum sensum traditos, ut tanta ac talia contra Deum loqui auderent, et ad ultimum eodem divino judicio æterna perditione damnandos, ita dicit: *Subintroierunt enim quidam homines (qui olim præscripti sunt in hoc judicium) impii, Domini nostri Jesu Christi gratiam transferentes in luxuriam, et solum dominatorem Dominum nostrum Jesum Christum negantes (Jud. 4)*; ubi etiam

quam olim et quam multis antea sæculis hoc de eis fuerat prænuntiatum et prophetatum ostendens, post multa subjungit: *Prophetavit autem et de his septimus ab Adam Enoch, dicens: Ecce venit Dominus in sanctis millibus suis facere judicium contra omnes, et arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum, et de omnibus duris quæ locuti sunt contra cum peccatores impii (Ibid., 14, 15)*. De quorum etiam æterna damnatione et pœna horribili eis præparata et reservata manifestissime adjungit dicens: *Sidera errantia, quibus procella tenebrarum in æternum servata est (Ibid., 13)*,

Quid enim evidentius de prædestinatione impiorum ad æterni judicii damnationem quam quod hi homines impii tanto olim et tantis antea sæculis, et divino judicio et prophetico vaticinio præscripti sint in hoc judicium? (Ibid., 4.) Nec tantæ absurditatis esse debemus, ut quia hoc beatissimus patriarcha et propheta Enoch septima ab Adam generatione prophetavit, putemur quod tunc Deus omnipotens aliquid statuerit ac prædestinaverit quod in ejus æterno judicio atque consilio ante non fuerit: cum omnino in illius incommutabili æternitate nulla possit esse nova voluntas nulla recens dispositio; sed quod apud illum erat præfinitum æternaliter, hoc congruentissimo ordine et prophetari et impleri voluit temporaliter; ad illorum quidem judicium et damnationem, qui talia erant ausuri atque facturi, ad probationem vero et exercitium Ecclesiæ suæ, quam etiam per talium contradictiones et impugnationes et diligentius erudiri et excellentius disposuit clarificari: sicut et Apostolus dicit: *Nam oportet et hæreses esse, ut et qui probati sunt, manifesti fiant in vobis (II Cor. XI, 19)*.

Si ergo quærimus justam et æternam Dei prædestinationem in malice ad judicium damnationis, audiamus quia *homines quidam præscripti sunt in hoc judicium impii: et præscripti non tam temporaliter sermone prophetico, quam omnino æternaliter divino judicio: quia utique, quod erat apud Deum æternaliter præfixum, hoc per prophetam temporaliter est prædictum atque præscriptum*. Si quærimus utrum eis æterno Dei judicio pœna et supplicium sit præparatum, audiamus quod de ipsis dicitur: *Quibus procella tenebrarum in æternum servata est; atque ita divinæ veritati fideliter acquiescentes, nec impio pœnis, nec pœnas impiis divinitus præparatas. Vos autem, charissimi, superædificantes vosmetipsos sanctissimæ vestræ fidei, in Spiritu sancto orantes, ipsos vos in dilectione Dei servata; et hos quidem arguite judicatos, illos autem salvate de igne rapientes, aliis autem miseremini in timor (Ibid., 20, 23)*. Non enim ait: Hos quidem arguite judicandos, sed *arguite judicatos*, ut scilicet quod in sua impietate perdurantibus venturum erat suo tempore, jam nunc eis divini et æterni judicii, ut dictum est, prædestinatione terribiliter supervenisse demonstret, et futura utique punitione damnandis, et præsentī jam sententia divinitus condemnatis.

Host hæc ad illud necessario convertimur, quod iste ut aliquid etiam ex Græcæ linguæ peritia docere videatur, addit et dicit: *Ecce Græcum verbum ὁρᾶ, quod video, et definitio, et destina interpretatur, similiter compositum προορᾶ prævideo, prædefinitio, prædestino. Ac per hoc prædestinationem et prædefinitionem nihil aliud esse quam prævisionem.* In quibus verbis bene quidem ait quod ὁρᾶ possit Latine dici *video*, sed quomodo istud *video* intelligi debeat, utrum simpliciter tantummodo, sicut multa videmus velut transeunt et ultro se nostris aspectibus ingerentia; an certo aliquo et defixo intuiti, quo rem aliquam aut certissime esse cognoscamus, aut tanta illuc intentione noster dirigatur aspectus, ut quasi signum ad sagittam eundem nostrum aspectum actio consequatur. Sicut et Scriptura dicit de fabro ferrario vel cujuslibet alterius metalli, quia ad similitudinem vasis quod fabricatur, est oculus illius, cum tanta illud intentione oculi attendit, ut velut ad regulam vel ad lineam sui obtutus nihil in eo aliter quam ipse disposuit esse patiat. Ita ergo magis ille sermo ὁρᾶ, id est *video*, intelligendus est, ut talis ibi visio designetur, quæ ita ad certum dirigitur intuitum, ut ad ipsum vel incursus intuentis, vel jaculatio, vel fabricatio, vel aliud ejusmodi rectissime et indeclinabiliter dirigatur.

Ex hoc namque verbo quod dicitur ὁρᾶ derivatur ὁρώμα, quod est Latine *visio*. Quam visionem, verbi gratia, somnii, aut alicujus revelationis, ita antiqui definerunt, quia visio est cum id quis videt quod eodem modo quo apparuerat eveniet. Unde maxime in Scripturis visionem cujuslibet divinæ revelationis, quæ utique ita videtur in spiritu, ut omnino aliter evenire non possit, Græce in ὁρώματα ostendi sive videri legitur. Et ideo juxta hunc evidentissimam rationem cum isto modo dicitur *video*, certissime intelligitur, *definitio*, vel *destino*, sicut et iste recte posuit, ut cum componitur ille sermo addita præpositione, et dicitur προορᾶ, rectissime intelligatur *præfatio*, vel *prædestino*, quod utrumque unius significationis est, potest etiam interpretari *provideo*: quæ providentia, cum ad Deum refertur, omnino certissima est, et omnino, sicut ille providerit, futurum. Unde et ex hoc verbo quod est ὁρᾶ, derivari Græce videtur ὁρισμός, quod est *destinatio*, et præpositione addita προορισμός, id est *prædestinatio*. Quæ duo verba nemo unquam visionem vel prævisionem interpretari ausus est, sed, ut diximus, *destinationem et prædestinationem*.

Similiter ex eodem verbo ὁρᾶ derivari videtur ὁρισεν, quod est *destinavit*, et præpositione addita προορισεν, id est *prædestinavit*. Potest autem προορᾶ, ut supra diximus, interpretari etiam *prævideo*; sicut in psalmo, ubi nos Latine dicimus: *Providebam Dominum in conspectu meo semper* (Psal. xv, 8); in Græco legitur, προορῶμεν τὸν Κύριον, quæ providentia utique certum aliquid, et præfinitum ostendit. Quod beatus Hieronymus in editione sua ita posuit: *Proposui Dominum in conspectu meo semper*:

quod utique manifestius ad destinatum pertinet. Quod autem destinatum hoc sit proprie, quod ad certum intuitum sive consilium dirigitur, ostendit nobis Scriptura, quæ dicit: *Aut sicut sagitta in locum emissa destinatum* (Sap. v, 12). Et Apostolus, ubi de se ipso ait: *Ad destinatum persequor, ad bravium supernæ vocationis Dei, etc.* (Phil. iii, 14). Quod beatus Hieronymus exponens ait: [Dicit se necdum comprehendisse et nequaquam esse perfectum, sed instar sagittarii ad propositum et ad signum jacula dirigere, quæ significanter Græci στόπον nominant, ne sagitta ad partem declinans alteram, imperitum ostendat sagittarium.] Non ergo iste illudat nostræ ignorantiae, et Græcis verbis aliquis immutans nova interpretatione, et eorum vim, quantum in se est, evacuans: ut quod omnes antiqui in Scripturis sanctis vel prædestinationem interpretati sunt, vel præfinitionem, aut providentiam, sive propositum, nunc iste velit dicere, inusitato et absurdo nomine, prævidentiam. Quæ et ipsa, quamvis in Deo, sicut etiam præscientia, certissima sit, tamen ex hujus novitate sermonis nullatenus patimur extenuari, vel destrui sensum prædestinationis, quia prævideri et præsciri a Deo possunt etiam illa quæ ipse facturus non est; prædestinari autem ab eo non alia intelliguntur, nisi ea quæ ipse facturus est, vel misericordia vel judicio suo. Ac per hoc absit omnino a nobis quod iste dixit et quasi defnivit, prædestinationem et præfinitionem Dei nihil aliud esse quam prævisionem; quia iste sensus manifeste impius est, ut quasi tantummodo præviderit Deus quid quisque esset facturus, vel quid pro factis suis passurus, et nihil de illo qui vel bene vel male erat acturus, in suo æterno judicio prædestinavit vel præfinit.

Addit iste adhuc et dicit: *Deum nec prævidisse, nec prædestinasse mortem et pœnas, qui nihil sint.* Quod quam sit vanum et veritati contrarium, jam supra satis, et putamus, et sæpius ostensum est.

Deinde subjungit iste loquens de Deo: *Peccatores in massa originalis peccati reliquit, relictos deseruit; desertos lumine tenebras torquere, desertos vita mortem interimere. Nec quod in eis Deus fecit, relinquit vel deserit: alioquin eorum natura ad nihilum rediret, si summa essentia in eis non esset: sed quod in eis non fecit, id est superbiam sprexit.* Quod ergo dicit de Deo quia peccatores in massa originalis peccati reliquit, si dixisset reprobos aut puniendos sive damnandos, profecto verum esset; ipsi enim, id est reprobi, puniendi, atque damnandi remanent, in massa illa ex Adam generaliter damnanda, quia non eos inde discrevit *figulus* ille omnipotens, quia *ex una eademque massa facit aliud vas in honorem, aliud vera in contumeliam* (Rom. ix, 21). Nunc vero quod dicit, quod Deus peccatores in massa originalis peccati reliquit, non omnino potest esse verum, quia utique peccatores inde discrevit ac liberavit ille qui dicit: *Non veni vocare justos, sed peccatores* (Matth. ii, 17); et de quo Apostolus ait: *Fidelis sermo, et*

omni acceptione dignus, quia Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere (I Tim. xv). Verum tamen, quia non dixit, Omnes peccatores in massa illa reliquit; quod utique apertissime falsum esset, sed dixit indefinite, Peccatores in massa illa reliquit; quod potest intelligi et ex parte, stet utcumque quod dictum est. Quod autem subjungit de eisdem relictis in massa peccati: *Relictos deseruit, desertos lumine tenebras torquere, desertos vita mortem interimere*, ita eos vult intelligi a Deo relictos, et relinquendo desertos, ut quia deserti sunt a vero lumine, tenebris cæcitatæ suæ torqueantur in mente: et quia deserti sunt a vero lumine, tenebris cæcitatæ suæ torqueantur in mente; et quia deserti sunt a vera vita, morte speciali in anima primantur. Et hæc sit tantummodo eorum pœna atque supplicium in illa æterna damnatione, ut nullo extrinsecus tormento adhibito, sola mentis cæcitate, sola animæ morte puniantur, sicut et supra multipliciter asserere conatus est. Est ut in illa damnatione remanere eis aliquod magnum bonum, ostendere videatur, dicit adhuc de ipsis: *Nec quod in eis Deus fecit relinquit vel deserit, alioquin eorum natura ad nihilum rediret, si summa essentia in eis non esset, sed quod in eis non fecit, id est superbium spreuit*. Ecce quale bonum eis prædicat remansisse, quale etiam insensibilibus elementis Deus exhibere dignatur, ut omnipotenti virtute essentia suæ det eis esse et ut esse permeneant, nec eorum natura ad nihilum redigatur, eadem virtute ea sustentat et permanere facit. Sed ista, id est elementa (a) mundi, in quantum sunt, in naturali sua substantia conservantur, permanent utique ad laudem Creatoris, et ad usum sive honorem rationalis creaturæ: illorum vero damnatorum et perditorum natura et omnipotenti Dei virtute servatur ne pereat, et justo Dei judicio ad pœnam ei tantummodo proficit quod servatur, ne unquam ejus supplicium finiatur. Licet etiam mihi laudandus sit Creator, qui bonum naturæ, quod condidit, non omnimodo deleri voluit.

Quod vero ait: *Alioquin eorum natura ad nihilum rediret, si summa essentia in eis non esset*. Si dixisset: Eorum natura ad nihilum rediret si eis summa essentia esse non concederet, vel esse non conservaret, esset utique verum: quia omnia quæcumque habent esse, ab illa summa et divina essentia acceperunt ut essent. Nunc autem cum dixerit, nisi

summa essentia in eis esset, tantum eis attribuere videtur qui erunt in illa perditione damnati, ut etiam templum Dei esse videantur (b): Si enim summa essentia in eis erit, quia summa essentia Deus est, qui de seipso dicit: *Ego sum qui sum* (Exod. III, 14), ergo Deus in eis erit, et templum Dei dicit poterunt: ita ut de ipsis dicat Deus: *Et inhabitabo in illis*. Imo et amplius quam templum erunt, si summa essentia in eis erit; ut quodammodo essentiali quadam copulatione Deo uniri videantur; quod de uno et solo Mediatore Dei et hominum homine Christo Jesu singulariter est credendum, quem sibi Verbum Dei et Verbum Deus essentiali et naturali conjunctione univit, id est in unitatem personæ suæ suscepit. Quod si dixerit quod summa substantia in eis erit, virtute operationis suæ agendo, ne eorum substantia aboleatur et pereat, non per aliquam inhabitationis gratiam, qua aliquo bono in illo et ex illo perfruantur; mutet ergo inusitatam et insolentem locutionem, nec dicat in hominibus impiis æterna perditione damnatis summam essentiam esse, sed potius summam eis essentiam adesse, virtute operantis, non dignatione inhabitantis. Est autem magna quæstio et fidei pietate, quantum divina gratia largitur indaganda, quomodo omnipotens Deus credendus sit in universitate creaturæ semper ubique esse vel adesse, et aliquando etiam inesse vel inhabitare, quam tamen hoc in loco magis quærendam quam exponendam proponimus, ut a piis et fidelibus pie et fideliter hujus rei veritas quæretur, ut eodem Deo adjuvante veraciter inveniatur.

Iste enim et ecclesiasticæ locutionis et Christianæ pietatis minus expertus adjungit adhuc propter eosdem impios damnatos, et dicit: *Deum in ea natura, quam ad se creavit semper habitare*. In quibus nimirum verbis naturam quam Deus ad se creavit, humanam vult intelligi, quam in mente rationali ad imaginem et similitudinem suam Deus fecit, et dicit in hac natura mentis rationalis semper Deum habitare, et in præsentem videlicet sæculo, et in futuro, et in credentibus, qui ejus fideles sunt, et in incredulis ac paganis, qui ipsa sua infidelitate ab eo alieni sunt, et in electis, quos templum suum fecit, et in reprobis quos æterna perditione damnavit: quod utique contrarium est fidei et veritati; quia si hoc verum esse posset, etiam in infidelissimis Judæis et paganis, qui quantum ad naturam bonam et a Deo conditam

NOTÆ DUVALLII DOCTORIS SORBONICI.

(a) Non consumentur elementa quoad substantiam et qualitates eis proprias (sunt enim sic partes quædam præcipuæ ipsius mundi, qui tunc potius perficietur), sed quod qualitates eis permistas; tunc enim pura omnino reddentur et futuro statui beatorum convenientia. Sicque quando dicit D. Petrus, II, cap. III, cælos transituros esse et elementa calore solvenda, non est primo illud intelligendum de corporibus illis cælestibus ad quæ certum est conflagrationis ignem non perventurum, sed de cælo aëro, hoc est toto spatio aëris. Deinde dicitur illud esse transitorium propter renovationem et

perfectionem majorem, sicut et elementa calore solvenda, id est repurganda. — August., lib. xx de Civit., capp. 6 et 18.

(b) Perfectius Deus unitur cum damnatis quam cum templis si actionum vitæ ratio habeatur, si vero beneficiorum singularium quæ hominibus in templo orantibus conferuntur, magis est in templis quam in inferis seu cum damnatis. Non negat Trinitatem esse in damnatis, quia Deus ubique erit per essentiam, præsentiam et potentiam; ideoque tantum vult non esse in illis per gratiam habitantem, sed tantum per ostensionem suæ justitiæ.

pertinet, et ad imaginem et similitudinem Dei facti sunt, recte diceretur habitare Deus Pater, habitare Christus, habitare etiam Spiritus sanctus. Et similiter de illis æterna damnatione perditis quod etiam in ipsis habitaturus sit Deus Pater, habitaturus Christus, habitaturus Spiritus sanctus. Quo sensu impio et detestando quid horribilius dici aut cogitari potest? Istam namque absurditatem etiam illud sequitur, ut si angeli, qui sunt utique principaliter rationalis creatura, recte creduntur ad imaginem et similitudinem Dei conditi; neque enim minus aliquid hominibus in sua natura acceperunt; etiam in diabolo et angelis ejus, qui unius naturæ cum sanctis angelis existunt, et Deus Pater, quod absit, et Christus ejus, et Spiritus sanctus habitare dicendus sit: cum hoc donum beatæ et benignæ habitationis suæ soli electæ et fideli rationali creaturæ, sicut supra ex Scripturis ostendimus, largiri credendus sit. Piis namque et fidelibus Dominus promittit dicens: *Ego et Pater ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus* (Joan. xiv, 23). Quibus et de Spiritus sancti habitatione similiter repromittit dicens: *Et ego rogabo Patrem, et alium paraclitum dabit vobis qui maneat vobiscum in æternum* (Joan. xiv, 16, 17). De quo etiam paulo post subjungit: *Vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit et in vobis erit*. De talibus ipse Deus dicit: *Et inhabitabo et inambulabo in illis* (II Cor. vi, 16). Et Psalmista ait: *In æternum exultabunt, et habitabit in eis* (Psal. v, 12). Qui etiam alibi dicunt: *Nisi quia Dominus erat in nobis dicat nunc Israel, nisi quia Dominus erat in nobis* (Psal. cxxiii, 1). Unde et beatus Joannes apostolus distinguens inter habitatorem piorum Deum, et habitatorem impiorum diabolum, dicit fidelibus: *Vos ex Deo estis, filii, et vicistis eos, quoniam major est qui in vobis est quam qui in mundo* (I Joan. iv, 4). Hæc iste si corrigi desiderat, fideliter ex Scripturis discat, et non humanis et vanis argumentationibus contraveritatem Dei litiget, sed se illi miti pietate submittat.

Sed quia totum hoc quod de illis qui in massa originalis peccati relictis sunt, dicit, non ob aliud replicat, nisi ut eos tantummodo peccati originalis vinculo obstrictos, nullo Dei judicio asserat ad pœnam prædestinatos, quærendum ab eo est et a cæteris qui ita sentiunt, utrum aliquo Dei judicio factum sit ut tanta multitudo generis humani illi peccato originali fieret obnoxia, ac per hoc etiam æternæ morti debita, an non? Si enim nullo Dei judicio, sed tantummodo naturali cursu vitiatæ originis hoc factum est, ergo sic peccatum tantummodo in eos naturaliter ex illo primo homine transfusum est, ut nulla peccati ejus damnatio in eos transfunderetur, et cucurrit in eos ex Adam sola origo peccati, non etiam justa pœna peccati, sed manifeste Apostolus dicit quod *per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes homines pertransiit* (Rom. v, 12). Vere ergo ex uno et per unum hominem non solum peccatum, sed etiam pœna peccati mors intravit in mundum. Cujus judicio, nisi illius qui ho-

mini prædixerat: *Quacunque die comederis ex eo, morte morieris?* (Gen. ii, 12.) Quia comedere ex illo ligno vetito, hoc fuit utique peccatum, pœna vero peccati hoc quod consequenter adjunctum est, *morte morieris*. Quod utique non de sola ista prima morte corporis ei comminatus est Deus, sed et de illa quæ peccando facta est in anima, quia *anima quæ peccaverit, et ipsa morietur* (Ezech. xviii, 4); et de secunda etiam morte, quæ erit in damnatione æterna, ad quam reatus illius primi peccati omnino omnem hominem trahit, nisi Christi gratia liberetur.

Cum ergo hæc Deus dixit, non solummodo terrorem audienti incutere voluit, sed quod justum æterno judicio suo statuit, illa comminatione manifestavit, ut videlicet justo et æterno ejus judicio, si homo illud peccatum admitteret, primo animæ mortem inquireret, secundo etiam corporis morte dissolveretur, tertio etiam secunda morte damnaretur. Et hæc tota damnatio et in anima scilicet et in corpore, et post tempus cum ipso peccato in omnes posteros transfunderetur. Et ideo judicium æterni consilii et justitiæ suæ, quod in illo primo et uno homine inchoandum judicavit, in omnem ejus progeniem transmisit: ut illo justo ejus judicio quicumque ex illa in Adam massa damnata Christi gratia non fuisset discretus, prima illa divini judicii sententiæ æternæ damnationi teneretur prædestinatus. Et ideo reprobos non reliquit tantummodo in massa originalis peccati, quasi nihil de eis statuens atque definiens, sed etiam judicavit, ut æternum et justum ejus judicium, quod præcessit in radice, sequeretur in germine; et quod cœpit in parente, necessario impleteretur in sobole. Nam nulla omnino apud fideles dubitatio est quod omnipotens Deus antequam peccaret homo, præscivit eum utique peccaturum: et sicut præscivit peccatum, ita etiam prædestinavit quid justo ejus judicio esset passurus: et quod in illo juste judicando cœpit, in tota illius progenie eadem præscientia, eadem prædestinatione judicii, eadem justitia damnationis implevit. Sed hæc verba nulla ratione fulta, quod Deus reprobos in massa illa damnationis reliquerit, nec aliquid de eorum prædestinaverit damnatione, ex libello quem Græci Hypognosticon appellant, quem etiam ex falso titulo plerique sancti Augustini esse putant, assumpsisse videtur. Quem libellum non esse ejusdem sancti Augustini et stylus ipse demonstrat et sensus: non solum S. Augustini scriptis, sed etiam fidei contrarius, et testimonia ex nova ista editione, qua nos ulimur assumpta, cum ille contra hæreticos disputans et de causis fidei agens continue ex antiqua editione vincat contradicentes, et ex ipsa instruat fideles.

Addit adhuc et dicit: *Dei sapientiam prædestinasse in suis legibus modos ultra quos impiorum malitia progredi non possit, etc.*, usque ubi dicit, *cupidinis justissimum cruciatum*. In his verbis quædam vera præmissa sunt, ut ex eis falsa conclusio concinnaretur. Nam quod Dei sapientia in occultis legibus suæ dispositionis prædestinaverit atque præfixerit mo-

dum atque mensuram malitiæ impiorum, vel angelorum, vel hominum, ne scilicet in tantum possit procedere et extendi eorum malitia quantum ipsi desiderant, si sub occultis Dei legibus certa mensura et terminis coerceantur, manifestè verum est quia et diabolus et homines maligni semper utique habent male agendi vel nocendi voluntatem, sed non semper habent potestatem, nisi quantum et quando a Deo permittuntur. Nam et diabolo malitiose et nequiter beato Job nocere cupienti, modum imposuit, nec quantum voluit, sed quantum permissus est, nocere prævaluit. Et de impiis hominibus maligna et prava conantibus, et tamen, Deo modum eis imponente, nequaquam perficere valentibus, aperte Scriptura dicit: *Cogitaverunt consilia quæ non poterunt stabilire (Psal. xx, 12)*. Et iterum: *Quia dissipat cogitationes malignorum, ne possint implere manus eorum quod cæperant (Job v, 12)*. Et quod subjungit iste et dicit: *Nihil appetere malitiam diaboli et omnium impiorum, nisi ut peccando et inique agendo, a Deo, qui summa essentia est, recedant, manifeste verum est, quia, ut dictum est, peccando et inique agendo quid aliud agunt nisi ut a Deo recedant, et longe ab eo flant et pereant? Sicut de eis scriptum est: Quoniam qui elongant se a te, peribunt (Psal. LXXII, 27)*.

Et quod subjungit iste adhuc dicens, *quod in tantum et diaboli et hominum impiorum iniquus appetitus pronus et avidus sit ad malum, ut si eos divina potestas permitteret, tantum se peccatis immergerent, ut in eis etiam ipsa natura merito deleri posset*, nimis quidem coactum, sed forsitan non ex toto falsum est. Similiter quod adjungit, *quia ex ea difficultate et impossibilitate qua in eis divina potentia et providentia imponit, ne in tantam ruant voraginem malitiæ quantum desiderant, sit in animo eorum, id est et malignorum spirituum et hominum pessimorum labor conandi, et cruciatus multipliciter cogitandi, quod implere non possunt. Et talis labor fit utique animis eorum tormentum, punitio, cruciatus, ut ipsa sua maligna voluntate torqueantur et puniantur. Quod vero post hæc omnia subjungit et dicit, videlicet ex hoc interno cruciatu et punitioe animi, dum cupiditates suas Deo obsistente implere non potest, fiat anima misera, sustinens inanium voluptatum suarum egestatem; verum quidem est, quod hæc perversa animi cupiditas, et cum expletur, et cum expleri non permittitur, miserum eundem animum facit. Sed multo est misericor animus, cum ad talia permittitur quam cum a talibus divina potestate prohibetur: infelicis namque mala possit, quam velit tantummodo, nec possit. Unde et sæcularis philosophi vera est illa sententia de quodam: *O miserum cui peccare licebat!* Verum namque dixit qui hoc dixit, quia si prohiberetur peccare ille de quo hoc dictum est, minus utique miser esset, sola voluntate peccandi: cum autem ei peccare licebat, infelicissima licentia, multo miserior erat et appetitu malæ voluntatis et affectu.*

Quod vero iste aperiens et exponens cur omnia

A ista præmiserit, subjungit in fine et dicit, *quod ea difficultas et impossibilitas qua impii angeli vel homines Deo obsistente prohibentur pervenire ad ea quæ cupide et perverse appetunt, hæc eis tantummodo fiat in illa æterna damnatione pœnalis interitus et miserri-mæ cupiditatis justissimus cruciatus, ut hunc tantummodo ibi patiantur in animo suo interitum et cruciatum, quia jam quod perverse desideraverant, implere non sinantur, nec ullum eis extrinsecus ex illo igni æterno adhibeatur supplicium et tormentum; manifestissimum mendacium est, fidei ac veritati contrarium, sicut jam supra frequenter ostensum est.*

10. Post hæc subjungit et dicit, *invitos Deo servire impios: non naturam quam in eis fecit, et in eis non punit, sed malam voluntatem, quam in eis non fecit, et in eis punit: ideoque quod ei inviti serviunt puniri in seipsis sua pœna, de qua quos juste non liberet, ad eam illos quodammodo præparet, dum eos ad eam seipsos præparare permittat.* Similis est et in his verbis ejus intentio. Dicit namque quod omnes impii, id est et angeli et homines maligni, in illa subjectione qua subjiciuntur potestati et judicio Dei in æternum damnati, inviti servient divinæ dispositioni. Et hoc secundum ejus sensum, ut videlicet inviti subjiciantur Deo non natura in eis faciet quam Deus fecit, et, sicut iste contendit, nunquam punit; sed mala voluntas quam in eis non fecit, et quam solum in eis punit. Et ex eo quod inviti servient divino judicio, puniendos eos esse non extrinsecus aliquo tormento adhibito, sed tantummodo intrinsecus in ipsa voluntate, dum in eis voluntas fit sua pœna sibi ipsa, dum et esse cupiet male libera, et tamen divina potestate ab illa perversa libertate coercetur invita. Hanc itaque solam dicit esse pœnam et angelorum et hominum impiorum, ut hoc modo cupiendo habere nec valendo assequi pessimam malitiæ libertatem, in sola et ex sola tali voluntate crucientur. Natura vero eorum qua subsistunt in spiritu vel corpore, quia a Deo facta est, et secundum istum nunquam peccat, nunquam punietur, nunquam aliqua tormenta patietur.

De quibus omnibus jam supra, prout Dominus dedit, satis responsum est. Unum tantummodo hic proponimus omnibus considerandum, imo etiam execrandum, quomodo iste contra humanum sensum et contra apostolicam veritatem dicat *non peccare naturam, sed solam voluntatem naturæ*. Quis enim unquam hominum fuit aut est qui dicat quod cum aliquis adulterium, aut comessionem, vel ebrietatem perpetrat, sola in illo peccet voluntas, et nihil ibi peccet anima, nihil peccet corpus? cum e contrario, secundum fidei catholicæ veritatem, propterea adducendæ sint omnes anime cum corporibus suis ad judicium omnipotentis Dei, ut sicut in utroque et ex utroque peccaverunt, ita in utroque judicentur atque puniantur. Nam si natura corporis impiorum omnino immunis est a peccatis, quid necesse est ut resurgat, quæ nullam damnationem meretur? aut quomodo juste cum anima sua

condemnatur, quæ cum ea nullum peccandi consortium habuit, nullum peccati meritum contraxit; nam si hoc ita esset, sufficiebat solam animam in iudicio præsentari, et malam voluntatem, quia in ipsa inhabitat, quam iste dicit solam peccare, in ea puniri? Ita hujusmodi impietatis assertio non solum fidem veritatis, sed etiam fidem resurrectionis impugnat. Apostolus dicit: *Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis desideriis ejus: sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato? Sed exhibete vos Deo, tanquam ex mortuis viventes, et membra vestra arma justitiæ Deo* (Rom. vi, 12, 13). Si ergo juxta hæc verba loquentis in Apostolo Christi regnat peccatum in nostro mortali corpore, et tunc regnum ibi obtinet cum obedimus desideriis ejus, ita ut efficiantur membra nostra arma iniquitatis peccato, quibus animam nostram debellet et occidat, quomodo non corpus peccat, nec peccatum ad ipsum pertinet, in quo et peccati regnum inhabitat et peccati militia exercetur?

CAPUT XIX.

Nono decimo, id est extremo capitulo, ita dicit:

1. *Ignem æternum istum ipsum quartum mundi elementum, ubi corpora sanctorum in ætheream mutantur qualitatem, impiorum vero corpora in aeream qualitatem, impiorum vero corpora in aeream qualitatem transitura.*

2. *In eoque naturarum intra se miserabile perfici gaudium, malarum vero voluntatum ineffabile tormentum.*

3. *Et ita impiorum omnium angelorum hominumque corpora supplicia ignis æterni perpessura, ut integritate eorum substantiæ nullo modo peritura, eorum pulchritudine nullo modo defutura, eorum naturali incolumitate permansura, omnibus deinde naturæ bonis ad universitatis ornamentum mirabili ordine refuturis, excepta beatitudine, qua privabuntur.*

4. *Superioris ignis corporei cum inferioris aeris corporibus qualitate colluctante, naturali vi servata infelicitium animarum intentio de corporibus suis æternas patiat ærumnas.*

5. *Ita videlicet ut idem ipse ignis omnibus corporibus fiat gloria, quo damnandis animabus intrinsecus iniquitate propria, extrinsecus cumulabitur pœna.*

In his verbis phantasticis et omni insanie delirante plenis, prætermissa simplicitate fidei et confessionis apostolicæ, qua omnis Ecclesia credit et confitetur Dominum nostrum Jesum Christum die tertia a mortuis resurrexisse et ascendisse ad cœlos, et sedere ad dexteram Patris, et inde venturum esse ad judicandum vivos et mortuos, atque in ejus adventu futuram carnis resurrectionem, et donandam sanctis vitam æternam: prætermissa, inquam, ista simplicissima et purissima confessione pietatis, nusquam nominans Christi adventum de cœlis, nusquam commemorans resurrectionem ex mortuis, ita omnia confundit et quibusdam adinventionibus obscurare conatur, ut nec veritatem resurrectionis,

A nec veritatem divini iudicii et æterni supplicii, nec mentionem aliquam futuræ vitæ sanctorum in ejus litteris possimus agnoscere. Dicit namque quod *in illo igni æterno, quem istud quartum mundi elementum putat, naturali ordine super terram, et aquis et aerem constitutum ibi, id est in igni æterno mundi igneo elemento, corpora sanctorum mutabuntur in ætheream qualitatem, ubi etiam impiorum corpora in aeriam qualitatem sint transitare*; dissentiens manifestissime et dissonans apostolicæ doctrinæ, quæ non in quarto mundi elemento, neque in igneo quodam conflaterio, sed in isto habitaculo terreno, ubi et vixerunt et mortua sunt tam justorum corpora quam iniquorum, futuram dicit omnium resurrectionem et sanctorum immutationem mirabili et ineffabili celeritate, id est, sicut ipse Apostolus dicit, *in momento, in ictu oculi*, quo utique nihil est celerius in motibus corporalibus. Ita namque ait: *Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in novissima tuba: canet enim tuba, et mortui resurgent incorrupti, et nos immutabimur* (I Cor. xv, 51, 52). In quibus verbis manifeste omnium generalem resurrectionem describit.

Sed hanc ipsam omnium generalem resurrectionem quadam certa proprietate distinguit, dum dicit quia *omnes resurgemus, sed non omnes immutabimur*; et cum subjungit: *Et mortui resurgent incorrupti, et nos immutabimur*: ostendens videlicet quia omnes resurgent receptione corporum, sed non omnes immutabuntur glorificatione justorum. Iniqui enim resurgent tantummodo incorrupti, non etiam glorificati: et incorrupti in eo tantummodo quod jam non poterunt morte dissolvi; ad pœnas autem et ad cruciatus æternos sentiendos atque perferendos ita omnino corruptibiles erunt, et ita ipsis suppliciis sine fine corrumpentur, ut omnino, sicut Scriptura dicit, *dentur in carnes eorum ignis et vermes, ut urantur et sentiant usque in sempiternum* (Judith. xvi, 21). Justi autem, ex quorum persona Apostolus dicit, *et nos immutabimur*, et incorrupti resurgent, ut nulla ulterius morte solvantur; et hoc speciale habebunt quod corpora eorum immutabuntur in melius, dicente eodem Apostolo, et aperte qualis futura sit ipsa commutatio exponente: *Oportet enim, inquit, corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem* (I Cor. xv, 53); scilicet ut hoc ipsum corpus quod nunc a sanctis corruptibile et mortale gestatur, illa resurrectionis virtute fiat incorruptibile et immortale, id est, incorruptione et immortalitate induatur. Quæ incorruptio sanctorum tanta ac talis erit, ut nullo jam dolore, nullo labore, nulla molestia, nulla indigentia tangi possit. Et ita per illam immortalitatem quæ eis dabitur, absorbebitur mors in corporibus eorum, ut non solum ipsa mors ibi quodammodo deleatur, sed etiam causa mortis, id est *peccatis stimulus*, cujus punctione mors ab initio facta est, penitus conteratur. Qui utique peccati stimulus in corporibus damnatorum nunquam evacuabitur, et ideo nunquam vere a

morte liberi erunt. De hac itaque felicissima immutatione justorum subjungit Apostolus et dicit: *Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria: ubi est, mors, victoria tua? ubi est, mors, stimulus tuus? Stimulus autem mortis peccatum est: Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum (Ibid. v, 54-57).* Non ergo prius resurgent corpora justorum, et postea, sicut iste dicit, in elemento igneo, velut in conflatorio, immutabuntur: sed in ipso momento et ictu oculi in quo resurgent divina virtute immutata, incorruptionis et immortalitatis gloria vestientur.

De immutatione autem iniquorum et æternis suppliciis damnatorum, quorum iste corpora, novo et inaudito genere erroris, commutanda dicit in aeream qualitatem, nihil omnino Apostolus loquitur: et ideo etiam nos talem phantasiam contemnere potius quam audire debemus, ne simus *prurientes auribus, et a veritate auditum avertentes, ad fabules autem convertentes*. Quomodo enim juxta ipsum transibunt in aeream qualitatem? Nam si de terrenis aerea fient, non erit vera resurrectio, quia non eadem corpora resurgent quæ per mortem ceciderunt; illa enim terrena erant, ista aerea erunt: autem ipsa natura terrenorum corporum permanebit, et tamen qualitatem aeris accipiet, ut videlicet ipsius aeris et ventorum subtilitate immutetur, hanc novitatem fides Ecclesiæ non recipit, quia, sicut jam dictum est, de immutatione impiorum nihil Apostolus dicit. Quod autem dicit *corpora sanctorum immutando in ætheream qualitatem*, si istam immutationem manente ipsorum corporum natura futuram credi, ut scilicet ipsa corpora quæ ceciderunt in morte, quæ suscita sunt in resurrectione, glorificentur cœlesti claritate, et de obscuris lucida fiant sufficit nobis de hac eorum mira clarificatione illud tenere quod Dominus in eis futurum dicit: *Tunc justii fulgebunt sicut sol in regno Patrum eorum (Matth. xiii, 43)*. Si autem ita dicit eadem corpora in ætheream qualitatem immutanda, ut amittant naturam suam et pro terrenis cœlestia fiant, manifeste veritati resurrectionis contradicit, et ideo nullatenus audiendus est. Quicumque autem desiderat simpliciter et pure ac vere de sanctorum resurrectione et spiritualium corporum natura sentire, audiat et teneat fideliter quod beatus Augustinus de his sincerissime docet, dicens: [Egestas edendi ac bibendi talibus corporibus auferetur, unde et spiritualia erunt, non quia corpora esse desistent, sed quia spiritu vivificante subsistent. Nam sicut ista quæ habent animam viventem, nondum spiritum vivificantem, animalia dicuntur corpora, nec tamen animæ sunt, sed corpora, ita illa spiritalis vocantur corpora. Absit tamen ut spiritus ea credamus futura, sed corpora carnis habitura substantiam, sed nullam tarditatem corruptionemque carnalem spiritu vivificante passura. Tunc jam non terrenus, sed cœlestis homo erit: non quia corpus, quod de terra factum est, non ipsum erit; sed quia dono cœlesti jame tale

erit, ut etiam cœlo incolendo non amissa natura, sed mutata qualitate, conveniat. Proinde cum hoc corpus jam non animale, sed futura commutatione spirituale anima receperit angelis adæquata, perfectum habebit naturæ suæ modum, inobediens et imperans, vivificata et vivificans tam ineffabili facilitate, ut sit ei gloriæ quod sarcinæ fuit.]

Subjungit iste et dicit: *In eoque naturarum intra se mirabile perfici gaudium, malarum vero voluntatum ineffabile tormentum*; id est, ut juxta ejus sensum loquamur, naturatum ibi tantummodo mirabile perficiatur gaudium, quæ secundum istum minime peccaverunt. Ut hoc sit gaudium naturarum, quod natura terreni corporis, sicut iste putat, in impiis transitura est in aeream qualitatem, in sanctis vero adhuc in excelsiorem gloriam, id est in ætheream qualitatem; malarum vero voluntatum, quas solas dicit peccasse, tunc futurum ineffabile tormentum, cum ex ipsa sua mala conscientia torquebuntur. Sed hoc totum quam vanum et falsum sit, jam satis est demonstratum.

§. Addit post ista et dicit: *Et ita impiorum omnium, angelorum hominumque, corpora supplicio ignis æterni perpessura, ut integritate illorum substantiæ nullo modo peritura, eorum pulchritudine nullo modo defutura, eorum naturali incolumitate permansura, omnibus deinde naturæ bonis ab universitatis ornamentum mirabili ordine fulsuris: excepta beatitudine qua privabuntur*. Mirandum est nimis in his verbis quomodo dicat *Omnium impiorum et angelorum, et hominum corpora æterni ignis supplicium perpessura*, quod superius tam aperte et multipliciter ubique inegavit, Quod utique in hoc loco aut fecte et dolose confessus est et abominabilis est Deo qui de fide ejus in corde tenet mendacium, et in ore vult præferre veritatem, sicut scriptum est: *Perdes omnes qui loquuntur mendacium: virum sanguinum, et dolosum abominatur Dominus (Psal. v, 7, 8)*. Aut si vere ipsa rei veritate et timore offensionis Ecclesiæ superatus, ne omnino infidelis judicaretur, hoc confessus est, vacua est omnino et causa talis confessio, quam superius tanta et tam multiplex præcessit negatio. Nobis autem non licet in rebus ad fidem Dei pertinentibus aliud modo, aliud postea dicere: sed quod semel ex ipso ore Domini et apostolorum ejus accepit Ecclesia, credendum et confitendum; ita inviolabili et immutabili veritate retinere, ut fiat in nobis verissime quod Dominus præcepit, dicens: *Sit autem sermo vester, est, est: non, non (Matth. v, 37)*; videlicet ut immobili veritate et veritas nostra confessione confirmetur, et falsitas nostra confessione respuatur.

Et tamen iste quam fideliter de æterni ignis suppliciis credat, in sequentibus manifeste aperit: postquam enim dixit, *ita impiorum angelorum hominumque corpora supplicia ignis æterni perpessura* ut intelligere [possimus] modum quo id credit esse futurum, subjunxit statim: *Quod hoc ita fiet, ut integritas substantiæ eorum, id est angelorum et hominum*

malignorum nullo modo sit peritura, ut pulchritudo eis nullo modo sit defutura, ut naturalis incolumitas sit in ipsis permansura. Ecce quæ bona eis tribuit in suppliciis ignis æterni, videlicet integritatem naturæ, pulchritudinem, incolumitatem : ut integritatem naturæ suæ habeant, quia toto eorum natura in anima et corpore perpetuo permanebit : pulchritudinem vero ubi aut quomodo habere possint, fidelis quisque consideret, pulchritudo namque aut animæ est aut corporis. Quis autem fidelium credat ullam ibi esse posse pulchritudinem animarum, ubi erit amissio omnium virtutum et fœditas omnium vitiorum? anima enim aut virtute pulchra est, aut vitio deformis. Quæ autem ibi esse poterit pulchritudo corporum, ubi æterno horrore tristitiæ, et æterna ignis exustione, æterna vermium laceratione offuscabitur et tenebrabitur? Quæ etiam in damnatis illis angelis et hominibus, sicut iste dicit, poterit esse naturalis incolumitas, cum natura ad hoc eis integra tantummodo servetur, et nunquam a sua naturali compage solvatur, ut plenius tota sine fine crucietur. Sed iste non contentus tanta ineptia et absurditate depravati sensus sui, addit in fine apertissimum hæreticæ impietatis errorem, ut quod corde gestabat ad impugnationem veritatis et subversionem audientium, etiam ore emoveret.

Addit namque statim de eisdem dæmonum et hominum damnatorum naturis, quod *deinde* (id est post illa æterni ignis supplicia) *omnibus naturæ bonis mirabili ordine refulgebunt* : id est ut et in anima sint præditi et illustrati naturalibus bonis memoriæ, intelligentiæ et liberæ voluntatis; et in corpore clareant, atque præpolleant, et quinque naturalium sensuum vivacitate et formæ perfectæ pulchritudine. Dicitque eos propterea exemptos suppliciis, et exornatos omnes omnibus naturalibus bonis, ut tanta pulchritudine refulgentes proficiat ad universitatis ornatum : videlicet ut inter cæteras mundi creaturas terrestres sive cælestes, etiam ipsi permanentes sint in ornamento mundi qui fuerant in damnatione supplicii. Et posthæc ne ex toto videretur venire contra Ecclesiæ fidem et evangelicam atque apostolicam veritatem, subjunxit dicens, *excepta beatitudine, qua privabuntur*, id est quod sic fulgebunt omnibus naturalibus bonis dæmones et homines suppliciis exuti, ut *excepta beatitudine* visionis Dei, quæ cis sola denegabitur, nihil boni eis deesse videatur. Ecce quid audet sentire, quid audet dicere, qui audet etiam scribere homo qui vult videri Christianus, et nihil aliud laborat nisi ut Christianæ veritati adversetur, et hæreticorum dogmata, quibus ipse infeliciter conjunctus est, et sinceritati Ecclesiæ intromittat. Nam Ecclesia Christi utrumque negat, utrumque detestatur, quia utrumque est hæreticum et omnimodis contrarium veritati, id est et liberationem dæmonum atque hominum ex illis suppliciis sempiternis, et aliquem medium locum esse ubi ita sint ipsi dæmones et homines in requie et bonorum omnium copia et claritate, ut nec in damnatione ignis æterni sint

A cum diabolo, neque in beatitudine cum Deo. Et omnino certissime tenet neminem esse posse post illud universale iudicium, nisi aut in beatitudine æterna, aut e contrario in miseria sempiterna. Qui enim semel fuerint in illo iudicio vel in pœnam missi, vel in vitæ æternæ gaudium intromissi, nunquam ulterius alibi vel aliter esse poterunt. Sicut Dominus certissime ostendit de utraque parte, id est et damnatorum, qui erunt a sinistris, et beatorum, qui erunt a dextris, irrevocabilem sententiam proferens, cum dicit : *Tunc ibunt hi in supplicium æternum, Justi autem in vitam æternam* (Matth. xxv, 46). Si enim erit finis aliquando illi pœnæ æternæ, erit etiam aliquando (quod absit) finis vitæ æternæ. Si autem vita æterna nullum omnino habebit finem, procul dubio et pœna illa, id est supplicium æternum, nullum unquam habere finem poterit. Non ergo erunt aliqui, ut iste delirat, ita in medio positi ut nec beati sint nec miseri, et tamen extra domum Patris aliquam requiem habituri. Dominus enim manifeste dicit : *In domo Patris mei multæ sunt mansiones* (Joan. xiv, 2), ostendens extra domum Patris sui, id est extra societatem sanctorum angelorum et hominum electorum, quam ipse æternum inhabitat, nullum esse locum, nullam mansionem quietis. Quia omnis illa multitudo et multiplicitas mansionum non est, nisi in domo paterna, ubi sicut in uno cœlo stella ab stella differt in claritate, sic in una eademque domo erit diversitas mansionum pro diversitate meritorum.

Post hæc addit iste, et dicit : *Superioris ignis corpori cum inferioris aeris corporibus qualitate colluctante, naturali vi servata, infelicitum animarum intentio de corporibus suis æternas patiatur ærumnas.* Ecce quomodo credit, si tamen credit, supplicia ignis æterni exercenda : videlicet quod ignis ille, qui est huiusmodi superius elementum, corpora dæmonum, quæ putat esse aerea, et corpora hominum impiorum, quæ superius dixit transitura in acream qualitatem, nunc autem aperte dicit aerea sicut et ipsorum dæmonum, dum utriusque elementi natura, id est et ignis, quem putat esse ignem æternum in suppliciis damnatorum, et aeris, quem credit esse in corporibus dæmonum et hominum perditorum, in illo damnationis ergastulo inter se colluctantur atque compugnant, efficiat infelicibus animabus et hominum, et dæmonum de corporibus suis aeris æternas pœnarum ærumnas : quia scilicet etiam in illo camino ignis æterni naturalem vim servabunt hæc duo elementa ignis et aeris, ut sicut in hoc mundo ardore ignis superioris per calorem solis iste aer, qui est inferior, ita vaporatur et fervet, ut suo vapore atque fervore corpora nostra graviter afficiat; ita in illo, ut dictum est, camino ignis supplicii sempiterni, dum igni naturali vi inflammat corpora aerea dæmonum atque hominum, ex ipso fervore atque ardore corporum suorum, animæ quæ in eis sunt, sentiant et patiantur æternas afflictionis ærumnas. Dicat nunc ipse, qui hoc sentit et scribit, quomodo infeli-

ces animæ ulriusque creaturæ angelicæ et humanæ aliquando illis suppliciis erunt ereptæ, et omnibus naturæ bonis, sicut ipse dicit, refulsuræ, si per vim illius ignis corporibus suis aereis atrociter inflammatis æternas patientur ærumnas? Si enim liberabuntur illis suppliciis, carebunt utique ærumnis; si autem in sempiternis erunt ærumnis, nunquam liberationem merebuntur.

Sed exponens iste adhuc modum qualiter illud tam fictum et tanto labore concinnatum futurum putet esse supplicium, adjungit et dicit: *Ita videlicet ut idem ipse ignis omnibus corporibus fiat gloria, quo damnandis animabus intrinsecus iniquitate propria, extrinsecus cumulabitur pœna.* In quibus verbis hoc videtur asserere quod idem ipse ignis æternus et animabus intrinsecus ex conscientia sua propria iniquitate damnatis, et exterius earum corpora inflammando et fervefaciendo accumularet pœnam, ut scilicet non solum interius torqueantur conscientia, sed etiam exterius affligantur pœna ignita: et tamen eorum corporibus aeris idem ignis quamdam gloriam conferat. Putamus quia sicut iste ignis qui lucet in sideribus, obscuram et caliginosam hujus aeris naturam sua infusione illuminat, suo fulgore lucidam reddit, qui est utique naturaliter tenebrosus, nisi aut in die radiis solis aut in nocte radiis lunæ et siderum illustretur: ita iste existimat illa aerea dæmonum et hominum corpora æterna illius ignis fulgore illustranda et clarificanda, sicut etiam nigredo ferri calore fornacis in lucidam vertitur qualitatem. Quomodo ergo superius dixit: *Angelorum hominumque corporea aerea supplicia ignis æterni perpessura?* Si enim supplicium eis erit ille ignis æternus, non erit utique gloria; si autem gloria eis fuerit, non erit pœna.

Abigentes itaque et procul repellentes hujusmodi tortuosas et vipereas ambages, et anfractus laboriosissimos ac perniciosos, teneamus fidei simplicitatem: vera damnatorum hominum corpora, id est terrena, credentes, et in eis vera et æterna supplicia, qui in illa fuerint damnatione passuros: quia verissimus est sermo Veritatis quæ in Evangelio dicit: *Quia veniet hora quando omnes qui in monumentis sunt audient vocem Filii Dei: et procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ; qui vero mala egerunt, in resurrectionem judicii* (Joan. v, 28, 29). Ad illam namque vocem Filii Dei omnes qui in monumentis sunt procedent: quia eadem corpora quæ in monumentis erant posita recipient, et in eisdem resurgent, in eisdem habituri vel resurrectionem vitæ, vel resurrectionem judicii; ut aut in ipsis possideant vitam æternam, aut in ipsis mortem patientur æternam. Bonum est nobis, et omnino salutis nostræ ante omnia necessarium, ut in fidei veritate et simplicitate fundanti, timeamus et, Domino auxiliante, caveamus illud malum quod Apostolus Ecclesiæ Christo desponsatæ et casta fidei virginitate præditæ timere se denuntiat, dicens: *Despondi enim vos uni viro virginitatis: exhibere Christo. Timeo autem ne sicut*

A serpens Evam seduxit astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri, et excidant a simplicitate, quæ est in Christo (II Cor. xi, 23). Unde et alibi admonet dicens: *Ineptas autem et aniles fabulas evita* (I Tim. iv, 7). Et iterum: *Profana autem et inaniloquia evita: multum enim proficiunt ad impietatem, et sermo eorum ut cancer serpit* (II Tim. ii, 17). Unde et beatus Petrus apostolus eadem pietate, eadem sollicitudine fideles admonet, dicens: *Vos igitur, fratres, præscientes custodite vosmetipsos, ne insipientium errore traducti, excidatis a propria firmitate. Crescite vero in gratia et cognitione Domini nostri Jesu Christi et Salvatoris* (II Pet. iii, 17, 18).

Non nobis efficiantur ista velut jocosa et ludosimilia, quia et ludum Ismaelis cum Isaac persecutionem vocat Apostolus. Et ideo ubicunque talia agnoscimus, zelo fidei contra hæc excitari debemus: illo nos informante et adjuvante qui in psalmo dicit: *Zelus domus tuæ comedit me* (Psal. lxxviii, 10); qui etiam flagello de funiculis facto, violatores domus Dei cum suis mercibus ejecit, eo quod eandem domum paternam fecerint speluncam latronum (Joan. ii, 15), Vere enim domum Domini, quæ est Ecclesia Dei vivi, columna et firmamentum veritatis (I Tim. iii, 15) in speluncam latronum vertunt, et vere latrones sunt, qui sub prætextu Christiani nominis velut in Ecclesia constituti, infidelitatem suam occultare conantur, et insidiosis etiam ac malitiosis disputationibus vitæ fidelium insidiantur. Et quia iste, cujus verbis, auxiliante Domino, utcunque respondimus, in philosophicis regulis et syllogisticis argumentationibus gloriatur, audiamus in fine fideliter et obedienter beatissimum Christi antistitem et confessorum Hilarium, ita istiusmodi homines redarguentem atque dicentem: [Oportuerat homines religiosam divinarum rerum scientiam præferentes, ubi evangelicæ atque apostolicæ prædicationis veritas præferbat, callide philosophiæ tortuosas quæstiones abjicere, et sectari potius fidem, quæ in Deo est: quia sensum infirmum facile fidei suæ prædisio sophisma syllogisticæ interrogationis exueret, cum captiosa propositio responsionem simplicem, sibi que secundum interrogationem rerum obsecundantem, ad ultimum jam sensus sui interrogatione spoliaret: ut quod professione amisisset, id jam conscientia non teneret]. Item idem gloriosus confessor cum verba Apostoli exponeret dicentis? *Videt ne quis vos spoliaret per philosophiam et inanem fallaciam, secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, et non secundum Christum.* [Cavendum, inquit, adversus philosophiam est, et humanarum traditionum non tam evitanda sunt studia quam refutanda. Neque enim his ita concedendum est quasi vincant potius quam fallant. Quia nos Christum Dei virtutem et Dei sapientiam prædicantes æquum est humanas doctrinas non tam defugere quam refellere, et simpliciores ne ab his spoliarentur et obstruere et instruere. Nam cum possit omnia, et ea ipsa omnia Deus possit sapienter, et nec virtuti ejus ratio nec

rationi virtus obsistat, oportet eos qui Christum A prædicant mundo, in religiosis mundi imperfectisque doctrinis per scientiam sapientia omnipotentis contraire]. Hæc beatus Hilarius.

Quanta autem pœna et damnatio non solum auctores, sed etiam fautores mendacii maneat, et quanta pietatis intentione a talibus recedendum sit, ut unusquisque fidelium ablutius et mundus fidei puritate mereatur habere consortium in ligno vitæ, audiamus ipsum Dominum nostrum, tam terribiliter quam dulciter in Apocalypsi comminantem pariter et pollicentem : *Qui vicerit possidebit hæc, et ero illi Deus, et ille erit mihi filius. Timidis autem et incredulis, et*

exsecratis et omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne et sulphure, quod est mors secunda (Apoc. xxi, 7, 8). Et iterum : Et portæ ejus non claudentur per diem : nox enim non erit illi. Et afferent gloriam et honorem gentium in illam. Nec intrabit in eam aliquid coinquinatum et faciens abominationem in sanguine Agni et mendacium (Ibid., vers. 25-27). Et iterum : Beati qui lavant stolas suas ut sit potestas eorum in ligno vitæ, et per portas intrent in civitatem. Foris canes, et venefici, et impudici, et homicidæ, et idolis servientes, et omnis qui amat et facit mendacium. Ego Jesus misi angelum meum testificari vobis hæc in Ecclesiis (Apoc. xii, 14-16).

FLORI DIACONI CARMINA VARIA^a

(Ex Analectis Mabill. et Thesauris Marten.)

I

(b) *QUEBELA DE DIVISIONE IMPERII POST MORTEM
LUDOVICI PII.*

Montes et colles, silvæque et flumina, fontes,
Præruptæque rupes, pariter vallesque profundæ,
Francorum lugete genus : quod munere Christi
Imperio celsum, jacet ecce in pulvere mersum (c).
Hunc elementa sibi sumant compuncta dolorem,
Terrarum tractus, maris æquam, sidera cæli,
Ventorum flatus, pluviarum denique guttæ :
Et doleant homines hominum quia corda rigescunt.
Omnia concrepitant divinis cincta flagellis,
Omnia vastantur horrendæ cladis erumnis :
Omne bonum pacis odiis laniatur acerbis :
Omne decus regni furiis fuscatur iniquis.
Ecclesiæ dejectus honos jacet ecce sepultus.
Jura sacerdotum penitus eversa ruerunt.
Divinæ jam legis amor terrorque recessit,
Et scita jam cononum cunctorum calce teruntur.
Vexantur claræ assiduis conflictibus urbes,
Basilicæ Christi prisco spoliantur honore :
Martyribus jam nullus honos : altaribus ipsis

(a) In his Flori versibus primum locum obtinent carmina duo quæ V.C. Adrianus Valesius, historiographus regius, ex vetusto codice Petaviano manu propria descripta, cum notulis suis mihi pro sua liberalitate concessit.

(b) Primum agit de variis cladibus quæ ex divisione imperii, post mortem Ludovici Pii, Galliis obvenrunt. Carmen istud in codice Petaviano inscribitur in hæc modum : *Voto bonæ memoriæ Mannonis liber ad sepulcrum sancti Augendi oblatus.* Fuit ergo liber iste monasterii sancti Augendi, seu Eugendi, in Jurensibus locis, quod modo S. Claudii dicitur, et quidem oblatum a Mannone, ejusdem cænonii præposito, cujus rogatu Ado Viennensis archiepiscopus ecclesiam Velnensem eidem abbatiæ confirmavit anno 870, ut patet ex litteris editis in Spicilegii tomo XII, pag. 135.

B Nemo metum defert, sacris reverentia nulla est.

Continuis prædis plebes miseranda laborat :

Nobilitas discors in mutua funera sævit.

Sanguine terra madet, fervescunt cuncta rapinis,

Et rabies scelerum ruptis discurrit habenis.

Flagrat adulterium, perjuriam nulla timentur.

Funditur innocuus nullo jam vindice sanguis :

Jam regum legumque metus mortalia liquit.

Tartareum clausis oculis jamque itur ad ignem.

Quis digne expediat monachorum septa revulsa,

Sacratas Domini famulas laicale subisse

Infami ditione jugum ; rectoribus ipsis

Ecclesiæ armorum impositum cædisque periculum ?

Præsulibus plebes viduæ, doctore cathedræ

Pluribus et plures jacuerunt funditus annis.

C Principis hoc terror misera tunc clade coegit

Nunc ad tale malum quosdam atra superbia ducit.

(d) Tristis adhuc veteri tabescit vulnere Narbo :

(e) Tristia Rhemorum pariter quoque mœnia lugent.

Egregios (f) doctosque viros miseranda fatigant

Exsilia ; improbitas sævo sedem obtinet auro.

Floruit egregium claro diademate regnum :

(c) Alias, *versum.*

(d) Quid funesti tum acciderit civitati Narbonensi, silent Annales nostri. Existimen idem illi accidisse quod Rhemensi, eo quod Bartholomæus contra Ludovicum Augustum partibus Lotharii faveret, ob idque eum sede sua dejectum fuisse : ex quo diutina illius ecclesiæ secula sitorbatio usque ad Berarii ordinationem.

(e) Id est Ecclesiæ Rhemensi contigit post depositum Ebbonem, vacante sede per annos decem, nempe usque ad annum 844, quo Hincmarus viventi etiam tum Ebboni suffectus est.

(f) Nempe Hilduinum seniore, Walam abbatem, Barnardum Viennensem, Angobardem Lugdunensem pontifices, et alios, qui in varia exsilia deportati sunt.